چاودێر

THE OBSERVER

Aweekly Political, Educational & Social Press

ڕۆژنامەیەکی سیاسی ڕووناکبیریی کۆمەڵایەتی هەفتانەیە

ژمارە (١٤) دوو شەممە ٢٠٠٥/١/١٧

پارێزگاری دیالە: عەشیرەتی کرویەکان بۆ تەعریب کردنەوەی خانەقین هاندەدا

چاودێر/ تایبەت

پارێزگاری دیالە، کەسەرەنجامی دزی، خراپ بەکارهێنانی دەسەڵات، جیاوازیکردن لەنێوان کوردو عەرب، ڕێزی خۆی لەدەستداو بەناچاری، لەم پێش هەڵبژاردنەدا، وازی هێنا. لە دوو هەفتەی ڕابردوودا، دوای ئەوەی هەموو هەوڵەکانی بۆگێرانەوەی تەعریبەکان شکستی هێنا، تەنانەت بەپشتیوانی چەند ئەفسەرێکی هاوپەیمانانیش هیچی پێ نەکرا. دەنگوباسی دیوەخانی پارێزگار (عبدالله جبوری) وا دەگەیەنێت کەئێستا، بەگەرمی ئیش لەسەر ئەوە دەکات قەناعەت بەتەعریبەکان بهێنێت بەشەروشۆر بگەرێنەوە خانەقین؛ تەنانەت لەکۆبونەوەی تایبەتیدا بەنوێنەری عەشیرەتی کرویی گوتووە: شۆرەسواری عەرەبیو عروبەتان لەکوێیە. بۆچی بەکۆمەڵو بەزەبری چەکدارو کوشتن ناگەرێنەوە بۆ خانەقین.■

یەکێتیو پارتی لەسەر کەرکوک و تەعریب..

هەڵەکانیان ڕاست دەکەنەوە

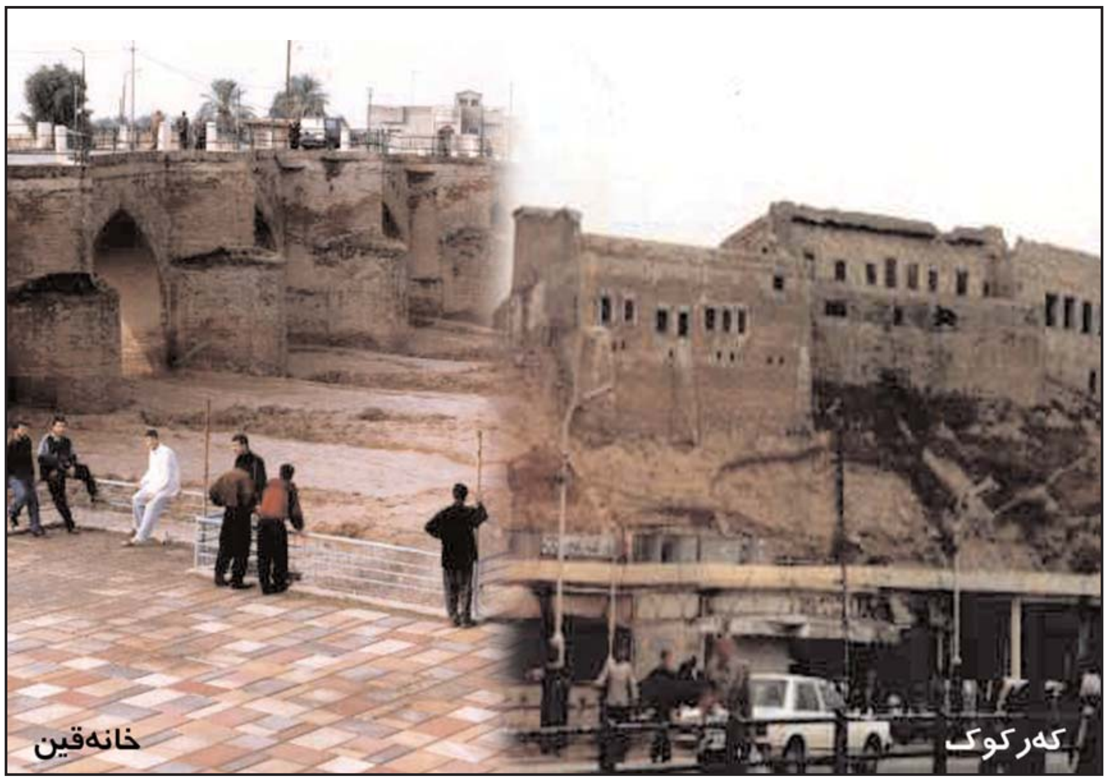

چاودێر

پەیمانی دەسنووس بۆ مادەی (٥٨)ی تەعریب

سەردانی سکرتێری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانو سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان (ئیداری هەولێر) بۆ بەغدا، دوای ئەوە دێت کە سەرکردایەتی سیاسی کوردستان، لەسەر کێشەی کەرکوک، لەم ماوەیەی هەڵبژاردندا درکیان بەوەکردبوو کە ئەگەر هەڵبژاردن پێش جێبەجێکردنی مادەی (٥٨) لەکەرکوکدا بکرێ، مەترسیەکی سیاسیو ئیداری گەورە لەسەر چارەنوسی کوردو کوردستانیەتی شارەکە پەیدادەبێ. ئەمە وایلێکردن هەڵوێستی هاوبەش بنوێنن بۆ فشارخستنەسەر حکومەتی عێراقو ئەمریکاو بریتانیاش، کە دەستەبەری تەواو بدەن بۆ چۆنیەتی جێبەجێکردنی مادەی (٥٨)ی یاسای کاتی بەڕێوەبردنی عێراق.

ئەو فشارە.. پێش هەڵبژاردنەکە، فریاکەوتنێکی کوردستانی باش بوو، هەتا ئەو هەڵەیە چارەسەر بکرێ کە لەپەسەندکردنی یاسای کاتی عێراقو چەسپاندنی مادەی (٥٨)وە، سەرکردایەتی کورد لەجێبەجێکردنی بەرنامەی سیاسی - نەتەوەیی خۆیدا، پیادەی دەکا.

کێشەی تەعریب.. ستەمێکی سیاسی ئەوەندە نامرۆڤانەیەو مافی کوردیش لەچارەسەرکرنی کێشەکەدا، هێندە ڕوایە، ئیدی پێویست ناکا سەرکردایەتی سیاسی کوردستان لەداخوازی جێبەجێکردنی مادەی (٥٨) سڵ لە هیچ بکەنەوە. بەتایبەتی هەر لێکۆڵینەوەیەک لەلایەن ئەمریکاو بریتانیاوە، لەدوو ساڵی ڕابوردوودا، لەسەر غەدری تەعریب، لەکەرکوکو دەوروبەریدا کرابێ، هەمووی لەقازانجی کوردو دژی عەرەبی تەعریبو بەدرۆکەوتنەوەی جەبهەی تورکمانی شکاوەتەوە. ئیتر سەرکردایەتی سیاسی کوردستان بۆچی لەچارەسەرکردنی کێشەیەکی ئاوادا، خەمسارد بێ، یان سڵ لەئەگەری لێکەوتەی خراپتر بکاتەوە.

لەڕاستیا، لەدوای ڕوخاندنی ڕژێمی عێراقەوە، هەندێ هەڵەی حیزبایەتی فرۆشتن بەخەڵکی کەرکوکو زلکردنی کێشەی لاوەکی لەناو شارەکەدا، لەباتی سەرگەرمی بەچۆنیەتی دورخستنەوەی تەعریب لەپارێزگاکەدا (هەروەکو لەخانەقیندا ئەنجامدرا)، ئەمە جگە لە شڕەخۆری بێتامی هەندی لەکاربەدەستان، ئەمانە هەمویان زیانیان بەکەرکوکو قازانجیان بەتەعریب گەیاند.

ئێستا.. سەردانە هاوبەشەکەی یەکێتییو پارتیو ئەو سەرکەوتنە سیاسیو یاساییو ئیداریەی هێناویانەتەدی، بۆ جێبەجێکردنی مادەی (٥٨) کارێکی گرنگە، ئەگەر بێتو ئەمجارەیان، پەیگیریەکی پەیتاپەیتای بڕیارەکان لەدوورخستنەوەی تەعریبو گێڕانەوەی کوردی ئاوارە بکرێ. بەڵکو، هەقوایە لیژنەیەکی هاوبەشی کوردستانی هەبێ بۆ چاودێریکردنو هەڵسەنگاندنی چۆنیەتی بەدیهێنانی ئەو بڕیارانە.. سەبارەت بەتەعریبو کوردستانیەتی کەرکوک.■

بزووتنەوەی ئیسلامی.. پەیوەندی لەگەڵ دەوڵەتان و زانایانی سوننە

بزووتنەوەی ئیسلامی لەکوردستان، ماوەیەکە کەوتۆتەوە جموجوڵو خەریکی هەشتەمین کۆنگرەنو ناویان ناوە (کۆنگرەی دایک). لەبەرخاتری (دەستەی زانایانی موسڵمانی سوننە) بەشداری هەڵبژاردنیان نەکرد. ڕابەری گشتیشیان لەمەولا پەیتا پەیتا گوتویەتی: (دڵنیاین ئەمریکا کێی دانا بێت هەر ئەوە دەردەچێت و هەڵبژاردن تەنها مەشغوڵ کردنی خەڵکە).

بۆسەرخستنی کۆنگرەو دروستکردنەوەی پەیوەندییە نهێنیو ئاشکراکانیان، لەگەڵ هەموو ئەو لایەنو دەزگاکانی وڵاتان کەوتونەتە خۆیان؛ بەرپرسی دەزگای هێمنایەتی بزووتنەوە (عیرفانی مەلا عەلی) سەردانی دوو وڵاتی عەربی کردووەو یارمەتی هێناوەتەوەو گەڕاوەتەوە ئێران.■

کۆمەڵی ئیسلامی.. ڕوورەشی یەکێتیو پارتی لە هەڵبژاردندا

لەناو ریزەکانی کۆمەڵی ئیسلامیدا، ڕەخنەیەکی فراوان لەسەر یەکێتیو پارتی هەیەو پێشیان وایە ئەو دوو لایەن کۆمەڵی خستۆتە پەراوێزی هەڵبژاردنو لەترسی گرتنی (عەلی باپیر)یش لەلایەن ئەمریکاوە، هەردوو لایەنەکە ناوێرن پەیوەندییەکی باش لەگەڵ کۆمەڵ ببەستن، لەناو خۆیاندا دەڵێن: (ئەگەر یەکێتیو پارتی لیستی هاوبەشیان ئیمزا نەکردایە، هەردوو لایان دەبوونە فیلمی سینەماییو ڕوو ڕەشی خەڵک دەبوون)، هەروا گوتویانە: (ئەگەر یەکێتیو پارتی ڕێک نەکەوتنایە لە ٣٠٪ دەنگیان نەدەهێنا).■

(١١١) لایەنی سیاسی لەگەڵ هەڵبژاردن (١٧) لایەنیش دژن

دوو دڵی لەهەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراقو کوردستانو ئەنجومەنی پارێزگاکاندا، نەماوە. ئەم هەڵبژاردنانەی عێراقو کوردستان، کێشمەکێشێکی زۆریان لەسەر هەبوو. هەتا دوو بڕیاریان لەسەردراوە. سەرەڕاش، هێشتا گیروگرفت هەر ماوە.

سەرجەم.. (١١١) لایەنی سیاسی لەوانە (٢٧) لیستی تاک و (٩) لیستی ئیئتلاف، بەشداری هەڵبژاردنەکە دەکەن. لەبەرامبەریشدا، (١٧) لایەن دژی هەڵبژاردنن. هەروا (٤٢) لایەنیش لایەنگری دواخستنی هەڵبژاردن بوون. بێگومان، بەهەر پێوەرو بەراووردێک، لایەنە بەشدارەکانو دژەکانی هەڵبژاردن بەراوود بکرێین، بەشدارانی هەڵبژاردنەکان زۆر زیاترن. ئەمەش، باشترین بەڵگەیە کە هەڵبژاردنەکە شەرعیەتی هەیە. بەڵکو دەریدەخاکەوا تیرۆریستەکان نەیانتوانیوە ژینگەیەکی پیسی دوژمنایەتی کردنی دیموکراتی، یان دوور خستنەوەی خەڵک لەدیموکراتی، لەعێراقو کوردستاندا، بخوڵقێنن.

لەدوای (١/٣١)ەوە، خەڵکی عێراق (٢٧٥) ئەندامی پەرلەمان لەناو (٧٤٧١) پاڵێوراو، گەلی کوردستانیش (١١١) ئەندامی پەرلەمانی کوردستان لەناو (٤٦٣) پاڵێوراو، هەڵدەبژێرن. هەروەها، لەهەمان ڕۆژدا، ئەنجومەنی پارێزگاکانیش لەناو (٧٨٥٠) پاڵێوراو هەڵدەبژێرن. واش دانراوە کەلەعێراقدا (١٤)ملیۆن کەس مافی دەنگدانی هەبێو چاوەڕوان دەکرێ لەوانە (١٠) ملیۆن کەس بەشداری هەڵبژاردنەکە بکەن. ئاخۆ.. چ لیستێک .. زۆرینەی دەنگ دەهێنێو داخۆ.. چ کەسایەتێک زۆربەی متمانەکان مسۆگەر دەکات؟■

ڕێکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ ئەمریکاو سۆدان تاوانبار دەکا

ڕێکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ (هیومان ڕایتس ووچ) کەلەئەمریکادایە، ئەمساڵ لەڕاپۆرتی ساڵانەیدا (٦٠) وڵاتی جیهانی بەپێشێلکردنی مافی مرۆڤ تاوانبارکردووە. لەناوئەووڵاتانە، سۆدان بەهۆی تاوانەکانی دارفۆروباندەکانی جەنجەویدەوە، هەروائەمریکا بەهۆی ئەشکەنجەدانی زیندانیەکانی ئەبوغرێبەوە، لەلیستی پێشێلکەرانی مافی مرۆڤ دانراوون. لەڕاپۆرتەکەدا، داوای لێکۆڵینەوەو سزادانی تاوانبارانی ئەو تاوانانە کراوە کەدەرهەق بەزیندانیانی ئەبوغرێب و دانیشتوانی دارفۆرکراوە.■

کۆنگرەی گەلی کوردستان (پەکەکە) هەردوو سەرۆکەکەیان دەگۆڕن

کۆنگرەی گەلی کوردستان (کادیک)ی کۆن، دوای جیابوونەوەی ڕەوتێکی سیاسی بەرابەرایەتی فەرهاد ئۆجەلانو گروپەکانی سەر بەحیزبەکانی سەر بەئێرانو تورکیا، خۆیان ڕێکخستبوەوە. بەڵام سەری نەگرت. جارێکی دیکە خۆیان ڕێکخستۆتەوەو ئەمجارە، سەرۆکی کۆنگرەو جێگرەکەیان لاداوەو دوو ئەندامی سەرکردایەتی (جەمال، عەباس) یان خستۆتە جێگەیان. ڕێگەشیان داون لەئۆروپادا وەکو سەرۆکی پەرلەمان کاربکەن. کۆمیتەیەکی ڕاپەراندنیشیان لەناو خۆیاندا پێکەوە ناوە. (هەڤاڵ جومعە)ش سەرۆکایەتی کۆمیتە سیاسیەکەیان دەکات.

لەترسی تیرۆر کردنی ئەندامەکانیان لەلایەن موخابەراتی سوریاوە لەموسڵ، بڕیاریان داوە بارەگای موسڵ دابخەنو بیگوازنەوە بۆ شوێنێکی دیکە.■

یەکگرتووی ئیسلامی، لەگەڵ کۆمەڵی ئیسلامی هەوڵی داو لەگەڵ یەکێتیو پارتیدا ڕێک کەوت

یەکگرتووی ئیسلامی.. لەپێناوی زۆرترین کورسی پەرلەمان، پێش گەڵاڵەکردنی لیستی هاوبەش، کەوتبوونە مانۆر لە نێوان یەکێتیو پارتیو لایەنەکانی تر، لەوانە کۆمەڵی ئیسلامیش. پێش ڕێکەوتنی یەکێتیو پارتی دەیانگوت لە (٢٠) کورسی پەرلەمان کەمتر ڕازی نابین. لەگەڵ کۆمەڵی ئیسلامیش گفتوگۆیان کردبوو کە (٢) کورسییان بدەنێو بیانخەنە لیستی تایبەتی خۆیانەوە. بەمەرجێ دەنگ بەلیستی یەکگرتوو بدەن. بەڵام کۆمەڵ پێی گوتین: ناوی خۆتان بگۆڕنو ئێمە نابینە پاشکۆی یەکگرتوو. لەناو خۆشیانو دۆستانیاندا دەڵێن: ئێمە بۆیە بە (٧) کورسی ڕازی بووین، چونکە ئەگەر (٢٠) کورسیشمان بهێنایە هیچمان بەرامبەر لیستی هاوبەشی یەکێتیو پارتی پێ نەدەکرا■

حیزبی سۆسیالیستی کوردستان.. پەیوەندی باشتر لەگەڵ پارتیو کێشمەکێشی ناوخۆیان

حیزبی سۆسیالیست، لەهەوڵێکی گەرمدان بۆ ئامارگیری ریزەکانی خۆیان، هەتا بزانن سەنگی دەنگی ڕاستەقینەیان چەندە. لەگەڵ پارتی دیموکراتی کوردستانیشدا خەریکی باشتر کردنی پەیوەندییەکانیانوپارتیش، وابڵاوە، کە(٢٠٠) پارچەزەوی بەخشیوەتە ئەندامانی سۆسیالیست. دەنگوباسی ناوخۆشیان وادەگەیەنێت کەوا: کێشمەکێش لەنێوان ئەندامانی مەکتەبی سیاسیاندا هەیە.■

مەترسی سەرۆکەکانی شیعە لەسەر پاڵێوراوی کورد بۆ سەرۆکێکی عێراق

مەلابەختیار

لێکدانەوەی هەواڵ - ل (٢)

کۆنگرەی زانستی ژنی کورد

مادێح ئەحمەدی

کوردستان سەرانسەر - ل (٥)

هەڵبژاردن لە ڕوانگەی کۆمۆنیستیی (برایم عەلی زادە)ەوە

ڕەخنەو دیالۆگ - ل (٨-٩)

لیسینگو ڕۆشنگەری

ن/ هاشم صالح

و. لەعەرەبییەوە/ دلێر محمد

جیهانبینی ڕووناکبیریی - ل (١١)

هەواڵو مەترسی!

□ بەرەی تورکمانیو هاوپەیمانی نەتەوەیی دوژمنایەتی

بەرەی تورکمانی، لەهەوڵێکی گەرمدان هاوپەیمانیەکی تورکمانی لەعێراقدا، بەتایبەتی لەکەرکوک و دەوروبەریدا، دروست بکەن. لەو پێناوەشدا ئیئتیلافێکی کاتییان لەگەڵ لایەنە نزیکەکانو هەندێ عەرەبدا دروست کردووەو زۆریش دژی مادەی (٥٨) هەوڵ دەدەن. تورکیاش لەم هەوڵانەدا، زۆرتر پشتیوانیان دەکا.■

□ حزب الاصلاح الترکمانی بەرەو تیرۆر!

حیزبی ئیسلاحی دیموکراتی؛ حیزبێکی گومانلێکراوی سەرهەڵداوی دوای ڕوخانی ڕژێمە. سەردانی نهێنی زۆر دەکەن بۆ سوریاو دەوڵەتانی عەرەبی. هەواڵەکان وا دەگەیەنن کەئەم حیزبە، بونەتە چەتری کۆکردنەوەی کۆنە بەعسیەکانی موسڵو تیرۆریستەکانی فەلوجەو هێنانو بردنیان بۆ سوریاو دەوروبەر.■

□ بزووتنەوەی (سەدر)و سونیگەرا

بزووتنەوەی شیعەگەرای توندرەوی سەدر، ماوەیەکە لەگەڵ لایەنە سونیگەرا هاوچەشنەکانیان کەوتونەتە گفتوگۆ. هەواڵەکانیان وا دەگەیەنێ گفتوگۆی ئەمجارەی هەردوو ڕەوتە توندەکە، بۆ بەرنامەیەکی سیاسی هاوبەشی درێژخایەن بێ، بۆ لەمەودوای ڕووداوەکانی عێراقوکوردستان.■

□ پارتی کاری سەربەخۆ، هێرش دەکاتە سەر یەکێتی

لەساڵرۆژی کوژرانی محەمەد حەلاقو هەڤاڵەکانیدا، وەکو هەمیشە، پارتی کاری سربەخۆ بەیاننامەیەکیان دژی یەکێتی نیشتمانی کوردستان دەرکردووەو هێرشێکی زۆریان کردۆتە سەری. بەیاننامەی ئەمساڵیان لەم کاتەی هەڵژاردندا، هۆیەکەی دەگەڕێتەوە بۆئەوەی کەپارتی ناوبراو، دوای ڕوخانی ڕژێمی عێراق بەڵگەکانیان کەوتۆتە دەست پارتی دیموکراتی کوردستانو دەیانەوێ وای پیشان بدەن لەهەڵبژاردنی پارێزگاکاندا، خزمەتی پارتی دەکەن■

مەترسی سەرۆکەکانی شیعە لەسەر پالێوراوی کورد بۆ سەرۆکێکی عێراق

مەلا بەختیار

ئیدی.. چەسپاوە کە هەڵبژاردنی عێراق، سەرەڕای ئەو هەموو کێشەو بێشە سیاسی و تایفی و ئیقلیمییە، هەردەکرێ. واش دیارە، یان وا ساغکراوەتەوە، کردنی هەڵبژاردنەکە باشترە لەنەکردنی. بەهەرحاڵ، ئەمە وابێ یان وانەبێ (کە بێگومان هەڵبژاردنەکە ساڵێک دوابخرابا باشتربوو) هەڵبژاردنەکە دووهەفتەی ماوەو بێگومان ئیتر دەکرێ قسە لەسەر پێشهاتەکانی هەڵبژاردنەکە بکرێ. دوو مەسەلەی گرنگ بۆ ماوەی ساڵێک و سێهەمین مەسەلەی گرنگتریش بۆ هەمیشەیی عێراق، لەدوای هەڵبژاردن، جێگەی هەڵوێستەن:

یەکەمیان: دانانی حکومەت و پەرلەمانی عێراقە.

دووەمیان: دیاریکرنی پۆستە سیادیەکانی عێراقە.

سێهەمیشیان (کە لەهەموویان گرنگترە): گەڵاڵەکردنی دەستووری نەگۆڕی عێراقە.

خوێندنەوەی هەمەلایەنەی ئەو سێ مەسەلەیەو پێشبینیکردنی بەرەنجامە سیاسی و کۆمەڵایەتی و یاساییەکانی، زۆر زۆر گرنگن. کە پێمان وایە، لەلایەن حزبە سیاسیە باڵادەستەکانەوە بایەخیان دراوەتێ، بەڵام بنج و بنەوانی ئەو سێ مەسەلەیە، بۆ رای گشتی گەلەکەمان، شینەکراوەتەوە. مەترسیی لەوەدا هەستپێدەکرێ، کە ئەم سێ مەسەلە هەرەگرنگەش، وەکو هەندێ مەسەلەی سیاسی دیکە (لەوانە تەعریب و کەرکوک) پێشوەخت زانستیانە تاوتوێ نەکرابن و دواتریش، سەرکردایەتی سیاسی کوردستانی، دوچاری بڕیاری راگوزەرو کاڵوکرچ بکا.. کەی؟

لەسیاسەتدا، ئەو دۆستایەتیەی لەکاتی بەرهەڵستی و ناچاریدا هەڵدەبژێردرێ، لەکاتی دەسەڵات و دەسەڵاتخوازیدا رێکورەوان پێچەوانەکەی پەیڕەودەکرێ. زۆرجار دۆستایەتی لەپێناوی دەسەڵاتدا، گۆڕدراوە بەدوژمنایەتی لەسەر دەسەڵات

کاتێک، هەرسێ مەسەلەکە لەپراکتیکداو لەناو کێشە سیاسیەکاندا، کاریگەرییان دەردەکەوێ. هەروەکو چۆن، جێبەجێنەکردنی مادەی (٥٨) لەکاتی هەڵبژاردنی کەرکوکدا، کاریگەری نالەباری دەرکەوت. کەوابێ با بپرسین:

- کابینەی عێراقی دوای هەڵبژاردن، بەچ میکانیزمێک دادەنرێ؟ ئایە وەکو ئەم حکومەتەی ئێستا دانرا کە لەشەوورۆژێکدا پۆستی چەندین وەزیرو دابەشکردنی وەزارەتەکان لەسەر حیزب و کەسایەتیەکان گۆڕدرا. تەنانەت وەزارەتی کاروباری ژنان لەشەوێکدا بۆ پارسەنگ راگرتنی تەرازووی نێوان یەکێتیی و پارتی، دروستکرا.

- ئەی سەرۆک کۆمارو سەرەک وەزیران چۆن چۆنی دادەنرێن؟ ئایە هەروەکو هەردوو سەرۆکی ئێستا، بەجۆرەها دەستێوەردانی ئەمریکاو نەتەوەیەکگرتووەکان و عەرەب و هێزە سیاسیەکانی عێراق، دادەنرێن، یان بەشایستەیی کەسایەتیەکان، لەبەرچاودەگیرێ؟

- دەستووری نەگۆڕی عێراقیش.. کە لەهەموو مەسەلەکان گرنگترە، کە هەقوایە لەسەر بنچینەیەکی دیموکراتی ئەوتۆ گەڵاڵەبکرێ، کە نەک کارەساتەکانی دەستور کاتیەکانی مێژووی عێراق لەباری سیاسی و چارەسەرکردنی کێشە نەتەوەییەکانەوە دوپات نەبنەوە، بەڵکو ئەم جۆرە هەڵبژاردنەی پۆستە سیادییەکانی عێراقیش لەگرێژنەی تایفەگەری و دەستێوەردان دەرباز بکرێ.

لەناو ئەو سێ مەسەلە گرنگەدا، لەم گوتارەدا، باس لە پۆستە سیادیەکانی عێراق و چۆنیەتی دانیان دەکەین.

چونکە پێمان وایە ئەم کێشەیە قورستر رووبەڕوی کاندیدی لیستی هاوپەیمانی کوردستان دەبێتەوە. وا ئاسان نییە سەرۆک کۆمار یان سەرەک وەزیرانی عێراق، بدرێتە دەست کوردو کوردیش پێشوەخت سکرتێری یەکێتی (مام جەلال) بۆ کاندید کردووە.

بۆچی ئەم کارە ئاسان نییە؟

لەوەڵامدا.. وا چاکە ئاوڕێک لەرابوردوو بدرێتەوە، هەتا زهنیەتی چۆنیەتی پێکەوەنانی میکانیزمی هەڵبژاردنی پۆستە سیادیەکان، رۆشن بکەینەوە. با دوور نەڕۆین و پارساڵ بیر خۆمان بخەینەوە. پار، کاتێک مەجلسی حوکم هەڵوەشایەوەو حکومەتێکی دیکە دامەزراو سەرۆک کۆمارو سەرەک وەزیران دیاریکران. پاشانیش کە ئەنجومەنی نیشتمانی کاتی پێکهێنرا، ئاخۆ چی رویدا؟ ئەوەی رویدا، مەگەر هەر لەهێزە ئیسلامگەراکان و هێزە نادیموکراتیەکان بوەشێتەوە، بۆ؟

چونکە.. مەجلسی ئەعلاو شیعەکان خۆیان بەدۆستی نزیکی یەکێتی و لەناو یەکێتیشدا، مام جەلالیان بەنزیکی سیاسی خۆیان دەزانی. کەچی کاتێک رووداوەکان هەستیار بونەوەو بەرژەوەندییەکان تێکچڕژان، مەجلسی ئەعلا دژی تاڵەبانی وەستان، کە ببێتە سەرۆک کۆمار، یان سەرەک وەزیران. ئەمەش لەدونیای سیاسەتدا، هەمیشە رویداوەو هەردەمیش چاوەڕوان دەکرێ. بەڵام ئەوەی نابێ روبدا، بەتایبەتی لای سەرکردایەتی و سەرکردەی بەئەزموندا، ئەوەیە کە پێش وەخت چاوەڕوانی بڕیاری وا، لەهێزی وەکو مەجلسی ئەعلا نەکرابێ. ئا ئەم جۆرە بیرکردنەوەیە زیانی کاریگەری هەیە. چونکە لەسیاسەتدا، ئەو دۆستایەتیەی لەکاتی بەرهەڵستی و ناچاریدا هەڵدەبژێردرێ، لەکاتی دەسەڵات و دەسەڵاتخوازیدا رێکورەوان پێچەوانەکەی پەیڕەودەکرێ. زۆرجار دۆستایەتی لەپێناوی دەسەڵاتدا، گۆڕدراوە بەدوژمنایەتی لەسەر دەسەڵات. بۆئەوەی ئەم راستییەش باشتر بسەلمێنین، روداوێکی تری پار، هەر لەسەر دەسەڵات دەهێنینەوە..

کاتێک بڕیاری بەستنی کۆنگرەی مەجلسی نیشتمانی دراو قسە هاتبووە سەر دیاریکردنی سەرۆکی ئەنجومەنەکە، لەپڕ (چادرچی) دژی (د. فوئاد مەعسوم) دەنگی دابوو. لەکاتێکدا ناوبراو و حیزبەکەی خۆیان زۆر بەنزیکی یەکێتی دەزانی. هەروا، نوێنەری مەجلسی ئەعلاش جارێکی دیکە هەمان هەڵوێستی پێشووی دووپاتکردبوەوە. ئەمەش تاقیکردنەوەیەکی گرنگ بوو لەسەردەمی دەسەڵاتدارێتیدا. کە ئیدی هەقوایە، ئەم تاقیکردنەوەیە پێوانەکانی سەردەمی دۆستایەتی بەرهەڵستی بگۆڕێ. ناشکرێ لەکونێکەوە دووجار سەرکردایەتی کوردستان پێوەبدرێ.

دوای هەڵبژاردن.. دیسان کێشەی دیاریکردنی سەرۆک کۆمارو سەرەک وەزیران و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران دێنەوە گۆڕێ. دەپرسین: لیستی هاوپەیمانی دیموکراتی کوردستان (مام جەلال) بۆ یەکێک لەپۆستە سیادییە تەنفیزیەکانی عێراق کاندید کردووە. لەبەرامبەریشدا، شیعە کاندیدی بۆ سەرۆک کۆمارو سەرەک وەزیران هەیە. سەرەک وەزیرانی ئێستاش بەوپەڕی تواناوە هەوڵدەدا متمانەی سەرەک وەزیرانی پێبدرێتەوە.

لیستی شیعەکان مامی سەرۆک کۆماری عێراقیان بۆ سەرۆکایەتی کاندید کردووە. ئەمەش، هەم بۆ دژایەتیکردنی سەرۆک کۆماری ئێستایە (غازی ئەلیاوەر) کە بەدۆستی سعودیە ناسراوە. هەم بۆ رێگرتنە لەهەرکاندیدێکی دیکە بۆ سەرۆکایەتی عێراق (هەرکەسێک بێ، لەوانە تاڵەبانیش). بۆ سەرەک وەزیرانیش شیعەکان (حسێن شهرستانی) یان کاندید کردووە. لەمەشیاندا، مەبەستیانە بڵێن: یەکێک لەو پۆستانە هەر دەبێ بەر شیعە بکەوێ. شیعەیەکیش خۆیان کاندیدی بکەن، نەک شیعەیەکی وەکو (ئەیاد عەلاوی).

کەوابێ.. ئەگەر لەدیاریکردنی سەرۆک و سەرەکی پێشودا لەپڕ شیعە نیازی خۆی بەرامبەر تاڵەبانی دەرخستبێ، ئەوا ئێستا ئاشکراو لەناو پرۆسەی

مەجلسی ئەعلاو شیعەکان خۆیان بەدۆستی نزیکی یەکێتیی و لەناو یەکێتیشدا، جەلال تاڵەبانیان بەنزیکی سیاسی خۆیان دەزانی. کەچی کاتێک رووداوەکان هەستیار بونەوەو بەرژەوەندییەکان تێکچڕژان، مەجلسی ئەعلا دژی تاڵەبانی وەستان، کە ببێتە سەرۆک کۆمار

هەڵبژاردندا، بەرنامەی خۆیان راگەیندووە. کاتێکیش زۆربەی دەنگ بهێنن، بێگومان زۆر لەجاری پێشوو زیاتر پێ لەسەر مسۆگەرکردنی کاندیدەکانی خۆیان دادەگرن. لەبەرامبەر ئەگەرێکی وادا، هەقوایە سەرکردایەتی سیاسی کوردستان، وریاتر بێت. حسابێکی وردتریش بۆ مەترسیەکانی ئەو پیلانانە بکا کە لەپشتی پەردەوە، بۆ پۆستە سیادیەکانی عێراق، دەکێشرێن. ئەو نامەیەی سیستانیش بۆ کۆمەڵەی وڵاتانی عەرەبی کە دڵنیایان دەکا عێراق وەکو وڵاتێکی عەرەبی دەهێڵێتەوە، عەرەببونێکی سیاسی شیعەیە بۆ مسۆگەرکردنی دەسەڵاتی ئایندەی عێراق و پۆستە سیاسییەکانیشی.■

ئەمریکاو تورکیاو باسکردنی مەترسیەکانی ئێران

سەرکەوت عەبدوڵڵا

هەفتەی رابوردوو، جەنەراڵ ئەبوزەید، سەرکردەی هێزەکانی ئەمریکا لەعێراقدا، سەردانی ئەنقەرەی کردووەو بەرنامەی سەردانەکەشی، ئەم خاڵانەی خوارەوەی گرتۆتەوە:

١- رۆڵی تورکیا لە کێشانەوەی نەخشەی ناوچەکەدا.

٢- هەڕەشەی چەکسازی ئەتۆمی ئێران لەناوچەکەو لەسەر تورکیا.

٣- گرنگیدانی زیاتری ئەمریکا بەئەنجەرلیک و کردنی بەبنکەیەکی سەربازی سەرەکی.

ئەم سێ خاڵەی بەرنامەی جەنەراڵێکی پایەبەرزی ئەمریکا بۆ تورکیا، هەرسێکی هەستیارو زۆریش گرنگن. خاڵ بەخاڵی بەرنامەکەش پەیوەندییان بەستراتیژی ئەمریکاوە هەیە لەناوچەکەدا. بەتایبەتی، ئەمریکا، لەدوای روداوەکانی عێراق و ئەو هەوڵە تیرۆریستیانەو پشتیوانیکرنیان لەلایەن ئێران و سوریاوە، زۆر نیگەرانە. وێدەچێ، لەدوای هەڵبژاردنی عێراق، نەرمە فشاری ئەمریکا بۆ سەر ئێران و سوریا، بگۆڕدرێ بۆ فشارێکی کراوەتر. بەڵکو وردەوردە فشاری ئەمریکا ئەگەری سیاسی و عەسکەری جۆراوجۆریشی لێدەکەوێتەوە.

لەم سەردانەدا، هەروەکو سەرچاوەکانی هەواڵ رایانگەیاندووە، ئەبوزەید زانیاری وردی لەسەر چەکسازی ئەتۆمی ئێران داوەتە تورکیاو داواشی کردووە کارئاسانی زیاتریان بۆ بکرێ لەبنکەی ئەنجەرلیک و کاری لۆجیستیکی عەسکەری. رۆژنامەی (حرییەت)ی تورکیش بڵاویکردۆتەوە کەوا ئەبوزەید دەمودوی تورکیا تاقیکردۆتەوە بۆئەوەی ئەمریکا بنکەی ئەنجەرلیک بەفراوانی بەکاربێنێ.

ئەم هەوڵانە تێکرا.. ئاماژەیەکی زەقترن بۆ بەرنامەیەکی سیاسی و عەسکەری نوێی ئەمریکا لەناوچەکەدا. دووریش نییە ئەم بەرنامەیە، پێشتر چارەسەرکردنی گیروگرفتە کۆنەکانی نێوان ئەمریکاو تورکیای لەسەر هاتنی سوپای ئەمریکا بۆ لێدانی عێراق، یەکالابکاتەوە. هەڵبەتە، لەم نێوەندەدا، مەسەلەی دوابڕیار لەسەر هێزی چەکداری (پ.ک.ک)ش، دەدرێ!

خوێندنەوەی روداوەکانی رۆژهەڵات، بەتایبتی ئەو نیگەرانیانەی ئەمریکا بەرامبەر ئێران و سوریا هەیەتی و ناوبەناو لەئاخاوتنە دیپلۆماسیەکاندا، دەریدەبڕن، ئەوەدەردەخەن کە چوار ساڵی سەرۆکایەتی سەرۆکی ئێستای ئەمریکا، پڕە لەبەرنامەی جۆراوجۆر بۆ رۆژهەڵات و لەرۆژهەڵاتیش، ئێران شوێنێکی ژیوپۆلیتیکی هەرەگرنگی هەیە لەو بەرنامەیەدا.

ئەمریکا.. و لەگەڵیشیا رۆژئاوا، باش دەزانن ئێران لەهەموو بارێکەوە، بۆ رۆژهەڵات چەند گرنگەو چەندیش کاریگەرە، بۆیە گومانی تیا نییە، لەئایندەدا دەبینە شایەتی سیاسەتێکی چاوەڕوان نەکراو لەلایەن رۆژئاواوە، بەتایبەتی لەلایەن ئەمریکاوە، بەرامبەر ئێران، ئێرانیش ئەم راستییە باش باش دەزانن، دەشتوانین بڵێین: ئێران لەوڵاتانی دیکەی ئیقلیمی وردتر سەیری روداوەکانی ناوچەکە دەکەن و دڵنیاشن روبەڕووی روداوی چارەنوسساز دەبنەوە.

خوێندنەوەی رووداوەکانی رۆژهەڵات، بەتایبتی ئەو نیگەرانیانەی ئەمریکا بەرامبەر ئێران و سوریا هەیەتی و ناوبەناو لەئاخاوتنە دیپلۆماسیەکاندا، دەریدەبڕن، ئەوەدەردەخەن کە چوار ساڵی سەرۆکایەتی سەرۆکی ئێستای ئەمریکا، پڕە لەبەرنامەی جۆراوجۆر بۆ رۆژهەڵات و لەرۆژهەڵاتیش، ئێران شوێنێکی ژیوپۆلیتیکی هەرەگرنگی هەیە لەو بەرنامەیەدا

بۆیە، لەلایەکەوە، خەریکی مانۆڕێکی سیاسی و دیپلۆماسین بۆ دەربازبون لەقەیرانی چەکسازی ئەتۆمی، یاخود دوورخستنەوەی تەقینەوەی قەیرانەکە لەگەڵ ئەمریکادا. لەلایەکی دیکەشەوە، بەنەخشەیەکی هەمەلایەنە دەمێکە خەریکن شەڕوپێکدادان، لەهەرلایەک هەبێ، یان لەهەر مەیدانێکدا پێیان ساز بکرێ، راستەوخۆو ناڕاستەوخۆ، ئاگری شەڕەکان خۆش بکەن، یان یارمەتی لایەنە شەڕکەرەکان بدەن تا بتوانن درێژە بەشەڕەکە بدەن. بەتایبەتی ئەو شەڕانەی دژی ئەمریکاو ئیسرائیلن؛ هەتا بتوانن لەم رێگەیەوە، هەم شەڕوکێشە چەند دەکرێ لەخۆیان دووربخەنەوە، یان ئەوپەڕەکەی هەوڵبدەن ئەمریکاو ئیسرائیل لەشەڕەکانی دوور لەئێران تێوەبگلێنن، هەتا نەیانپەرژێتە سەر ئێران. ئەمەش سیاسەتی "ئاگرە سوورە لەئێران دورە"یەو هەتاڕادەیەکی بەرچاویش سەرکەوتون تیایا. عێراقیش باشترین نمونەیە کە کردویانەتە چ مەیدانێکی دوژمنایەتیکردنی ئەمریکا.

بەڵام.. ئایە ئەم سیاسەتانە، هەتاکەی بۆ ئێران دەچێتەسەروکەی.. سنووری سووری ئەم سیاسەتە دەردەکەوێ؟ ئاماژە سیاسیەکان لەدوورەوە ئەو سنوورە دووره، یان کۆتایی کاریگەری ئەو سیاسەتەیان دەرخستووە. ئەم سەردانەی ئەبوزەید بۆ تورکیاو ئەوفشارەی رۆژئاوا بۆ چەکسازی ئەتۆمی ئێران و ئەو بەڵگانەی لەعێراق و ناوچەکەدا، لەسەر پشتیوانیکردنی تیرۆریستان لەلایەن ئێرانەوە؛ هەروا، سەرکەوتنی ئەبومازن و نەرمتر بونی ئەمریکا بۆ چارەسەری کێشەی فەلەستین؛ هاوشانی سووربونی ئەمریکا بۆ وادەی دیاریکراوی هەڵبژاردنی عێراق، تێکڕا ئەوکایە سیاسانە پەیوەندییان بەیەکەوە هەیەو بەڵکو تەواوکەری یەکتریشن. هەڵبەتە، لەئایندەی نزیک یان کەمێک دووردا، ئەو بەرنامەو بڕیارانەی بۆناوچەکەو ئێران ئامادەکراوون، رۆشنتر دەردەخرێن. دەشکرێ، هێزە سیاسەکانی ئێران و کوردستان و ناوچەکە، خۆیان بۆ دەورانێکی چارەنوسسازتری سیاسی، ئامادەبکەن. هەقیشە ئەم روداوانە لەلایەن هەموو لایەنە پەیوەندیدارەکانەوە، بخوێندرێنەوە؛ بۆهەرئەگەرێکی سیاسیش، بەرنامەو بڕیاری پێویست، گەڵاڵەبکرێ. هەتاڕادەی بەرنامەی هاوبەشیش.■

(فدراڵییەکە) لەبەردەم ئاکامەکانی هەڵبژاردن و سەپاندندا

پێشڕەو ئەحمەد×

عەرەبەکانی عیراق هێشتا لەو راستییە نەگەیشتوون کە فدراڵی مانای یەکگرتنەوەو خاڵێکی گرنگی بەهێزکردنی یەکێتی و یەکپارچەیی عێراق، ئەم مەسەلەیە لە ساڵی ١٩٩٢ کە کۆنگرەی مێژویی نیشتمانیی عیراقی یەکگرتوو بەسترا، توشی جۆرێک لەم بەرپەرچدانەوەیە بووەوە، سەرەتاو تا ئێستاش هەمان روانین هەیە کە بێ گفتوگۆ، فدراڵی مانای لەتوپەتکردنی خاکی عیراقە.. بۆیە لەو کاتەوە سەرکردایەتیی کورد ناچاربووە ئەو مەسەلەیە روونبکاتەوەو لەعەرەبەکان بگەیەنێت کە بە سەهوو لەفدراڵی گەیشتوون.

ئێستا پاش دەستوری کاتی کە ئەم مەسەلەیەی تێدا روونکراوەتەوە، شێوازی پەیوەندییەکانی بەغدا-هەرێمی کوردستان و مامەڵەکردن لەگەڵ حکومەتەکانی کوردستان جۆرێکە لەرەسمییەت دان بەو فدراڵییە. بەپێی ئەو ماوەیە لەکارکردن بەشی زۆریان لەو راستیانە بۆ روونبۆوەو تێگەیشتوون کەکوردەکان دەیانەوێ لەعیراقدا بمێننەوە.

جا داخۆ سەرکردایەتیی عەرەب بەم مەسەلەیە رازی دەبن یان تەقەبولی دەکەن بێ گفتوگۆ؟ ئەمە ئەو پرسیارەیە کەلەم بابەتەماندا لێی وردە بینەوە.

-ئەمریکییەکان لەزاری سەفیری وڵاتە یەکگرتووەکانەوە لەبەغدا ئەوەیان رونکردەوە کە لەبەر ئەوەی لەرووی فەرهەنگی و ئاینییەوە عیراق پێکهاتەیەکی فرەیە، بۆیە فدراڵی باشترین چارەسەرە.

-لەباشوری عیراق داواو بابەتی فدراڵی سەریهەڵداوە.

-مام جەلال لەگەڵ ئەندامانی پەرلەمانی کاتیی عیراقی ئەوەیان روونکردەوە کە ناکرێ بەئەقەلیەت و ئەکسەریەت قسە لەچارەنوسی عیراق و دەستور بکرێت، بەڵکو دەبێ بەتەوافوق بێت.

لەم سێ روانگەیەوە هەڵبژاردن گەر بکرێت، ئەوا پیشاندانی زاڵیی شیعە دەبێت لەپێکهاتە ئیدارییەکەدا، بۆیە باشترین چارەسەر فدراڵییە. لەبەر ئەوەی ئەو ئەنجامە بۆ عەرەبە سوونییەکان قبوڵ نییە. هەروەک بۆ کوردیش ناشێت، دەرودنیاش ویلایەتی فەقیهیان ناوێت.

ئەگەر عەرەبی سوننەش بسەپێنرێتەوە ئەوا جگە لەو خەلەلەی دیموکراسی، دەبێتە جەنگێکی ئەهلی، هەروەک بۆ کوردیش لەوە باشتر چاوەڕواننکرێت.

زەرقاوی لەوە کەمتر بەشایستە دەزانێت.. نەک بۆ کورد بەڵکو ئەو وەک ئەمیری دەستنیشانکراوی ئیسلام لەلایەن ئوسامە بنلادنەوە، پێی وایە مەرکەزییەتی ئیسلام دەبێ بیرکردنەوەکانی سیاسەت بسڕێتەوەو دەسەڵاتەکەی تاڵیبان وەک نموونە لەعیراقدا بچەسپێنرێت کەئەمەیان جێی باسکردنیش نییە لەبەرئەوەی ئەوەندە دوورە لەواقیعەوە کەنایبینین، بەڵام خۆ ئەمیش گەر بێتو وەک بزوتنەوە ئیسلامییەکانی میسرو سودان بەشدارییبکەن لەهەڵبژاردندا دەتوانن چمکێکی باش بگرن، بەتایبەت بەبەعسییەکان و ئیسلامییە توندڕەوەکان.

بۆیە پێشبینی دەکرێت ئاکامەکانی هەڵبژاردن هەرچییەک بێت، چۆن بکەوێتەوە، ئەوا فدراڵییەکە حەڵاڵکراوەو چەسپیوە، بۆیە ئیتر هەق نییە ئەوەندە خۆمان بەو مەسەلەیەوە جەنجاڵ و سەرقاڵبکەین، کە داخۆعەرەبەکان ئەوەندەمان پێ رەوا دەبینن یاخودنا. گەر وا نەبێت ئەوا جەنگێکی خوێناوی ناوخۆ چاوەڕوانی عیراقییەکان دەکات، کە ئەویش دەرگایە بۆ لەتوپەتبوونی نەخشەکەی عیراق ئەمجارە نەک بۆ دوان و سێ پارچە بەڵکو زیاتر لەوە..■

×سەرنوسەری سلێمانی نوێ

کورتیلە باس

دیسان داوای کشانەوەی ئەمریکا لەعێراق

جیمس بیکری وەزیری پێشووتری دەرەوەی ئەمریکاو (١٦) ئەندامی ئەنجومەنی نایبان، بەجیا داوای کشاندنەوەی سوپای ئەمریکا لەعێراقدا دەکەن. بیکەر، لەکۆڕێکدا بەزمانی هێمەن ئەم داواییەی کردووەو نایبەکانیش هەڵوێستێکی سیاسیان دژی حکومەتی ئەمریکا نواندووەو دەڵێن: (١٤٠٠) سەربازی ئەمریکایی کوژراون و (١٠٢) ملیار دۆلار مەسرەفی جەنگەکە بووە.

ئەم داخوازیانەی کەلەئاستە جیاوازەکانەوە ئاراستەی کۆشکی سپی دەکرێن، مایەی سەرنج و نیگەرانیشە. ئەمیش لەبەرئەوەی کەپێکهاتەی ئەمریکا وایەکەسەرەتا شارەزاو میدیاکان قسەدەکەن، پاشان رای گشتی گۆش دەکرێن، سەرەنجامیش، دەسەڵاتی باڵای دەوڵەت و کۆنگریس ناچاری پاشەکشە دەکرێن. کەوابێ: ئەمریکا، کەوتۆتە بەردەم سەرەتای فشارێکی رای گشتی،کەخەریکە شارەزایان زەمینەی خۆش دەکەن. هەرچەند، مێژووی رووداو وجەنگەکانی ئەمریکا ساغیان کردۆتەوە کە حکومەتەکانی ئەمریکا، زوو سیاسەت ناگۆڕن و لەبەرامبەر فشارو قەیراندا، خۆیان رادەگرن. هەڵبەتە، لەهەموو حاڵەتێکدا، ئەمریکا دەبێ شەری دژی تیرۆر بەمیکانیزمی عەسکەری کاریگەرتر بکات، دەنا ئەم کێشانە هەتا درێژتر بخایەنێ، پاساوی سیاسی و قوربانی دەکەوێتە دەستی میدیاو شارەزایان بۆ دژایەتی کردنی حکومەتی ئەمریکا.■

عێراق لەباتی ئەفغانستان بۆتە بنکەی تیرۆر

زانیارییەکە لە (شرق الاوسط ١/١٥) وەرگیراوە

ناوەندی توێژینەوەی سەر بە ئیستخباراتی ئەمریکا، لەراپۆرتێکدا ساغیکردۆتەوە کەوا: عێراق جێگەی ئەفغانستانی بۆ پەروەردەکردنی نەوەیەکی نوێ لەتیرۆریستان گرتۆتەوە. لەراپۆرتەکەدا هاتووە کە لەعێراقدا: شوێنی مەشق و، ناوچەیەکی پڕ چەک کردن و، بوارێکی باشترکردنی شارەزایی تەکتیکی دەست تیرۆرکەوتووە.

لەم راپۆرتەداو بەرای شارەزایانی ئیستیخباراتی ئەمریکا، زۆربەی تیرۆریستە تێکشکاوەکانی ئەفغانستان کەسەر بەرەگەزە عەرەبییەکان بوون، پەریونەتە عێراق و پەیوەندییەکی تاکتیکیان لەتەک بەعسیەکاندا هەیە. هەر لەم راپۆرتەدا، کەلەماوەی ساڵێکدا لەسەر تیرۆر ئامادەکراوە، باس لەوە دەکرێ کەهەتا (٢٠٢٠) ئاڵوگۆری سەرانسەری بەسەر پێکهاتەی تیرۆرو رێکخستنی تیرۆریستاندا دێت کە (القاعیدە) وەکو ئێستا کاریگەری نامێنێ. بەڵکو لەتایلەندو فلیبین و کشمیرو ..هتد دیاردەیەکی توندتری تیرۆر سەر هەڵدەدا. ئەمانەش پشت بەدانانی بارەگا نابەستن، بەڵکو مەفرەزەی بچوک پێکەوە دەنێت و بڵاوەی لێدەکەن. لەراپۆرتەکەدا گەورەترین مەترسی لەوە دەکرێ تیرۆریستان چەکی بایۆلۆژی دابین بکەن. دابینکردنی چەکی ئەتۆمی بەئەگەرێکی دوورتر دەزانن.

کەوابێ.. تیرۆر، بەپێی ئەم راپۆرتەو بەرەنجامی ئەم توێژینەوەیە، هێشتا ساڵانێکی دوورو درێژیان ماوە ژیان لەگۆی زەوی تێک بدەن!■

پەرلەمانی عێراق کورد لەمادەی (٥٨) دڵنیا دەکا

رۆژنامەی (الوطن)ی سعودی ٢٠٠٥/١/١٣

ئەنجومەنی نیشتمانی عێراق، نامەیەکی ئاراستەی جەلال تاڵەبانی و مەسعود بارزانی کردووە تیایدا داوایان کردووە کورد بەشداری هەڵبژاردنی پارێزگای کەرکوک بکات، لەبەرامبەردا دەستە بریاریان داوە کەمادەی (٥٨) لەیاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق لەقۆناغی گواستنەوەدا جێبەجێ بکرێت. کەئەم بریارە رێ لەعەرەبە هاوردەکان دەگرێت بەشداری هەڵبژاردنی پارێزگای کەرکوک بکەن.■

ئێران؛ لەپێشەوەی بایەخپێدانی سەرۆکی ئەمریکایە

دوای هەڵبژاردنەوەی سەرۆکی ئەمریکاو دوای ئەوەی بوش چۆتەوە پشتی مێزی سەرۆکایەتی، گرنگترین دۆسیە کەخراوەتە بەردەستی، بەپێی سەرچاوە ئاگادارەکانی کۆشکی سپی، دۆسییەی ئێران بووە، کەگەورە بەرپرسانی دارێژەرانی سیاسەتی ئەمریکا، بۆ سەرۆکی ئەمریکایان، گەڵاڵە کردبوو. ناونیشانی ئەو دۆسییە ئامادەکراوە، ئەمەی خوارەوەیە (چیمان لەسەرە بەرامبەر ئێران بیکەین). دۆسییەکەش، سێ تەوەری سەرەکی گرتۆتە خۆی:

یەکەمیان: هەوڵی ئێران بۆ دابینکردنی چەکی ئەتۆمی.

دووەمیان: تاوانبارکردنی ئێران لەپشتیوانی کردنی تیرۆر.

سێهەمیشیان: خلیسکانی ئێران لەدەستێوەردانی عێراق.

ئەم سێ تەوەرە سەبارەت بە ئەمریکا، بەرامبەر بەئێران، هێشتا مەیدانی جێبەجێکردنی بەرۆشنی دیاری نەکراوە. ئاگادارەکان لەسیاسەتی ئەمریکا دەڵێن: ئەگەر ئەمریکا سیاسەتی پشتیوانی کردنی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی نەگۆڕێ بەسیاسەتی گۆڕینی رژێمی ئیسلامی ئێران، سەرکەوتوو نابێت. چونکە، (هەروەکو ئەو ئاگادارانە جەختی لەسەر دەکەن)، دەڵێن: ئێران دەست لەدابینکردنی چەکی ئەتۆمی هەڵناگرێ. ناشبێتە وڵاتێکی دیموکراتی. ئایدۆلۆژیەتی خۆیشی هەرگیز ناگۆڕێت. کەوابێ: ئەمریکا ناتوانێ ئەم سیستەمە چاکسازی بکات. ئۆپۆزیسیۆنیش ناتوانن رژێمەکە بگۆڕن. لێرەوە، ئیتر سەرەنجامی کێشەکانی ئەمریکاو ئێران و ئۆپۆزیسیۆن، دەزانرێ. ناشکرێ.. هەتا هەتایە، سیاسەتی مشک و پشیلە بەرامبەر ئێران بیگرێتە بەر. چونکە ئێران خۆی زۆر شارەزایە لەم سیاسەتە. بەسیاسەت.. هەموو پشیلەکان.. وەرس دەکات!!■

خوێندکارانی زانکۆی کۆیە لەسەر لیستی هاوبەش چی دەڵێن؟

سۆران پالانی - زانکۆی کۆیە - کۆلێژی یاسا

هەڵبژاردن ئەو پرۆسە ئاڵۆزەیە کەئەمرۆ گەلی کورد لەکوردستانی عێراق دا رووبەڕووی بووەتەوە. لەڕاستیدا ململانێ لەنێوان حیزبەکان دا بەتایبەت هەردوو حیزبی دەسەڵاتدار بوو بووە نیگەرانیەکی سەیرو خەڵک دەترسا گەر وا بچێ لەوانەیە کورد لەهەڵبژاردنەکانی عێراق دا بدۆڕێ و جارێکیتر ببێتەوە بەقوربانی و کۆیلەی ناحەزان.

لەچەند رۆژی رابردوودا رێکەوتنی هەردوو حیزبی دەسەڵاتدار لەسەر لیستی هاوبەش لەهەڵبژاردنەکانی کوردستان دا بووە مایەی مشتومڕ لەنێو خەڵکیداو بەتایبەت خوێندکاران کەنەوەی دوارۆژی ئەم گەلەن و دەسەڵاتی رێکخستنی بەئەستۆ دەگرن.

سەرەتا خوێندکار "**شاخەوان ئەمیر**" لەکۆلێژی زانست گوتی: (لەڕاستیدا لیستی هاوبەش ئاماژە بۆیەک بوونی ریزەکانی خۆمان دەکات سەبارەت بەداهاتوومان لەوڵاتی عێراق و من زۆر دڵخۆشم کە لەبارودۆخێکی ئاوا ناسک حیزبە کوردییەکان یەک گرن و بەیەک لیست دابەزن لەهەڵبژاردن دا. چونکە پێم وایە کەبارودۆخی ئێستای کوردستان پێویستی بەململانێی حزبایەتی نییە، چونکە تائێستا گەورەترین کێشە وەکو کورد کەهەمانە ناوچە تازە ئازادکراوەکان نەکەوتوونەتەوە سەر هەرێمی کوردستان دوای ئەوەش کیانێکی کوردی ئیعتراف پێکراومان هەبوو ئەوکات هەڵبژادرن ئاساییە!.

هەروەها "**ئارەزونستانی**" کەخوێندکاری کۆلیژی یاسایە/ ساڵی دووهەم. خەڵکی کوردستانی رۆژهەڵاتە بەخۆشحاڵی یەوە دەڕوانێتە ئەم کارە و دەڵێ: (وەکو خوێندکارێکی کوردستانی رۆژهەڵات خۆشحاڵم بەچاوێکی گەشبینەوە دەڕوانمە ئەو رێکەوتنە مێژووییە لەنێوان هەردوو حیزبی دەسەڵاتدار لەسەر لیستی هاوبەش لەهەڵبژادرنەکان داو بەهەنگاوێکی مێژوویی دەنرخێنم، هەروەها قۆناغی ئێستای گەلی کورد بەقۆناغێکی زۆر ناسک و ئەستەم تێپەڕدەبێ. هەر بۆیە ئەرکی قورس دەکەوێتە سەرشانی هەموو تاکەکانی کۆمەڵی کوردەواری و بەحیزبەکانیشەوە بەتایبەت دوو حیزبی دەسەڵاتدارو بەتایبەت بۆ سەقامگیرکردنی فیدراڵیەت و گەڕاندنەوەی ناوچە ئازادکراوەکان کەبێگومان ئەمەش لەم لیستی هاوبەشەدا دەتوانرێ هەنگاوی بۆ هەڵبگیرێ".

لەلایەکی تریشەوە "**شۆخان عەزیز**" خوێندکاری یاسا پێی وایە ئەم رێکەوتنە کارێکی باشەو دەڵێ (رێکەوتنی هەردوو حیزبی دەسەڵاتدار لەسەر لیستی هاوبەش شتێکی پێویست و باشە چونکە ئەم کاتە کە کوردی پێدا تێپەڕدەبێ قۆناغێکی زۆر ناسک و ئاڵۆزە.

هەر لەهەمان کاتیش دا "**راز هەمزە عەلی**" خوێندکاری یاسا. ئەم رێکەوتنە بەکارێکی گرنگ لەقەڵەم دەدا لەم هەلومەرجە سیاسیەی ئەمرۆداو ئەوپێی وایە گەر رێکەوتن نەبێ لەهەڵبژاردنەکانی کوردستان دا دەبێتە هۆی

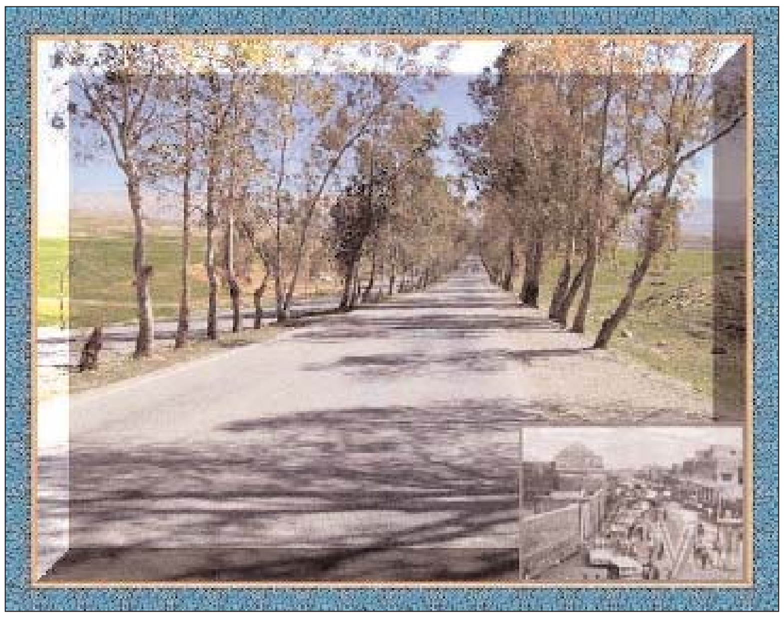

ئاڵۆزی و کێشە لەنێوان حیزبەکان داو ئەو هەلە مێژووییەی هەڵبژاردنەکانی عێراقمان کەبڕیار وایە لەمانگی کانونی دووەم دا وەکو کورد لەدەست دەچێت و جارێکی تر تووشی ماڵ وێرانی دەبینەوە..

"**عەلی ئەحمەد محەمەد ئەمین**" خوێندکاری یاسا پێی وایە دەبێ هەڵبژاردن بەدەنگ دان بێ و خەڵک خۆی نوێنەری راستەقینەی خۆی دیاری بکات نەک حزب، چونکە ئەمە سیمای دیموکراسیەتە. بەڵام لەهەمان کاتیش دا ناوبراو بارودۆخی هەرێمی کوردستان لەبەرچاو دەگرێ و دەڵێ لەلایەکی تریشەوە جێگای خۆشحاڵییە چونکە هەموومان وەکو خەڵکی کوردستان دەزانین کەدوای هەڵبژاردن گەر بەیەک لیست نەبێ لەکوردستان دا شەڕە حیزبی روودەدات چونکە مێژووی دوورودرێژمان هەیە لەو بوارەدا بۆیە بەهەموو کەموکورتیەکانیەوە دەتوانین لەهەڵبژاردنەکانی داهاتووی عێراق دا گەر لەناوەوە یەک بین رۆڵی باشمان هەبێت.

کاتێ دەبینی لەهەمان کاتدا خوێندکاران بێزارن لەوەی تاکەی لەم هەرێمەدا خاوەن دەسەڵاتێک نەبن و نوێنەری راستەقینەی خۆیان هەڵنەبژێرن ئەوەتانێ خوێندکار "هەدار تەحسین" کۆلیژی یاسا دەڵێ هەڵبژاردن دوو قۆناغ لەخۆ دەگرێت یەکەم: گەر هەردوو حیزب بەیەک لیست دابەزن دەنگی خەڵک و رای ئەوان مانای چییە؟ دیموکراسی مانای چییە؟ تاکەی ئێمە نەتوانین کەسێک کە جێگای متمانەیە بۆمان بەدڵی خۆمان هەڵی بژێرین؟ تاکەی لایەنێک کە خاوەنی هەوڵ و تێکۆشان و بەدوای قەزیەی میللەتەکەمانەوە وێڵە نەبێ بەنوێنەرو وەڵام دەری ویست و داخوازییەکانمان.

هەدار لەلایەکی ترەوە پێی وایە رێکەوتن بەناچاری بۆ ئەم قۆناغە باشەو دەڵێ دووهەم قۆناغ ئەوەیە ئەم قۆناغە زۆر هەستیارو ناسکە بۆمان بۆیە یەکدەنگی و یەک دەستی لەهەڵبژاردنەکان دا دەتوانێ داهاتێکی باشی هەبێت بۆ میللەتەکەمان. بۆیە دەتوانم بڵێم دەتوانین بەیەک لیستی زۆربەی کورسیەکانی ئەنجومەنی نیشتمانی عێراق دەستەبەر بکەین.

لەلایەکی ترەوە "**خەڵەف غەفور**"/کۆلیژی شەریعە/ دووهەم/ دوو ئاست و لایەن لەقسەکانی رەچاو دەکاو لەیەکەم لایەن دا لەسەر ئاستی عێراق یەک لیستی و بەرنامەی کورد بەشتێکی قورس و باش لەقەڵەم دەداو دەڵێ: ئەگەر لەسەر ئاستی عێراق بەیەک لیست و بەرنامەوە بچینە نێو پرۆسەی هەڵبژاردنەوە جۆرێک لەتێگەیشتنی جدی

> **شاخەوان ئەمیر "لەکۆلێژی زانست گوتی: (لەڕاستیدا لیستی هاوبەش ئاماژە بۆیەک بوونی ریزەکانی خۆمان دەکات سەبارەت بەداهاتوومان لەوڵاتی عێراق من زۆر دڵخۆشم کە لەبارودۆخێکی ئاوا ناسک حیزبە کوردییەکان یەک گرن و بەیەک لیست دابەزن لەهەڵبژاردن دا**

لەنێوان هەموو هێزە سیاسییەکان داو جۆرێک لەقورسایی سیاسی کورد لەدەستووری هەمیشەیدا نیشان دەداو ئەمەش بۆ خۆی کارێکی باشە.

دووهەم: "خەڵەف" پێی وایە بەشداریکردن و رێکەوتنی هەردوو حیزبی دەسەڵاتدار بەبێ ئەوەی پرس بەحیزبەکانی تر بکرێت و لەکۆبوونەوەکان داو بەشداربن لەسەر لیستی هاوبەش ئەمە بەکارێکی دژ بەدیموکراسی لەقەڵەم دەداو دەڵێ:

کۆپی کردنی لیست و پراکتیزەکردنی لەسەر ئاستی هەیکەلی پەرلەمانی کوردستان بەبێئەوەی ئەو رێکەوتنە کەمترین بەشداری لایەنەکانی تێدا بێت ئەمە جگە لەنەرێکردنی بەهاکانی دیموکراسی و ئازادی و رادەربڕینە لەهەمان کاتیش دا بەسووک تەماشاکردنی سەنگ و قورسایی لایەن و هێزە سیاسییەکانی کوردستانە..

لەکۆتایی دا "**رێبین جەوهەر**" لەکۆلیژی یاسا کاتێ لێمان پرسی رات چییە لەسەر لیستی هاوبەش و رێککەوتی هەردوو حیزبی دەسەڵاتدار. لەوەلام دا گوتی زۆر.. باشە■

عەمید ناظم شەریف محەمەد
بەڕێوەبەری پۆلیسی سنوور لەپارێزگای دیالە

ئا/ شێرکۆ ساڵەیی

چاودێر: ئەو کێشەو گرفتانە چین کە دێنە بەردەم کارەکانتان لەلایەن حکومەتی عێراق و ئەنجومەنی پارێزگای دیالەو هێزی هاوپەیمانان؟

عمید ناظم: هێزی هاوپەیمانان هیچ کێشەیەکمان بۆ دروست ناکەن بەڵام وەزارەتی ناوخۆی عێراق کێشەی ئەوەیان بۆ دروست کردوین کەئیعتراف بەبڕوانامەی حکومەتی هەرێم ناکەن بۆ ئەفسەرانی هەرێمی کوردستان، بەڵام لەدوای ئەوەی هەرێمی کوردستان مفاتەحەی وەزارەتی ناوخۆی بەغدادیان کرد بەمەبەستی ئەو کێشەیە دواتر قەناعەتیان کرد. وە کێشەیەکی تر ئەوەیە کەجاری وا هەیە ئەو ئەفسەرانەی دەست لەکار ئەکێشنەوە کوردن.

وە هەروەها (حسین علی) کە وەکیل وەزیری ناوخۆی عێراقە هیچ شتێکیان بۆمان نەکردووە وەکو کوردو لەگەڵ ئەوەشدا وەزارەتی ناوخۆی عێراق زیاتر تەئکید لەسەر ئەفسەرانی دەرچووی بەغداد دەکەن بڕوایان پێیانە.

شتێکی ترکەباس کردنی گرنگە تا رۆژی چوارشەمە کە ئەکاتە ٢٠٠٤/١٢/٢٤ ئەنجومەنی پارێزگاری دیالەو پارێزگاری دیالە بیروبۆچونی زۆر خراپیان هەبوو لەسەر ئێمەو ئەیان وت پارەی گومرگی (منزریە) ئەدەن بەکوردستان، بەڵام دوای ئەوە راستیەکانیان زانی کەشتی وا نیەو ئێمە کاری باش ئەکەین بۆ پاراستنی سنورو بەدڵسۆزانە کاری خۆمان ئەنجام ئەدەین.

چاودێر: لەڕۆژی دەست بەکاربونتانەوە لەوێ تا چەند توشی کاری تیرۆرستی بوون، چەند تیرۆرستتان دەست گیر کردووە؟

عمید ناظم: لەمانگی چواری ٢٠٠٤ تا ٢٠٠٤/١٢/٣١ (٦٠٠٠٠) هەزار ئەفغانی و ئێرانی و پاکستانیمان دەست گیر کردووەو تەسلیمی هێزی هاوپەیمانان کردووە کەهەندێکیان خێزانی خۆشیان لەگەڵدا بووە، تا ئێستاش (١٠) کەسمان لێ شەهید بووە (١٤) کەسمان لێ بریندار بووە (٦٥٠) ئەفسەرمان لەگەڵدایە نزیکەی (٢٠٠٠) کەسمان لەگەڵدایە لەسنوری ئێمە هەیە لەهیچ سنورێکی تر کەپێشمەرگەن و ئەزموونی باشیان هەیە.

چاودێر: داهاتی گومرگ چۆنە؟

عمید ناظم: ئەو شتانەی کە لەڕێگەی سنوری (منزریە) دێتە ناو خاکی عێراق دوو جۆرن:

١-موادی غەزائی و خۆراک هیچ گومرگی لەسەر نییە.

٢-موادی تر هەمووی گومرگی لەسەرەو هەمووئەنێرێت بۆ بانقی خانەقین.

چاودێر: تا چەند سوپاس و پێزانین کراون لەحکومەتی کاتی بەغداد؟

عمید ناظم: تا ئێستا هیچ سوپاس و پێزانینێکمان لەحکومەتی بەغداوە بۆ نەهاتووە، لەدوای ئەوەش هەندێک عەرەب ویستیان کۆمەڵێک ئامێری سەربازی ئاودیوکەن بۆ ئێران ئێمەش گرتمان لەسەر ئەوەش هیچ سوپاس و پێزانینێکمان وەرنەگرت.

داواکارین لەوەزارەتی ناوخۆی عێراق لیژنەیەک دابنێن بۆ هەڵسەنگاندنی سنورەکان لەبەرئەوەی ئەو زەبت کردنەی نییە. داواکارییەکی ترمان ئەوەیە کە گروپی کوردی لەبەغداد بتوانن بەرگری و پشتیوانیمان لێبکەن. پێویستە ئەوەش باس بکەین جگە لەیەکێک لەبەرپرسە کوردەکان کەسی تر پشتیوانی لەئێمە نەکردووە. زۆر سوپاسی حکومەتی هەرێمی سلێمانی ئەکەین کەزۆر هاوکاری ئێمەیان کردووە.. هەروەها هێزی هاوپەیمانانیش بەهەمان شێوە.. بەڵام تازە حکومەتی بەغداد هەستیان بەباشی کارەکانمان کردووە بەنیازن هاوکاریمان بکەن.■

عەمید ناظم: لەکاتی وەرگرتنی یەکەمین بڕوانامەی ڕێزلێنانی هێزەکانی ئەمریکا لەعێراق

عەمید ناظم: لەمانگی چواری ٢٠٠٤ تا ٢٠٠٤/١٢/٣١ (٦٠٠٠٠) هەزار ئەفغانی و ئێرانی و پاکستانیمان دەست گیر کردووەو تەسلیمی هێزی هاوپەیمانان کردووە

ئاستی راگەیاندنەکانی کوردستان بۆ هەڵبژاردن و کاریگەرییان لەسەر رای کۆمەڵ و پێشنیار

ئامادەکردنی / فەرەیدون جەلال عەلی

لەسەرو بەندی وادەی نزیکبوونەوەی هەڵبژاردندا.. کە ماوەیەکە پارت و لایەنە سیاسیەکان خۆیانی بۆ ئامادە دەکەن و لەهەمان کاتیشدا راگەیاندنی هەریەکە لەو پارت و لایەنە سیاسیانەو راگەیاندنەو راگەیاندنە ئازادەکانیش بەشێوەیەک لەشێوەکان خەریکن بەو باس و خواسەوەو تاڕادەیەک خۆئامادەکردنێک هەیە بۆ هەڵبژاردن. بزانین لەدیدی چەند کەسێکی رۆشنبیری ئێمەدا چۆن گوزارشت لەراگەیاندنی کوردی و ئامادەکارییەکانی راگەیاندن دەکەن لەسەر ئەم پرۆسە دیموکراسیەی هەڵبژاردن.

شێرکۆ بێکەس – شاعیر

تا ئەم دەقیقەیە ئاستی راگەیاندن و بانگەشەکانی هەڵبژاردن وەک پێویست نەجوڵاون. جا نازانم ئەمە هەر پیلانێکە یان کەمتەرخەمی. رەنگە بانگەشەکان دواتر ببزوێن و گەرمبن.

"راگەیاندن و هەڵبژاردن" لەدوانە ئەچن و لێکردنەوەیان مەحاڵە. هەموو هەڵبژاردنێکی دیموکراسیانە لەدنیادا بێ بانگەشەو راگەیاندن نەبووە. چ لەسەر ئاستی لیست و چ تاکە کەسی. بەڵام لەمانە گرنگتر رەخساندنی کەش و ئاوهەوای ئازادییە. دەست پاکی و رێنومایی یاساکانی هەڵبژاردنە. دیارە نابێ ئەوەشمان لەبیربچێ لەکوردستانێکدا کەبەشی زۆری خەڵکەکەی تا ئێستەش نەخوێندەوارو نیمچە خوێندەوارن ئەرکی راگەیاندن گرانتر ئەکەن. بۆیە پێویستە زمانی راگەیاندن بەگشتی لەتەلەفزیۆن و رادیۆو رۆژنامە سادەو ساکار بن و بەزمانێک بدوێن و بنوسن کەئەو خەڵکە تێبگەن. بەداخەوە رۆژنامەو راگەیاندنی ئێمە بەگشتی زمانێکی پڕ لەگرێ و گۆڵ و تەم و مژاوییان هەیەو خەڵکی سەری لێدەرناکەن، ئەمەش ئەبێتە هۆی ئەوەی خەڵکی نەزانن چۆن دەنگ ئەدەن و بۆچی دەنگ ئەدەن و یان چۆن چۆنی هەڵبژاردنە جیاوازەکان بەچاکی لەیەکتر جوێ بکەنەوە. پێویستە راگەیاندن بچێتە خوارەوە بۆ ئاستی خەڵکەکە نەک بەپێچەوانەوە. ئەمە جگە لەوەی ئەو کادیرانەی لەراگەیاندندا کارئەکەن ئەبێ واز لەوشەو زاراوەی زمانەکانی عەرەبی و ئینگلیزی و لاتینی بێنن و هەوڵبدەن زمانێکی هاوبەش لەنێوان خۆیان و ئەواندا بدۆزنەوە وەک "زمانی ناو بازاڕ" "زمانی سەرشەقام" "زمانی گەڕەکە میللیەکان". هونەری راگەیاندن تەنها بانگەشەی رووت نیە چونیەتی گرنگە واتە "چی ئەڵێن و چۆن" ئەمە جگە لەوەی پێویستە بەشێکی زۆری راگەیاندن "بۆ هۆشیارکردنەوە" تەرخان بکرێ و هەنگاو بەهەنگاو وردبکرێنەوە.

دڵشاد مستەفا – کارمەندی تیڤی خاک

لەگەڵ ئەوەی ئەم قۆناغە قۆناغێکی گەلێک هەستەوەرە لەمێژووی گەلی کوردستان دا وەئەمرۆ رۆژگارێکە ئێمە لەبەردەم پرۆسەیەکی زۆر گەورەی هەڵبژاردنداین بەتایبەتی هەڵبژاردنەکانی عێراق و دەست نیشان کردنی نوێنەرەکانی کورد بۆ پەرلەمانی عێراق راگەیاندنی کوردی تاکو ئێستا نەیتوانیوە بگاتە ئەو ئاستەی کەبەپێی پێویستی خۆی هانی جەماوەربدا چونکە لێرەو لەوێ نارەزاییەکی باش دەبینرێ لەناو خەڵکیدا بەرامبەر هەڵبژاردن هەمووشمان دەزانین ئەم نارەزاییەی خەڵک دەگەڕێتەوە بۆ ئەزموونی تاڵی رۆژگاری رابردووی شەڕی ناوخۆی کوردستان و هەندێ بێ بەش بوون و هەندی ناحەقی و گەندەڵی ئیداری و لەو بابەتانەی کە خەڵکی تاڕادەیەکی زۆر بێزار کردبوو، راگەیاندنی کوردی ئەتوانێ ئەوە بکات لەم رۆژگارەیا یان لەئایندەی خۆی هەندێ حەقیقەتی تاڵی پێش ئەو حەقیقەتە تاڵەی کوردستان بێنێتەوە بەرچاوی خەڵکی بەتایبەتی سەردەمی دیکتاتۆریەت کەئێمەی کورد لەسەردەمیا بونمان بەهاوڵاتی پلە دوو چەوسانەوەمان ئەو هەموو کوشتن و بڕین و دەردی سەریانەی کەتوشی گەلی کورد هاتون بەگشتی لەقۆناغەکانی پێش راپەڕیندا ئەوانەمان بێننەوە یاد بۆئەوەی کەبەرچاو روونتر بچین بەرەو ئەو بانگەوازەی ئایندەیەوە کەپێویستە بسەلمێنرێ بۆ خەڵکی کوردستان وە بەجۆرێکی تریش راگەیاندنی کوردی دەتوانی ئەوەندە بەخەڵک ئاشنا بکات کەئەم قۆناغە قۆناغێکی تاڕادەیەکی زۆر کاتیە هەوڵمان و پێداگرتنمان لەهەڵبژاردن بۆ سەلماندنی بوونی کوردە لەعێراقدا ئەو عێراقەی کەوەک و دەوڵەتێ بەزۆر لەساڵی ١٩٢٢ دروست کراوە ئەوەی پێدەکرێ راگەیاندن کە خەڵک بڕوا بەوە بکەن کەچونمان بۆ هەڵبژاردن بەتایبەتی بۆ پەرلەمانی عێراق سەلماندنی قەوارەو ژمارەو ئەندازەی بونی کوردە ئەمانە هەموی پێویستی بەهەوڵی زۆر کادری لێهاتوو شارەزاو خاوەن ئەقڵیەتی کراوەیە پێویستی بەو کەسانەیە کەئەزانن بەحەقیقی راگەیاندن چییە مەرج نییە ئەو کەسەی کەپسپۆڕی راگەیاندنەو کەبڕوانامەیەکی لەو بوارەدا هەیە ئەوە بکات بەڵکو ئەوە دەمێنێتەوە بۆ ئەو کەسانەی کەپەیوەندییان لەسەر ئاستە جەماوەریەکەیان شێوازی دروستکردنی پەیوەندی جەماوەرییان هوشیارانەترەو وردترە پڕ زانیاری ترە، "ئەگەر راگەیاندنی کوردی لەماڵە داخراوەکەی خۆی هاتە دەرەوەو چووە ناو خەڵکەوە دەتوانێ پەیامی خۆی سەدا سەد بگەیەنێ".

هێشتا راگەیاندنی کوردی نەیتوانیووە لەماڵە داخراوەکانی خۆی بێتە دەرێ کە خەڵکی هەست بکات ئەمە دەنگی ئەوە هەرکاتی راگەیاندن بوو بەدەنگی خەڵک ئەتوانێ بڕوا بەخەڵک بهێنێت بۆ ئەو ئاڕاستەیەی کەخۆی دەیەوێ خەڵکی بۆ بەرێ، لەتەواوی دنیا راگەیاندن کاریگەری لەسەر دەرونی خەڵک و لەسەر بڕیاری دەستەجەمعی خەڵک هەیە ئەتوانێت شتێکی زۆر گەورە لەرای گشتی راگەیاندن دروستی بکات بەڵام تائێستا راگەیاندنی کوردی لەبەرئەوە کەتارادەیەکی زۆر دورترە لەخەڵک نەیتوانیوە بەتەواوی ئەو بەرکەوتنەی کەوا پێویست دەکات لەگەڵ خەڵکا دروستی بکات دروستبکا، بۆیە من ئەبینم تاڕادەیەکی زۆر کەمتەرخەمن.

> **شێرکۆ بێکەس: "راگەیاندن و هەڵبژاردن" لەدوانە ئەچن و لێکردنەوەیان مەحاڵە. هەموو هەڵبژاردنێکی دیموکراسیانە لەدنیادا بێ بانگەشەو راگەیاندن نەبووە. چ لەسەر ئاستی لیست و چ تاکە کەسی بەڵام لەمانە گرنگتر رەخساندنی کەش و ئاوهەوای ئازادییە. دەست پاکی و رێنومایی یاساکانی هەڵبژاردنە**

هەڤاڵ ئەبوبەکر:
مامۆستای راگەیاندن لەزانکۆی سلێمانی

ئاستی راگەیاندنەکانی کورد لەئێستادا لەئاستێکی لاوازدایە ئاستی لاوازیەکەی بۆ چەند هۆکارێک دەگەڕێتەوە یەکەمیان بریتیە لەوەی کەزۆربەی میدیاکانی ئێمە میدیای حیزبین، دواجار رادەوەستن لەسەرئەوەی دوا بڕیاری حیزبەکە لەسەر ئەکتیف کردنی پەیامی راگەیاندنی ئەمان چی دەبێ و وەچی ئیشێکی بەراگەیاندنەکان دەبێت لەوکاتە جێبەجێی دەکەن، لایەنێکی تریان دروستکردنی ئەو هاولیستییەیە بەوەی کەجیاوازی نەهێشتووە لەم سەری لیبراڵەکانەوە تا ئەوسەری بزوتنەوەکانی تری تیایە بەشێوەیەک کەتۆ جیاوازی لەنێوانیان نادۆزیتەوە هەرچەند جیاوازی گەورە لەنێوانیان هەیە، لێرەدا راگەیاندن نەزۆک دەبێت چونکە ناتوانێ گوزارشت لەسەر شتێ بکات کە دەیەوێ بۆیە لێرەدا ئەو هاولیستییە وای کردووە کەراگەیاندنی کوردی کپ بکات بەلایەکی ترەوە لەلێشاوی میدیای عەرەبی و ئەو هەموو راگەیاندن و کەناڵە ئاسمانیانەی وڵاتە عەرەبیەکان یان ئەوانەیە کە بەعەرەبی بڵاودەبنەوە لەگەڵ زمانەکانی تری ناوچەکە کەلەڕووی ئیمکانیەتیانەوە لەڕووی توانا لەڕووی توانستیانەوە لەڕووی داهاتیانەوە لەڕووی خەرجیانەوە لەڕووی توانستی کارمەندەکانیانەوە لەڕووی تەکنیکی پەخش کردنیانەوە لەئێمە پێشکەوتوترن وە وایان کردووە کەئێمە ببین بەقۆناغی دووەم یان بکەوینە ئاستی دووەمی بەرنامەکانەوە لەهەمان کاتدا کورد تائێستا خۆی یەکلایی نەکردۆتەوە لە دەوڵەتی عێراقدا چی دەوێ خەڵکی کورد داوای جێبەجێکردنی بزوتنەوەی ئیشکردنێکی وەکو بزوتنەوەی ریفراندۆم دەکا بۆئەوە ئایا لەگەڵ عێراقا بێت یان نەبێت، لایەنە سیاسیە سەرەکیەکانی کوردستان دەمانبەنەوە بۆ بەغداو وە هەموو چارەسەرەکان وا ئەبینن لەبەغداد چارەسەری کێشەی کورد ئەکرێتەوە جارێکیتر ئەم جیاوازیە لەنێوان وەرگرو دامودەزگا نێرەرەکانی کوردستان وای کردووە کەچەواشەکارییەکی وای لێکبەوێتەوە میدیاکان تیایا زیاتر بەرەی دامودەزگاکانی خۆیان بگرن لەوەی ئێمە میدیاکانمان هەمووی میدیای دامودەزگاین وە بەشێکی کەمیان هەنگاومان هەیە بەرەو میدیای ئازاد ئەمانیش بەکەمی لەخواستەکانی خەڵک دەدوێن، چارەسەر بۆ ئەمە ئەوەیە یان پێشنیاز بۆ ئەمە ئەوەیە ئێمە ستارتیجێکی کوردیمان هەبێت ئاسایشی نەتەوەی کوردیمان هەبێت بەرژەوەندە باڵاکانی خەڵکی کوردستانمان هەبێت کۆنفرانسێکمان هەبێت بۆ هەموو کەسایەتی و لایەن و خەڵکەکانی ناو کوردستان بۆئەوەی بە بەرنامەیەکی پتەوی لێک گەیشتوانە ئیش لەسەر پرۆسەکە بکەین، ئێستا وا هەڵمەتەکانی هەڵبژاردن دەکرێ بەڵام زۆر بەلاوازی دەبینی تازە بەتازە بەرنامەی لیستی هاوپەیمانێتی دیموکراتی بڵاودەکرێتەوە واتە تا ئەوکاتە بەلایانەوە گرنگ نەبووە چی بۆ خەڵکی کورد دەکەن بای ئەوەی چۆن ڕێدەکەون، گرنگە ئێمە دیموکراسی وا لەخەڵک بگەیەنین کە ئەو لایەنانە چیمان بۆ دەکەن بەرەو کوێمان دەبەن نەک ئەوەی ئەوان کێ بن، لەئەمەریکا گرنگ نیە بەلایی ئەوەوە کەئەو حیزبە جمهوریە یان دیموکراسیە گرنگە بەلایەوە بەرنامەی ئەو چییە بۆ هەڵبژاردن کە لەدوایا وابەستەی دەبێت بۆئەوەی جێبەجێی بکات، ئێمە بەلایەنی زۆر کەمەوە ئەو لایەنانەی لیستیان هەیە بەرنامەیی راگەیاندووە بۆ هەڵبژاردن و ئاشکرای کردووە وە لەناو بەرنامەکەیانا کروچکاڵیەکی زۆر دەبینی هەموو خواستەکانی گەلی کوردی تیا نابینیتەوە لەهەمان کاتدا ئێمە کارەکتەری کورد خەڵکی کورد وادەبینین کەبەردەوام دواجار بەقسەی ئەو بانگەشەیە دەکەن کەحیزبەکان بۆی دەکەن، بۆیە حزبەکان وای تێگەیشتون ئێمە پێویستمان بەهەڵمەتی هەڵبژادرن نەبێت لەلایەکی ترەوە ئێمە گرفتێکی ترمان هەیە ئەویش کێشەی کەرکوک و ناوچە تازە ئازادکراوەکانی ترە کەئەویش ئەوەیە نەخراونەتەوە سەر هەرێمی کوردستان وەبەپێی بڕیاری ٥٨ی ئەنجومەنی حوکم لەعێراقدا ئیشیان تیا نەکراوە ئاسایی نەکراوەتەوە بۆیە کورد وەکو جەستەیەکی لێهاتووە کاتێ بیری نەتەوەیی لەشارەکانی کوردستانی سەردەمی راپەڕینا قسەیان لێدەکەی باسی پرسی نەتەوەیان نەکرێ ئەمانە موزاعەفات دروست دەکات بۆ دۆخی کەرکوک و ناوچە تازە ئازادکراوەکان کاتێ باسی هاوڵاتی بون لەکەرکوکا دەکەی موزاعەفات دروست دەکا بۆ ناوچەکانی لە سەردەمی زووە ئازاد کراون بۆیە ئێمە دەبوایە لەسەرەتاوە وا مامەڵەمان لەگەڵ ناوچە ئازادکراوەکانی کوردستانا بکردایە کەوەک یەک جەستەیی کورد سەیریان بکەین تا توشی ئەم دوو فاقیە نەبوینایە.

> **دڵشاد مستەفا: راگەیاندنی کوردی تاکو ئێستا نەیتوانیوە بگاتە ئەو ئاستەی کەبەپێی پێویستی خۆی هانی جەماوەربدا چونکە لێرەو لەوێ نارەزاییەکی باش دەبینرێ لەناو خەڵکیدا بەرامبەر هەڵبژاردن هەمووشمان دەزانین ئەم نارەزاییەی خەڵک دەگەڕێتەوە بۆ ئەزموونی تاڵی رۆژگاری رابردووی شەڕی ناوخۆی کوردستان**

هاوار مستەفا – رۆژنامەنووس

سەبارەت بەرۆڵی راگەیاندن لەهەڵبژاردندا زۆر لایەن هەیە کەحیزب و لایەنەکان پڕوپاگەندەیی هەڵبژاردن بکەن کەماوەیەکی دیاریکراو عادەتەن دەسنیشان دەکرێ بۆئەوەی ئەو هەڵمەتە دەست پێبکات حەتمەن هۆکاری راگەیاندن زۆرن کەهەڵبژاردن یان ئەوانەی خۆیان پاڵاوتووە ئەو لایەنانەیان ئەو حیزبانە بەکاری بهێنن من دەمەوێ باسی ئەوە بکەم کەبەداخەوە تاکو ئێستا دوای چواردە ساڵ ئەزموونی حوکمڕانی کوردی دەیان کەناڵی راگەیاندنی تەلەفزیۆنی و رۆژنامەیی و رادیۆیی و سەرهەڵدانی ئەنتەرنێت و هۆیەکانی پەیوەندی هەتا بڵێی لاوازە، حەتمەن ئەوەش هۆکاری خۆیان هەیە، یەعنی ئێستا کەسێکی بێگانە بێتە وڵاتەکەمان هەست ناکا لەوڵاتی ئێمەدا شتێ هەیە ناوی هەڵبژاردنە و خەڵکی خۆی ئامادەکردبێ بۆئەوەی بتوانێ لەپەرلەمان یان لەکایەکانی تری دەسەڵات شوێنی خۆی بکاتەوە، بەبۆچوونی من ئەم لاوازیە وەکو وتم دەگەڕێتەوە بۆ ئاستی بیرکردنەوەی دەزگا راگەیاندنەکان زۆرتر ئاستێکی حیزبییانەی زاڵە بەسەریا وەکەمتر عەقڵی ئیعلامی تیادا کاردەکات ئەگەر عەقڵی ئیعلامیشی تیا بێت جارێکیتر وابەستەیە بەعەقڵی سایسی حیزبی سیاسی بۆیە دوای ئەم هەموو ئەزموونە دوایی ئەو هەموو قەرەباڵغیەی هۆیەکانی راگەیاندن لەکوردستان زۆر زۆر لاوازە من ئەمەوی بڵێم بەشێکی پەیوەندیی بەوەوە هەیە کەهەردوو حیزبی دەسەڵاتدار لەم هەڵبژاردنەدا بوونە بەیەک لیست ئەمە بۆ خۆی کارێکی گەورەی کرد کەدوو حیزبی خاوەن دنیایەک هۆکانی راگەیاندن تاڕادەیەک بێ باکن لەو هەڵمەتە چونکە ئۆتۆماتیکیەن لەم قۆناغەشدا ئەم دوو حیزبە زۆرینەی دەنگەکانیان لەبەردەستایە، بەبۆچوونی من شێوازی گرتنەبەری هەڵمەتی پڕوپاگەندە لەرێی هۆیەکانی راگەیاندنەوە زۆر زۆرن ئەگەر تۆزێ بگەڕێینەوە رابردوو ساڵی ١٩٩٣ ئەوسا تا راگەیاندنی ئەزموونی کوردی بزوتنەوەی رزگاری کوردی هەتا بڵێی کەم بوو ئەوپەڕی رۆژنامەیەکی رۆژانەو دوو سێ کەناڵی تەلەفزیۆنی، و چەند رادیۆیەک هەبوو ئاستی پێگگەیشتن و پێگەیاندنیشی زۆر لاواز بوو لەڕووی کادیرو لەڕووی پەخش و تەکنیکییەوە، بەڵام بەبەراورد لەگەڵ ئێستا کە ١٢ تا ١٣ ساڵێ بەینە زۆر باشتر بووە لەئێستا پێشنیارم بۆ شێوازی هەڵمەتی پڕوپاگەندە زۆرە تەلەفزیۆن بۆ خۆی هۆکارێکی زۆر خێرایە لەگەڵ رۆژنامەو رادیۆ لەگەڵ هێنانی بۆ نمونە ئەو پاڵێوراوانەو لەکۆبوونەوەیەکی جەماوەری و قسەکردنیان بۆ روونکردنەوەی بەرنامەی کاریان و شێوازی پۆستەرات کەجۆرەها پێوانەی هەیە کەئەویش بەهیچ شێوازێک سودی لێنەبینراوە تائێستا چەند لافیتەیەک هەڵواسراوە کەشتێکی زۆر تەقلیدیە هەروەها ڤلێکس کەئەویش شێوازێکی تری سەرنج راکێشی رکیلامییە کەبەکارنەهێنراوە ئەکرێ بەکاربهێنرێ چەندین هۆکاری تر هەیە کەحیزبەکان سودی لێ ببینن کورتە فیلم بۆ نمونە کورتە فیلمی ریکلامی بڵنوکان بەکارهێنانی لەگەڕەکەکان کۆمەڵێکی زۆری هۆکاری راگەیاندن هەیە کەتائێستا ئەوەی من بینیبێتم چەند لافیتەیەک لەشوێنە گشتییەکان هەڵواسراوە لەگەڵ چەند دروشمێکی کەلەتەلەفزیۆنەکان و رادیۆکان دەبیسترێ هەتا بڵێی کلاسیکیانەو من هیچ گەش بینیەکم نیە بەوشێوە هەڵمەتی پڕوپاگەندەیەی لەکوردستان دەکرێ دوای ١٤ ساڵ ئەزموون و پێشتر ناخۆشە بەم هەموو هۆکاری راگەیاندنەی حیزبی و لایەنەکان نەیانتوانیوە سودی لێببینن ئەگەر سەیری بەغدای پایتەخت بکەی کەهەمووی دوو ساڵە کەوتونەتە ناو ئەزموونێ سەیرەکەی بەشێوەیەکی بەرچاو هەڵمەتی پڕوپاگەندە لەوێدا بەرچاو دەکەوێ، بەشێوەیەکی زۆر خراپیش لەهەرێمەکەی ئێمەدا کەبەراوورد بەهەرێمەکەی ئێمە لەگەڵ ئەوێ جیاوازیەکەی لەڕووی ئەمنی و ئاوەدان کردنەوە و گەشەکردنی باری کۆمەڵایەتی و سیاسی و هتد زۆر لەپێشترە بەڵام بەداخەوە من تەنانەت ئەو پێشنیارانەش کەوتم زۆر بەخێرایی وتم کەگومانم هەیە بەم شێوەیە سودی لێوەربگیرێ یان دەست بکرێ بە بەرپاکردنی کەڵک بینین لەو هۆیانەکەئەشێ حیزبێ بە بەکارهێنانی یان رووکردنە ئەم لایەنانەی هۆکارەکانی راگەیاندن بتوانێ سود لەو بێدەنگییەی راگەیاندنی حیزبە باڵادەستەکان ببینێ بۆئەوەی بتوانێ بۆ خۆی چەند کورسیەک دەستەبەر بکات و بەرنامەی خۆی بەجێ بگەیەنێت.

> **هەڤاڵ ئەبوبەکر: حزبەکان وای تێگەیشتون ئێمە پێویستمان بەهەڵمەتی هەڵبژادرن نەبێت لەلایەکی ترەوە ئێمە گرفتێکی ترمان هەیە ئەویش کێشەی کەرکوک و ناوچە تازە ئازادکراوەکانی ترە کەئەویش ئەوەیە نەخراونەتەوە سەر هەرێمی کوردستان وەبەپێی بڕیاری ٥٨ی ئەنجومەنی حوکم لەعێراقدا ئیشیان تیا نەکراوە**

فەرەیدون جەلال

وەک دەزانرێت ٣٠ مانگی کانونی دووەمی ٢٠٠٥ دەست دەکرێ بەهەڵبژاردن کە ئەم هەڵبژاردنە بۆ یەکەم جارە لەعێراقدا دەکرێ و هەلێکی مێژووییە بۆ عێراق و کوردستان بەتایبەتی ئەوەی جێگەی سەرنجە لەکوردستان لەگەڵ ئەوەی بارودۆخ ئاساییە لەڕووی ئاسایشەوە بەڵام لەناو خەڵکیدا بێدەنگییەکی زۆر هەست پێدەکرێ لەئاستی هەڵبژاردندا هەندێ کەس بەنیاز نین بەشداری هەڵبژاردن بکەن یان بەرچاوو روون نین کەئەمەش مایەی نیگەرانیە کە ئەم هەلە لەدەست بچێت سەرەڕای ئەمە راگەیاندنەکان وەک پێویست لایان لەهەڵبژاردن نەکردۆتەوە وکاریگەرنین لەسەرگۆڕینی رای خەڵک و بۆیان روونبکەنەوە گرنگی بەشداریکردنی هەر تاکێک لەهەڵبژاردندا چەند گرنگە بۆکورد.

هیوا جەمال – رۆژنامەنووس

راستییەکەی ئاستی راگەیاندنی کوردی لەئێستادا بۆ هەڵبژاردن یان راگەیاندنی کوردی دەبێت چی بکات بۆ هەڵبژاردن یان چی کردووە ئەمە تۆزێ شیکردنەوەی دەوێ لەڕاستیدا راگەیاندنی کوردی لەبەرئەوەی بەجۆرێک لەجۆرەکان ئینتمای بۆ حیزب هەیە لەهەڵبژاردندا تەنها ئەو پڕوپاگەندانە دەکات کەحیزبەکەی دەیەوێ، بۆ نمونە ئەگەر سەیری راگەیاندنی ئەو حیزبانە بکەین کەلیستی هاوبەشیان پێکهێناوە لەم هەڵبژاردنەدا کاتێ رێپۆرتاژ دەکەن لەناو خەڵکیا تەنها قسەی ئەو کەسانە پەخش دەکەن کەئینتما دەکات کە دەست خۆشی لە لیستە هاوبەشەکە دەکات، وە راگەیاندنی ئەو حیزبانەی کەلیستی سەربەخۆیان پێکهێناوە قسەی ئەوکەسانە پەخش دەکەن کەدەست خۆشی لەلیستی سەربەخۆ دەکات رەخنە لەلیستی هاوبەش دەگرن، ئەوە سەیری دەکەی راگەیاندنێکی موزەیەفە بەجۆرێک لەجۆرەکان لەبەرئەوەی تایبەتمەندە بەحیزبەکانەوە کەناڵەکانی راگەیاندن قۆرخ کراوە بۆ ئەوان، راگەیاندنی سەربەخۆ نیە کەواتە دەتوانین بڵێین ئەگەرچی راگەیاندن بەجۆرێک لەچاو عێراقدا هەندێ پێشکەوتنی پێوەدیارە لەڕووی فەنی و زۆرجار لەڕووی رەنگ و ئەو شتانەوە بەڵام سەیرەکەی لەڕووی گەیاندنی پەیامی راگەیاندن دەثێت کردن و جێبەجێکردنی ئیشەکانی راگەیاندن وەکو خۆی نیە واتە ئەو پەیامەی پێویستە کەناڵێک و نێرەرێک و وەرگرێکمان هەبێ و ئەو نێرەرە بەکەناڵەکە یا پەیامێک بنێرێ کەپەیامی جەماوەر بێ و هیچ لایەنگری تیانەبێ ئینتیمای تیا نەبێ و وە گوێزەرەوەی قسەکانبێ سەیرەکەی لەراگەیاندنی کوردیا بەوشێوەیە نیە، قسەکان بەرنامەکان تێکەڵاوکراوە بەئینتمای حیزبی کەواتە دەتوانین بڵێین راگەیاندنی کوردی لەهەڵبژاردندا ئێستا بۆ حیزب ئیشی کردووە، پێشنیاریش بۆ راگەیاندنی کوردی من پێم وایە تەنها ئەو رێچکەو رێبازە بگرنە بەر کەئیشی راگەیاندنە کەئیشی (کۆمنکەیشن)ە کە پەیوەندی کردنە، ئەوە دەتوانێ لەداهاتودا سەرکەوتو بێت ئەوەش بەچاولێکردن لەوانەی لەراگەیاندنی دەرەوە کاردەکەن لەگەڵ ئەوەی خەڵکەکانیان ئینتمای خۆیان هەیە بۆ راگەیاندن بۆ نموونە سەیرەکەی ئەگەرچی لەلای ئێمە وێنەی تەلەفزیۆنی جەزیرە وێنەیەکی تەڵخەو وێنەی شتەکان وەک خۆی ناگەیەنێت بەڵام ئەگەر سەیر بکەی ستافەکەی جەزیرە یەهودی تیایەو مسوڵمانی تیایە کەسی تیایە هەر باوەڕی بەدین نیە مەسەلەن لەژووری هەواڵ و سیاسەتیا لەموزیعەکانی تیایەتی جولەکەیە یان اخوان مسلمینە تیاشیەتی ناسیۆنالیزمی عەرەبیە بەڵام سەیرەکەی هەموویان شتێکیان پێکهێناوە زۆرینەی جار ئەگەرچی هەموو جارێکیش ناکەئەمانیش کار بۆ ناسیۆنالیزمی عەرەبی دەکەن هەواڵەکان دەگەیەنن ئەگەرچی لەولاوە قسەی خۆیانی لەسەر دەکەن بۆیە ئەگەرچی کەس نیە لەدنیادا بێ ئینتیما بێت بەلایەکدا داینەشکێنێ یان باوەڕی بەبیروباوەڕێک و بەرنامەیەک نەبێت بەڵام نابێت ئەوکاتەی لەبەرگی رۆژنامەنوسدایە ئەوکاتەی لەوەدایە کەکاری رۆژنامەنوسی بکات نابێت بیروباوەڕی خۆی تێکەڵ بکات، پێشنیار بۆ داهاتووی هەڵبژادنی کوردستان ئەوەیە کەرۆژنامەنوسەکان یان کەناڵەکانی راگەیاندن کە ئەو پەیامەی خەڵک دەیەوێ لەخەڵکی وەری دەگرن وەکو خۆی بگەیەنن، لەگەڵ ئەوەیا لەڕووی تەکنیک و تەقەنی و فەنیش سەرکەوتن بەدەست بهێنن، تەنها بەوشێوەیە دەتوانن پێشکەوتن بەدەست بهێنن و دەنگی جەماوەر بگەیەنێ و ببێت بەدەسەڵاتی چوارەم.■

کۆنگرەی زانستی ژنی کورد و روونکردنەوەیەکی پێویست

مادێح ئەحمەدی ـ سنە

چەند رۆژ لەمەو پێش لە زانکۆی پزیشکی تاران لە لایەن بنکەی خوێندکاری، رووناکبیری ـ فەرهەنگیی «کازیوە» و ئەنیستیتۆی فەرهەنگیی تۆژینەوەیی «کوردستان ـ خۆرهەڵات» کۆنگرەیەک بۆ لێکدانەوەو تیشک خستنە سەر کێشە و خەسار و بارودۆخی ژنی کورد بەرێوە چوو. لەو کۆنگرەیەدا هێندێ ناکۆکی دەبینرا کە سەرچاوەکان لەو کێشە ناوخۆیاندا دەگرت کە کورد بەردەوام لە ماوەی مێژوودا تووشی هاتووە و گەورەترین زەرەری لێ بەر کەوتووە و بووتە هۆی زیاتر چەوساندنەوەی لە پێناوی دەربازبوون لەو تەنگ و چەڵەمەو ئاستەنگانەی کە رێگای خەباتی نەتەوایەتیان لێ داخستووە.

پێش ئەوەی بچمە ناخی بابەتەکەوە پێویست دەکات بە دوو لایەنی گرنگ سەبارەت بەو کۆنگرەیە ئاماژە بکەم:

ئـ: لایەنی پۆزەتیڤ:

١ـ سازکردنی کۆنگرەیەک بۆ لێکدانەوەی کێشەی ژنی کورد ئالەم رۆژەدا، لە زانکۆی تاران لە لایەن تاقمێکی خوێندکارەوە بەهاوکاری شوێنێکی تر خۆی وەک هەنگاوێکی گەورە دێتە ئاراوە و تەنانەت پێویستە پێشوازی لێ بکرێت و ئاوڕی تایبەتی لێ بدەینەوە.

٢ـ لەو کۆنگرەیەدا کە بۆ ماوەی دوو رۆژ بەرێوە چوو، تریبوونێکی ئازاد هەبوو کە لە لایی خوێندوەی وتار و باس و میزگردەکاندا هەر کەس دەیتوانی بیرو بۆ چوونی خۆی بە شێوەیەکی ئازادانە دەربڕێ و رەخنەش بگرێت و *هتد.

ب:لایەنی نێگەتیڤ

١ـ نەبوونی کەسێکی پسپۆڕ و لێهاتوو کە بە شێوەیەکی تایبەت لە بواری کێشەی ژنان دا کار بکات، زەق بوونەوەی خۆی زۆر راشکاوانە لەو کۆنگرەیەدا دەنواند و لەوبارە بە جۆرێکی تر کۆنگرەکەی رووبەڕووی پرسیار دەکردەوە.

٢ـ تێ نەگەیشتن لە یەک و تێکەڵ کردنی باس و بابەتەکان، هۆکاری سەرهەڵدانی دژایەتی و دوو دەستەیان چەند دەستە بوونەوە لەو کۆنگرەیەدا بووکە، لە بەرچاو نەگرتنی مێژوو و دیکەی کێشەکانی ژیانی چەند هەزار ساڵەی کوردی لە خۆی دەگرت و ئەبووە هۆی خۆلقاندنی نامۆیی و لادانێکی تر کە پێویست دەکات بۆ بەرگری لە دووپات بوونەوەیان هەولێکی جیدی‌تر بدرێت و ئاوڕی تایبەتی لێ بدەینەوە.

بە دوای ئەو کۆنگرەدا لە زۆربەی کۆڕ و دانیشتنەکاندا و تەنانەت لە کەناڵی میدیاکانەوە چەند باس و بابەتێک ئاڵوگۆڕ دەکران و هەر کەس بە جۆرێک رەخنە و ڕاو بۆ چوونی خۆی سەبارەت بەو کۆنگرەیە دەردەبری کە پێویستیان بە روونکردنەوە و شرۆڤەیەک هەیە بۆ ئاگاداری لە ناوەرۆکی راستەقینەی بابەتەکان، تاکوو دۆستان ئاگادار ببنەوە و ئیتر بە هەڵەدا نەچن و کەسایەتییەکان بۆ خۆیان بە باشی بناسن!

ئەو خاڵەی کە پێویستە لێرەدا ئاماژەی پێ بکرێت ئەوەیە کە لەو کۆنگرەدا زۆربەی دژایەتی و رووبەڕوو بوونەوەکان لە نێوان ئامادەبووان و بەشدارانی کۆڕەکەدا لە کێشەی «فێمێنیزمی کوردی»یەوە لە هەمبەر «مافی چارەی خۆنووسین دا» سەریان هەڵدا؛

ئـ: ئەو دەستەی کە بابەتێک بە نێوی فێمێنیزمی کوردیان رەت دەکردەوە و بە هەڵەیان دەزانی، دەیان گوت: لەم سەردەمەدا کە سەردەمی گەشە کردنی تەکنەلۆژیایە، بە بێ لە بەرچاو گرتنی مێژووی کورد و ئەو تەگەرانەی کە کورد رووبەڕووی بووەتەوە، قەت ناکرێت کۆمەڵگەی کوردی لە گەڵ وڵاتی پێشکەوتوو و لیبراڵ دا بەراورد بکەین و یەک بەرنامە و یەک هەڵویست بۆ هەر دووکیان لە بەر چاو بگرین، چۆنکە:

١ـ ئێمە نەتەوەیەکین کە لە نێوان چوار وڵاتدا دابەش کراوین و بەردەوام دەستی دەسەڵاتدارانی دکتاتۆر و توتالیتارمان بە سەردا زاڵ بووە و لە ناو کەش و هەوایێکدا ژیاوین کە سیاسەتی فاشیزمی بە سەرماندا سەپێنراوە. بەم بۆنەوە سەرەتا پێویست دەکات هەوڵ بۆ سڕینەوەی ئەو ئایین و داب و نەریتانە بدەین کە بە سەرماندا سەلماندویانە تاکوو بتوانین فەرهەنگ و داب و نەریتی راستەقینەی خۆمان بناسێنین و بوونی خۆمان وەکوو نەتەوەیەکی یەکگرتوو رابگەێنین؛ ئەوسا دەتوانین لە بیری پرۆسەیەکی‌تردا بین بۆ گەیشتن بەو ئاستانەی کە لەم سەردەمەدا باویان هەیە.

٢ـ ئێمە مافی چارەی خۆنووسین مان هەیە و دەبێت بەو پێیە مافمان بدرێت و چارەنووسی خۆمان دیاری بکەین و دان بەرەسمی بوونماندا وەکوو نەتەوەیەک بنێن.

بۆ نموونە: ئێستا لە ئێران هیچ کوردێک ناتوانێت خۆی بۆ هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری کاندید (ناوزەد) بکات، کەچی لە کاتی دەنگ دان دا ئەمان هێننە پای سەندۆق و دەبێت کەسێک هەڵبژێرین کە بە دڵی ئەوانە*

٣ـ گەر ئێمە بێین سەرەتای سەرهەڵدانی بزووتنەوەی فێمێنیزم، لە گەڵ ئێستەی دا بەراوەرد بکەین، دەبینین کە قەت بە یەک ناگەن و جیاوازیەکی زۆریان پێکەوە هەیە و بارودۆخی فێمێنیزمی لە چاوی ئەو کاتەدا لێکترازاو دۆڕاوە و تەنانەت پاشەکشێ و بە هەڵەدا چوونی زۆرتر لە چالاکی و هەوڵەکانیەتی. هەروەها راستە و دەکرێت بڵێین لەم بوارەدا هەوڵ بۆ گۆڕانکاری دراو بەڵام ناتوانین هەموو گۆڕانکاریەک بە پێشکەوتن دابنین. بەس لێرەدا پێویست دەکات ئاورێکی بنەڕەتی و گشتی لێ بدەینەوە تاکوو واقعیەتی بابەتەکان بۆ هەموومان روون ببێتەوە.

بەم پێیە، لەم سەردەمەدا بۆ ئێمەی کورد بابەتێک بە نێو فێمێنیزمی کوردی هەڵەیەو ئەبێتە هۆی بەرەو پێدەشت بردنی کۆمەڵ و لێکترازان و ئەمە بە مانای بەرگری کردن لە بەشداری ژنان لەگۆڕەپانی سیاسەت وکار و تێکۆشان و بـواره جیـا جیاکاندا نییە؛ بەڵکوو ئێمە بە تەواوی جەخت لە سەر بەرابەری مافی یەکسانی ژن و پیاو دەکەین و بەشداری کردنی ژنان، هاوشان لە گەڵ دیکەی چین و توێژە جۆربەجۆرەکانی کۆمەڵگەدا لە بواری «کوردیزم» و*هتددا، بە پێویست دەزانین و گرنگی تایبەتی هەیە و دیسانەوە جەخت لە سەر پاراستنی مافی ژن دەکەین و هەروەها ئەگەر لەم بوارەشەوە رەخنەیەک هەیە بۆ چاکسازییە نەک بۆ هەڵوەشانەوەو لە ناو بردن و بەدرۆ خستنەوەو *هتد.

ب: ئەو دەستەی کە فێمێنیزمی کوردیان بە پێویست دەزانی و بانگەشەی ئەوەیان دەکرد کە لەم کەناڵەوە دەتوانن زۆربەی مافەکانی خۆیان وەربگرن دەیان گوت: فێمێنیزمی کوردی دەتوانێت رێگا خۆش بکات بۆ سەرهەڵدانی شۆڕشێکی گشتی لە پێناوی وەرگرتنی مافی رەوای خۆماندا و ئەو کەسانەی کە ئەڵێن فێمێنیزمی کوردی دۆڕاوە، هەڵەیە و خەرێکی سووکایەتی پێ کردنن و بێ لە بەرچاو گرتنی رێزو حورمەتی خۆیان لەم بارەوە پێشێل کاری دەکەن و ئەمەش دوور هەست و تایبەتمەندیەکانی مرۆڤە چونکە:

١ـ ژن لە کۆمەڵگا ئەرووپاییەکاندا ئازادی جنسی هەیە و دەتوانێت بە هەر چەشنێک کە بیەوێت ژیان

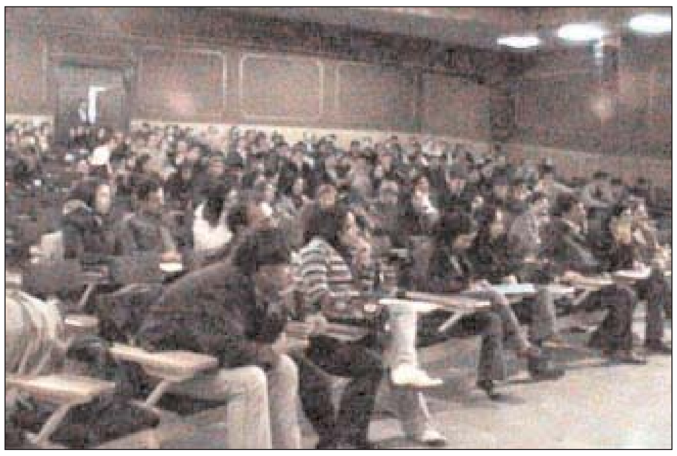

بکات. بەم پێیە، دەبێت ژنی کوردیش بگات بەو ئاستە و لەم بارەو بە بێ هیچ مەترسێک کەمایەتیەکانی خۆی مسۆگەر بکات و بۆ دان نان بەمەدا دەتوانین چاو بکەین لە ئایدۆلۆژیا رۆژئاواییەکان تا ئێمەش بۆ جێ‌بەجێ کردنی پرۆژەکانمان لەم پێناوەدا سەرکەوتوو بین.

٢ـ زۆربەی وڵاتە پێشکەوتووەکان کە ئێستا لە بواری تەکنەلۆژیا و زانست و *بوونی تایبەتی خۆیان هەیە، بەو بۆنەوەیە کە لە پێشەوە گرنگێکی زۆریان بە بابەتی فێمێنیزم داوە و مافی رەوای ژنانیان لە تەواوی بوارەکاندا دابین کردووەو ئەوسا دەستیان پێکردووە *بەم پێیە، بۆ گەیشتن بە مافی خۆمان پێویستە ئازادی لە تەواوی بوارەکاندا بدرێت بە ژنان و لایەنگری فێمێنیزم بۆ کۆمەڵگەو داهاتووی گەلەکەمان بین تاکوو بەرەی داهاتوو چاوی لێ بکەن و لەو بارەوە خۆیان مسۆگەر بکەن؛ ئەوسا هەوڵ بۆ پاراستنی بەرژەوەندییەکانی خۆیان بدەن و بوونێکی تۆخ لەم بارەو بگرنە خۆیان.

٣ـ درووشمی سەرەکی ئێمە «ئازادی جنسی» بۆ ژنانە و دەبێت سەرەتا هەوڵ بدەین بۆ ئەوەی کە کێشەی ژنان لە باری جنسی یەوە چارەسەر بکرێت و بە هەر چەشنێک کە باوی دڵیانە جل و بەرگ بپۆشن و تەنانەت لە گەڵ هاوجۆری خۆیاندا پەیوەندی جنسی بتوانن ڕێ بخەن و لە یەک قازانج وەربگرن (لە باری جنسی یەوە)، تا کێشە جیاجیاکانی ژنانی کورد لە تەواوی بوارەکاندا لە گوندو شار و*هتددا پەرە نەگرێ.

بەم پییە، فێمێنیزمی کوردی دەبێت گەشەی پێ بدرێت و لایەنگری لێ بکەین و رێگای بەرەو پێش چوونی بۆ ئاوەڵا بکرێت تاکوو ژنان و کچانی کوردیش لە هەموو ناوچەکانەوە ئاگادار ببنەوە (کەڵک لە ئازادی جنسی و*وەربگرن) و هەر چشنە رەت کردنەوە و بە هەڵە زانینێک لەم بارەوە بە غەدر و سووکایەتی کردن بە ژنی کوردی دەزانین لە هەمبەر وەرگرتنی مافی رەوای خۆیاندا.

فێمێنیزمی کوردی لەم سەردەمەدا بۆ ژنی کورد دەتوانێت قۆناغێکی نۆی، بۆ ژیان بخۆلقێنێت و پێگەی ژنی کورد بدۆزێتەوە.

فێمێنیزمی واقعیی(١):

فێمێنیزم لە سەرەتای سەرە هەڵدانیەوە جۆرەها دابەش بوون و قۆناغی تێپەراندووە و تا ڕادەیەکی زۆر لە کۆمەڵگە ژێر دەسەڵات و دوا کەوتووەکاندا بە هۆی لە بەر چاو نەگرتنی شوو ناسی نەتەوەیی خۆیان و بارودۆخێکە تێدا ژیاون و هەروەها دەورووبەریان لە لایەن ئەو کەسانەی کە ئاڵا هەڵگری ئەم رێگا بوون بە هەڵە تێگەیشتوون و کاردانەوەو کارێگەرێکی نێگەتیڤانەی داناوە؛ چونکە:

١ـ فێمێنیزم لە قۆناغی یەکەمی خۆیدا جەخت لە سەر بەرابەری مافی ژن و پیاو لە بواری مافی یاسایی و مافی سیاسی دا، ئەکات.

٢ـ ئەگەرچی فێمێنیزم لە قۆناغی دووهەمی داواکارییەکانی دا تاڕادەیەکی زۆر لە قۆناغی یەکەم دەچێت، بەڵام دیسان جیا لە مافی سیاسی و یاسایی ژن لە هەمبەر پیاودا؛ لە قۆناغی دووهەمدا جەخت لە سەر ئاڵوگۆڕی سیستەمی ئیمپریالیزمی و بازاڕی کارو تێکۆشان و هەروەها هێزی کارو بەشداری ژنان لە بازاری کاردا، ئەکات.

٣ـقۆناغی سێهەمی فێمێنیزم کە لە دەیەی هەشتاوە بەرەو ئەملا، پێکهات و ئێستەش درێژەی هەیە؛ کاردانەوەو بەرەی گۆڕانکاری، بنیاتیی ئابووری ـ رامیاری و دیسکۆرسی، نوێیە. هەروها یەکێک لە تایبەتمەنیەکانی ئەم قۆناغە، ئەوەیە کە جەخت لە سەر بەرەسمیەت ناسینی لایەنە جۆربەجۆرەکانی بزووتنەوەی ژنان (فێمێنیزم) دەکات و هەوڵ و چالاکییەکانی لەو بوارانەدایە کە لە گەڵ دیکەی بزووتنەوە کۆمەڵایەتیەکاندا هاوبەشیان هەیەو هەروەها بزاڤ و جووڵانەوەی بەرەو لای بەرهەمهێنانی هزری یە.

بە گشتی لە قۆناغێکی سەرەتردا فێمێنیزم سێ بنەمای تایبەتی هەیە:

١ـدابین کردنی مافی یاسایی ـرامیاری بۆ ژنان.
٢ـئازادی جنسی.
٣ـبەرابەری مافی ژن و پیاو لە تەواوی بوارەکاندا.

لێرەدا بەوە دەگەین کە بابەتێک بە نێو فێمێنیزمی کوردی بە پەیڕەوی کردن لە ئایدۆلۆژیای وڵاتە رۆژئاواییەکان بۆ نەتەوەیەکی ژێر دەسەڵات وەکوو کورد (بە درووشمی «ئازادی جنسی»یەوە) هیچ لایەنێکی پۆزەتیڤانەی تێدا نییە و تەنیا لە خزمەتی سابۆتاژ و ویرانکاری دایە و بۆ خۆی وەکوو بەشێکی هەرە گەورە لە «کۆلۆنیالیزمی فەرهەنگی» نەتەوەی کورد دێتە ئاراوە و ئەو کەسانەی وا لەم پێناوەدا جەخت لە سەر فێمێنیزمی دۆڕاو بۆ کۆمەڵگەی کوردی دەکەن کەسانێکن شانتاژ کە گیرۆدەی هێندێ مەرج و بۆ چوون بوون و دەیانەوێ ئێستا کەمایەسی وکەم‌وکوڕییەکانی رابردووی ژیانیان و *لێرەدا قەرەبوو بکەنەوەو هەروها ئەم شێوە رووبەڕوو بوونەوانە بە ئاماژە بەو هەڵسووکەوتانەی کە بە ئەنجامیان گەیاندووە نە تەنیا نەبوونەتە هۆی ئەوەی کە لایەنگر بۆ خۆیان کۆ بکەنەوە بەڵکوو خەڵکیان لە خۆیان کردووە.

بۆ وێنە: خانمی «خ» کە تەنانەت لە کەناڵی میدیاکانەوە کەوتووتەوە هاوار کردن و رەت کردنەوەی بیرو ڕای کەسانێکی دیکە و سووکایەتی پێ کردن بە کەسایەتیەکان و پەنا ئەبات بۆ ئەم و ئەو، دەیەوێ بە هەر جۆرێک بووە ئامانجەکانی خۆی بسەلمێنی و تەنانەت گوتوویەتی لەم پێناوەدا لە جوانی خۆم کەڵک وەردەگرم بۆ گەیشتن بە مەبەستەکانم و ئەو ئارمانەی کە ئەمەوێ. لێرەدا ئەم پرسیارە خۆی تۆخ دەکاتەوە ئایا خانمی «خ» ئەو دەستەی کە پێشتر لە دەوروو بەریدا هاتووچوویان دەکرد و لەو رێبازەدا یاری دەری بوون و پەسەندیان دەکرد ئێستا ماون؟ زۆر لەوانەمان بینیوە کە گووتوویانە ئەگەر فێمێنیزم ئەوەیەکە خانمی «خ» باسی لە سەر دەکات ئێمە ئەو فێمێنزمەمان قەت ناوێ و *

راستی خانمی «خ» ئەگەر لە ریگای جوانیەوە توانیویەتی بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی و پێش خستنی بیری رۆشنگەرییەکەی سەرکەوتوو بێت، بۆچی نایەت سەرو ماچێک بدات بە بەرپرسانی بالای وڵات کە دان بە رەسمی بوونماندا وەکوو نەتەوەیەک بن و گەلەکەمان رزگار بکات، با لەوە زۆرتر شەهید نەدەین و ببین بە قوربانی جوانی ئەو و ستایشی بکەین؟!

بەم پێیە فێمێنیزمی دۆڕاو لە کوردستاندا بوونی هەیە و تەنیا بە مانای سەرداخستنی پیاوی کوردە لە رووبەڕووی ژنانەوە و ئەگەر لەم بارەوە لە لایەن دەسەلاتەوە بەرگری ناکرێت، خۆی بۆنی پیلانێکی گەورەی لێ دێ، کە دەچێتە چوار چێوەی «ژینۆسایدی سپی»یەوە کە کورد بە جۆرەها چەشن لە ماوەی مێژوودا تووشی ئەم رووبەڕووانە بووەتەوە.

لێرەدا ئەرکی تەواوی دڵسۆزان و رووناکبیرانە کە لەم بارەوە لە بیری رێگە چارەیەکی نوێ‌تردا بین و هەوڵ بۆ سڕینەوەی ئەو داب و نەریت و ئایدۆلۆژیانە بدەین کە بە سەرماندا سەپێنراون و بوونی راستەقینەی خۆمان بە پێی شووناسی مێژوویی، رامیاری، کەلتووری و *نەتەوەکەمان را بگەینین و بڕوینەوە پێشەوە؛ تاکوو ئەو ئەزموونانەی کە بە سەر چوون دووپات نەبنەوە و ئیتر کەمتر بکەوینە بەر هێرش و چەواشەکاری دوژمنانمانەوە و ببین بە خاوەن کۆمەڵگەیەکی پێشکەوتوو و گۆڕانکاریەکی بنەڕەتی لەم بارەوە بێتە بەرهەم.■

١ـفەرهەنگی سیاسی ـغولایم رەزا عەلی بابایی ـتاران ـچاپی یەکەم ١٣٨٢

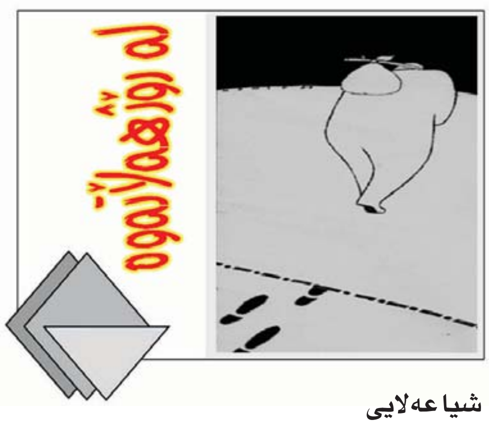

شیا عەلایی
کۆلێژی پزیشکی زانکۆی تاران

کۆنگرەی ژن.. ژانی دا بەدڵی چەندین کەسدا..

لەکەشوهەوایەکی مەیلەو کۆنگرەدا لەشاری تاران پایەتەختی کۆماری ئیسلامی داو لەهۆڵەکانی کۆلێژی پزیشکی هەمان زانکۆی تاراندا کۆنگرەی ژنی کورد لەکەش‌و هەوای کۆبونەوەیەکدا سازکرا، بەداخەوە وەک نەریتی هەمیشەیی سواوی کورد لەساناترین کاردانەوەو بەریەک کەوتنەکاندا، چەند بەشدارێکی بەناشرینترین شێواز هێرشیان کردە سەر چەند بەشداربوویەکی دیکەو جنێودان‌و سوکایەتی پێکردنی بەرامبەرەکاندا دیالێکتێکی رۆشنگەری گەلی کورد بووە "دیالێکتیکی جنێوگەریی..".

بەداخ‌و کەسەرێکی زۆرەوە خەڵکانی سادەو هاوڵاتیانی شارو شارۆچکەکان چاوەڕێی رێنیسانس‌و ریفۆرمی سیاسی‌و کۆمەڵایەتی دەکەن لەرۆشنبیران‌و نوسەران‌و رۆژنامەنوسانی گەلەکەیان، بەڵام بەپێچەوانەوە رۆشنبیران

بەردەوام لەشەڕی خۆیاندا، خۆیان دەگەوزێنن بەبێ ئەوەی بچوکترین تێڕوانینی دروستیان لەخۆیاندا هەبێ سەبارەت بەیەکدی، بەردەوام هەرکامێکیان بگریت لایەنێکی ژیانی تایبەتی ئەو دەبێتە جێی مشتومڕو قسەوباس لەبۆئەوانی دیکە لەدەوروبەریدا، بەداخەوە بەردەوام پێشێلکاری لەناشرین کردنی یەکدیدا لەنێو توێژی رۆشنبیرانی کوردستانی رۆژهەڵات دا بەدی دەکرێت، بەبڕوای من رۆشنبیر پێویستی بەوە نابێت پاکانە بۆ کاردروستی‌و داوێن پاکی‌و دەست پاکی خۆی بکات، پێویستە لەماوەی ژیانی رۆژانەی خۆیدا بۆ دەوروبەرەکەی سەلماندبێت کە چ جۆرە مرۆڤێکە، ئەوسا لافی پاراستنی مافی ژنانی نەتەوەکەی خۆی لێ بدات.

پێم وا نیە پیاوی کورد تازە بەتازە "دوقرانیەکەی داکەوتبێ"× لەدێر کاتەوەیە کورد توانیویەتی سود لەژیانی هاوسەری

وەربگرێت لەپێناو دروستکردنی باشترین شێوەکانی پەیوەندی نێوان هەردوو جێندەری (نێرو مێ).

هەموان دەزانین چەندو چۆنی مافی ژنانی هەر نەتەوەیەک لەدونیادا بەند دەبێت بەچەندوچۆنی دەسەڵاتی گەل خۆی لەناو دەوڵەت‌و خودی دەسەڵاتی حوکمدا، بۆیە کێشە کۆمەڵایەتی‌و مێژووییەکانی ژنان بەدەرنابن لەخواستەکانی هەمان گەل بۆ وەدەست خستنی باشترین شێوەی فەرمانڕەوایی، بۆ نمونە گەر حوکمی دەسەڵات لەکۆماری ئیسلامیدا (١٠٠٪) بەدەست "ئایەتوڵڵا" وە بێت، بێگومان ناوەندی بڕیار لەمافەکانی ئافرەتیش بەهەمان شێوە لەهزری هەمان "ئایەتوڵڵا" وە دەبێت، وەک چۆن حوکمی دەسەڵاتی کوردستان گەر بەدەست پارتە نوێخوازو لیبراڵ‌و دیموکراتەکانەوە بێت، ئەوسا بێگومان ناوەندی بڕیارو راوێژ لەسەر مەسەلەکانی ژنانیش بەدەست هەمان عەقڵیەتی لیبراڵ‌و دیموکراتەوە دەبێت.■

×ئەم وتەیە، بۆکاتێک بەکاردێت، کەواکەسێک درەنگ شتێکی لا ئاشکرا بێت‌و دوای هەمووکەس پێی بزانێت.

پەژارەی هاووڵاتی

پواز

هەرچی لەسلێمانییەوە هات، یەکێتی نییە!

لەم رۆژانەدا هاوڵاتییەکی شاری سلێمانی بۆ کارێک سەردانی بەڕێوەبەرایەتی پۆلیسی هاتووچۆی شاری دهۆکی کرد، بەشێک لەکارەکەی پەیوەندی بەدادگای دهۆکەوە هەبوو، بەڵام دادگای دهۆک پێی راگەیاند کەهەر نوسراوێک لەدادگای سلێمانییەوە هاتبێت، کاری پێناکرێت، تەنها نوسراوی دادگای دهۆکو هەولێر دەخوات، ئەویش بەناچاریو بەبێ ئەنجامو بەم بەنزین گرانییە گەرایەوە سلێمانی.

سەیرە! شەوانە لەکەناڵەکانی راگەیاندنەوە گوێ بیستی هەواڵو هەوڵەکانی پرۆسەی ئاشتیو یەکخستنەوەی هەردوو ئیدارەی کوردی دەبین، هەست دەکەین هیچ کێشەو گرفتێک نەماوە لەنێوان یەکێتیو پارتیدا، بەڵام کاتێک لەسەر ئەرزی واقیع رووبەرووی کارێکی وەها دەبیتەوە، تێدەگەیت پرۆسەی ئاشتی هێشتا لەهەنگاوی منداڵیدایە، دەگەیتە ئەو بڕوایەی کە رێکەوتنەکانو قسەولێدوانەکانو بڕیارەکان تەنیا بۆ بڵاوکردنەوەیەو هیچ کاریگەریو قورساییەکی نییە لەمەودای کاری رۆژانەی هاوڵاتیان لە کوردستان ئەوەتا گرنگترینو هەستیارترین دەزگای وەک دادگا لەژێر کۆنترۆڵو فشاری حیزبیدایە، پاوانی یەک بیروبۆچوونو ئایدۆلۆژیا کراوە ئەو دەزگایەش وەک بارەگایەکی حیزبیو حاکمو فەرمانبەرەکانی وەک بەرپرسو کادری حیزبی مامەڵە لەگەڵ هاوڵاتیان دەکەن، کە بەپێی هەموو یاساو رێسایەک دەبێت دادگا دابماڵرێت لەهەربۆچوونێکی سیاسیوئایدیۆلۆژی بۆئەوەی بتوانێت مافو یەکسانی لەنێوان سەرجەم هاوڵاتیان دابین بکات نەوەک لای ئێمە یاسای شارێک لەشارێکی تر ناخوات، نوسراوی دادگای شارێک لەشارێکی تر کاری پێ ناکرێت، کە ئەمە نەک بەهۆی جیاوازیی سروشتی یاساکەوەیە، بەڵکو پەیوەندی بەجیاوازی ئایدیۆلۆژیاو بۆچوونی شەخصیو دەسەڵاتدارانەوە هەیە.

کەدەبوایە لەپێش کردنەوەی بارەگا حیزبییەکاندا، دادگا یەکبخرایەتەوەو بەچاوێک سەیری کێشەو گرفتی هاوڵاتیانی بکردایە، نەک بەو شێوەیە.

بۆیە گەر هاوڵاتیان قسە لەسەر بێهیوایی و بێ متمانەیی پرۆسەی ئاشتی بکەن مافی خۆیانە، چونکە دڵنیام بەشێوازی جیاو لەجێگەی جیاوازدا دەیان کاری لەو جۆرە رۆژانە دووبارە دەبێتەوەو دواجار ئەوەی باجەکەی دەدات، هاوڵاتیانە، چونکە لەخودا بەزیاد بێت بەرپرسە باڵاکانی هەردوو ئیدارەکەو حیزبە سیاسییەکان بەنامەو پەیوەندییە شەخسیەکانی خۆیان هەر کارێکیان بوویت لەهەر دەزگاو شوێنێکی ئەم کوردستانەدا، جێبەجێی دەکەن.

کەواتە لەم دۆخەشدا، گەل دەبێت باجی ئارەزووی بەرپرسە باڵاکانی حکومەتو حیزب بدات بۆ کارێکی لەو چەشنە کەهەم مافێکی یاساییو هەم مافێکی سەرەتاییە، دەبێت واستەیەکی بەرز بکات لەلایەن لیژنەی باڵای ئاشتییەوە تا بۆی جێبەجێ دەکەن.

ئەم کارانەش درز دەخاتە نێوان متمانەی جەماوەر بەدەسەڵاتو بەڵێنەکانی ئاشتی کە دەبوایە سەرکردایەتی سیاسی کورد لەبەرخاتری ئەم دۆخەی کورد بەمانای وشە ئاشتبوونەوەی گشتیان رابگەیاندایە وەک چۆن لەکەرکوکو خانەقینو موسڵو ناوچەکانی تر کوردانە هەڵسوکەوت دەکەن ئاوهاش لەهەولێرو سلێمانیو دهۆک کوردانە مامەڵەیان بکردایە نەک حزبیانە.■

رەهێڵ عەلی

■ نامەیەکی کراوە بۆ بەڕێز (مام جەلال).. (نەسرەدین)

■ وەڵامێک بۆ کاک بەکری حاجی عەزیز.. (ب- کارو دابینکردنی...)

■ کەمیی بینای خوێندنگەش.. هەر کێشەی پەروەردەییە.. (نیاز)

■ تاکەی ... ئەم گرانفرۆشییە؟! (محەمەد)

■ سکاڵای قوتابخانەی رێبەر.. (ئارەزوو)

■ نەسرەدین شەریف ئیسماعیل×

من کەناوم (نەسرەدین شریف ئیسماعیل)ە، لەدایکبووی ساڵی (١٩٤١)م، ئەو کاتانەی کەبەڕێزتان لەساڵی (١٩٦٤)دا لەگەڵ (هـ.پ.ک)دا بەرەو ئێران رۆیشتن، من لەمقەرەکەی (شێخ بابا تاهیری حەفید) بووم لەسیتەک، پاشان گواستمانەوە ناوچەی ماوەت، کە (حەمە ئاغای بارێ) لێپرسراومان بوو، دوای بەیانی ١٩ی حوزەیرانی ١٩٦٦، کە(هـ .پ.ک) گەرانەوە لەئێرانو لەناوچەی قەرەداغ نیشتەجێ بوون، ئێمە کۆمەڵێک پێشمەرگە بووین چاوەروانی فەرمانمان دەکرد بۆ چوونە ناو (هـ.پ.ک) لەلای بەڕێزتان، ماینەوە تاساڵی (١٩٧٦) ودواترمن وەک خۆم پەیوەندیم کرد بەشەهیدی سەرکردە شەهید (عەلی عەسکەری)یەوە لەگوندی کرژە، پاش ساڵێک چوومە لای کاکە حەمەی فەرەج تاکو ساڵی (١٩٧٠)، ماوەیەک دانیشتم تاکو ساڵی (١٩٧٤) لەناو شاردا بووم، کاتێک شەری پێشمەرگەو رژێم دەستی پێکردەوە دیسانەوە چوومەوە شاخ، لەشاخ مامەوە تاکو نسکۆی ساڵی (١٩٧٥)، پاش ئەوەی شۆرشی نوێی گەلەکەمان بەرابەرایەتی (ی.ن.ک) لەساڵی (١٩٧٦)دا دەستی بەخەباتکردن کرد، پەیوەندیم بەکەرتی (١)ی کاسبکارانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانەوە کرد، کەلێپرسراوەکەمان (هەڤاڵ چالاک) بوو، بەئاگاداری بەرێزی ئەوکات (١٢٠)هەمین ئەندام بووم لەو کەرتەدا، تاکو ساڵی (١٩٨٣) درێژەم بەکاری رێکخستن داوە، دواتر پچراومو نەمتوانی خۆم گرێ بدەمەوە، چونکە ئەوکاتانە وەزعم زۆر خراپ بوو، بەر لەراپەرین خۆم گرێدایەوە لەگەڵ شەهید قادر مەجید دا کەلەبەکرەجۆ شەهید کرا لەراپەرینەکەدا، هەر بەپێشمەرگەیی مامەوە تاکو کۆرەوەکە، دواتر دیسانەوە بوومەتەوە بەپێشمەرگەو بەردەوام بووم لەخزمەتکردنی گەلو نیشتیمانەکەم، ئێستاش لەتۆپخانەی یەکم لەگوندی تەگەران هەمان دڵسۆزی جارانم، لەگەڵ ئەوەی تائێستا هیچم بۆ نەکراوەو سوودمەند نەبووم لەوەرگرتنی زەویو خاوەنی خێزانێکی زۆرمو بژێوی ژیانم زۆر گرانە، داواکارم لەبەڕێزتان وەک باوکێک هاوکاریم بکەنو زەویم پێ ببەخشن، چونکە زۆر خۆم بەمەغدور دەزانمو هیچ پشتم نییە، بەڕێز مام جەلال من ئەو پێشمەرگەیەم کەلەشەری کەلاردا لێت پرسیمو گوتت: کورم چەند فیشەکت پێیە؟ لەوەڵامدا ووتم (١٢٠) فیشەک، جەنابیشت دەستت دا بەسەر شانمداو پێت گوتم: ئافەرین کورم، دووبارە هیوادارم شتێکم بۆ بکەنو خۆم بەموستەهەق دەزانم ئەمر بفەرمویت کەوەک هاورێکانی ترم زەویم پێ ببەخشنو سودمەند بم لەو هاریکارییانەی جەنابتان بۆ پێشمەرگەتان تەرخانو دابینکردووە، یەزدان لەوە زیاتر پایەدارتان بکاتو بتانهێڵێت بۆمان.. لەگەڵ رێزو خۆشەویستی زۆرماندا.■

×پێشمەرگەی رۆژە سەختەکان لەکوردستاندا

■ ب . کارو دابینکردنی کۆمەڵایەتی

بەڕێزێک بەناوی بەکری حاجی عەزیز بابەتێکی لەژمارە (٩)ی ٢٠٠٤/١٢/٦دا لەرۆژنامەکەتاندا نووسیوە وەک پەژارەی هاووڵاتی، داخو سکاڵای خۆی ئاراستەی فەرمانگەی کارودابینکردنی کۆمەڵایەتی کردووە. سەرەتا پێمان وایە ئەم بابەتەی کاک بەکر نەدەبوو لەگۆشەی پەژارەی هاووڵاتی بڵاوبکرایەتەوە، چونکە جێبەجێکردنی یاسایەک مایەی خۆشیو شادی هەزاران کرێکار بێت پێموانییە بەقسەی یەکێک ببێت بەداخو پەژارە. بەڕێزی داخو سکاڵایەکی زۆری هەیە لەیاساکانی خانەنشینو دابینکردنی کۆمەڵایەتی ژمارە (٣٩)ی ساڵی (١٩٧١)و یاسای کاری ژمارە (٧١)ی ساڵی (١٩٨٧) لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی کارو دابینکردنی کۆمەڵایەتی سلێمانییەوە جێبەجێ دەکرێت. دەمانەوێ بەو برادەرە بڵێین یاسا لەپێناو رێکخستنی کۆمەڵ دانراوەو هەموو هاوڵاتیان رۆژانە داوادەکەن یاسا پیادە بکرێتو تەنها سەرپێچی کاران داخو سکاڵایان هەیە. دەپرسین ئایا دابینکردنی کرێکاران داخوناڵینی دەوێت یان دەستخۆشی لێکردن؟ دەوڵەت بەپێی یاسا کرێکاران دابین دەکات جا کاک بەکر پێی خۆش بێت یان نا، چونکە بەرژەوەندی گشتی لەسەرووی بەرژەوەندی تاکەکەسدایەو ئەم یاسایەش یاسایەکی ئیجبارییەنەک ئیختیاریو پێویستە خاوەن پرۆژەکانو چێشتخانەکانو کارگەکان... هتد، هاوبەشی بۆ کرێکاران بدەن بەفەرمانگەکەمان بەمەبستی مسۆگەرکردنی ژیانی کرێکاران. کاک بەکر گلەیی ئەوە دەکات کەوا ئەگەر هاوبەشی کرێکارەکان نەدات دەیدەن بەدادگا، بێگومان وایە چونکە ئێمە جگەلە جێبەجێکردنی یاسا هیچ رێگایەکی ترمان لەبەردەمدا نییە، بەداخەوە نوسەری بابەتەکە هیچ زانیارییەکی لەسەر یاساکە نییە، ئەگینا ئاوا خۆی دانی بەسەرپێچییەکانی لەیاسا نەدەنا، هەق وابوو جارێک یاسای خانەنشینو دابینکردنی کۆمەڵایەتیو یاسای کاری بخوێندبایەتەوە ئەو کاتە دەستی بدایە بابەتێکی یاسایی. کاک بەکر دەڵێت (هیچ خاوەن کارێک زوڵم لەکرێکار ناکات)، ئێمەش دەڵێین راستە زۆر لەخاوەنکارەکان زوڵم لەکرێکار ناکەن بەڵام لەهەمان کاتیشدا خاوەنکار هەیە زوڵم لەکرێکارەکەی دەکاتو کرێکارەکانی لەلیژنەی پشکنین دەشارێتەوە تاکو دابین نەکرێنو لەهەموو مافەکانیان بێ بەشیان بکەن، تەنها لەبەرئەوەی پارەی هاوبەشییان بۆ نەدەن، بەڵام هەر شوێنێک کرێکاری هەبێت دەبێت بەپێی هەردوو یاساکە رەفتاریان لەگەڵ بکرێت. بۆیە هەر بەم بۆنەیەوە داوا لەکرێکاران دەکەین کاتێک لیژنەی پشکنینی بەڕێوەبەرایەتی کارودابینکردنی کۆمەڵایەتی هاتنە لاتان هەوڵدەن ناو نوستان بکەن بۆئەوەی لەمافەکانتان بێبەش نەبن، چونکە ژمارەیەکی زۆر لەخوشکو برا کرێکارەکانتان سوودمەند بوونو ئێستا مووچەی خانەنشینیان هەیە لەفەرمانگەکەی ئێمەو رۆژانەش پاداشت دەدرێتەوە بەو کرێکارانەی کەوا خزمەتیان هەبووە، لەهەمان کاتدا رێنمایی خاوەنکارە بەڕێزەکان دەکەین کەوا کرێکارەکانیان ناونووس بکەنو هاوبەشی کرێکارەکانیان مانگانە بدەن بەفەرمانگەکەمان، چونکە دواکەوتنتان دووچاری غەرامەی دواکەوتنتان دەکاتو پاشانیش رەوانەی دادگا دەکرێن، لەهەمان کاتدا دەمانەوێت سوپاسو پێزانینی خۆمان ئاراستەی ئەو خاوەنکارانە بکەین کەوا هاوکاری تەواوی فەرمانگەکەمان دەکەن لەجێبەجێکردنی هەردوو یاساکەو لەهەمان کاتدا دەمانەوێت بەکرێکاران بڵێین دابینکردنی کۆمەڵایەتی مافە رەواکانتان مسۆگەر دەکات، جا بۆیە پێویستە هاوکاری تەواوی لیژنەی پشکنین بکەنو زانیاری راستیان پێبدەنو بەپێی یاسای ژمارە (٣٩)ی ساڵی (١٩٧١) مافەکانتان دەستەبەر بکرێت وەک لەخوارەوەدا هاتووە:

× برینەوەی موچەی خانەنشینی بۆ کرێکاران لەم حاڵەتانەدا:

١- تەواوکردنی راژەوتەمەنی یاسایی:

- ئەگەر کرێکارێکی پیاو (٣٠) ساڵ خزمەتی هەبێتو کرێکاری ژن (٢٥) ساڵ خزمەتی هەبێت، ئەوا خانەنشین دەکرێت بەبێ گوێدانە تەمەنیان.

- ئەگەر کرێکارێک (٢٠) ساڵ خزمەتی هەبێتو لەتەمەنی (٦٠) ساڵیدا بێت بۆ پیاو، لەتەمەنی (٥٥) ساڵیدا بێت بۆ ژن، ئەوا خانەنشین دەکرێت.

- لەکاتی مردنی کرێکار لەماوەی خزمەتی دابینکراویدا، ئەوا مووچەی خانەنشینی بۆ کەسوکاری دەبڕێتەوە.

٢- تێکچوونی باری تەندروستیو پەککەوتنی بەرێژەی ٪٣٥و زیاتر

٣- تووش بوون (اصابە) لەکاتی ئیشدا، کاتێک دەبێتە هۆی پەککەوتنی کرێکار بەرێژەی ٪٣٥و زیاتر.

× وەرگرتنەوەی پاداشتی کۆتایی راژە کاتێک کرێکارەکە مافی خانەنشینی بەرناکەوێت.

× گواستنەوەی راژەی کرێکاری دابینکراو (المضمون) بۆ راژەی فەرمانبەری یان بە پێچەوانەوە بۆ هەموو مەبەستێکی یاسایی وەک خانەنشینیو...هتد.■

■ نیاز عومەر

ئاشکرایە هەر شارو وڵاتێک لەم جیهانەدا ئەگەر بەشێوەیەکی سنوورداریش بێت، کێشەو گرفت لەبوارەکانی سیستمی بەڕێوەبردندا رووبەرووی دەبێتەوە.. رەنگە لەکوردستانی ئازاد دا، بەپێی نابەرامبەریو دواکەوتویی تەکنەلۆژیاو ئامێرە پێشکەوتووەکانی ئەم سەردەمی تازەیە، کێشەو گرفتی جۆراوجۆر لەهەندێ بواری ئیشکردنو بەڕێوەبردنی دامودەزگاکانی حکومەتدا بێتە پێشەوە. یەکێک لەم بوارانەی کەهەستیارترین بواری کارکردنە، بواری تایبەت بەفێربوونو پەروەردەکردنی نەوەکانمانە؛ کە (سیستمی پەروەردە)یە، بەهەرحاڵ مەبەستی سەرەکیم لەم نوسینەدا قسەکردنە لەسەر ئەو کێشە (هەمیشەییو هەنوکەیی)یەی کە لەهەر ساڵێکی خوێندندا وەزارەتی پەروەردە رووبەرووی دەبێتەوە، کە (کەمیی بینای خوێندنگە)یە.

گومان لەوەدا نییە کەهەردوو ئیدارەی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەماوەی ئەم دوانزە- سیانزە ساڵەی ئازادیدا بەپێی تواناو دەرفەت توانیویانە لەناو شارەکانی (سلێمانیو هەولێر)و دەوروبەریاندا، ژمارەیەکی زۆر بینای خوێندنگە بۆ قۆناغەکانی (سەرەتاییو ناوەندیو دواناوەندی) دروست بکەن، بەڵام هێشتا هەموو ئەو خوێندنگەیانە بەشی ئەو ژمارە زۆرەی خوێندکارو قوتابیانە ناکات کەساڵانە دەردەچن.

بۆیە ئەمرۆ هەردوو پەروەردەی سلێمانیو هەولێر، هەر ئیدارەو لەدەقەری خۆی هەڵساوە بەجێبەجێکردنی دەیان پرۆژەی جۆراوجۆر.. کەچی وەکو پێویست پرۆژەی دروستکردنی دامەزراوەی خوێندنو فێربوونو خوێندنگە بەقەد رێژەی بێشوماری خوێندکاران دروست ناکەن. ئەوە لەکاتێکدا هەموو ساڵێک پەروەردەی سلێمانیو هەولێر بەدەست کەمیی بیناوە دەناڵێنن.. بۆیە بەپەلەپەلو لەناچاریدا هەڵدەستن بەپڕکردنەوەی ئەو کەموکورییە پەروەردەییە..! لەرێگەی ئەوەی کە (یەک بینای خوێندنگەوسێ دەوامی خوێندن) بۆ خوێندکاران دەستەبەر دەکەن، ئەوە لەکاتێکدا ئەم جۆرە چارەسەرکردنە.. تەندروست نییەو کاردەکاتە سەر باری سایکۆلۆژیو دەروونی خوێندکار.. بەڵێ خوێندنگە هەیە سێ دەوامی رەسمی بەو شێوەیە دەخوێنرێت (لە ٨ی بەیانی تا ١٠.٣٠) دوامی یەکەم، (لە ١٠.٣٠ تا ١.٣٠) دەوامی دووەم، (لە ١.٣٠ بۆ ٣.٣٠) دەوامی سێیەم، ئەوە رەنگە لەهەندێ خوێندنگەدا دەوامی شەویش هەبێت.

بەراستی ئەم کێشەی کەمی بینای خوێندنگە هەم کێشەیەکی هەنووکەییەو هەم هەمیشەیی، چونکە ئەوە چەندین ساڵە ئەو کێشەیە بەردەوام دووبارە دەبێتەوە. بۆیە دەکرێ حکومەتی هەرێمی کوردستان، سیستمی پەروەردە زیاتر کارا بکاتو کەموکوریو نەبوونی بینا بۆ خوێندنگەو قوتابخانەکان، چارەسەر بکات. ■

■ محەمەد رەزا

هەر لەسەرەتاوە پێویستە بپرسین.. چاودێری بازرگانی لەکوێیەو تا چەند توانیویەتی رۆڵی کارا ببینێت، لەچاودێری کردنی نرخی ئەو کاڵاو شمەکانەی بازرگانو دوکانداروو هەموو ئەو کەسانەی لەم شارەدا رەچاوی بەرژەوەندی تایبەتیو دەوڵەمەندکردنی خۆیان ئەکەن، لێپێچینەوەیان لەگەڵدا کرابێتو هەر نەبێت بتوانن نرخێکی گونجاویان بۆ دابنێنو وەک سیمایەکی حکومەت مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن. زۆر سەیرە بەگشتی هەمووکاڵاو شمەکێک لەم شارەدا رۆژ لەدوای رۆژ نرخەکانیان بەرزتر دەبێتەوە، بەبەرچاوی دەسەڵاتو چاودێرانی بازرگانییەوە بێ ئەوەی هەست بەلێپرسینەوە بکەن، یاخود ترس هەبێت لەلایان، کەئەوە راشکاوانە وا دەگەیەنێت چاودێری کردنیان نەک وەکو پێویست نییەبەڵکە هەر نییە، بۆیە هەر کەسەو بەگوێرەی میزاجی خۆی نرخی شمەک زیاد دەکات تەنانەت دەسکێک سەوزە زۆر تاوانە نرخەکەی بگاتە (٢٥٠) دیناری چاپی نوێو دوونان بەیەک دینارو.. تاد، هەرکەس لەلای خۆیەوە نرخ بەرز دەکاتەوەو بۆشیان دەچێتەسەر چونکە تاوان تاوانی ئەوان نییە بەپلەی یەکەم بەڵکو تاوانی دەسەڵاتەو دەستەپاچەیی چاودێری بازرگانییە، بۆیە داوا دەکەین لەخەمخۆرو دڵسۆزان.. لەبەرپرسان کەگوشار بخەنەسەر دەزگا پەیوەندیدارەکانو چاوێک بەو گرانفرۆشییەدا بخشێنن، چونکە ئەم کارە ناشایستەو مشەخۆرییە، تەنهاو تەنها ئەم شارەی گرتۆتەوە، زۆریش باس لەوە دەکەن کەمووچەی فەرمانبەران زیادیکردووە بۆیە ئاوایە، بەڵام خۆ هەشە هەژارو کەم دەستەو هیچ مووچەیەکی نییە، بۆیە ئەو پێوانەیە پێوانەیەکی پێچەوانەی دابو نەریتی کۆمەڵگای ئێمەیەو پێویستە هەر کەس خۆی بەخەمخۆری ئەم شارە دەزانێت بەگژیاندا بچێتەوەو رێگە نەدرێت مشەخۆرو گیرفان قوڵەکان بازاری ئازاد (استغلال) بکەن.■

■ ئارەزوو محمد

ئێمە وەک کۆمەڵێک لەدایکانی قوتابیانی قوتابخانەی رێبەر کەدەکەوێتە سەر شەقامی شوقەکانی کارێزەووشک سکاڵای خۆمان دەردەبرین بەرامبەر بەبەڕێوەبەرایەتی هاتوچۆی سلێمانیو شارەوانی سلێمانی بەکەمتەرخەمییان بەرامبەر بەم شەقامە، کەشەقامێکی تەسکەو رۆژانە قەرەباڵغییەکی زۆری هاوڵاتیانو قوتابیانو خوێندکارانو ئۆتومبیلی لەسەرە، کەئەم قەرەباڵغییە بۆتە هۆی کارەساتی دڵتەزێن بۆ هاوڵاتیان بەگشتیو قوتابیانو خوێندکاران بەتایبەتی کەتەنها لەساڵی پاردا وەک پارسان سیامەند دەڵێ (چوار قوتابی بەناوەکانی: رەهێڵ جەزا، دوین مەحمد سعید، زامۆ نەوزاد، ئارام محمد)، ئۆتومبیل لێی داون، کەئەمەش بۆتە هۆی دروست بوونی حاڵەتی دڵەراوکێو نائارامی ئێمەی دایکانی خوێندکارانو قوتابیان لەکاتی هاتوچۆی منداڵەکانمان بۆ قوتابخانەو خوێندنگە، بۆیە ئێمەش دەپرسین ئایا کەس نییە خۆی بەبەرپرس بزانێت سبارەت بەو شەقامە کەقوتابخانەو خوێندنگەی (ناوەندی هەڵوانو دواناوەندی برادۆستو قوتابخانەی نەوجەوانانو قوتابخانەی رێبەر)ی دەکەوێتە سەر، ئەمە جگەلەوەی زۆربەی خەڵکی گەرەکەکە بەو شوێنەدا گوزەر دەکەن، بۆیە داواکرین لبەڕێوەبەرایەتی پۆلیسی هاتوچۆو بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی سلێمانیو شارەوانی سلێمانیو لێپرسراوان ئاورێک لەم شەقامە بدەنەوە، تاکو خوێندکارانو قوتابیانو هاوڵاتیانی ئەو گەرەکە لەرووداوی دڵتەزێن رزگار بکەن.■

بەرپرسە باڵاکانی هەردوو حکومەتەکەو حیزبە سیاسییەکان بەنامەو پەیوەندییە شەخسیەکانی خۆیان هەر کارێکیان بوویت لەهەر دەزگایەکو شوێنێکی ئەم کوردستانەدا، جێبەجێی دەکەن

رەهێڵ عەلی

لاوان لەکوێی هەڵبژاردنەکانی کوردستان و عێراقدان

برزۆ مەجید×

ئەو ڕاستیەی کەهەمیشە دەتوانرێت کاری لەسەر بکرێت، ئەوەیە کەلاوان کەرتی بەرفراوان و پڕ وزەی کۆمەڵن. ئەگەر بیانەوێت و بواریان بدرێت، ئەوا دەتوانن ڕۆڵی کاریگەری ئیجابی بگێڕن لەهەموو بوارەکانی کۆمەڵ و دواتر پێشخستنیان.
جا کەلاوان، ئەو وزە بەرجەستە بووەی کۆمەڵ بن، کەواتە پاڵپشتیی و زەمینەسازیی بۆیان لەهەر کۆمەڵگەیەکدا، ئەرکێکی سەرەکی دەسەڵاتە، لەهەمان کاتدا بەرنامەی خزمەتکردن و بەرەو پێشبردنی کۆمەڵیش پیشان دەدات لەلایەن دەسەڵاتەوە، کە دەیەوێت کۆمەڵێکی خۆشگوزەران و پێشکەوتوو بهێنێتە کایەوە. لەلایەکی تریشەوە کارئاسانییەک بۆ جێبەجێکردنی بەرنامەکانی دەکات، لەوەی کەدەیەوێت لاوان بەشدار پێکبات لەبەڕێوەبردنی کۆمەڵ و وڵات.
بەڵام ئەم بێبەشکردن و پەراوێزکردنەی لاوان، کە ئەمڕۆ دەبینرێت لە لیستی ئامادەکراوی حزب و هاوپەیمانێتیەکان بۆ پەرلەمان و گرتنە دەسەڵاتی وڵات، لەهەڵبژاردنەکانی کوردستان و عێراقدا، پێچەوانەی ئەو لۆجیک و ڕاستیەیە، کەدەبێت هەر کۆمەڵ و دەسەڵاتێک بیکا بەبنەمای کار ئاراستەکردنەکانی خۆی.
ئەگەر بەتایبەتیش لەسەر کوردستان و پەرلەمانی کوردیی قسە بکەین، ئەوا دەبێ بڵێین، ڕاستە کوردستان هێشتا لەو قۆناغەدا ماوە کەدەبێ لەسەرکردایەتیکردن و ئیمتیاز وەرگرتن لەوڵات، بەر لەهەموو شتێک دەبێ حیساب بۆ سەروەریی و خەباتی تاکەکان بکرێت و، هەر خەباتگێڕێک و شۆڕشگێڕێک، کەڕۆڵی هەبووبێ لەرزگارکردنی وڵات، دەبێ حەق و پاداشتی خۆی وەربگرێتەوە (دیارە بەپێی ویژدان و لۆجیک، کەس ناتوانێ لاری لەم واقیعەوە هەبێ، نەک تەنها بۆ ئێستا، بەڵکو بۆ داهاتوویەکی دیارینەکراویش) بەڵام دیارە ئەمانە بەشێکی دانراوەکانی ناو لیستەکانن، بەڵام بەشێکی تری ناو لیستەکان بۆ خەڵکی ئاسایی دانراون. ئاسایی لەو ڕووەوە، کەناتوانی پێیان بڵێیت خەباتگێڕی سەردەمی شۆڕش، سەرەڕای ئەوەی ئەگەر هەریەکێکیان شارەزایی لەبوارێک لەبوارەکاندا هەبێت، یاخود سەرۆکی هۆزو عەشیرەت بێ و خەڵکی لەگەڵ بێت.
بەڵام سەرنج لێرەدا ئەوەیە، کە لەم بەشە، بەهیچ شێویەک حیساب بۆ لاو نەکراوە، بەو مانایەی کەبووترێ فڵانە کەس، کادیر، پسپۆڕ لەبەرئەوەی لاوەو بەتوانایە، دەبێ بخرێتە ناو لیستەکانەوە، بۆئەوەی دواتر سوود بگەیەنێ لەبەڕێوەبردنی وڵات. دیارە ئەم حیساب بۆ نەکردنەش، خۆی لەخۆیدا، پەراوێزکردنێکی زەقی لاوانی لێکەوتۆتەوە.
لایەنێکی تری ئەم مەسەلەیە، لاوان و ڕێکخراوەکانی لاوان خۆیانن، کەپێویستی بەهەڵوەستە لەسەرکردن و پرسیارە. ئایا لاوانی و وڵات خۆیانن کەنایانەوێ یاخود ناتوانن بێنە ناو دەسەڵات و هاوپشکی بکەن لەبەڕێوەبردنی وڵات، یاخود پەراوێزکردن و حیساب بۆ نەکردنەکەیان، گەیشتۆتە ڕادەیەک، کەڕەگی داکووتاوە لەکۆمەڵی کوردیی و، واقعێکی دروست کردووە لەنێو لاواندا، کەتا ئێستا کوردو سەرکردایەتی حزبەکان، نەگەیشتوونەتە ئەو ئاست و قۆناغەی، کەلاوان وەکو سەرچاوەی هێزو تواناو داینەمۆی کۆمەڵ سەیر بکەن و مافیان نەخۆن. ئینجا، ڕێکخراوەکانی لاوان، ئەگەر هەندێکیشیان حزب لەپشتیانەوە بێ و بەجۆرێک لەجۆرەکان ئاراستەیان بکات، ئەی باشە خۆژمارەیەک ڕێکخراوی جۆراوجۆری تری لاوان هەن، کەبانگەشەی سەربەخۆیی تەواوی خۆیان دەکەن. کەواتە بۆ ڕێکخراوەکانی لاوان، بەنیمچە سەربەخۆو سەربەخۆکانیشەوە نایەن هەوڵی کەمکردنەوە و بەرە بەرە سڕینەوەی ئەو واقیعە بدەن لەنێو لاواندا، بتوانن ئەو بێدەنگییەی لاوان بشکێنن. بۆئەوەی گیانی بەرەنگاربوونەوە لەنێویاندا دروست بکەن، بۆ ئەو پەراوێزخستنەیان.

دیارە شێوازو ئامرازەکانی هاندانی لاوان گەلێک زۆرن. لەوانە، موخاتەبەی دەسەڵاتی سیاسی و حکومەت، یاخود لاوان خۆیان بنووسن و قسە بکەن، ئەگەر بگاتە ئەو ڕادەیەی کەخۆپیشاندانی هێمنانە بکەن بۆ وەرگرتنی ئەو مافانەیان.
کەواتە لەواقیعی ئێستای کوردستاندا، ئەگەر خەتای پەراوێزکردنی لاوان دابەش بکەین، ئەوا خەتاکە دەکەوێتە ئەستۆی هەموو لایەک، بەمانایەکیتر، دەسەڵات و لاوان و ڕێکخراوەکان ئەم خەتایەیان دەکەوێتە ئەستۆ، بەڵام بێگومان خەتای دەسەڵات لەهی هەموویان زیاترە.
وەکو جیاوازیەکیش لەنێوان هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراق و پەرلەمانی کوردستان، لەدانانی پاڵێوراوەکان، ئەوا دەبێ سەرکردایەتی سیاسی کوردو حیزبەکان و تاکەکان و کۆمەڵیش، ئەو ڕاستیە بزانن کەئەو تایبەتمەندیی و سیفاتانەی کە دەبێ لەپاڵێوراوێکی پەرلەمانی عێراقدا هەبن، زۆر جیاوازترە، لەئەوانەی پەرلەمانی کوردستان، چونکە هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراق، بۆ دووبارە دامەزراندنەوەی دەوڵەت و حکومەتە، بەڵام ئەوەی کوردستان، دوای سیانزدە ساڵ حوکمڕانی و ئازادیی، بۆ زیاتر پێشخستن و برەودانە. کەواتە ئەو برەودان و پێشخستنە بەبێ هێزو توانای لاوان کەم وکوڕی تێدا دەبێ.
داواکردنی لاوانیش بۆ بەشداریکردن لەدەسەڵات، نابێ بەو مانایە لێکبدرێتەوە، کە ئەوان دەیانەوێ ببن بەجێگرەوەی جیلی پێش خۆیان، یاخود سڕینەوەی کلتوری ئەوان، یان قۆرخکردنی کۆمەڵگە لەلایەن لاوانەوە، بەڵکو بەپێچەوانەوە، هاتنە ناوەوەی لاوان بۆ هاوکێشەی دەسەڵات، ئەڵقەیەکی زۆر توندی پەیوەندی دەبێت لەنێوان نەوەی پێش و پاش خۆیان.
دواجار، دەکرێت ئەم پەراوێزخستنەی لاوان و بێدەنگی خۆیان و ڕێکخراوەکانیان، لەم پرۆسەی هەڵبژاردنەدا، باربوو بکرێتەوە. ئەم حەق بۆکردنەوە و باربووکردنەوەیەش، تەنها بە بەشداریپێکردنی لاوان دەبێت لەحکومەت و دامودەزگاکانیدا لەدوای هەڵبژاردن.■

× ئەندامی سکرتاریەتی ڕێکخراوی ئازادی لاوان

کەمتەرخەمی بەڕێوەبەرایەتی چاودێری کەمئەندامان لەبنکەکانی دابەشکردنی موچەدا..!

هێدی گەلاڵی

کەمئەندامێک: هەقە کەمئەندامی دەرەوەی شار لەسنوری خۆی موچە وەرگرێت!

فەرمانبەرێک: بەسێ فەرمانبەر ئاسان نیە ٦ هەزار کەمئەندامی ئیفلیج بەڕێ بکرێت!

بەڕێوەبەری بنکەکە: داواکارم بۆ ئەم مانگە ٦ ژمێریارو ٨ فەرمانبەر بۆ دابەش کردنی موچەی کەمئەندامان دابین بکرێت!!.

گلەیی و داواکاریان لەبەڕێوەبەرایەتی چاودێری کەمئەندامان هەیە بەوەی کە لەبەرامبەر چارەسەرکردنی کێشەکانیان کەمتەرخەمن.. بۆزیاتر چاودێری کەمئەندامان مشورێک بخوات بەوەی کەچارەسەری کێشەی بێ بینایی و ئەو قەرەباڵغیە بکات.

بەڕێوەبەرایەتی چاودێری کەمئەندامان لەڕێگای بنکە جیاجیاکاندا دوو مانگ جارێک بڕی ٦٠٠٠٠ شەست هەزار دینار موچەی کەمئەندامیی ئەدات بەو کەمئەندامانەی کەبڕیارەکە گرتویەتیەوە..جگە لەبەشی ئیفلیج سەرجەم بەشەکانی تری کەمئەندامان بەزووترین کات موچەکان دابەش دەکەن.. ئەویش بەهۆی ئەوەی ئەم بەشانە ژمارەی کەمئەندامیان کەمە.. بەڵام بەشی ئیفلیج کەهەر مانگێک مووچە دێت نارێکی و بێسەرو بەری و کەمتەرخەمی دەبینرێت و کەمئەندامەکان گلەیی و سکاڵایان هەیە لەبەڕێوەبەرایەتی چاودێری کەمئەندامان کەتاکو ئێستا شوێنێک یاخود بینایەکی تایبەت کەسەربەخۆ بێت.. پێیان دابین ناکرێت.. هۆکاری ئەو گلەیی و نارەزایی ئەو کەمئەندامانەی کە لە لیستی ئیفلیج موچەیان هەیە، دەکرێ بۆ ئەوە بگەڕێبینینەوە کە کەمی ژمارەی ئەو فەرمانبەرانەیە کەموچەکە دابەش دەکەن. چونکە ڕەوای هەق نیە (٦٠٠٠) شەش هەزار کەمئەندامی ئیفلیجبوو تەنها بەسێ فەرمانبەر بەڕێ بکرێن.. هەربۆیە خودی فەرمانبەرەکانیش چەند جارێک بەسەرووی خۆیان ڕاگەیاندووە کەفەرمانبەری زیادیان بۆ بنێرن.. یان بینای سەربەخۆ دابین بکرێت بۆ دابەشکردنی موچەکانیان. تەنانەت ئەو بنکەیەی بەشێوەیەکی کاتی تەرخان کراوە بۆ دابەشکردنی موچەی ئیفلیجەکان کەبنکەی چواری خانەنشینانە..

ئاگاداربوون لەڕەوشی ئیشوکارەکان و چۆنیەتی دابەشکردنی موچەی کەمئەندامە ئیفلیجەکان لەبنکەی چواری خانەنشینان، لەسەردانێکماندا بۆئەو بنکەیە کە لەکاتی دابەش کردنی موچەی کەمئەندامانی چاودێری کەمئەندامان بوو، چاومان کەوت بەهەریەک لەفەرمانبەرەکانی دابەشکردنی مووچەکەو چەند کەمئەندامێکیش بیروڕاو گلەیی و داواکاری و پێشنیاری خۆیان ئاراستەی بەڕێوەبەرایەتی چاودێری کەمئەندامان کردو دواتر لێپرسراوی بنکەی چواری خانەنشینان و جێگری بنکەکەو لێپرسراوی پۆلیسەکانی ئەو بنکەیە قسەی خۆیان کرد.
لەدەسپێکدا لەژووری دابەشکردنی موچەدا کەسێ فەرمانبەری سەر بە بەڕێوەبەرایەتی چاودێری کەمئەندامانی لێبوو، دیاربوو ماندوویی بەڕوویانەوە دیار بوو.. لەساتەوەختی دابەشکردنی موچەدا.
(نیان فازل محەمەد) ژمێریار وتی:
-ئەو قەرەباڵغیەی لێرە دروست دەبێت بەهۆی ئەوەیە کەژمارەی ئەوفەرمانبەرانەی موچەکە دابەش دەکەین لەچاو ژمارەی کەمئەندامەکان ئێجگار کەمە. ئاخر چۆن دەکرێ شەش هەزار کەمئەندام تەنها بەیەک ژمێریار دوو فەرمانبەری تری بۆ دابنرێت، داواکاریم ئەوەیە کەفەرمانبەرمان بۆ زیاد بکەن، لەکاتێکدا بەڕێوەبەر داوای فەرمانبەر دەکات پێی دەڵێن لەئەمڕۆدا دامەزراندن وەستاوە! سەبارەت بەدابینکردنی بیناش هەر بەڵێنمان پێ دەدەن هیچ دیار نییە! لەبەرئەوە داواکارم کەبنکەیەکی سەربەخۆمان بۆ دابین بکەن چونکە ئێستا لەبنکەی چواری خانەنشیناندا بەشێوەیەکی کاتی لێرەین. ئەگەر کێشەکان چارەسەر نەکرێن ئەوە بەردەوام کەمئەندامەکان سکاڵاو گلەیمان لێدەکەن!! بەڕاستی ئێمە بەسێ فەرمانبەر پێ ڕاناگەین.. بۆیە ئەگەر چوار ژمێریارمان بۆ بنێرن ئەوە بەڵێنیان پێ دەدەین بەهەفتەیەک هەر شەش هەزار کەمئەندامەکان تەواو دەبێت. بۆ ئەم مەبەستە دەکرێ بەڕێوەبەرایەتی

سەبارەت بەدەوام کردنیش ئێمە لە ٨ی بەیانیەوە تا ٣ی ئێوارە دەمێنینەوە تەنانەت ڕۆژانی پێنج شەممە کەپشوی هەموو فەرمانگەیەکە، کەچی ئێمە هەردەوام دەکەین.
هەروا فەرمانبەر (نەخشین فەرەج کەریم) کەهاوکاری ژمێریارەکەی دەکرد.. وتی:- ڕۆژانە ٢٠٠ تا ٣٠٠ کەمئەندام بەڕێ دەکەین.. لەڕاستیدا بەسێ فەرمانبەر کارەکان نارۆن بەڕێوە.. ئەو بەشە گەورەیە کە٦ هەزار کەمئەندام دەگرێتەخۆ تەنها بە ٣ فەرمانبەر بەڕێیان دەکەین.
بۆیە لەئان و ساتی دابەشکردنی موچەدا قەرەباڵغیەکی ئێجگار زۆر دەبینرێت. لەبەرئەوە داواکارین کەیان بینامان بۆ بگرن یان فەرمانبەری ترمان بۆ بنێرن.
کەمئەندامەکانیش بەم شێوەیە ڕاوبۆچوون و سکاڵای خۆیان ئاراستەی بەڕێوەبەرایەتی چاودێری کەمئەندامان کرد.. ئەوەتا (ڕێزان کەریم عەلی) دەڵێ: ماوەی یەک هەفتەیە هاتوچۆی ئەم بنکەیە دەکەم کە موچەی کەمئەندامیمان تێدا دابەش دەکرێت.. نۆرەم بەرناکەوێت، هۆکاری ئەو قەرەباڵغیەش بۆ ئەوە دەگەڕێنمەوە کەبەڕێوەبەرایەتیەکی ئاوا زەبەلاح تەنها سێ فەرمانبەری بۆ دابەشکردنی موچەی ٦ هەزار کەمئەندام داناوە. بۆیە ئیشەکان بەسستی دەڕۆن..!
کەمئەندامێکیتر بەناوی (لەیلا ستار حسین)ەوە وتی: هۆکاری سەرەکی ئەو قەرەباڵغی و دواکەوتنی موچەیە دەگەڕێنمەوە بۆ کەمی ژمارەی فەرمانبەرو زۆری ژمارەی کەمئەندامەکان..!
کەمئەندام (عەلی محەمەد قادر) یەکێکە لەو کەمئەندامانەی کەتەواو ئیفلیجە دەڵێ:
-من خەڵکی هەڵەبجەی تازەم، ناکرێ هەموو مانگێک لەدەرەوەی شارەوە بۆ سلێمانی بێم. بەهۆی ئەو قەرەباڵغیەش نەتوانم موچەکەش وەربگرم. بۆیە تکا دەکەین ئەوانەی کەماڵیان لەقەزاو ناحیەکانو لەسنوری دەرەوەی شارن با ڕەوانەی شوێنی خۆیان بکرێنەوە بۆ وەرگرتنی موچەکانیان. هەروەها، (هێرۆ محەمەد عەبدول قادر) کە کەمئەندامێکی دانیشتوی قەرەهەنجیرە پێی باشە کەهەر کەمئەندامێک بەپێی سنوری خۆی لەقەزاو ناحیەکان و ناوشار موچە وەربگرێت.. ناکرێ هەموو جارێک لەکاتی هاتنی موچەدا هاتووچۆی سلێمانی بکەم. بۆیە داواکارم کەموچەکەم بۆ بگەڕێننەوە ناحیەی قەرەهەنجیر لەوێ وەریگرین.
کەمئەندامێکی دیکە بەناوی (هیوا عەبدولڕەحمان) خەڵکی قەرەداخ.. گلەیی لەبەڕێوەبەرایەتی چاودێری کەمئەندامان دەکات..کەلەئاست کێشەکان بێدەنگن و خۆیان لەقەرەی گرفتەکان نادەن.. ڕەوای حەق نیە من لەقەرەداخەوە بۆ موچەکەم بێم کەنزیکەی ٢٠ هەزار دینارم خەرج کردووە، لەماوەی دوانزە ڕۆژ ئینجا نۆرەم هاتووە..! لەڕووی پاراستنی ئارامی و ئاسایشی بنکەکەو ڕێگرتن لەهەر کارەساتێک مفەوەز (عومەر سەعید نادر) لێپرسراوی پۆلیسەکانی بنکەی ٤ی خانەنشینان وتی:
-ئێمە وەکو پۆلیسی ئەم بنکەیە هەڵدەستین بەپاراستنی ئارامی و ئاسایشی ئەو دەوروبەرەو ڕێگرتن لەهەر کارێکی توندوتیژی و هێمن کردنەوەی دەنگە دەنگەکان و ریزبەندکردنی کەمئەندامەکان بەشێوەیەکی ڕێکوپێک تاڕادەیەک توانیومانە خەڵکەکە ڕێکبخەین بەڵام ئەوان لەناو خۆیان دەمەقاڵێ و پەلە پەلیانە، لەدواجار هەریەک لەلێپرسراو و جێگرەکەی بنکەی خانەنشینان پێیانوایە کەبەڕێوەبەرایەتی چاودێری کەمئەندامان ئەگەر ڕێگا چارەیەک نەدۆزنەوە بۆ چۆنیەتی دابەشکردنی موچەی کەمئەندامان ئەوە تا دێت کێشە بۆ بنکەکەیان دروست دەکات. ئەوەتا (یاسین فەریق سەعید) جێگری بەڕێوەبەری بنکەکە دەڵێ:
بەهۆی زۆری ڕێژەی کەمئەندامان کەروو لەو بنکەیە دەکەن کێشەی بۆ ئێمەش دروستکردووە. بۆیە داواکارین کەبینایان بۆ دابین بکەن، من نازانم بۆچی وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی مشورێک لەو ڕەوشی بێ شوێنیەی بەڕێوەبەرایەتی چاودێری کەمئەندامان ناخوات! لەبەرئەوە هەر کێشەیەک بەهۆی ئەو قەرەباڵغیە ڕووبدات ئێمە لێی بەرپرسیار نین، چونکە ئێمەو ئەوان هەم بەڕێوەبەرایەتیمان و هەم وەزارەتمان جیایە.
دواتر (باهیر محەمەد عەبدولڕەحمان) لێپرسراوی بنکەی چوار وتی:
-ئەگەرچی جێبەجێکردنی بڕیاری (١١٣) ئەرکێکی پیرۆزی مرۆڤایەتی بوو کاتێک حکومەتی هەرێمی کوردستان بەبڕی ٣٠٠٠٠ سی هەزار دینار موچەی مانگانەی بۆ کەمئەندامان بڕیەوە.. بەڵام پێویست دەکات بیر لەچۆنیەتی بەڕێوەبردنی ئیشەکان بکەینەوە. لەڕووی میکانیزمی پێدانی موچەو دابینکردنی ڕێ و شوێنی تایبەت بۆ دابەشکردنی موچەکان.
بێگومان هەموو مانگەکان لەسەرجەم بنکەکانی خانەنشیناندا بەڕێوەبەرایەتی چاودێری کەمئەندامان موچە دابەش دەکەن کەلەبنەڕەتدا شوێنی ئەوان نیەو ئەم بنکانە تایبەتن بەموچەی (کیمیاباران و پێشمەرگەی خانەنشین) وکەسەر بەوەزارەتی دارایی و ئابوورین. هەر لێرەوە بەدەرفەتی دەزانم کردنەوەو دابینکردنی دەزگایەکی فراوان کەچەندین بیناو بنکەی تێدا بێت کەسەرجەم بەڕێوەبەرایەتی و بەشەکان بگرێتەخۆ؟
بەڕاستی کاتێک موچە دێت ئێمە فشارمان دەکەوێتە سەر کە بەهۆی ئەو قەرەباڵغی و جەنجاڵیەی کەمئەندامان دروست دەبێت. هەروا دەمەوێ ئەوەش بڵێم کەبەسێ فەرمانبەر ٦ هەزار کەمئەندام قورسە بەڕێکردنیان.. بۆیە زۆر پێویستە چاودێری کەمئەندامان بەپەلە چارەسەرێک بۆ ئەو کێشەو گلەیی و سکاڵایانەی ئاراستەیان دەکرێت دابنێ.. بۆیە لەپێناو باشترو خێرا بەڕێوەبردنی دابەشکردنی موچەی کەمئەندامەکان پێشنیاز ئەکەم کە بۆ ئەم مانگە بەڕێوەبەرایەتی چاودێری کەمئەندامان ٦ ژمێریارو ٨ فەرمانبەر بنێرن بۆ ئەم بنکەیە تاکو ئەو حاڵەتی قەرەباڵغیەی کە لەمانگەکانی پێشوودا هەبوو دووبارە نەبێتەوە.■

چاودێر: ئیوە پێتان وایە لە وڵاتێک دا کە باکگراوندێک بۆ دیموکراسی نییە، بنەمایەک بۆ دیموکراسی نییە، کەلتورێک لە دیموکراسی نییە و بە پێچەوانەوە وڵاتێکی سیخناخە لە کولتوری ناسیونالیسمی دواکەوت، دەریش کەوت کە مەزهەب و بیر و ڕای تایفە گەرایی لاواز نییە لەم وڵاتە، بگرە زۆر بەهێزە وڵاتێکە کە ڕۆژانە کوشت و کوشتار لە سەر جادەکان و لە شارەکان ڕو ئەدات. وڵاتێکە نە بزووتنەوەی دیموکراسی هەیە و نەهێزە دیموکراتیەکان بەهێزن لەم وڵاتە. تۆ پێت وایە ئەم پروسەیە بتوانی شتێک بە شتێک بکات کە لانی کەم نیوەی کێشەکانی ئێستای سیاسی عێراق چارەسەر بکات.

برایمی عەلی زادە: ئێستا عێراق لە حاڵی شەر دایە و پێم وایە شەرێک کە لە دژی سەدام و ڕژێمی بەعس نزیکەی ساڵ و نیوێک لەمەو بەر دەستی پێ کرد هێشتا تەواو نەبووە. ڕاستە ئەو ڕژێمە ڕوخا و دیکتاتۆرێکی سەرکوتگەری بێ بەزەیی لە سەر سەری ئەو وڵاتە لاچو، بەڵام وەکوو دەبینین ئەوە مانای ئەوە نییە شەرێک کە بەم بۆنەیەوە بەرپا کرا تەواو بووە. پرسیاری گرنگ ئەوەیە کە چۆن لە گەرما و گەرمی شەردا، لە نێو ئەو ئاگر بارانەدا، دەکرێ قسە لە هەڵبژاردنی ئازاد بکرێ. بە بروای من کوردستانی لێ بەدەر بێ، باقی شوێنەکانی دیکەی عێراق ئێستا تەنانەت دەتوانم بڵێم ئالوزترە لە چاو ئەو ڕۆژانەی کە تازە هێرشی ئامریکا و هاوپەیمانانی بۆ سەر عیراق دەستی پێ کردبوو.

ئیسلامییەکان و کۆنە بەعسییەکان و توندرەوەکانی ئەلقاعیدە وهی تر، ئەوانە هەموی دەستیان داوەتە موقاوەمەتێکی بە ناوەڕۆک کونەپەرەستانە و هاوکات لە گەل جۆری هەلس و کەوتی هێزەکانی ئەمریکا، بە درێژایی ساڵ و نیوی ڕابردوو ڕێگای ئەوەیان نەداوە کە خەلکی عێراق ئارامی بەخۆیەوە ببینێ و بۆ سەقامگیر کردنی دیموکراسی هەوڵ بدات.
لام وایە پرۆژەی بەرێوە چوونی هەلبژاردنی، ئێستا لە ناوەڕۆکی خۆیدا، بەشیکە لە پلانیک کە ئەمریکا بۆ دوارۆژی عیراق دایرشتوە و ئەوە پەیوەندی بە مافی خەلک و بە دیموکراسییەوە نییە.
پێم وایە کە ئەگەر لە ئاکامی هەلبژاردنێک کە زۆربەی هەرە زۆری خەلک ناوەندی عێراق و تەنانەت تا رادەیەک خەلکی جنوبی عێراقیش بەشداری تێدا ناکەن، یا ناتوانن بەشداری بکەن، پارلەمانێک بێتە کایەوە و ئەو پارلەمانە دەستورێک پەسەند بکات، ئەم دەستورەی کە بەم نەوعە دێتە گورێ و دەبێتە بنەمای دارشتنەوەی دەسەلات لە عیراق، نەک هەر کێشەکان چارەسەر ناکات بەلکو ئالوزتریشیان دەکات. بە کورتی بە هیچ پێوانەیەک هەل و مەرجی ئێستا بۆ هەلبژاردنێکی ئازاد لە عیراق ئامادە نییە.
لە لایەکەوە جنوبی عێراقە، ئیمە هەموومان مێژوی ئەم وڵاتە دەناسین، ئایا مەنتێقییە تەسەوری ئەوەی کە بەم هەموو پێشینە و سونەتی خەباتە کە لەم وڵاتەدا هەیە، ئەم خەلکە هەمووی لە ژێر کاریگەری حیزب و لایەنە سیاسییەکانی شیعەدا بن؟ من پێم وانیە وابێ. کەمایەتییەکی هەڵسوراو کە لە دەوری حیزبە شیعەکان کۆبۆتەوە، لە هەل و مەرجێکی تایبەت کە لە عێراق پێک هاتووە، کەلکیان وەرگرتووە و زورینەیەکی نیگەران و بێ ئاسویان بێ دەنگ کردو، ڕێگایان نەداوە سیاسەتێک، بیر و بۆچون و ڕێبازێکی دیکە مەیدانی هەلسوران پەیدا بکات و گەشە بکات. لە هەلێک کە لەشکرکیشی ئەمریکا بۆ عێراق بۆی خولقاندون، وەکوو لۆتۆیەکیان بۆ دەرچوبێ، تەپیان داوەتە سەر دەسەلات، لە کاتیک دا کە بەدیلێکی دیکەش نەبووە، ئەحزابی دیکە هەلو توانای خۆسازدانیان نەبووە، لە سایەی سەری هێرشی ئەمریکاوە، ئەوان ئەو هەلەیان قوستوەتەوە و بە پشتیوانی کۆماری ئیسلامی ئێران و بە کەلک وەرگرتن لە پێکهاتەی ئایینی شیعە، بونە هێزی سەرەکی و دەسەلات دار لەو بەشە لە عێراق.
با تۆزێ لە سەر ئەو خاڵەی دوایی ڕاوەستین؛ ئایینی شیعە لە کۆنەوە بە هۆی هەلومەرجێکی مێژویی کە تێیدا پێک هاتووە، لە چوارچێوەی ئیسلام دا کەمایەتی بووە و لە ئۆپۆزیسیون دا بووە، بەردەوام خۆی وەک حیزبێکی رانەگەیندراو، دەسەڵاتێکی نارەسمی و دەوڵەت لە ناو دەوڵەت دا رێک خستووە. لەم سیستەمەدا بۆ نمونە پارەی " زەکات وخومس و سەهمی ئیمام" لە خوارەوە کۆ کراوەتەوەو بەرە بەرە ناردراوە بۆلای "مەرجەعی تەقلید" ولەوێیەوە سەر لە نوێ بۆ بەرێوەبردنی کاروباری ئایینی سەرف کراوە. ئەگەر هەر بەتەنیا ئەم حەرەکەتی پارەیە لە نەزەر بگرین، ئەوە خۆی لە خۆیدا دەبێتە هۆی رێکخستنێک. جگە لەوە گەلێک مەسەلەی کومەلایەتی دیکە وەکوو ژنهێنان و تەلاق و تەنانەت چارەسەرکردنی شەر و ناکۆکییەکانی ناو جەماوەر، بەشێکی زۆری لە جیاتی ئەوەی بچێتە لای دەوڵەت، بەرەو روی مەلاکان دەبووەوە. بە جۆرێک کە دەتوانین بلێین دەولەت بوون لە ناو دەولەتدا. ئەم جەریانە ئەگەرچی لە دەورەی دەسەلاتی بەعس دا مەجالی خۆدەرخستنی بە ئاشکرای نەبوو، بەلام گەلێک لە سونەتەکانی خۆی هەر چونێک بێ دەپاراست.
مەبەست ئەوەیە کە لە باشوری عێراق ئەم جەماوەرە بە کرێکار و زەحمەتکێش و رووناکبیر و چین و

لام وایە پروژەی بەرێوەچوونی هەڵبژاردن، ئێستا لە ناوەرۆکی خۆیدا، بەشیکە لە پلانیک کە ئەمریکا بۆ دۆارۆژی عیراق دای رشتوە و ئەوە پەیوەندی بە مافی خەلک و بە دیموکراسییەوە نییە

توێژەکانی دیکە وە ئەگەر بواری ئەوەی نەبووە حیزبایەتی بکات و چالاکی سیاسی راستەوخۆ بنوێنێ، بەلام بەکردەوە لە ژێر کاریگەری رەوتێکی ئایینی شیعەدا بووە، ئەگەر تەنانەت زۆر باوەریشی پێی نەبوبێ. لە ناوەندی عێراقیش رەوتە ئاینییەکانی توندرەو، ناسیونالیستەکانی عەرەب، ئەو ژمارە زۆرە لە بەعسییەکان کە ساڵەها لە دەسەلاتی دەولەتی بەعس بەهرەمەند بوون و ئیستا نانیان براوە، ئەو خەلکەی کە لە هەلس و کەوتی ئەمریکاییەکان توورەن، ئەوانە هەمووی لە بەرەیەکی رانەگەیەندراودا ناوچەکەیان نوقمی ئاگر و خوێن کردووە.
بێینە سەر کوردستان، نابی هەل و مەرجی ئێستای کوردستان تەعمیم بکەین بە سەر هەموو عێراق دا و لێرەوە بەوە بگەین کە هەل و مەرج بۆ هەلبژاردن لە عێراق ئامادەیە. بۆیە من پێم وایە هێشتا زووە کە بلێین خەلکی عێراق دەتوانن بچنە ناو پرۆسەی هەلبژاردنەوە. لام وایە دواکەوتنی هەلبژاردن لە بەرژەوەندی خەلکی عێراق دایە. لە مابەینی دوو روداودا، بەرێوە چوونی هەلبژاردن یان دواخستنی، ئەوە دواخستنی هەڵبژاردنە کە لە روی سیاسییەوە گرنگە، ئەگینا بەرێوەچوونی هەڵبژاردن هیچ ئاڵوگۆرێکی جیدی لە دەسەلات و لە دۆخی ئێستادا پێک ناهێنی و دەسەلات بە کردەوە هەر بە پێی هاوسەنگی تا ئێستا سەر لە نوێ دابەش دەکرێتەوە.

چاودێر: زەمانەت چیە کە هەڵبژاردن بەرێوە نەچی وتۆ بتوانی ژینگەی سیاسی عێراق بە شێوەیەکی ئەوتۆی پاکژ بکەی کە بە دلی هێزە دیموکراتەکان هەلبژاردنێک لە ئایەندەیەکی دوور یان نزیک بەدی بێنی؟ زەمانەت چییە لە دۆخێکی ئاوا کە شیعە یان ئیسلام گەرای شیعە و سونە بەهێزتر نەبن، ئەگەر هەلبژاردن دوا بکەوێ؟ هەموو ئەوە دەبینین ئەمریکایە هاتووە، هاوپەیمانەکانی هاتوون، هەموو هێزە سیاسییەکان تێزی خۆیانی پێشکەش کردووە، تەلەفزیونە هەیە، ڕۆژنامەیە هەیە، ئەشی بینین کە لەولاوە تێرورە، ئیسلامگەراکان بە شیعە و سوننەوە تەقریبەن هەژموونگەری خۆیان بە سەر شەقامی سیاسی خوارو و ناوەراستی عێراق دا سەپاندووە. زەمانەت چییە ئەمە نەرواتە پێشەوە بەرەو خراپتر؟

برایمی عەلی زادە: ئەگەر چاو لە هەڵس و کەوتی سەرکردەکانی شیعە بکەین، وەڵامی ئەو پرسیارە روون دەبێتەوە. بۆچی ئەوان پەلە دەکەن لە بەرێوە چوونی هەڵبژاردن، ئایا ئەوە پەرۆشی سۆز وهۆگری ئەوان بۆ دیموکراسی دەنوینێ، یان هاندەرێکی تری لە پشتەوەیە؟ ئەوان دەزانن ئەوە هەلێکە کە لەوانەیە زۆر زوو لە دەستیان بچێ، هەر بویە دەیانەوێ هەتا ماوەیان بە دەستەوە ماوە گورزی خۆیان بوەشێنن. من لەو باوەرەدام کە زەمان بە زەرەری ئەوان دەچێتە پێش. لەو رۆژەوە کە هاتونەوە بۆ عێراق و زیاتر لە ملوێنیک خەلک هاتوەتە پێشوازیان تا ئەمرۆ بەردەوام پێگەی کومەلایەتییان بەرتەسک تر بوەتەوە و لاوازتر بوون و ئینسجامی ناوخۆیان کەمتر بوەتەوە. لە ناوەندی عێراقیش هەر وەک وتم شەرێکی تەواو لە ئارا دایە شارەکان دەستو دەست دەبن. لە ڕاستی دا نە بەرێوە چوون و نە بەرێوە نەچوونی هەلبژاردن، خۆی لە خۆیدا هیچکامیان زەمانەتێک بۆ باشتر بوونی دۆخەکە بەدەستەوە نادەن. بەلام لەم ناوە دا دواخستنی هەلبژاردن دەتوانێ فورسەتێک بۆ خەلک بخولقێ کە لە ئازادی هەلبژاردن بە باشی کەلک وەربگرێ و هەل و مەرجێکی لەبارتر بێنێتە کایەوە.
با ئەوەی کە لە پرۆسەی روخاندنی سەدام دا نەکرا ئێستا لە جنوب و لە ناوەندی عێراق بکرێ. لە جەریانی روخانی سەدام دا جەماوەری خەلک دەور و نەقشێکی نەنواند، با ئیستا و دوای روخانی سەدام ئەم بوارە بە خەڵک و بە هێزە سیاسییەکان بدرێ کە بە کەلک وەرگرتن لە کەش و هەوایەکی دیموکراتیک بچنە ناو پرۆسەی هەڵبژاردنەوە. با ئەو هەلە بخولقێ کە هێزەکانی پێشکەوتن خواز و سکولار(عەلمانی)و چەپ بە یارمەتی خەلکی ئازادیخواز ئەم ڕەوتە مەزهەبی و ناسیونالیستییەی کە هیچ قازانجێکی لە بەرپا کردنی دیموکراسی لە عێراق دا نییە، لە جەماوەر دوور خەنەوە.

چاودێر: بۆ بە دیوێکی دیکەدا سەیری نەکەین، هەموو شەرە ناوخۆکانی دونیا تەنانەت لە ئەوروپای پێشکەوتودا، کە شەری ناوخۆ هێزە کۆنەپەرستەکان سەرکەوتو بوون تیایدایە، شەری ناوخۆی ئالمانیا، شەری روسیا، شەری فەرانسە کومونی پاریسی خوارد، شەری ناوخۆی فەرانسە گەورەترین بزووتنەوەی کرێکاری و چەپەکان و دیموکرات خوازەکانی دنیا بە شکست دا، شەری ناوخۆی ئیسپانیا کوماری خوازەکانی شکست پێ داوە و کۆونەپەرستەکان و ئەوانەی کە دوژمنی دیموکراتی بوون سەرکەوتنی شەری ناوخۆ لە وڵاتانی ئیمەدا بۆچی خراپتر نەبێ، بۆ لە وڵاتە پێشکەوتوەکاندا شەری ناوخۆ سەرەنجامەکەی وابووبێت، بۆچ لەوڵاتە دواکەوتوەکاندا بزووتنەوەی دیموکراتی شکست پێ نەدا چەپ شکست پێ نەدا و زیاتر نەبێتە مایەی سەرکەوتنی ئەوان، چونکە دواکەوتنی مەیدانی کۆنەپەرستییە؟

■ برایمی عەلی زادە

برایمی عەلی زادە: من دلنیام لەوە کە ئاکامی ئەو موقاوەمەتەی کە ئەمرۆکە لە عیراق کۆنەپەرستان رابەرایەتی دەکەن لە کۆتاییدا هیچ بارو دۆخیکی باشتری لە چاو رابوردو بۆ خەلکی عیراق لی ناکەوێتەوە. بەلام مەسەلە ئەوەیە کە پرۆژەی هەلبژاردنی ئێستا شەرعیەت دەدا بە سیاسەتێک کە خۆی ئەو سیاسەتە ئەو وەزعیەتە نالەبارەی پێک هێناوە. دەبێ بیر لەوە بکەینەوە کە لە مابەینی شەری ناوخۆیی کە کونەپەرستان سەرکردایەتی دەکەن و دۆخی ئێستا کە ئەمریکاییەکان بەرێوەی دەبەن، ڕێگایەکی سێهەمیش هەیە. ئەویش ئەوەیە کە هەول بدرێ بۆ ئەوەی کە هێزی پێشکەوتنخواز و پێشرەو لەو وڵاتە سەر هەلبدات و ببن بە بەدیل بۆ ئەو وەزعیەتەی کە ئێستا لە عێراقدا هەیە. ئەگەر کوردستان لە هەلو مەرجیکی ئازادتر دایە بۆچی نەبێتە پێگەیەک بۆ شکل گرتنی وەها جەریانێک. لە عێراق ئەگەر بزووتنەوەیەکی وا بواری هەیە بۆ ئیمە خۆمان هەول نەدەین نەک لە کەنالی رەسمی و لە سەرەوە و لە رێگای دەسەلاتی رەسمیەوە، بەلکو لە رێگای دەسەلاتی عەمەلییەوە کە لە خوارەوە هەیە ئەو بەدیلە شکل پێ بدەین.
ئێستا هیچ کەس نیە بتوانێ ئیدعای ئەوە بکات کە دەسەلاتی موتلەقە لە عێراق. ئەمریکاییەکان لە بەغدای پایتەخت دا زۆنیکی سەوزیان بۆ خویان دیاری کردووە و دەیپارێزن کە هەموو رۆژێکیش تەقینەوەی تیدا روو ئەدا و باقی شاری بەغدا بە زۆنی دوژمن ئەژمێرن . شەوانە کێ دەسەلات دارە لەو ولاتە؟
لە ولاتیک دا کە دەسەلاتی چەندلایەنەی تێدا بەرقەرارە و هەلو توانای سەربەرز کردنەوەو سەرهەلدانی هێزی سکولار ولاییک و هێزی پیشکەوتنخواز و هێزی لایەنگری خەلکی کرێکار و زەحمەتکێش و کومونیستەکان و هەموو ئەوانە هەیە بەو شەرتەی کە هەول بدەین ئیمکانات و هێز و تواناییەکانی خۆمان کۆکەینەوە سەر یەک. عێراق بەدرێژایی میژوی خۆی کۆمەلگەیەکی ئایینی بەستراوی دەمارگرژ نەبوە، یانی بەردەوام جەوهەری حەرەکەی پێشکەوتنخواز تێیدا بووە کە ئیستا لە هەل و مەرجیک دا کە فشاری دیکتاتوری بە سەرەوە نەماوە، بۆ چی هەول نەدرێ بۆ ئەوەی ئەم رەوتە سەر بەرز کاتەوە. ئەگەر سێ چوار ملیون نەفەر لە خەلکی جنوبی عێراق، کە دلنیام خۆیان بە شیعە نازانن، یان هیچ نەبێ پێیان خۆش نییە وەکوو شیعە پێناسە بکرێن، ئەگەر لە بێ دەنگی و بێ تەفاوەتی سیاسی دەربێن هاوسەنگی هێز بە زیانی سیستانی و کەسانی وەکو ئەو و حیزبە کانیان ئەگورێ.

چاودێر: خۆی شتێک لە شەری ناوخۆی ئێستا هەیە، جەنابیشت ئەلێی عێراق جارێ شەرەکەی تەواو نەبووە. هەرەشەش هەبو ئەگەر هەلبژاردن نەبێ شیعە بە تایبەتی قورس تر بێتە پێشەوە و هەرەشەی قبول نەکردنی بریاری هەل نەبژاردنیدا، یەعنی ئەمە هەرەشەی قوول کردنی شەری ناوخۆ بە رەهەندێکیتر هاتە پێشەوە. لەبەرامبەر ئەمەدا هێزەکانیتر چیان بکردایە، مەجلیسی حوکم و هێزە سیاسییەکانی تر چیان بکرایە؟ بیان وتایە هەلبژاردن ناکەین شەر قوول تر دەبوو، هەلبژاردن کرا بەلام مەبدەئی تەوافق پەسەند کراوە. تەوافق یەعنی زۆرینە وکەمینە حوکم نادات نە لە مەجلیسی حوکمدا نە لە پارلەمانی هەلبژێردراوی ئاییندەی عێراق. ئەم تەوافوقە بە کورد و شیعە و سوننەوە دەبی رێک بکەوێ، ئینجا قەرارەکەی تێ ئەپەرێ. پێت وانیە ئەم تەوافوقە مەترسی بالا دەستیەتی شیعەکان یان سوننەکان یان هەر هێزێکی تری دژی دیموکرات مەترسییەکەی کەم ئەکاتەوە؟

برایمی عەلی زادە: دانانی مەبنای تەوافوق وەلام بە یەک پێویستی بووە. ئەو پێویستییەش هەلدەگەرێتەوە بۆ پیکهاتەی عیراق کە ولاتێک بووە بە چەسپی دیکتاتوری پێکەوە لکابوو. یانی زۆر و سەرکوت بەشەکانی ئەو ولاتەی وەکو یەک ولاتی یەکگرتوو بەیەکەوە لکاندبوو. بە درێژایی مێژووی عێراق دەبینین کە ئەو قوناغانەی کە دەسەلاتی ناوەندی بە هەر هۆیەک ناسەقامگیر بوە، هەر بەشە لە عێراق نیوە سەربەخۆیەکی رانەگەیاندراوی تێیدا بەرێوەچوە. هەلبەت کوردستان جۆرێک بوە شوێنەکانی دیکە جۆرێکی تر. ئەو کاتانەی کە ولاتێکی یەکگرتووی مونسەجیم بووە، ئەو کاتانە بووە کە بە زەختی دیکتاتوری بە سەری دا سەپاوە. دانانی مەبنای تەوفوق رەنگدانەوەی ئەو وەزعیەتەیە یەعنی ئەم پێکهاتە ناتەبیعیەیە کە کاتی خۆی لە ریک کەوتنی بریتانیایەکان و فەرانسیەکانی سەرکەوتوی جەنگی جیهانی یەکەم بۆ عێراقیان دروست کرد.
دیموکراسی لیبرالی رۆژئاوایی ناتوانێ ئوتوماتیکی وەلامی کیشەکانی ئەو کومەلگەیە بداتەوە و چارەسەری هەموو گیرو گرفتەکانی نیە. ئیرە یەکیک لە ولاتە تایبەتیەکانی رۆژهەلاتی ناوەراستە و کێشەی تایبەتی خۆی هەیە و دەبێ ریگای تایبەتیشی بۆ بدۆزێتەوە.
لە هەل و مەرجی ئێستای عیراق دا پارلەمانیکی ناوەندی کە تەنانەت ئەگەر بە پیوانەکانی دیموکراسیکی رۆژئاوایش بیتە ئاراوە، ناتوانێ وەلامی کیشەکانی ناوخۆی ئەو ولاتە بداتەوە. بەلام مەسئەلە ئەوەیە کە ئیستا تەنانەت بە پیی ستاندارەکانی دیموکراسیکی روژئاواییش، هەل و مەرج ئامادە نییە. بۆ هەلبژاردن ئازادی پێویستە و خەلکی عیراق فورسەتی تەجروبە کردنی ئازادییان نەبوە. کاتیک ئەو هەموو هەرەشەی کوشتن و برینە بەسەر خەلکی ناوەندی عێراقەوە هەیە، وەختێک دەسەلاتیکی چ هاوپەیمانانی لێ بەدەرچ بێ رەقیبی حیزبە شیعەکان و کەسایەتیەکانیان بە سەر زۆربەی خەلکی جنوب دا هەیە کە پێم وایە بۆ زۆربەی زۆریان دلخواز نییە، قسەیەک لە دیموکراسی نییە. دەی وەختێ دیموکراسی نییە، چون دەکرێ لە رۆژی دەنگدان چاوەریی ئەوە بین ئەو دەنگەی کە دەخرێتە ناو سندوقەکانەوە، تەعبیر لە ئیرادەی جەماوەر بکات. تەنانەت ئەگەر خەلک دەنگیش بدات مۆری رەخساوە. لە ژێر جۆرەها زەختی سایکۆلوژی، زەختی ئابوری . زەختی ئەمنی، زەختی سیاسی بە خەلک دەلیی جا فەرموون بە ئازادی دەنگی خۆتان چۆن پێ باشە ئەوە بخەنە ناو سندوقەکانەوە. ئەوە کاریکاتوری ئازادی بۆ دیاری کردنی.

چاودێر: تۆ وەرە عێراق بە ئەفغانستان بەراورد بکە، ئەفغانستان فوندەمێتالیزم بە تەواوەتی چوبووە موخ و ناخ و ویژدانی هەموو خەلکێکی ئەوێ، خۆ لە عێراق وانیە وەکوو جەنابت باسی دەکەی، باشە ئەو پروسەیەی کە بۆ هەلبژاردنی سەروک وەزیرانی ئەفغانستان هاتە گۆرێ و، ئەو هەولەی کە ئیستا لە ئەفغانستان هەیە لە ناو ولاتێک دا کە سیخناخ بووە لە مەزهەب لە هەموو شتەکان، خۆ ئیستا ئەو هەنگاوە باشتر بوو لە ئەوەی هەبوو لە ئەفغانستان، لە عێراقیشدا ئەم هەنگاوە، لە عێراقیکدا کە زۆر جیاوازترە لە ئەفغانستان، پێشکەوتووترە لە ئەفغانستان و ناخی عێراق پرە لە شتیکی چاکتر لە ئەفغانستان، ئەم هەنگاوە بۆچی وای لێک نەدەینەوە کە دەرگا نەکاتەوە بۆ شتی باشتر لە عێراقدا ئەگەر بەراوردی بکەی بە ئەفغانستان؟

برایمی عەلی زادە: سەرەتا ئەوە بلیم کە من پێم وانییە دەزگایەک کە ئیستا لە ئەفغانستان حکومەت دەکا بە سەر خەلک دا تەعبیر لە رەئی ئەو خەلکە دەکات ، یا تەعبیر لە وەزعێکی دلخواز ئەکات. هەلبەت خۆ هەمیشە ئینسان دەتوانی لە بەینی خراپ و خراپتر دا، ئەگەر چارەیەکی نەبوو، خراپ هەلبژێرێ. ئەوە مەعقولە، بەلام ئەگەر بە راستی بچیتە ناو ناخی کومەلگەی ئەفغانستانەوە و توزێک لەو تەبلیغات و پروپاگەندەی کە میدیای بە تایبەت سەر بە رۆژئاوا و سەر بە ئامریکا دەیکەن دور کەویەوە، ئەو واقیعیەتەت بۆ دەردەکەوێ کە ئەو ئالوگۆرەی کە باسی لێ دەکەن، لە ژیانی خەلک دا پێک نەهاتووە، ئەو بوارە بو ئەزمونی دیموکراسی بە کردەوە نەرەخساوە و ئەوەی کە بە ناوی سەرکەوتنی دیموکراسی لە ئەفغانستان باسی لی دەکەن لە جێی خۆی نییە. بەلام مەسەلە ئەوەیە کە ئیمە قسە لە بەدیلێکی دیکە دەکەین و ئەگەر لەوێ تیکۆشانم هەبێ وەکوو هەلسوراویکی کومونیست هەول دەدەم بۆ بەدیل و بۆ ستراتیژی خۆم هیز کۆکەمەوە . لە کێشەی عێراقیش دا وەکوو تێکوشەرێکی سوسیالیست دەبێ پرۆژەی خۆمم هەبێ و خەباتی بۆ بکەم، رەوتی سکولار و پێشکەوتنخواز لە عێراق ئیستا ئیمکانی ئەوەی هەیە کە لە دەوری یەک کۆ بێتەوە، توانای ئەوەی هەیە کە بەدیلی خۆی بۆ ئەو وەزعیەتە لە ئەوپەری ئەو پرۆژەیەی کە ئامریکا دەیەوێ لیرە دای بەزینێ و لە رێگای هەلبژاردنەوە شەرعیەتێک بۆ سیاسەت و بۆ مانەوەی خۆی دابین بکا یان وەلامی رەخنەی دەولەتە ئورووپاییەکان و نەیارانی لە دونیای عەرەب و لەملا و لەولا بداتەوە، ماوەرای ئەوەش رێگا چارەیەک هەیە. کوردستان لەم بابەتەوە پیگەیەکی بە هیزە و لە باقی شوێنەکانی عێراقیش سەرەتاکانی وەها بزووتنەوەیەک پەیدا بووە. دەبێ کاری بۆ بکرێ، خۆ هەزار جۆر وەحشەت و نیگەرانی و زەختی پیوەیە.
تەنانەت بۆ پرۆژەی ریفراندوم بۆ کوردستانیش کە رەنگە بە پرسیارەکەی ئیوە مەربوت نەبێ، لام وایە کاتیک دەولەتی تورکیە هەرەشەت لێ دەکات، کۆماری ئیسلامی ئیران هەرەشەت لێ دەکات، لەم لاو لەولا دەسەلات دارانی ئیستای عیراق هەرەشە دەکەن، ئامریکا کە لەم مەنتیقەیە بە ناوی رزگاری بەخش ناساندراوە، ئەویش دژایەتیت بکات، جا بە خەلک بلێی وەرن دەنگ بدەن بزانم ئایا جیابونەوەتان دەوێ یا مانەوە لە چوار چێوەی عێراق دا. ئاشکرایە کە ئەوە هەل و مەرجێکی ئازاد نییە کە

هەڵبژاردن لە روان
(برایم عەلی

ناسنامەیەکی کورتی ئیبراهیم عەلی زادە
- لە سالی ١٩٥١ لە یەکیک لە ئاواییەکانی سەر بە شاری مەهاباد لە بن
- خویندنی سەرەتایی و ناوەندی لە مەهاباد تەواو کردوە،
- دەرچوی کولیجی ئەندازیاری کارەبا لە زانکۆی تەوریزە،
- لە سالی ١٩٧٠ وە لە پەیوەندی لە گەل کومەلەی ئیران هاتۆتە ناو ج
- لە سالی ١٩٧٦ بۆ ماوەی نزیک بە سالیک لە زیندانی ساواکی شا دا ن
- لە سالی ١٩٧٩ لە یەکەم کونگرەی کومەلە وەکو ئەندامی کومیتەی م
- لە سالی ١٩٧٨ و ماوەیەک پیش رووخانی رژیم شا بە مەئموریەت هـ
نیشتمانی کوردستانەوە کردوە،
- لە سالی ١٩٨٣ وە و دوای پیک هاتنی حیزبی کومونیستی ئیران تا ئ

بە درێژایی مێژووی عێراق دەبینین کە ئەو قوناغانەی کە دەسەلاتی ناوەندی بە هەر هۆیەک ناسەقامگیر بووە، هەر بەشە لە عیراق نیوە سەربەخۆیەکی رانەگەیاندراوی تییدا بەرێوە چووە. هەڵبەت کوردستان جۆریک بووە شوینەکانی دیکە جۆرێکی تر. ئەو کاتانەی کە وڵاتێکی یەکگرتووی مونسەجیم بووە، ئەو کاتانە بووە کە بە زەختی دیکتاتوری بە سەری دا سەپاوە. دانانی مەبنای تەوافوق رەنگدانەوەی ئەو وەزعیەتەیە، یەعنی ئەم پێکهاتە ناتەبیعیەیە کە کاتی خۆی لە ریک کەوتنی بریتانیاییەکان و فەرانسیەکانی سەرکەوتوی جەنگی یەکەمی جیهان بۆ عێراقیان دروست کرد

دیارە ئەگەر هیچی بۆ نەکەی مەعلومە جەریانی کۆنەپەرست چ بە هەلبژاردن بووە چ بێ هەلبژاردن سەیتەرە پەیدا دەکات بە سەر هەموو وەزعەکەدا.

چاودێر: کوردستان، با ئەفغانستانی لێ دەرکەین لە ئەفغانستانیش ئەلتەرناتیڤێک نییە جگە لەو ئەلتەرناتیڤەی کە ئێستا هەبووە، هیچ جەریانێکیتر نییە. نە جەریانی کرێکاری هەیە نە کومونیستی هەیە نە دیموکراتی هەیە نە سوسیالیستی هەیە، هیچ شتێکیتر نەبو بۆ ئەلتەرناتیڤ، ئەمە بو ئەم ئاڵو گورەی کە بینیمان. با بێینە سەر کوردستان، با بچینەوە بە یانزە دوانزە سال پێش ئێستای

...نگەی کۆمەنیستیی
...ی زادە)وە

...ە بنەماڵەیەکی دەستەنگ لە دایک بوە،

...او جەرگی خەباتی سیاسی ،
...ا دا گیراوە ،
...ەی ناوەندی هەلبژیردراوە ،
...ت هاتوتە کوردوستانی عیراق و پەیوەندی بە سەرکردایەتی یەکێتی
...تا ئیستا وە کوو سکرتێری یەکەمی کومەلە چالاکی سیاسی هەبوە .

کوردستان، خۆکوردستانێک کە ئیمە لە شاخ بوین لە شەری ناوخۆوە هاتوین، کوردستانێک هەرچی متمانە هەبوو لە بەینی هێزە سیاسییەکاندا نەمابوو، کوردستانێک کە رژیم ئەنفالی کردبوو، کیمیا بارانی کردبوو، داغانی کردبوو، کوردستانێک کە هەرەشەی ٤ دەولەتە ئیقلیمییەکەی دەورو بەری بەر لەسەری هەبوو، کوردستانێک برسی، داغان، بریندار، نائومێد لە باری سایکولوژییەوە، کەچی تۆ لەو هەموو وەزعە ناخۆش و برسیەتی ئینجا دوای ئەوانە شەری ناوخۆش دەستی پێ کرد، بەلام چونکە پروسەیەک دەستی پێ کرد بە ناوی دیموکراسی و هەلبژاردن و پارلەمانو، کەچی وردە وردە قوەتێکی دا بە خەلکەکە و ئیستا جەنابت خۆت ئەڵێی کوردستان جیاوازترە لە ناوچەکانیتر دەکرێ نمونەی کوردستان ئیشی بۆ بکری بۆ ئەوەی وردە ببی بە مودێک بۆ هەموو عێراق، ئەی بۆ عێراقیش وای سەیر نەکەین؟

برایمی عەلی زادە: پیم وایە لە سەرکوردستان گەلیک فورسەتی مێژویی بۆ شوین کەوتنی مافی دیاری کردنی چارەنوس و بۆ جیابونەوە لە دەست دراون، هەر وەها ئازادی و دیموکراسی لە کوردستان دەی توانی گەلیک قوولتر و بە هیزتر بێ فورسەتەکان لەبار چوون. بەلام بەم حالەشەوە لام وایە ئەم وەزعەی کە لە کوردستان هەیە بە هیچ شیوەیەک بەراورد ناکرێ لە گەل باقی شوینەکانی دیکەی عێراق. لە دوای راپەرین لێرە سەقامگیرییەک پەیدا بوو، دوای راپەرین لێرە مەجالێک پەیدا بوو لە هەلبژاردنێکی ئازاددا خەلک دەنگیدا، پارلەمانی هەلبژارد. هەل و مەرجی ئەوکاتی کوردستان لە عیراقی ئێستا دا نیە. ئەم کەسانەی کە لەو هەلبژاردنەی ئێستا دا دەچنە پارلەمان، ئەوانە نوێنەرانی هەموو جەماوەری عێراق نین. ئەوانە نوێنەرانێکن کە لە ئاکامی بێ دەنگی و بێ تەفاوتی زورینەی خەلک و کەش و هەوایەکی پر نائەمنی و ترس و نیگەرانی دەخزینە ناو ئەو پارلەمانەوە ئەوانە قەرارە بنەمایەکی حقوقی بۆ دوارۆژی ئەو ولاتە دابرێژن. ئەوە مافی ئەوان نیە کە ئەوکارە بکەن یانی لە واقع دا ئەوان ئەو مافەیان بە دەست نەهێناوە.

چاودێر: با واز لەوە بێنین، بێینە سەر وردەکاری هێندێک لەو وەزعیەتەی کە هەیە. لە عێراق ئیستا شیعە چەندین کورسی هەیە، سونی، موعارەزە، حیزبەکانی دیکە هەر یەکە بە جۆرێک دابەزیون، بێ لایەنەکان هەر یەکە بە جۆرێک دابەزیون. کوردستان لیستی هاوبەشی هەیە. پێت وایە ئەم لیستە هاوبەشە لە بەرانبەر ئەو هەموو لیستەی کە لە عێراق دا هەیە بۆ کوردستان و بۆ عێراق وەکوو یەک باشە؟ یان بۆ عێراق باشە و بۆ کوردستان خراپە؟ ئەم هەموو حیزبە لە یەک لیست دا کۆ بوەتەوە؟

برایمی عەلی زادە: لێرە یەک مەسەلەی دیاری کراو هەیە ئەویش مەسەلەی لیستی هاوبەشە لە کوردستان. لیستی هاوبەش بە بروای من نابێ بچێتە ناو چوارچێوەی هەلبژاردن و دیموکراسییەوە. لیستی هاوبەش وەلام دانەوە بە یەک مەترسییە. وەلامی نیگەرانیکی رەوایە کە خەلکی کوردستان هەیانە. شەری ناوخۆییان دیوە، لە کێشە و ناتەبایی ناوحێزبەکانی چەکدار و دەسەلات دار زۆر نیگەرانن، شوفێنیزمی عەرەبیان دیوە، لە یەکگرتوو نەبوون و یەک دەست نەبوونی خودی خەلکی کورد بەرانبەر بەم شۆفێنیزمی زۆر نیگەرانن، لە ژێر باری ئەو نیگەرانیە کە تۆبۆکەم کردنەوەی مەترسیەکان وەلامێکی کونکرێت داوەتەوە بە موشکیلەیەک و خەلکیش قەبولیان کردووە بەلام نابی ناوی دیموکراسی لێ بنین. ئەمە پەیوەندی بە پروژەی هەلبژاردن و دیموکراسی و دیاری کردنی مافی چارەنوس و ئەوە نییە. ئەمە وەلامی کێشەیەکی کونکرێتە. ئەوەم پێ باشترە لەوەی کە بەوکێشە و ناتەباییانەی کە لەکوردستان هەیە وەزعێکی واش لێرە بخولقێ کە لە شوێنەکانی دیکەی عێراق هەیە. بەلام با ئەوە ناوی دیموکراسی لە سەر دانەنین. ناوی لێ بنێین وەلامێکی موشەخەس بە کێشەیەکی دیاری کراو کە لەم قوناغەدا بەری دەرگای پێ گرتوین. بەم جۆرە خەلکی کورد هیچ نەبێ ئەم قوناغە بە زیانێکی کەمتر تێپەر دەکات.

چاودێر: وەلامەکەی ئێوە بو هەر دوو بەشەکەیەتی بۆ هەلبژاردنی کوردستان و هی عێراقیشە؟ یانی ئەو لیستە هاوبەشە پێت وانیە لە بەرانبەر ئەو مەترسییانەی کە لە جنوبا هەیە لەناوەراستدا هەیە لە سەر چارەنوسی ئیمە، لیستی هاوبەش گرینگە بەلام بۆکوردستان دەکرێ کراوەتر بێ ئەوە؟

برایمی عەلی زادە: بە بروای من دەکرێ لێرە کراوەتر

برایمی عەلی زادە

بین. هەلبژاردن لە کوردستان لام وایە زۆر دواکەوتووە و دەبوایە زوتر کرابایەوە، حەق وابووکە هەموو ئەو جەریانانەی کە لێرە دەوریان هەیە لە ناو جەماوەری خەلک دا لەو فورسەتی ساڵو نیوەی دوای روخانی سەدام کەلکیان وەرگرتبایە بۆ ئەوەی کە خەلک وردە وردە ئامادە کەن بۆ هەلبژاردنێک سەربەخۆ لەوەی کە لە عێراق لە کایەدایە، بە هەلبژاردنی پارلەمانێکی سەربەخۆ دەولەتی مەرکەزییان (مەجلیسی حوکم بوویان هەر ناوەندێکی تر) لە بەرانبەر ئەمری واقیع دانابا. جا ئەو ئەمری واقیعە هەر بریارێک بوایە. شەرت نییە بریاری جیابونەوە بوایە. گەلێک بریاری وەکوو دیاری کردنی بودجە یان کێشەی کەرکوک یان شتیتر ئیستا دەیتوانی بە ناوەندێکی شەرعی وەکوو پارلەمانێکی هەلبژێردراو پشت ئەستور بێ و قورساییەکی زیاتری هەبێ.

سەبارەت بە لیستی هاوبەش بۆ پارلەمانی کوردستانیش، خەلکی کورد بێ گومان نایهەوێ بە دەستی خۆی مافێکی رەوای خۆی لە خۆی بستێنێتەوە و بلێ لازم ناکا هەلبژاردن بێ، بەلکو لیستی هاوبەش باشترە. بەلام ئەگەر هیشتا لێرەش بۆ پارلەمانی کوردستان بەشی زۆری خەلک لایەنگری لیستی هاوبەشن مانای ئەوەیە کە نیگەرانییەکانیان قوولە و متمانە ناکەن بەو قەول و بەلێنانەی کە حیزبە سیاسییەکان پێیان دەدەن کاتێک کە دەلێن ئیمە ئاکامەکانی هەلبژاردن هەرچی بێ قبولی دەکەین. کاتێک خەلک بیر لەوە دەکاتەوە کە ئەگەر ئاکامی ئەو هەلبژاردنە لە لایەنێکەوە قبول نەکرێ لە کاتێک دا هەموو لایەنێک چەکدارن، لەوانەیە چ روو بدات، ئەوجار بە لیستی هاوبەش رازی دەبێت. من ئەگەر لێرە لە کوردستانی عێراق دەنگم دابایە، زەمانەتی جێگای متمانەی نێونەتەوەیی و سیاسی گەلیک بەهێزم دەویست بۆ ئەوەی دلنیا بم کە بەو دەنگدانەی خۆم رۆژانی رەشی رابوردو تەدارەک نابینمەوە و بارێکی دیکە ناخەمە سەر شانی خەلکێکی بێ بەش و ستەم لێکراو.

چاودێر: رەچاو ئەکەی دوای هەلبژاردن، سونی گەراکان زۆر نیگەرانن لەو هەلبژاردنە، شیعەکان زۆر گەرمن لە سەر ئەو هەلبژاردنە، پاشماوەی تێک شکاوی بەعس دیارە کە چ دەکەنو، تێروریستەکان دیارە چ دەکەن. رەچاو ئەکەی دوای هەلبژاردنەکە ئەگەر شیعە بالا دەست بێ، ئەم شەرەی کە ئیستا هەیە قوولتر و خوێناویتر بێتەوە و وردە وردە پەرە بستێنی ببێ بە شەرێکی ئایینی خەتەرناکتر لەوەی کە هەیە؟

برایمی عەلی زادە: جارێ پێش هەموو شتێک من نامەوێ عێراق بە شیعە و سوننی و شتیتر لەم چەشنە دابەش بکەم. لام وایە بەشێکی زۆری خەلکی جنوبی عێراقیش پێی خوش نییە بە شوناسێکی ئایینی پێناسە بکرێ. یان خەلکی بەغدا هەمووی خۆی بە سوننی پێناسە ناکات، ئەم چەشنە دابەش کردنە لە روی فەرهەنگییەوە وبە زەبری تەبلیغات بە سەر ئەو کۆمەلگەیە دا سەپاوە. بەلام بە هەر حال، واقعیەت ئەوەیە کە لە جنوب حیزب و کەسایەتییە شیعەکان دەسەلات دارن و بەشێک لە خەلکیان لە گەلە و لە ناوەندی عێراقیش بەعسییەکان و هێزە سونییەکان بالا دەستن. لە وەها بارودۆخێک دا ئەگەر هەلبژاردن بکرێ ئال و گورێکی جیدیش لە پێکهاتەی دەسەلات لەم ولاتەدا پێک نایەت. ئال وگوری جیدی لە عێراق پەیوەندی هەیە بە مانەوە یان نەمانەوەی هێزەکانی ئامریکا لەو ولاتە، یان چوین مانەوەیان. ئەو هەلبژاردنە خۆی لە خۆیدا ئال و گۆرێکی گرینگ پێک ناهێنی، بەلام ئەگەر لە پارلەمانێکدا کە بەم هەلبژاردنە دێتە کایەوە، دەستورێک پەسەند بکرێ کە نەتوانی وەڵامی کێشە واقعییەکان بداتەوە و ئالوزتریشیان بکات، ئەوکاتە زیانەکانی ئەو هەلبژاردنە پێش رەسە زۆرتر دەردەکەون. هەروەکووتم ئال وگۆری گرینگ پەیوەندی بەسیاسەتی ئامریکاوە هەیە. ئامریکا ئیستا لە هەولی بە عێراقی کردنی شەرەکەدایە، هەتا بتوانی بەرە بەرە هێزەکانی خۆی لە شەر بکێشێتەوە بە بێ ئەوەی جارێ ناچار بێ کە عێراق بە جێ بێلی.

چاودێر: ئێوە دەزانن کە لە ولاتێکی وەکوو ئێران کاتێک کە حکومەتی رەزاشا وکوری رەزاشا لە سەر حوکم بوون خۆشیان بە شیعە ئەزانی. کەچی شیعەکان لەبەر ئەوە بە درێژایی ئەو مێژووە دوور و درێژە ٢٠٠ سالێکی خایاند، خویان وا ئەبینینەوە لە پەراوێزن و حوکمیان نییە و وردە وردە قین لە ناخیان کۆ بووەوە. بینیت کە ئەندیشەی سەدەکانی ناوەراست سەرکەوتنێکی گەورەی بە دەست هێنا. ئەمە وەکوو هێزی مەزهەب، کە خەفە کرا، کە تەقیەوە ئاوا دەتەقێتەوە، ئەفغانستان هەمووی بیست سی سالێک حکومەتێکی مودێرنیتە لە دەسەلات دا بووە، کەچی گەورەترین ئوپوزیسیونی دینی و مەزهەبی توانی حەرەکەتێکی گەورە بکات و ئەسلەن شورەویشی تێک و پێک شکاند، نەک هەر حکومەتە مودێرنیتەکەی ئەوێ. لە عێراقا بە درێژایی مێژوو شیعە خۆی بە ژێر دەستە و چەوساوە دەبینێ. ئیستا ئەمە یەکەمین هەلە بۆی هەلکەوتووە کە بتوانی بێتە سەر حوکم. تۆ پێت وانییە کە بە هەموو چنگەکرەێک، بە هەموو توانایەک، شەری ناوخۆ بێ یان دەسەلات سەپاندن بێ، هەرچونێ بێت ئەم فورسەتە لە دەست نادەنو، هەرچییەکیان پێیە ئەیکەن؟

برایمی عەلی زادە: کەلێنێک کە بە بروای من لەم لێکدانەوەیە دا هەیە، لە بەرچاو نەگرتنی دەوری ناسیونالیزمی عەرەب وەکوو مەیلێکی کومەلایەتی یە لە عێراق. یانی پێناسەی ئەو بەشە لە خەلکی جنوبی عێراق کە بە شیعە دەناسرێن، تەنیا شیعە بوون نییە، بەلکو لە هەمان کاتدا عەرەب بونیشە. رەوتی ناسیونالیزمی عەرەبیش بە بەشی خۆی بەهێزەو، لە کاتێک دا کە یەکیتی خاکی عێراق بکەوێتە مەترسییەوە ئەو هەستەش ئەجولێ. هەر بویە من پێش بینی جۆرێک لە یەکگرتن لەنیوان رەوتە سیاسییە شیعەکان و سوننەکان دەکەم و لام وایە هەر ئیستاش هەردوولا، لە هەولی دۆزینەوەی رێگا بۆ هاوکاری و هێورکردنەوەی کێشەکانیان دا هەنو، نایانەوێ تەسلیمی ئەو رەوتە بن کە ئەلقاعیدە و توند رەوەکانی دەیخەنە بەردەمیان. یانی دەبێ چاوەرێی جۆرێک لە رێکەوتن و هاوئاهەنگی لە نیوان رەوتەکانی جنوب و ناوەندی عێراق لە سەر بناغەی ناسیونالیزمی عەرەب ببین.

چاودێر: خەریکە دەگەینە کوتایی ئەم پرسیارانە لە سەر هەلبژاردن. چاوەروان ئەکەی هەر حکومەتێک لە حکومەتەکان بێنە سەر حوکم لە عێراقا، لەمە باشتر بن بۆ کورد لەوەی کە تا ئیستا هەبووە، یان خەراپتر دەبن؟

برایمی عەلی زادە: خەراپتر بوون یان باشتر بوونیان پەیوەندی هەیە بە رادەی دەسەلاتیان. بە گشتی ناسیونالیزمی عەرەب ئەگەر بیەوێ سولتەی خۆی بە سەر خەلکی کوردداا بسەپێنی، بە پێی هێز و توانای خۆی، زۆر بە کار دێنێ. لە چەند دەیەی رابردوودا دیتومانە کە قوناغی وا هەبووە کە بە زۆری دیکتاتوری و سەرکوت سولتەی خۆی سەپاندووە و جاری واش هەبووە ئەوەی بۆ نەکراوە وەکوو ١٤ سالی رابردوو، نەیانتوانیوە ئیرادەی خۆیان بە سەر هەموو بەشەکانی کوردستانی عێراقا بسەپێنن. پێکهاتەی عێراق لە ئەساس دا دەستکردێکی دەورەی ئیستیعمارە و ئیستاش ئەگەر زەختی دەولەتانی دەور و بەر و زەختی ئامریکا نەبێ، خەلکی کورد پێی خوشەو، بۆشی باشە کە جیا بێتەوە و دەولەتی سەربەخۆی خۆی پێک بێنێ.

چاودێر: ئایا ئێوە پێتان وایە دروست بوونی دەولەتێکی سەربەخۆی کوردستانی لە حیساباتی ئایندەی عێراقا مەترەحە؟

چاوەروانی ئەوە ناکەم لە وڵاتیکی ئاڵۆزکاوی شەر لێ دراوی وەکوو ئێستای عێراق، کە لە زۆربەی شوێنەکانی شیرازەی ژیان لێک هەڵپچراوە، بواری گەشە کردن و پەرەسەندنی هێزی چەپ و کرێکاری خولقابێ. جگەلەوە لە گشتی لە کاتێک دا کە هاوسەنگی هێز لە ئاستی دونیادا جارێ بە داخەوە بە زیانی حەرەکەتی سوسیالیستی و کرێکارییە

برایمی عەلی زادە: من پێش بینی ئەوە ناکەم کە دەولەتی سەربەخۆی کوردستان، لێرە، لە هەل و مەرجی ئیستای عێراقدا چ بە سیاسەتیکی ئامریکائی و چ لە ئاکامی دیموکراسی و پروسەی ریفراندۆم دا بێتە ئاراوە. بەلام لە ئاکامی نیهایی ئەو کیشمەکێشانەی کە ئیستا لە عێراق لە ئارا دایە و دوای ماوەیەکی زۆر ململانێ و هێنان و بردنی هێزە واقعییەکانی سیاسی و نیزامی و کومەلایەتی، بە دوری نازانم کە وەکوو ئەمری واقیع کوردستانێکی سەربەخۆش بە سەر دەولەتانی ئەم ناوچەیەدا بسەپێ.

چاودێر: دواپرسیارم ئەوەیە، ئیمە لە گەرمەی ئال و گوری عێراقا ئەژین، ئێوە وەکو رابەرێکی دیاری کومونیست، وەکوو دەبیر کولی حیزبێک ئەبینی کە ئەم ئال و گۆرەی لە عێراقا بوو، رژیم روخا، خەلک هەموو هاتە سەر جادە، زۆر راستی دەرکەوت. چی تێبینی ئەکەی لەوەی کە لە ناو ئەوهەموو ئال و گۆرەدا، نە بزووتنەوەی کرێکاری، نە بزووتنەوەی چەپ، نە بزووتنەوەی سوسیالیستی و کومونیستی نەیتوانی ببێ بە ژمارەیەکی بەهێز لەم ولاتە، ئەمە چ دەگەیەنی لەراستیدا؟ چ پرسیارێک لە لای ئێوە دروست دەکا لە ولاتێکی ئاواکە مێژوویەکی هەیە لە بزووتنەوەی چەپ لە بزووتنەوەی کومونیستی و کرێکاری، لە دروست بوونی رەوتێکی چەپ لەم ولاتەدا، کە چی ئەبینی رژیم ئەروخێ، گەورەترین ئال و گۆر بە سەر خەلکدا ئەهێنی، ئەتوانی ئیستا هەموو شتێک بە ئازادی قسەی لە سەر بکرێ. کە چی ئەبینین لاوازترین بزووتنەوە لە ناو ئەم بزووتنەوانەی کە هەیە، لاوازترین رەوتە لە ناو ئەو رەوتانەی کە هەیە، رەوتی کۆمۆنیستی و رەوتی چەپە لەم ولاتە. چۆنی لێک دەدەیتەوە ؟

برایمی عەلی زادە: نەفسی روخانی رژیم لە ئاکامی پرۆسەیەکی سروشتی خەباتی جەماوەری خەلک لە عێراقا نەهاتە کایەوە، رژیمی بەعس بە هێرشی ئامریکا روخا و ئامریکا بە درێژایی سالانی رابردووی دوای شەری خەلیج رێگای نەدا بەوەی کە خەلک خۆی بە دەستی خۆی هەم رژیم بروخێنی و هەم بەدیلەکەشی رێک بخا. ئامریکا بە شیوەی جۆراوجۆر هەولی دا بۆ ئەوەی نەهێلی ئەو ئیرادەیەی کە لە ناخی کۆمەلگاوە هەلدەسێ، بکەویتە کار بۆ روخاندنی رژیم. لەم کێشەیەدا نەک هەر چەپ و کومونیست و کرێکاران بەلکو سەرجەمی موعارەزەی عێراقی بێ دەست و بێ دەسەلات کران. ئەگەر ئێوە لە بیرتان بێ تەنانەت ئەمریکییەکان هێزە کوردییەکانیان ئاگادار دەکردەوە کە بە هیچ لەونێک بۆیان نییە سنووری ناوچەی ژێر دەسەلاتی خۆیان ببەزێنن و بەرەو کەرکوک و شوێنەکانیتر پێشرەوی بکەن. لە سالی ١٩٩١ بە کردەوە رێگەیان بە پەرەگرتنی راپەرینی جەماوەری گرت. بۆ ماوەی ١٤ سال تەنانەت ئیمکانی ئەوەیان نەداکە موعارەزەی عێراقی ببێتە خاوەنی ناوەندێکی تەلویزیونی بۆ هەموو عێراق کە خۆی راستە و خۆ هاندەری راپەراندنی خەلک بێ. خەلکیان لە هەموو ئەو ماوەیەدا لە چاوەروانیدا راگرت، بۆ ئەوەی رۆژێک لە رۆژان رزگاری دەرێک پەیدا بێ ورزگاریان کات.

نەک هەر هێزە چەپ و کومونیستەکان، بەلکو هەموو هێزەکانی سکۆلار و خەباتکار لە عێراق لە ژێر زەختی جۆرەها دیکتاتوریەت دا مەجالی ئەوەیان نەبووە خۆیان رێک بخەن و دەور ببینن لە ئال و گورەکانی سیاسی ئەم دەورەیەی عێراقدا. بەلام ئەوەندی کە بە وەلامی کونکرێتی پرسیارەکەی ئێوەوە پەیوەندی هەیە، من چاوەروانی ئەوە ناکەم لە ولاتیکی ئالوزکاوی شەر لێ دراوی وەکوو ئیستای عێراق، کە لە زۆربەی شوێنەکانی شیرازەی ژیان لێک هەلپچراوە، بواری گەشە کردن و پەرە سەندنی هێزی چەپ و کرێکاری خۆلقابێ. جگەلەوە بە گشتی لە کاتێک دا کە هاوسەنگی هێز لە ئاستی دونیادا جارێ بە داخەوە بە زیانی حەرەکەتی سوسیالیستی و کرێکارییە، چاوەروانی ئەوەی کە لە هەل و مەرجێکی وەکوو ئیستای عێراق دا هێزی چەپ بتوانی لە کورت ماوەدا هاوسەنگییەکە لێرە بە قازانجی خۆی بگورێ، واقیع بینانە نییە.

چاودێر: راستە کە ئامریکا دەوری هەبووە لە عێراقا و لەو دۆخە شێواوەی کە لە عێراقدا هەیە. پرسیار ئەوەیە کە کێ رێی لێ گرتووە ئەگەر چەپێک بیەوێ حیزبیکی بەهێز دروستبکاو رەوتێکی چەپ بیەوێ سەر هەلبدا، خۆ ئامریکا رێی لە کۆنە بەعسییەکان نەگرت لە ئەوەلەوە کە ئەوە هەلەبوو. سەریان هەلدایەوە و رەسمی سەدامیان بەرز کردەوە. ئامریکا رێ لە ئیسلامییەکان بە شیعە و سوننەوە ناگرێت، ئەگەر جەریانێکی سوشیالیستی بە قوەت هەبێ، دەتوانی بێ شکلی خوی بگری و ئیشی خوی بکا. با ئەلترناتیڤی بە قوەت نەبی با هەرەشە نەبی لە سەر جەریانەکانی تربۆ هاتنە سەرحوکم. بەلام خۆ ئەتوانی خۆی خۆی رێک بخات وە ببێ بە ژمارەیەک لە ژمارەکانی هێزی سیاسی لەو ولاتە.

برایمی عەلی زادە: بێ گومان ئەوە ئیمکانێکی واقعییە بو داهاتوی عێراق کە بزووتنەوەیەکی سوسیالیستی و کرێکاری سەر بەرز کاتەوە، بەلام ئەگەر تا ئێستا نەیتوانیوە ئەو دەورە ببینی، لە بەر ئەوەیە کە سەرچاوەی هێزی جەریانێکی کرێکاری و سوسیالیستی خەباتی چینایەتی کریکارانە. ئەم جەریانە لە بزووتنەوەیەکی کومەلایەتی دیاری کراو هێز وەردەگرێ. کاتێک ئەو بزووتنەوە کومەلایەتییە مەجالی سەر بەرز کردنەوەی نەبوو، دیموکراسی نەبوو، ئازادی پێک هێنانی رێکخراوی جەماوەری نەبوو، هێزی چەپ ئەگەر خۆشی رێک بخات، هەر دەبێت بە ناوەندێک بۆ کۆ کردنەوەی ژمارەیەکی بەرتەسک لە ئەندامانی خەباتکاری خۆی. لە دەورەی حکومەتی بەعسدا لە عێراق، بزووتنەوەی کرێکاری بە تەواوی کپ کرا و تەنانەت ناوی کرێکاریشان لە فەرهەنگی رەسمی ئەو ولاتە شوردەوە. ئەوخۆف و وەحشەتەی کە خستبویە دلی خەلکی کوردەوە، ئەو وەحشی گەرییەی کە حکومەتی پێ دەکرد، ئەو حوکمرانییە چینی کرێکار و خەباتکارانی ئەوچینەشی گرتبووەوە. لام وایە ئەم سال و نیوەی رابردوو مەجالێکی کەمە بۆ سەر بەرز کردنەوەی بزووتنەوەیەک کە ئاوەهای بە سەر هێندراوە، ئەویش لە جەرگەی ئەم هەموو تێرۆ و شەر و نائەمنییەدا کە هاتوەتە کایەوە و لە کاتێکیش دا کە هاوسەنگی هێز لە ئاستی جیهانیدا بە قازانجی نەبێ، بەلام من لام وایە ئەگەر ئەزمەی عێراق درێژە بکێشی، یەکێک لە وەزنە سیاسییەکانی سەر سەحنەی ئەو ولاتە، هێزەکانی چەپ و کرێکاری و سوسیالیست دەبن.

ئەگەر هەڵبژاردن بشکرێ ئاڵ و گۆڕێکی جیدی لە پێکهاتەی دەسەڵات لەم وڵاتەدا پێک نایەت. ئاڵو گۆڕی جیدی لە عێراق پەیوەندی هەیە بە مانەوە یان نەمانەوەی هێزەکانی ئامریکا لەو وڵاتە، یان چۆنیەتی مانەوەیان. ئەو هەڵبژاردنە خۆی لە خۆیدا ئاڵ و گۆڕێکی گرینگ پێک ناهێنی، بەلام ئەگەر لە پارلەمانێکدا کە بەم هەڵبژاردنە دێتە کایەوە، دەستورێک پەسەند بکرێ کە نەتوانێ وەڵامی کێشە واقیعییەکان بداتەوە و ئاڵۆزتریشیان بکات، ئەو کاتە زیانەکانی ئەو هەڵبژاردنە پێش رەسە زۆرتر دەردەکەون. هەر وەکوو وتم ئاڵو گۆری گرینگ پەیوەندی بە سیاسەتی ئامریکاوە هەیە. ئامریکا ئێستا لە هەوڵی بە عێراقی کردنی شەڕەکەدایە، هەتا بتوانێ بەرە بەرە هێزەکانی خۆی لە شەڕ بکێشێتەوە بە بێ ئەوەی جارێ ناچار بێ کە عێراق بە جێ بێڵێ

×××

تێبینی: رۆژنامەکەمان چاوپێکەوتنێکی دیکەی لەسەر پرۆژەی رۆژهەڵاتی گەورە لەگەڵ بەرێز برایم عەلیزادەدا کردووە پاش هەڵبژاردن بڵاوی دەکەینەوە.■

لەنێوان بلیمەتی و نەخۆشییە دەروونیەکاندا

ئا/ سەلام عەبدولکەریم

ئەدەب وەکو بوارێکی گرنگی ژیان پەیوەندییەکی گرنگی بەلایەنی دەروونی مرۆڤەکانەوە هەیە، بەجۆرێک رەنگە هەموو بەرهەمێکی ئەدەبی، بەرهەمی دەروونی و کارلێکی خودیی مرۆڤەکان بێت، چونکە زانراوە کە ئەو بەرهەمە ئەدەبییە پەیوەندییەکی پتەوی بەکەسێتی ئەدیب و هونەرمەندەوە هەیە، و لەگەڵ ویژدان و دەرونی خۆیەوە کارلێک دەکات پێش ئەوەی بگاتە دەرەوە، بەوەش تێدەگەین کەناکرێت بەرهەمی مرۆڤ لەکەسایەتیەکەی دابڕنرێت و کەسایەتی داهێنەر وەکو کەسایەتیەکی مرۆیی دەوەستێتە سەر چۆنێتی پێگەیشتنی ئەو کەسایەتیە لەمنداڵییەوە تاوەکو پێگەیشتن و دواتریش. ئەوەش زانراوە لای خوێنەر کەئەدەبی جۆری رەشبینی لەدەرونێکی نائومێدەوە سەرچاوەی گرتووە، هەروەک جۆرەکانی تری ئەدەبیش بەهەمان شێوەن، دیارە بەشێوەیەکی گشتی. لێرەوە دەربارەی ژیانی هەندێ لەگەورە ئەدیب و هونەرمەندو فەیلەسوفەکانی جیهان دەدوێین کەهەرچەندە هەریەکەیان خاوەنی بەهرەمەندییەک بوون لەبوارەکانی خۆیاندا، ئەوا لەلایەکی ترەوە تووشی جۆرێک لەنەخۆشی دەروونی هاتوون.

کیرکەگورو فەلسەفەی وجودییەت

فەیلەسوفی ئاینی دانیمارکی کیرکەگور (١٨١٣-١٨٥٥) زۆر شتی دەربارەی بوون و نەبوون، ئاین و راستی و عەقڵ نوسیوە، بیروبۆچوونەکانی بوون، بەبناغەیەک بۆ وجودییەتی نوێ و وجودییەتی ئاینی و کاریگەر. لەسەر چەمکە پرۆتستانتیەکان ئەو دەڵێ: "راستی بریتیە لەخود، راستیش ئەوەیە کەتاک بەدەستی دێنێ)، بەڵام زانراوە کەکیرکەگور نالاندوییەتی بەدەست نەخۆشی دەرونیەوە و زیاتر بەخەمۆکی (الکآبە) ناودەبرێت، ئەم نەخۆشییەش بەشێوەیەک کار دەکاتە سەر مرۆڤ کەتووشی تێڕوانینی نەقدی دەکات رووەو وجودو گرنگیدان بەژیان، بەڵکو لەوانەیە بیکات بەفەیلەسوفێک لەهەموو کاتێکدا، کیرکەگور لەناخی خۆیدا هەستی بەتاوان کردووە لەمنداڵییەوە، چونکە جارێک باوکی لەبەردەمیدا هێرشی کردۆتە سەر ئاین و کوفری کردووە، ئایا دەکرێ بڵێین بنەماکانی فیکری وجودی کەقورسایی و بانگەشەکارانی دەناسین، وەک بەرهەمێکی مێشک و هزرێکی خەمۆک و کەسایەتیەکی ئاڵۆز ئەژمار بکەین؟ ئایا دواجار ئەمە تانەیەک نابێت کە لەتەندروستێتی فیکری وجودی بدەین؟

ئۆسکار وایڵدو لادان

چیرۆکنوس و رۆماننوسی ئینگلیزی ئۆسکار وایڵد (١٨٥٤-١٩٠٠) کە کەسێکی رەخنەگر بووە لەسەر کۆت و پێوەندەکانی کۆمەڵگەو دیسان رەخنەگری چاکەو خراپە بووە (بەتایبەت لەچیرۆکی دوریان گرای) و بانگەشەکاری هونەرو ستاتیکا بووەو بەرزکەرەوەو هەڵگری دروشمی (هونەر لەپێناوی هونەردا) و کەسێکی راشکاوو تۆڵەسێن بووەو لەکۆتاییەکانی سەدەمی نۆزدەدا شۆڕشێکی بەرپا کرد دژی کۆمەڵگەی ئینگلیزی و دامودەزگا کۆمەڵایەتیەکانی، زۆرجار جلوبەرگی رەنگاورەنگی لەبەر دەکردو رەنگەکەی سەیر بوو لای هەموان، زۆرجاریش پێدەکەنی و لەنێوان هەزار مرۆڤدا دەناسرایەوە، جگە لەوەی هەڵسوکەوتی زیاتر هەڵسوکەوتێکی ژنانە بووە. هاوکات وایڵد تۆمەتبارکرا بەلادانی سێکسی و لەبەرامبەر ئەوەشدا لەبەرسەرپێچی ئەخلاقی دوو ساڵ زیندانی کرا، بەڵام نوسراوەکانی هەروا بە بەهێزی و سەرنج راکێشی مانەوە تەنانەت ئەوکاتەش کە لەزینداندا بوو.

ڤان کوخی وێنەکێش و نەخۆش

وێنەکێشی ناودار ڤان کوخ (١٨٥٣-١٨٩٠) تووشی نەخۆشی عەقڵی هاتبوو کەلەسیمایدا دەناسرایەوە، و هەروەها زانای دەرونناس و فەیلسوف (یاسپرز) تووشی نەخۆشی شیزۆفرینیا بووە. ڤان کوخ لەسروشتی شێوازی وێنەکێشانیدا، لەلایەن لێکۆڵەرەوانەوە ئەوەیان بەرهەم دەهێنا کەزیاتر ڤان کوخ ئارەزووی بەلای خاڵ و نوکتە دانانی زۆردا هەبووەو زۆریش هێڵی بەشێوەی لێکچوو دووبارەو کورت کەهاوشێوەی هێڵی نەخۆشی سەرئێشە (الصرع) بوو دەکێشا، بەشێوەیەک ئەم کەسایەتیە زۆر ئەم پرۆسەیەی دووبارە دەکردەوە.

بەڵگەی تووشبونی ڤان کوخ بەنەخۆشی سەرئێشە، بریتیە لەو روانینە خەیاڵیە نامۆیەو ئەو هەڵوێستە هزرییە ئاینیەی کەبونیاتی نابوو، هەروەک ئەو نامە فەلسەفیانەش کەبۆ هەندێ لەهاوڕێکانی نووسیبوو کاریگەریی لەسەر ئەم نەخۆشیەی ڤان کوخ هەبوو. دواجار نەخۆشی سەرئێشەکەی ڤان کوخ بەنەخۆشی شیزۆفرینیا کۆتایی پێهات و هەردوو جۆری نەخۆشیەکەش لەڤان کوخدا بوونی هەبوو. لێرەشدا ئاخۆ کاریگەری و سەرسام بوونی ئێمە بەتابلۆکانی هونەرمەندی ناودار ڤان کوخ بریتی بووە لەسەرسام بوون بەهونەرێک کە لەخەیاڵدانی عەقڵێکی تووشبووە بەنەخۆشی سەرئێشە یان نهێنییەکی تر.

نیشتشەو هەستی خۆ بەگەورە زانین و بڵندبوونەوە

فەیلەسوف فریدریک نیچە (١٨٤٤-١٩٠٠) کە هێشتا لەتەمەنی بیست و پێنج ساڵیدا بوو، توانی کورسی مامۆستایەتی زانکۆ بەدەست بهێنێ، نیچە توانی ئاوازی ئیرادەو هێزو زاڵبوون و توندوتیژی بخاتە نێو فیکری مرۆییەوە.

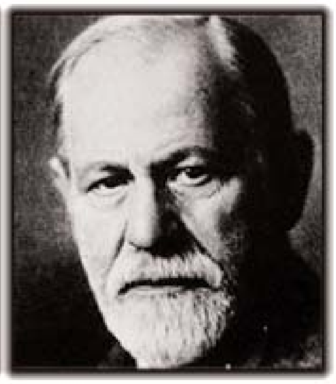
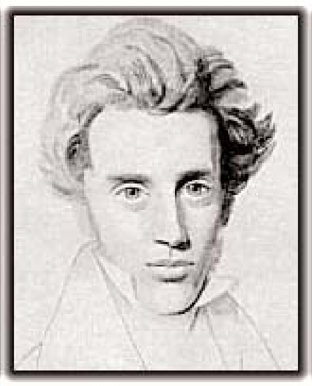

فرۆید | کیرکگورد | ئۆسکار وایڵد | نیتشە

گومانی تێدا نیە کەفەلسەفەی نیچە کاریگەریی گەورەی لەسەر هەموو بوارەکانی فیکری جیهانی هەبوو، روونتر بڵێین کاریگەریی روونتر لەسەر فەلسەفەی وجودیەت لەئەدەبدا هەبوو لەسەر هەریەکە لە (بەرناردشۆو وائەبسن).

کاتێک نیچە تەمەنی گەیشتە سی و پێنج ساڵی هەستی بەسەرئێشەیەکی توندو دووبارە کرد، لەگەڵ ئازار لەچاوەکانیدا، بەڵام هەر هەستی بەلێهاتوویی و هێز دەکردەوەو ئەمەش لەکتێبی (زەردەشت وای گوت) دەردەکەوێت. لەگەڵ ئەمانەدا زمانی سەرسوڕمانی و دەرکەوتنی (سوپرمان) و بانگەشەکردن بۆ باڵابوونەوە (گەڕانەوەی سەرمەدی) و نیچە مژدەی پێدا بەناوی پێغەمبەر زەردەشتەوە. زیاتر ئەم بیروڕایانە بەئاینێکی نوێ دەچوێنرێت.

بەڵام دواتر دەرکەوت کەنیچە تووشی نەخۆشیەکی تریش بوو بەناوی (هەوکردنی دەماغ، یاخود ئەوەی پێی دەوترێت (شەلەلی شێتبوونی گشتی) کاتێکیش نیشانەکانی ئەم نەخۆشیەی لێدەرکەوت. ئەو لەوکاتەدا دەربارەی ئەوە دەدواکەدەبێ بە (مەسیح) و لێرەوە گوتارەکانی ئاراستەی ئەمیرو پادشاکان دەکرد، کۆتایی ساڵەکانی ژیانی لەنەخۆشخانەی نەخۆشیە عەقڵیەکاندا بەسەربرد، پاشان تەکلیفی کرد لەدایکی و خوشکەکەی کە لەشوێنێکی کەنارگیر چاودێری بکەن.

دوستوفسکی و شلەژان

نوسەری روسی ناودار فیودور دوستوفسکی (١٨٢١-١٨٨١) بەژیانێکی شڵەژاوەوە دەیناڵاند، دوستوفسکی بەلێهاتووی لەوێناکردنی بیروڕاو هەڵچوونە دەرونیەکانی مرۆڤدا، جیادەکرێتەوە، بەڵام کاتێک تووشی نەخۆشی (الصرع) هات، تووشی شڵەژانی کردو وایکرد کەخزمەتی سەربازی وازلێبهێنێ وەک ئەفسەرێک لەسوپای قەیسەریدا.

دۆستوفسکی زۆر جوان توانیویەتی، شرۆڤەی هەستی ناوازە بکات و دیسان وێنای شڵەژانی ویژدانی و هەستی ناسروشتی ئەو نەخۆشیەی خۆی (الصرع) لەنیوەڕۆکی چیرۆکی (گێل - الابلە) بکێشێ کەپاڵەوانەکەی، کەسێکی تووشبووە بەنەخۆشی (الصرع) ئایا نەخۆشی (الصرع) هۆکارێک بووە لەژیانی شڵەژاوو ناجێگیریی ئەم نوسەرە ناودارەدا؟ یاخود جوانیەکانی شتێک بووە کە لەگۆڕانکارییە زهنیەکانەوە دەستی کەوتوە یان لەعەقڵێکی تووشبوو بەنەخۆشی (الصرع)ەوە سەرچاوەی گرتووە. هەرچەندە، کەسانی دیکەش مابوون، بەڵام هەوڵدەدەین لەدەرفەتێکی دیکەدا لێیان بدوێین، ئەم باسە ئەوەندەی فزولیەتێک بوو بۆ گەڕان بەدوای نهێنی کەسایەتیە گرنگەکاندا، ئەوەندە تانەدان نەبوو لەو فەیلەسوف و هونەرمەندانەی کەرۆڵی گرنگیان گێڕاوە لەمێژووی فیکری و رۆشنبیریی و کلتوری جیهاندا.■

ژێدەر:

بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە: گۆڤاری (العربی)ی چاپی کوەیتی، ژمارە (١٧٣) نیسانی ١٩٧٣، بابەتی (بین العبقریة والامراض النفسیة) د. فخری الدباغ. لا (٤٦-٤٩).

شۆڤینیەتی عەرەبی و ئەگەری دیموکراسی لەعێراقدا

نوری بێخاڵی

بەشی یەکەم

پرسی دیموکراسی:

بە بەراورد لەگەڵ مێژووی مرۆڤایەتیدا کە تەمەنی بۆ ملیۆنان ساڵ دەگەڕێتەوە، دیموکراسیەت چەمکێکی نوێیە. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هەر لەگەڵ دەرکەوتنیدا پێ بەپێی قۆناغەکانی پێشکەوتن و گەشەسەندنی کۆمەڵایەتی بەرەو پێشچوونی بەخۆیەوە بینیووە.. دیارە سەرەتاکانی دەرکەوتنی ئەو چەمکە، وەک زۆربەی هەرە زۆری چەمکە فەلسەفی - فیکری - سیاسیەکانیتر دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی گریکەکان لە (ئەسنیا)ی یۆنان، کە دەکاتە دەوروبەری نزیکەی (٦٠٠) ساڵ بەر لەزایین.

دواترو لەسەدەی هەژدەهەمدا گرنگی و بایەخێکی زێدەتر پەیدا دەکات و، زۆر بەزەقی تێکەڵی هاوکێشە سیاسیەکان و کایەی دەسەڵات دەبێت، تائەو ئاستەی مێشک و بیرکردنەوەی زۆربەی بیرمەندو فەیلەسوفەکانی ئەو سەردەمە دەتەنێتەوە، کەبەڕای ئەوان دیموکراسیەت و بەرجەستە بوونی لەسیستەمی سیاسی و دەسەڵاتی وڵاتاندا گوزارشتکردنە لەخەون و خولیاو ئامانجی گەلان.

زۆرێک لەبیرمەندان دەرکەوتنی ئەو چەمکە بەقۆناغێکی پێشکەوتوو لەقۆناغەکانی شارستانیەتی مرۆڤایەتی دەبەستنەوە، بەجۆرێک وای دەبینن کە گرنگی و بەهای کۆمەڵایەتی - سیاسی دیموکراسیەت لەدەرکەوتن و گرنگی دەوڵەت کەمتر نییە.. ئەوان پێیان وایە ئەگەر دەوڵەت وەک بۆتەیەکی سیاسی بەرهەمی پەیمانی کۆمەڵایەتی چین و توێژو کایەو پێکهاتە جیاوازەکانی کۆمەڵگە سنورێکی دیاریکراوی لەبەردەم کوشتوبڕو توندوتیژی خێڵەکی - تیرەگەری دانابێت، ئەوا دیموکراسیەت بەرۆڵی خۆی سنورێکی بۆ کوشتوبڕو ململانێی خوێناوی و توندوتیژی سیاسی داناوە.

بێگومان دیموکراسیەتیش وەک دەیان چەمکگەلی تری سیاسی - فیکری تا بەئەمڕۆ دەگات بەگوێرەی جیاوازی دنیا بینییە سیاسی - کۆمەڵایەتیەکان چەندین راڤەو خوێندنەوەی بۆ کراوە.. وێڕای سادەیی و روونی راڤەی زمانەوانیانەی چەمکەکە کەبریتییە لە (حوکمی گەل!)، بەڵام ئاسان نییە هەروا بەرگێک و پێناسێکی رەهای بەبەردا بکەین، تەنانەت ئێستاشی لەگەڵدا بێت ئەو شێوە ناساندنی لەوپەڕی زەحمەتی و گیروگازدایە، نهێنی ئەمەش بۆ چەندین شت دەگەڕێتەوە.

یەکێکیان ئەوەیە کەدیموکراسیەت چەمکێکی زانستی نییە تاکو بتوانرێ بەڕێگەیەکی مەنهەجی پێناسە بکرێ، بەڵکو گوزارشتێکی زمانەوانییەو زیاد لەماناو دەلالەتێک دەبەخشێ، لەلایەکی دی جیاوازی دیدوبۆچوون و جیهانبینییە سیاسی - کۆمەڵایەتی - ئایدیۆلۆژیەکان فاکتەرێکی ترە بۆئەوەی دیموکراسیەت دەق بەخوێندنەوەیەکی دیاریکراو نەگرێت. بۆیە شتێکی زۆر ئاساییە ببینین کەهەندێ جارو بەبۆچوونی هەندێ گروپ وەک چەمکێکی سیاسی رووت راڤەبکرێ، کەمەبەستی تیۆریەکی رووت و پێشکەشکردنی وێنەیەکی میسالی بێت، یاخود لەدیدی هەندێ کایەو ناوەندی تر وەک چەمکێکی سۆسیۆ - سیاسی پێناسە بکرێ، بەوپێیەی ئامرازو شێوازێکە ئامانجی گوێدانی ئازادی سیاسی و یەکسانی ئابووری و دادوەری کۆمەڵایەتیە.

بەهەرحاڵ دەکرێ بەشێوەیەکی گشتی و بە لەبەرچاوگرتنی بنەماو پرەنسیپەکانی دیموکراسیەتی خۆی، لەبارەیەوە بڵێین جۆرێکە لەجۆرەکانی حوکمڕانیکردنی کەوا رێژەیەکی زۆر لەئازادییەکان بۆ بەرفراوانترین ژمارەی هاووڵاتیان زامن دەکات و، لەبەرامبەریشدا ماف و کیان و سەروەری کەمینەکان دەپارێزێ و زەمینەی بالاکردن و گەشەکردنیان خۆش دەکات و، پردێکیشە بۆ سەرخستنی پرۆسەی دەستاودەستکردنی ئاشتییانەی دەسەڵات. بەدیوەکەیتریشدا دەکرێ ئەو بنەماو بەهاو پرەنسیپە گرنگانەی دیموکراسیەت لەبەرچاو بگرین لەکاتی خوێندنەوەماندا کە بەشێوەیەکی گشتی بریتین لە مافەکانی مرۆڤ (سیاسی، کۆمەڵایەتی)، فرەیی سیاسی یاخود پلورالیزم، ئەم بەهایەشی ئەوکاتە لەدەست دەدات کەگروپێک یان هێزێکی سیاسی - کۆمەڵایەتی دەسەڵات قۆرخ بکات و ئازادییەکانی تاک زەوت بکرێن، ئاڵوگۆڕی ئاشتیانەی دەسەڵات، یەکسانی وەک یەکی تاکەکانی کۆمەڵگە (نێر - مێ) لەبەردەم یاساو بەرخوردبوونیان لەئەرک و ماف و بەرپرسیاریەتیەکاندا.. نابێت ئەو راستییەش لەیاد بکەین کەهەریەکە لەو بنەماو بەهایانە پەیوەستە بەوەی دیکەیان و، تەواوکەری یەکترین، نائامادەگی هەر یەکێکیان لەزەمینەی گوتارو پیادەکردنی دیموکراسیدا، نیشانەی لەنگی و ئیفلیجی و ناتەواوی چەمکەکەیە.

عێراق و دیموکراسیەت:

کۆتایی جەنگی جیهانی یەکەم بەهەڵوەشانەوەی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی و بەشینەوەی میراتەکەی لەنێوان (بەریتانیاو فەرەنسا) تەواو بوو، کەتیایدا لەسنوری جوگرافی ئیمپراتۆریەتداو، بەفەرامۆشکردنی واقیعی جوگرافی - مێژوویی - کلتوری ناوچەکەو، پشتگوێ خستنی خواست و هیوای گەلانی ناوچەکە (بەتایبەتی کورد). هەروەها لەپێناو پاراستنی بەرژەوەندییە سیاسی و ستراتیژییەکانی (بەریتانیاو فەرەنسا)، چەند دەوڵەت و دەوڵەتۆچکەو میرنشین لەناوچەکە دروستکران، کە (عێرق) یەکێکیان بوو تیایدا بەبێ رەزامەندی (کورد) پارچەیەک لەوڵاتەکەی بەعێراقی تازە دروستکراوەوە لکێنرا.

دەوڵەت (نەک وڵات)ی عێراق لەسەر پاشماوەی پیاوە نەخۆشەکەو، بەگوێرەی بەرنامەو نەخشەی بەریتانیا دامەزرا.. وێڕای هەندێ بەڵێنی بێ ناوەڕۆک بۆ کوردو ژێرپێخستنی ئیرادەو نەتەوەییانەی، هەروەها سەرەڕای خواستی گەلانی بەزۆر ئاوێتەکراو لەبۆتەیەکی سیاسی شلۆق و ئیفلیجدا بۆ هاتنە سەرکاری دەسەڵاتێکی دیموکراسی و دەستوری سەربەخۆ، کەچی بەریتانیا عێراقی تازەی دروستکردو، فەیسەڵی یەکەمیشی وەک یەکەم پادشای عێراق کردە حوکمڕان.

راستە سەرەتاو لەسەر پێشنیاری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران ئەوکاتەی عێراق (عەبدولڕەحمان نەقیب) بڕیارێکی گشتی دەرکرا کە (فەیسەڵی یەکەم) بکرێتە پادشاو، حکومەتێکی دەستوری و هەڵبژێردراو دیموکراسی و پابەند بەیاسا پێکبهێنرێ.

بەڵام دواجار ئەو دروشمانە بێ ناوەڕۆک و تەنها وەک مەرەکەبی سەرکاغەزمانەوەو، بەریتانیا تاکو کودەتاکەی (١٤ی تەمموزی ١٩٥٨) بەشێوەیەکی راستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ لەڕێگەی (مەندوبی سامی) و دواتر بەهۆی (باڵیۆزخانەکەیەوە) ئاراستەی سیاسەتی ناوخۆو دەرەکی عێراق و پادشاو حکومەتەکەی دەکرد.

قۆناغە سیاسییەکانی دەوڵەتی عێراق و دیموکراسیەت:

عێراق لەدوای دروستکردنیەوە لەساڵی (١٩٢١) تا بەئەمڕۆ دەگات، بەچەندین قۆناغی سیاسی و حوکمڕانی جیاوازدا تێپەڕبووە. قۆناغی جیاواز نەک تەنها لەڕووی مێژووییەوە، بەڵکو جیاواز لەڕووی شێوەکانی سیستەمی حوکمڕانیکردن و دنیابینی ئایدیۆلۆژی و میکانیزمەکانی بەڕێوەبردنی حوکم و پێکهاتەی دەسەڵات. بۆیە لێرەدا ئەگەر بەکورتیش بێت تیشکێک دەخەینە سەر ئەو قۆناغانە، ئەویش بەمەبەستی نزیکبوونەوەی زیاتر لەناوونیشانی نووسینەکەمان، بێگومان بەپشت بەستن بەراستی و دیکۆمێنتە مێژووییەکان، تاکو بتوانین لەوەڵامی ئەو پرسیارە جەوهەرییەی بابەتەکەمان نزیک ببینەوە کە: ئایا رۆژێک لەڕۆژان بەدرێژایی هەشتاو سێ ساڵ حوکمی (عەرەب!) دیموکراسیەت لەعێراقدا پیادەکراوە؟ ئەگەر هەبووە کوا، ئەگەر نەبووە بۆچی و لەبەرچی؟!. دەکرێ بڵێین عێراق لەڕۆژی دروستکردنیەوە بەبێ خواستی (گەلی کورد) تا بەئەمڕۆ دەگات بەسێ قۆناغی جیاواز لەسیستەمی حوکمڕانیکردن و دەسەڵات و بیرکردنەوەی سیاسی و مامەڵەکردن لەگەڵ دیموکراسیدا رەت بووە، کەبریتین لە:-

١-قۆناغی پادشایەتی لە (١٩٢١- ١٩٥٨).

٢-قۆنافی کۆماری لە (١٩٥٨- ١٩٦٣)

٣-قۆناغی بەعس لە (١٩٦٣-رووخانی).

دیارە ناکرێ چەند ساڵێکی دوایین قۆناغ فەرامۆشی بکەین کەساڵانی (١٩٦٣-١٩٦٨) دەگرێتەوە، کەتێکەڵ بەقۆناغی بەعس دەبێت و، لەبەر نەبوونی سیمایەکی سیاسی دیاریکراوی و ئەو ماوەیەو، ناسەقامگیری هەلومەرجی سیاسی و هەڵبەزو دابەزو کودەتا یەک بەدوایەکەکان بەقۆناغێکی سەربەخۆ بژمێردرێ.. چونکە ماوەیەک بوو تیایدا هەلومەرجی سیاسی شلۆق و ئاڵۆزو ناجێگیربوو، زەمینە خۆشکەری سەرەکیش بووو بۆ لەدایکبوونی دیکتاتۆریەت کەدوای کودەتای بەعسیەکان لە (١٧ی تەمموزی ١٩٦٨) وەک ئەختەبووت باڵی شوومی بەسەر عێراقدا گرت.

بەچاوگێڕانەوەیەکی خێرا بەلاپەڕەکانی مێژووی حوکمڕانەکانی عێراق لەهەر سێ قۆناغدا، دەبینین جگە لەهەندێ چاکسازی رووکەش و هەناوی چەواشەکارانەو دنیایەک یاساو رێساو بڕیاری بێ گیان، ئیدی هەنگاوێکی جدی چارەنووسساز لەبواری پراکتیکیدا کەدواجار بەخزمەتی کۆی گەلانی عێراق و ئازادییەکانی مرۆڤ بشکێتەوە بەدی ناکرێ.. لەم نێوەدا دەکرێ هەربۆ پشت راستی بۆچوونەکانمان دەرگەیەک بەڕووی ئەم قۆناغانە بکەینەوە:■

لیسینگ و ڕۆشنگەری

ن/ هاشم صالح
و. لەعەرەبییەوە/ دلێر محمد

ئەو قەیرانەی کەلیسینگ تیایدا ژیا، هەمان ئەو قەیرانەیە کەهۆشیاری ئیسلامی هاوچەرخ لەبەردەم بەهاکانی نوێگەریدا تیایدا دەژی، هەروەها کەلەپوری ئیسلامی مەزنیش توانای لەسەر خستنەوەی چاکسازە گەورەکانی هاوشێوەی لیسینگ هەیە، چونکە ئیسلام ئاییندەی لەپێشدایە نەک لەپشتەوە بەجێی هێشتبێت.

لیسینگ (١٧٢٩-١٧٨١) بەیەک ڕەخنەگری ئەدەبی ئەڵمانی و بەیەکەمین ڕەخنەگری شانۆیی دادەنرێت، بەڵام بایەخی ئەم پیاوە کورت ناکرێتەوە بۆ ئەمە، چونکە لەزەمەنی دیدرۆو ڤۆڵتێردا سەلماندی کەئەو مەزنترین نوسەری سەردەمەکەیەتی، بەدڵنیایی لیسینگ قەڵەمەکەی خستە خزمەتی فەلسەفەی ڕۆشنگەرییەوە، بەبێ ماندووبوون و بەدرێژایی سی ساڵ سەرگەرمی توێژینەوەی مێژوویی ئایینەکان بوو لەگەڵ ژمارەیەک کەسایەتی لاهوتی مەسیحیدا چۆتە ناو جەنگێکی گەرمەوە.

گەر لیسینگ کاری کەشیشی مەسیحی ڕەتکردبێتەوە، کەخێزانەکەی لەباوک و باپیرەوە ناوبانگیان پێ پەیدا کردبوو، ئەوا ئەمە لەبەرئەوە بوو کەئەو بەشێوەیەکی سەرەتایی باوەڕی بەیەقینی تەقلیدی، واتە باوەڕی بەئەرسەدۆکسیەتی مەسیحی یاخود لۆتەری لەدەست دابوو. لێرەشدا مەبەستمان لەئەرسەدۆکسیەت کۆمەڵێک بیروباوەڕو سرووتە کەپێویستە لەسەرت باوەڕیان پێ بهێنیت و مومارەسەیان بکەیت، ئەگینا وەک کەسێک لەدەرەوەی ئایین دادەنرێیت. بەم مانایەش وەک چۆن ئەرسەدۆکسیەتی ئیسلامی بوونی هەیە، ئەرسەدۆکسیەتی مەسیحی و یەهودیش بوونیان هەیە. بەڵکو لەناو مەسیحیەتیشدا ئەرسەدۆکسیەتی لۆتەری و پرۆتستانتی و ئەرسەدۆکسیەتی کاسۆلیکی بوونیان هەبووە، وەک چۆن لەناو ئیسلامیشدا ئەرسەدۆکسیەتی سونی مەزهەب و ئەرسەدۆکسیەتی شیعەگەری بوونیان هەیە .. هتد. دواتریش هەر تەفسیرێکی ئازادانە یاخود تاکەکەسیانە بۆ ئایین بەدەرچوون لەئەرسەدۆکسیەت دادەنرێت و لەلایەن دەستە ئایینیە باڵاکانەوە ئیدانەو سەرزەنشت دەکرێت. بەدڵنیایی سەرجەم بیرمەندانی ڕۆشنگەری لەسەر ئەرسەدۆکسیەتی کۆن و خنکێنەر دەرچوون و، نهێنی جەنگەکانی ئەم بیرمەندانەش لەگەڵ پیاوانی ئاییندا لێرەدایە. ئەم کارە هەرچۆنێک بێت، ئەوا لەسەردەمی خۆیدا لیسینگ لەحاڵەتی گەران دا بوو بەدوای بیروباوەڕێکی تازەدا کەلەسەر ئەقڵ نەک گواستنەوە دامەزرابێت. هەروەها وەک مافی خۆی داوای پراکتیک کردنی میتۆدی مێژوویی ڕەخنەیی دەکرد بەسەر تێکستە مەسیحییە پیرۆزەکاندا. یەکێک لەکتێبە سەرەتاییەکانی لیسینگ بریتی بوو لە (مەسیحیەتی ئەقڵ)، واتە مەسیحیەتێک کەلسەر ئەقڵ دامەزراوە، کەبەدڵنیایی جیاوازە لەمەسیحیەتێکی کۆنترۆڵکراو لەلایەن پیاوانی ئایینیەوە، کەلەسەر گواستنەوەو لاساییکردنەوەو هەژموونی کەسانی کۆنەپەرست دامەزرابێت. لەم کتێبەدا (مەسیحیەتی ئەقڵ) دوو بیرکردنەوەی بنچینەیی لەبیرکردنەوەکانی لیسینگ دەردەکەون، بیرکردنەوەی یەکەم دەڵێت: یەزدان دەکەوێتە دەرەوەی هەموو سیستەمێکی لاهوتییەوە، جا ئەو سیستەمە هەرچیەک بێت، چونکە ناکرێت خواوەند لەناو سیستەمی بیروباوەڕی لاهوتیدا بەند بکرێت. جا ئەو سیستەمە لاهوتییە مەسیحی، یاخود سەر بەهەر ئایینێکی دیکە بێت. لەبەرئەوەی خوداوەند لەهەر بیروباوەڕێکی تایبەتی مەزنترە.

هەرچی بیرکردنەوەی دووەمیشە دەڵێت: ئیش وکاری مرۆڤ بنەرەتی ترە، نەک بیروباوەڕەکەی و هەتا نوێژو عیبادەتەکەشی، چونکە گەر مرۆڤ چاکە بکات و بەرامبەرەکانی خۆش بوێت و سوود بەبەرژەوەندی گشتی بگەیەنێت، ئەوا ئەو ئیماندارێکی باشە بالەژیانیدا یەک ڕکات نوێژی نەکردبێت، بەڵام گەر مرۆڤ خۆپەرست و ساختەکار بێت و بەدوای سوودی تایبەتی خۆی و بەرژەوەندییە تەسکەکانیدا ڕابکات، باهەموو ڕۆژێک هەزار ڕکات نوێژیش بکات، ئەوا ئەمە لەهیچ شتێکدا سوودی بۆ ئەو نابێت، دواجاریش لەبەرئەوەی ئایین مامەڵەکردن یاخود مومارەسەکردنی پراکتیکییە، نەک قسەی سەرزارەکی.. لەواقیعدا فەلسەفەی ئایینی لیسینگ زۆر قەرزاری (سپیونزا)یە، وەک چۆن ئەمە لەکتێبەکەیدا (دەربارەی ڕاستی شتەکان لەدەرەوەی یەزدان) بەئاشکرا دەردەکەوێت. کەماوەیەکی کەم بەر لەمردنی چیرۆکی ئەم بیروباوەڕەی خۆی بۆ (جاکۆبی) فەیلەسوف دەدرکێنێ. ئەم هەڵویستە یەکجار ئازادیخوازەی لیسینگ لەبەرامبەر لاهوتی کۆندا، پاڵ بەوەوە دەنێ بۆ چوونە ناو جەنگێکی فیکری لەگەڵ گەلێ پیاوی ئایینیداو بەتایبەتی لەگەڵ (غویز)ی قەشەدا. لەواقیعدا بیروباوەڕی لیسینگ لەدواهەمین کتێبیدا (پەروەردەکردنی ڕەگەزی مرۆیی) بەچاکی ڕاڤە کراوە. کەماوەیەک بەر لەمەرگی بڵاویکردۆتەوە. کورتەی پایاننامەکەی لەم کتێبەدا ئەوەیە کەمرۆڤایەتی لەرێگای مێژووی دوورو درێژییەوە، لەئیلهام و سروشێکەوە (وحی) چووەتە سەر ئیلهام و سروشێکی تر، بەمانایەکی تر مرۆڤایەتی لەسەردەمی بت پەرستی و فرە یەزدانییەوە، چووەتە سەردەمی سروش و وەحی موساییانەوەو لەوێشەوە بۆ سەردەمی ئیلهامی مەسیحیانە. لەبەرئەوەی مەسیح مۆراڵی سەردەمی دووەم لە مێژووی مرۆڤایەتیدا لادەبات، ئیدی سەردەمی سێیەم بۆ مرۆڤایەتی دەردەکەوێت، کەتیایدا مرۆڤەکان بەتەواوەتی بەئاگان لەتواناکانیان و کرداری چاکەش لەپێناو چاکەدا دەکەن، نەک لەبەر پاداشتی ئەو دنیاو ترسان لەسزای یەزدانی. لەواقیعدا لەم تێروانینەدا لیسینگ پێشبینی هاتنی سەردەمی ئاییندەی کردووە بەرلەوەی کەلەدایک بووبێت، چونکە مرۆڤی ئەوروپی ڕۆشنگەر وایلێهات لەمامەڵەکردندا دوای پرنسیپە ئەخلاقیەکان بکەوێت، پاش ئەوەی کەلەلاهوتی کۆن دەچێتە دەرەوە، لەوانەیە هۆکارەکەشی ئەوە بێت کەلەم لاهوتە ڕزگاری دەبێت، هەر بەم مانایەش لیسینگ دەبێتە مامۆستای نەوەکانی داهاتوو، لەژێر چاکەتەکەشیدا فەلسەفەی هیگڵ و شیلینگ و فێختە.. ئاشکرایە پەروەردەکارێکە لەسەدەی هەژدەهەمدا فەیلەسوفەکانی ڕۆشنگەری بەخۆیەوە سەرقاڵدەکات. لەم بوارەشدا ئەوەندە بەسە کەناوی جان جاک ڕۆسۆ کتێبەکەی (ئەمیلی، یاخود دەربارەی پەروەردە) بهێنین. لەو سەردەمەدا ئەو بیرمەندانە ئامانجیان ئەوەبوو کەمرۆڤی ئەوروپی ڕزگار بکەن لەتاریکییەکانی نەفامی و وای لێبکەن کەبگاتە ڕوناکی ڕاستەقینەو دواتریش بگاتە بەختەوەری و پێشکەوتن و خۆشگوزەرانی.

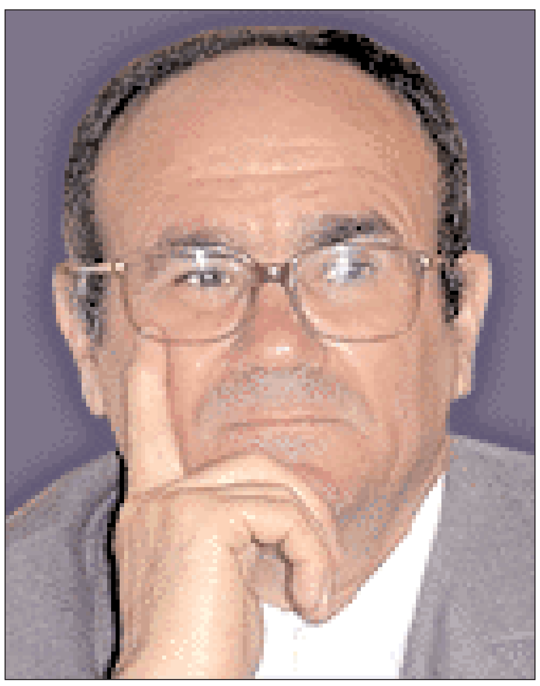

سەرجەمی پرۆژەی ڕۆشنگەریشمان کورتکردەوە بۆ ئەم ووشە ئاسانانە. بەڵام بیرمەندانی ڕۆشنگەری چێژیان لەم پرۆژەیە نەبینی و، کاتی وایشیان نەبوو تامەیسەر بوونی ئەم پرۆژەیە لەسەر ڕووی زەوی ببینین و چێژی لێوەرگرن. بەڵکو ئەوان ئەم پرۆژەیەیان چاند، بۆئەوەی ئەوانیتر بەرەکەی بدوورنەوە. لەگەڵ ئەوەشدا کەئەم بیرمەندانە زۆریان ئازار چەشت بەدەست نەفامی و هەژاری و دەمارگیری ئاینیەوە، کەچی ئەوان توانیان ڕێگای ڕزگاری بۆ مرۆڤی ئەوروپی واڵا بکەن، کەدواتر مرۆڤی ئەوروپی لەهەموو ئەو ئافاتانە ڕزگار کرد کەبەری لەژیانیان گرتبوو دەیکردە دۆزەخێک کەبەرگەی ناگیرێ، ئەم فەیلەسوفانە بڕوایان وابوو لەناوەڕۆکدا مرۆڤ چاکەخوازەو دەیەوێت فێر ببێت و لەسەر ڕێگای چاکە پێشبکەوێت. بەڵام هەلومەرج و ئەقڵیەتی هەڵەو نەفامی مەیسەربوونی ئەمە لەمرۆڤ یاساغ دەکەن. بەر لەمردنی لیسینگ لەرێگای دانانی ئەم کتێبەوە دەروات و ئەو مەسەلە بنەرەتییە ئامادە دەکاتەوە کەبەدرێژایی هەموو ژیانی ئەوی سەرقاڵکردووە، ئەم مەسەلەیەش لەم پرسیارەدا کورت دەکرێتەوە، ئەو وبەهایە چییە کەدەشێت بیدەینە پاڵ کتێبە پیرۆزەکان، واتە بەشێوەیەکی بنچینەیی بیدەینە پاڵ ئینجیل؟ ئایا هیچ شتێکی ڕاست لەو کتێبانەدا دەمێنێتەوە، کەلەسەردەمی مارتن لۆتەرەوە بەدەستمان گەیشتوون؟ واتە لەدووسەد ساڵ یان زیاتر بەرلەئێستا؟ ئاشکرایە ئەم کتێبە لاهوتیانە کەوتونەتە ناو دڵی بیروباوەڕی مەسیحیەتەوە، هەربۆیە دەکرێ بپرسی چۆن جیاکاریبکەین لەنێوان ئەوەی کەلەکتێبی پرۆزدا هاتووە لەلایەک و لەنێوان داواکاری هۆشیاری ئەخلاقی و شیکردنەوەی زانستیدا لەلایەکی ترەوە؟ چونکە ئێمە تێبینی ئەوە دەکەین کەکتێبە ئایینیە مەسیحیەکان لەکۆمەڵە شتێکی زۆر دژو ناکۆک بەڕۆحی زانستی مۆدێرن و بەویژدانی مرۆڤی نوێ پێکهاتوون، ئیدی ئەمە چۆن ئەقڵانییەو، بەچ شێوەیەکیش دەشێ قبوڵبکرێت؟ بەتێروانینی لیسینگ مرۆڤ بیرکردنەوەی ڕاست وچاکی خۆی وەک ئایدیایەکی باڵا فەنتازیا دەکات و بەشێوازێکی سروشتیش لەهەڵپەی ئەوەدایە بەمانە بگات یاخود بەفەراهەم کردنیان بگات. مرۆڤ بە بەردەوامی دەیەوێ هەلومەرجی خۆی چاک بکات و وای لێبکات کەلەرابردوو باشتر بێت، لەهەمان کاتیشدا دەخوازێت بگاتە ئاستێکی بالای ئەخلاقی شێمانە. ئەو بەردەوام و بەبێ راوەستان دەگەڕێت بەدوای حەقیقەت و کامڵیدا. هەر ئەم گەرانەشە مانا بەبوون و حەقیقەتی مرۆڤ دبەخشێت. لیسینگ بەدوای ئەمەدا دەڵێت: ئایینی مەسیحی مەزنترین ئایینەو ئەخلاقیەتی بەرزو باڵاش بەم ئاراستەیەدا دەبات. هەربەم مانایەش مومارەسەکردنی مەسیحیەتی ڕاستەقینە دەگونجێ لەگەڵ گەڕان بەدوای حەقیقەتی ئەخلاق گەرانەدا. بەڵام بۆچی تێبینی ناکۆکی و دژایەتیەکی گەورە دەکەین لەنێوان پرەنسیپەکانی ئەم ئایینەو هەڵسوکەوتی زۆربەی ئیمانداراندا؟ بۆچی درک بەوە دەکەین، ئەم کتێبە لاهوتییە مەسیحیانە بەدڵرەقیەکانیان، بەبۆشایی و لێکترازانە ئەخلاقیەکانیان، بەیەقینە ناکۆک و لێکدژەکانیان بەتەواوەتی لەگەڵ کتێبە سروشتییەکان و زانستی مۆدێرندا هەنووکە توشی شۆکمان دەکەن؟ هەروەها چۆن دەشێ گونجان و هارمۆنیەت دروست بکەین لەنێوان ناوەڕۆکی ئەو (وەحی)یەدا کەمەسیحیەت دەیسەپێنێ لەلایەک و لەنێوان پرنسیپەکانی ویژدانی ئەخلاقیدا لەلایەکی ترەوە؟ ناکرێت لەم تەڵزگەیە ڕزگارمان بێت، بەتەنیا لەو کاتەدا نەبێت کەقوربانی بەیەکێک لەلایەنەکانی ململانێکە بدەین، واتە یان دەبێ ئەوە لەئەقڵ قەدەغە بکەین کەبچێتە ناوکاروباری ئایین و بیروباوەڕە لاهوتییەکانەوەو پاشان ڕەخنەگرتن لەتێکستە پیرۆزەکان و لێکۆڵینەوەیان بەشێوەیەکی ئەقڵانی، زانستیش لەئەقڵ یاساغ بکەین، ئەمەش هەر ئەوەیە کەدوژمنانی لیسینگ واتە پیاوە ئایینیە سەلەفیەکان دەیانکرد، یان دەبێ بەشێوەیەکی ئاسان واز لەکتێبە زەردەکانی مەسیحیەت بهێنین کەتۆزیان لێ نیشتووەو خۆراکی ڕۆژانەی هەرکەسێکی مەسیحی سوننەتین، لەسەردەمی (لیسینگ)یشدا خۆراکی ملیۆنەها مرۆڤ بوون، دواتر پەیوەندی بەڤۆڵتێرو بەوێناکردنە سروشتیەکەیەوە بکەین بۆ ئایین و بۆ ئەخلاق. چونکە ئایینی ڕاستەقینە بریتییە لەئایینی سورشتی، واتە ئایینی ئەقڵانی کەدەگونجێ بەسەر هەموو مرۆڤایەتیدا. نەک لاهوتی مەسیحی بەحوکمی بێ کاری و کەڵەکەبوونی سەدەکان لەباوباپیرانەوە بۆمان ماوەتەوەو زاڵبووە بەسەرماندا. خاڵی بنچینەیی قەیرانی هۆشیاری و ئاگایی ئەوروپی ئەو سەردەمەو زەمەنە لێرەدایە. پاشان هەر لەم قەیرانە تۆقێنەرەوە مۆدێرنەتی چرۆ دەکات و سەوز دەبێت، چونکە هەر قەیرانێک گەر بەشێوەیەکی پۆزەتیف چارەسەرکرا ئەوا بەچاکەیەکی گشتگیر دەگەرێتەوە بۆ خەڵکی، بەڵام گەر هیچ پەنجەرەیەک و هیچ چارەسەرێکی بۆ نەدۆزرێتەوە ئینسان تێک دەشکێنێ، دواتریش ئەم قەیرانە بەشێوەیەک دەتەقێتەوە کەتەڕو وشک پێکەوە دەسوتێنێ. لەکۆتاییدا دەشێ بڵێین دوو جۆر قەیران بوونیان هەیە: قەیرانی پۆزەتیف و قەیرانی نێگەتیڤ، یەکەمیان ڕزگارکەرو دووەمیشیان تێکشکێنەرە، ئێمە دەڵێن ئەو قەیرانەی کەلیسینگ تیایدا ژیا هەمان ئەو قەیرانەیە کەهۆشیاری ئیسلامی هاوچەرخ تیایدا دەژی لەبەردەم بەهاکانی نوێگەریدا. هەموو ئەو ئومێدەی کەهەمانە ئەوەیە کەئەم هۆشیارییە بتوانێ لەرێگای شتێکی ترەوە جگەلە توندو تیژی و تیرۆرو تێکشکان و خۆکوشتنی خودگەرانەوە بتوانێت چارەسەری ئەم قەیرانە بکات. هەموان ئومێدیان وایە کەکەلەپوری ئیسلامی مەزن دەتوانێ ریفۆرمخوازی گەورەی وەک لیسینگ و هاوشێوەکانی بخاتەوە. کۆمەڵێ ریفۆرمخواز کە ڕزگاری بکەن لەو خەرەندەی کەبۆی وەرچەرخاوەو لەو قەیرانەی کەتیایدا سڕبووە لەئێستادا، چونکە گەلێک کەلەرابردوودا کۆمەڵێک بیرمەندی مەزنی هێنابێتە ئارا، لەوانەیە لەئاییندەشدا بتوانێت لەهەر ناوچەیەکی جیهانی ئیسلامیدا کۆمەڵێک بیرمەندی تر بخاتەوە. لەم چرکەساتەشدا کەئەم دێرانەی تێدا دەنوسم، ئەو منداڵەی کەلەداهاتوودا دەبێتە ریفۆرمخوازی مەزن بۆ ئیسلام، یاخود لەوانەیە ئەو چاکسازە لەنێوماندا ئەمڕۆکە بوونی هەبێت و من لەو باوەڕەدام کەئەو لەناوماندایەو زۆرجاریش دەربارەی دواوم، بەڵام ئێمە بێئاگاین لەو، یاخود بەو شێوەیە گوێمان بۆ قسەکانی نەگرتووە کەپێویست بوو گوێبیستی بین. گەرچی ئەو پەیامبەرێک نییە لەناو گەلەکەیدا، بەڵکو دواتر بەتەواوەتی وادەی هاتنی دێت، چونکە ئیسلام ئاییندە لەبەردەمیایەتی، نەک لەپشتیەوە بێت. ئەم ریفۆرمخوازە لەسەر دەستی تەقلیدییە چەقبەستوەکاندا نایەت کەسەدان ساڵە هەمان شت دەڵێنەوە، بەڵکو ئەولەسەر دەستی داهێنەران و نوێگەراندا لەدایک دەبێت، ئەو ریفۆرمخوازەی کەدەربارەی دەدوێم بەرەگەز جەزائیرییە، واتە ئینتیمای بۆ ئەو گەلە بەخشندەو بەرێزە هەیە، ئەو گەلە موجاهیدەی قوربانی بەهەموو شتێک دا لەپێناو ئازادی و سەربەخۆییدا. ئایا ئەوە ڕێکەوتە کەئەو چاکسازە سەر بەو گەلەیە کەهەنوکە جەنگی دووەمی ڕزگاری خۆی بەرپاکردووە، مەبەستم لەو جەنگە توندو تیژەی نێوان ڕۆشنگەرەکان و سەلەفیەکانە؟

× سەرچاوە/ ڕۆژنامەی (شرق الاوسط)ی بەرواری (٢٠٠١/١٢/٢٦) ووتاری (لیسینگ و التنویر). ■

بەتێڕوانینی لیسینگ مرۆڤ بیرکردنەوەی ڕاست و چاکی خۆی وەک ئایدیایەکی باڵا فەنتازیا دەکات و بەشێوازێکی سروشتیش لەهەڵپەی ئەوەدایە بەمانە بگات یاخود بەفەراهەم کردنیان بگات

ڕۆشنتر لە خامۆشی

عەبدوڵڵا تاهیر بەرزنجی

وەهمە ببین یا بتوانین ببین بەکەسانێک کتومت ڕۆژئاوایی. وەهمە کتومت وەک ئەوان بیر بکەینەوە.. پرۆژەی نوێخوازیی ڕاستەقینەی ئێمە دەبێت ڕەچاوی ئەم خاڵە گرنگە بکات، چونکە نوێبوونەوەمان ئەوە ناگەیەنێت بێین ڕابردوو بسڕینەوە، سڕینەوەی ڕابردوویش بۆ خۆی جۆرێکە لەوەهم.. چەندین بیریاری بەتوانای ئەم ناوچەیە لەپرۆژەکانیاندا ئاوڕیان لەم وەهمانە داوەتەوە. پرۆژەی نوێکاریی ئێمە دەبێت لەدیدێکی نوێوە ڕابردوو بخوێنێتەوە. ڕەنگە هەندێک هەبن تەنها بەقسە ڕۆژئاواییبوون بنوێنن، یا هەندێک جار ئەگەر کەسانێک بەپێی تواناو ئاگابوونی خۆیان شتێکی نوێ بنووسن کەسانێکی تر پێیان دەڵێن "لاساییکەرەوەی ڕۆژئاوا".

ئێمە لەلایەن خۆمانەوە بەڕۆژئاوابوون یا بەڕۆژئاوایی کردنی کۆمەڵی کوردەواری بەوەهم دەزانین. من بۆ خۆم لەو کەسانەم باوەڕم بەنوێبونەوە هەیە نەک بەڕۆژئاوابوون. نوێبوونەوەیش لەدەوروبەرو پەراوێزی ڕۆژئاوایشدا هەیە. سەنتەریزمی ڕۆژئاوا تاکە پێوەرو نموونە نییە بۆ نوێگەری هەموو جیهان و میللەتانی دنیا.. لەپرۆژەی نوێبوونەوەی ئێمەدا کرانەوەو سودوەرگرتن لەڕۆژئاوا مەرجە نەک تەماهی و توانەوە لەناویا، چونکە گەر وانەبێ ئەوە شێواو دەرئەچین. ئەمە بۆچوونی منەو قسەم لەسەر چۆنێتی مامەڵەکردنی ئێمە نییە لەگەڵ ڕۆژئاوادا.

قسەم لەسەر ئەوە نییە ماهیەتی پرۆژەی ئێمە بۆ نوێبونەوە دەبێت چۆن بێت، بەڵکو مەبەستم لەو تۆمەتانەیە کەبۆ کەسانێک ڕێکدەخرێت کاتێک سوود لەپەیرەوێکی ڕۆشنبیری ڕۆژئاوا دەبینن و بەلاساییکەرەوەو ڕۆژئاوا ناودەنرێن، مەبەستم لەوەیە ڕۆژئاواو پرۆژەی نوێبوونەوەی و فیکرو ڕۆشنبیری ئەوەندە تەنک و ئاسان نین تا بەئاسانی وەک جلوبەرگێک بکرێنە بەرو دابکەنرێن.. بێگومان ئێمە مەسخەبین و دەشێوێین ئەگەر هەوڵبدەین ببین بەڕۆژئاوایی. گریمان ئەوە هەن ئەو مەسخەی خودی خۆیانیان قبووڵەو گوێی نادەنێ، بەڵام کێشەکە لەوەدایە کەلاساییکردنەوەی ڕۆژئاواکەکارێکی ئاسان نییە.. بۆخۆی ئەوەندە قورسە کەبەو ئاسانییە ناکرێت.

لاساییکردنەوەی ئەزموونێکی هەژارو سووک ئاسانە، گواستنەوەی ڕۆشنبیرییەکی سووکەڵە قورس نییە، بەڵام ئەزموونێکی گەورەو دەوڵەمەندی وەک ئەزموونی ڕۆژئاوا ئەوەندە قورسە کەبەئێمەمانان هەڵناگیرێت، چونکە نوێگەری ئەوان ئەزموونی چوارسەد پێنج سەد ساڵە، ئەو زەمەنە دوورودرێژە بەڕۆژو هەفتەو ساڵ و دە ساڵ، نەئەگوێزرێتەوەو نە لاسایش دەکرێتەوە. تەنانەت ئەگەر وەک کوردیش کوردستان بەجێبهێڵین و بچین بۆ ڕۆژئاوا ناتوانین ئەم کارە ئەنجامبدەین.

ڕۆژئاوایبون بەگۆڕینی شوێن و شارو گۆڕینی جوگرافی نابێت. ئەو ڕۆژئاواییە، چوار سەد پێنج سەد ساڵێکە، نەوە دوای نەوە بەو ئەزموونە نوێیە پەروەردە دەکرێت و ڕادەهێنرێت هەر لەخۆیەوەو لەبۆشاییەوە نەهاتووە.. پاشان لاساییکردنەوەیش بۆ خۆی، لەلاساییکەرەوە، بەئاگابوون و توانای ئیستیعابی دەوێت.. کەسێک بیەوێت تەماهی لەگەڵ ڕۆژئاوادا بکات دەبێت ئیستیعابی ئەزموون و ڕۆشنبیری چوار پێنج سەدەیەک بکات یا بەلای کەمەوە ئاگای لێبێت. ڕەنگە کەسێک بێت و بتوانێت شتێک لەم بوارەیداو شتێک لەبوارێکی تریا وەرگرێت بەڵام کێشەکە لەوەدایە ئاگابوون لەسەرجەم ئەزموونەکە ئامادەگی دەوێ و نییە.

بەچی ئێمە لاساییکەرەوەی ڕۆژئاواین؟ کەسانێک کەبەروبومی ڕۆشنبیری ڕۆژئاوایان هەرس نەکردبێت و لێی بێ ئاگابن چۆنچۆنی دەبن بەلاساییکەرەوەی؟ لاساییکەرەوەیش کاتێک پێی دەوترێت لاساییکەرەوە کەتوانای ئەوەی هەبێت شتەکان زۆر بەباشی وەرگرێت و فێریان بێت ئینجا پرۆسەی لاساییکردنەوەکەی پێ ئەنجامدەدرێ. باشە ئیتر ئەبێت لاساییکەرەوەی چی ببین؟ ڕۆشنبیری ڕۆژئاوا لەپرۆژەی ئێمەدا ڕەنگی وای نەداوەتەوە تا ئەم تۆمەتە (چاکە) بۆ خۆمان بکەین و بڵێین لاساییکەرەوەین! یەکێک لەشتێک یان بۆ نموونە، لەڕۆژئاوا نەگەیشتبێت چۆن دەتوانێت لاسایی بکاتەوە؟. ■

کەرکوک لەبەردەم تەعریب کردنی کورداندا و زەوت کردنی مافی کوردە کەرکوکیەکان

سەرچناری

×هەموو ئەو خەسڵەتانەی بونەتە ئێش و ئازار بۆ بەکوردستانی بوونی کەرکوک، تاڕادەیەک بەرلەوەی عێراق بەگشتی ئازاد بکرێت، لای کەرکوکیە ڕەسەنەکان وەک ئێستا لەباردڵیان گران نەبوو لەوەی کەئێستا دەبینرێت و بەدیدەکرێت، ئەگەرچی کەرکوکیە تێکۆشەرو خانەوادە کوردەکان بەدرێژایی مێژوو لەم شارەدا توشی دانوساندن و پاکتاوی ڕەگەزی و قاتوقڕ هاتوون و هەمیشە لەمیانی حکومەتە یەک لەدوای یەکەکانی کەلەم شارەدا ڕۆڵی دەسەڵاتی حکومەتی بەناو مەرکەزی عێراقیان بینیوە زیانی گەورەیان وێکەوتووەو لەژێر زەبرو زەنگدا گوزەریان کردووە هێندەی ئێستا بەسیمای بێگەردو جوانیانەوە ئەو زوڵم لێکردنە ڕەنگدانەوەی نیە، چونکە وەک باسمانکرد ئەوکاتانە ڕاشکاوانە ڕژێمی عێراقی هەوڵی لەناوبردنی گەلی کوردی داوەو بەئارەزوو ویستی خۆی، ئەم گەلەی سوتماک کردووە، بێئەوەی هیچ وڵاتێکی زل هێزو هەموو ئەوانەی بانگێشتی بنەماکانی مافی مرۆڤ دەکەن، توانیبێتیان داکۆکی لەگەلی کورد بکەن و هەر نەبێت تۆزقاڵێک لە (معانات) و ئێش و ئازارەکانی کەمبکەنەوە، چونکە لای هەموو لایەک ئاشکرایە، بەدرێژایی زوڵم و ستەمەکان گەلی کورد لەچیا سەرکەشەکانی ئەم کوردستانە، بەدرێژایی سنوری جوگرافیای شۆڕشی خوێناویان لەپێناو ئازادی و سەرفرازی گەلەکەیاندا پۆلێن کردووە، ئێستاش دوای ئازادکردنی عێراق بەگشتی گەلی کورد وەک هاوپەیمانێکی بنچینەیی و دۆستێکی گیانی بەگیانی لەپێکهاتە سیاسی و فەرهەنگیەکاندا هەماهەنگ بووە لەگەڵ هێزە هاوپەیمانەکانی ئەمریکی و بەریتانی و.. هتد، ئەرک و ماندووبوونی زۆری کێشاوە لەو پێناوەداو بەتایبەتی لەشارە کوردنشینەکانی کوردستاندا پێشمەرگە گیانبازەکانی ئەم گەلە بەهەماهەنگی لەگەڵ خەڵکی قارەمان و تێکۆشەردا توانیویانە مۆدێرنانەو نیشتمان پەروەرانە شارە کوردنشینەکان لەشوێن پێی داگیرکەری ڕژێمی بەعس ڕزگار بکەن و تاجی ئازادی بکەنە سەر سەری دانیشتوانەکەی بەتایبەتی شاری کەرکوکی کوردان بەتەواوی کاتێک کە لەو ڕژێمە پاککرایەوە لەسەر دەستی پێشمەرگەی قارەمانی ئەم گەلە، تەنیا یەک سەرباز لەهێزی هاوپەیمانان توشی زەرەرو زیان نەبوون و بەڵکە لەسەر دەستی هێزی پێشمەرگەی کوردستان ڕزگارکراو پاشان کلیلی دەروازەی کەرکوک تەسلیم بەهێزەکانی هاوپەیمانان کراو کێشەو گرفتی سەربازیان توش نەهات، دەبوو هێزەکانی هاوپەیمانان بە لەبەرچاوگرتنی ئەو دیاردە شارستانی و دیسپلینی سەربازییە، ڕەفتاری دۆستانەی لەگەڵ خەڵکی کوردستان بەگشتی و کەرکوکی شاری دێرین کوردان بەتایبەتی بکردایە، چونکە هەر لەسەرکردە گەورە سەربازیەکانی ئەمریکایی و بەریتانی تادەگاتە سەر سەربازێکی ئەو ڕاستیە دەزانن کەچۆن هەر لەسەرەتاوە سەرکردایەتی سیاسی کورد چۆن وەک داینەمۆیەکی بزوێنەر وابووە بۆ ڕاپەڕاندنی دیسپلینە سەربازییەکانیان و بەئێستاشەوە ژیانی سەربازەکانی هاوپەیمانان لەسەرجەم شارو شارۆچکەکانی کوردستان پارێزراون، کەچی بەپێچەوانەی ئەو نەریتە جوانانەوە کە گەلی کوردی چەوساوە لەگەڵ هەر کەسێکدا پیادەی دەکات نمەکی سوێرەو ئەو دەرناچێت کەلەسەرەتاوە ئامادەیی خۆی پێشان دەدات و خۆی وەک خەمخۆرێکی ئەم گەلە پیشان دەدات، لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا گەلی کورد بەدرێژایی مێژوو هەردەم سینە ساف و دڵپاک بووە تەنانەت لەکاتی گفتوگۆکانیشدا لەگەڵ خودی دوژمنەکانیدا، هەربۆیەش لەدڵسافی و سینە پاکی خۆی هەمیشە تووشی زیان و مەترسی گەورە گەورە بۆتەوە، خۆچ هاوپەیمانان یان هەرکەسێکی دیکە ئەو ڕاستیە باش دەزانن لەکاتێکدا سەرکردایەتی سیاسی کورد سەدرەمی ڕژێمەکاندا کە کەوتونەتە گفتوگۆوە لەگەڵ دوژمنان و نەیارانی کورددا هەمیشە جەختیان لەسەر بەکوردستانی بونی کەرکوک کردووەو چۆکیان بۆ هیچ دوژمنێک دانەداوە بەڕژێمی بەعسیشەوە هەمیشە لەتەوەری باسەکانیاندا کەرکوک باسی هەرە سەرەکی ئەو دانوساندن و داخوازیانەی سەرکردایەتی سیاسی کورد بووە کە لەسەر کەرکوک کردویانە، ئەوەی کە ئێستا لەسەر کەرکوک دەبینرێت و دەبیسرێت، ئەو کاتانەش دەتوانرا وەک حوکمێکی کارتۆنی گەلی کورد لەکەرکوکدا دەسەڵات بگرێتە دەست وەک ئەوەی کەئێستا هەیە، ئەگەرچی بەردەوام لەدوای ئەم ئازادکردنەی عێراقیش سەرکردایەتی سیاسی کورد پەیامی پێکەوە ژیان لەشاری کەرکوکدا بەسەرجەم چین و توێژەکانیەوە دەردەبڕێت، لاری لەوە نیە لەگەڵ هاوزمانانی تری ناو شاری کەرکوکدا گوزەران بکات، بەڵام ئەوەی جێگەی قسەو باسکردنە هاوپەیمانان بە لەبەرچاوگرتنی بەرژەوەندییە تایبەتیەکانی خۆیان ئەوانیش هاو شێوەی ڕژێمەکانی تری پێشوو کەحوکمڕانی کوێرانەی عێراقیان کردووە، دەیانەوێت چاو لەو مەسەلە مێژووییە بپۆشن، کە کەرکوک پارچەیەک لەجەستەی کوردستانەو سنوری جوگرافیای ئەم شارە تا چیا سەرکەشەکانی حەمرینە، لەلایەک هێزی هاوپەیمانان کار بۆ ئەوە دەکەن عەرەبە هاوردەکانی کەرکوک کە ڕژێمی سەدامی خوێن ڕێژ بۆ سڕینەوەی پاکتاوی ڕەگەز لەشاری کەرکوکدا جێنشینی کردون بمێننەوەو بەحسابی بەرژەوەندی تایبەتی خۆیان دا مەسەلەکە مەزەنە دەکەن و دەڵێن مافی نیشتەجێ و بونیان هەیە، وەک عەرەبێک کەلەچوارچێوەی عێراقێکی دیموکراتدا ژیان دەگوزەرێنن، بەڵام باس لەوە ناکات هاوردەن و ڕژێمی لەناوچوو خەڵکی کوردی شاری کەرکوکی تەعریب کردووەو لەزێدی باوو باپیری خۆی هەڵی کەندون و بێبەشی کردون لەخاکوئاوی خۆیان ئەو عەرەبەهاوردانە جگەلەوەی خاکوئاوی کوردی قارەمانی شاری کەرکوکیان پێ دراوە ڕژێمی بەعس (دەعم)ی مادیی زۆریشی کردون و بەزۆرەملێ کردونی بەخەڵکی ئەم شارەو برا بەشی خەڵکی شاری کەرکوک، لەلایەکی تریشەوە هێزەکانی هاوپەیمانان هێندە بەوەفاو خاوەن هەڵوێستن بەهێزی سەربازییەوە هەڵدەکوتنە ناوچەی ڕەحیماوەی شاری کەرکوک و بەیداخی کوردستان بە بۆیاخ ئەسڕنەوە، ئەوە جگە لەوەی هەر لەسەرەتای هاتنیان بۆ کەرکوک دەیان پێشمەرگەی قارەمانی کوردستانیان چەک کردوو بەبرۆبیانوی جۆراوجۆر پاساویان بۆ کورد دەهێنایەوە، کەهەموو ئەمانە دەلالەت لەبێ شانسی و نمەک سوێری کورد دەکەن، لەپاڵ ئەمانەشدا پێویستە سەرکردایەتی سیاسی کورد چارەنوس سازانە بیر لەگەڕانەوەی ئاوارە کوردەکانی کەرکوک بکەنەوەو چارەنوسیان دیاری بکرێت و کۆڵ نەدەن لەوەی کەزووزوو پێشنیازی ئەوەیان بۆ بکەن کاتێک دەگەڕێنەوە بۆ ناو شاری کەرکوک لەسەر زێدی باو باپیرانیان کاتێک بەنامەردانە دەرکراون هەروا دەست بەتاڵ و هەژارانە بگەڕێنەوە کەرکوک خەمەکانیان لەبری ئەوەی برەوێتەوە زیاد بکات، زۆربەیان ئەو خانوانەی تیایدا بوون و دوای ئەوەی تەعریب کراون یان لەلایەن ڕژێمی بەعسی عەفلەقیەوە ڕوخێنراون یان دراون بەکەسی کۆنە بەعسی و کاسەلێس و چڵکاوخۆرەکانیان، لەلایەکی تریشەوە نەرمی سەرکردایەتی سیاسی کورد کەهەر لەسەرەتاوە لەلای ئەو عەرەبەهاوردانە خۆی بینیەوە فاکتەرێکی دیکە بووبۆ نەترسان و نەگەڕانەوەی ئەو عەرەبانەی دوای ئەوەی خاکو ئاوی کەرکوکییە کوردەکانیشیان زەوت کردووە ئێستا بێ شەرمانە جگە لەوەی جێی ناهێڵن و ناگەڕێنەوە جێگای پێشوی خۆیان، بەڵکوو لەڕوشیاندا دەوەستن و بەگژیشیاندا دەچنەوە وەک ئەوەی کەپار زۆربەیان بەئاگرو چەک وەک ئاغا لەناوچوەکەیان وەڵامی کەرکویە کوردە ڕەسەنەکانیان دایەوەو چەند ڕۆژێک شەڕیان لەگەڵدا کردن و چەند کەسێکی بێ تاوانیان لەژن و پیاوی پیرو منداڵ شەهید کرد کەداوای مافی خۆیان دەکردو کەرکوک لانەیان بووەو بەکوردێکی دێرینی ناو شاری کەرکوکی کوردان مەزەنە دەکرێت، تاکوو ئێستاش عەرەبە ڕەگەزپەرستەکانی پاشماوەکانی ڕژێمی لەناوچوی بەعسی بەخوێنی سەری کوردێکی ئەم کوردستانە تینون و بۆیان بلوێت مۆخیان دەخۆنەوە سەربڕینی دەیان کوردو کوشت و بڕی چەندانی ترو شەهیدکردنی ئەو چوار کادیرەی (ی.ن.ک) لەشاری حەویجە گەواهی ئەو ڕاستیانەن کەدەبێت بەشانۆگەری و ڕۆژانە لەمێشکماندا دووبارە دەبێتەوە، هەق وایە بپرسین ئایا ئەو عەرەبە هاوردانە کەڕژێمی بەعسی لەناوچوو هاوردونی و خێزان بەخێزان هەڵبژێردراوی دەستی خۆیەتی پاشەڕۆژی (محەبەت) و خۆشەویستیان بۆ ئەم گەلە ستەم دیدەیە لەپاشماوەکانی ڕژێمی ئاغایان بێگومان باشتر نابێت، بۆیە هەق وایە تا زووە چارەسەرێکیان بکرێت و با نەبنە موی بەرلوت لەبەردەم پێکهاتە سیاسیەکاندا بەتایبەتی کەلەناو شاری کەرکوکدا بۆ لەمەو دوا ئەنجام دەدرێت لەسەروی هەموشیانەوە هەڵبژاردن چونکە ئەوە گومانی تێدا نیە ئەو کوشت و بڕو ڕفاندنی کوردی شاری کەرکوک و خەڵکی بێ تاوان بەئێستاشەوە سەد دەرسەد دەستی ئەو عەرەبە هاوردانەی ئەگەر ڕاستەوخۆش تێدا نەبێت، بەدڵنیاییەوە ناڕاستەوخۆ دەستی ئەوانی تێدایەو دور نیە داڵدەی تیرۆرستان نەدەن و لەنزیکەوە هاوکاری تەواویان نەکەن، نازانرێت بۆچی بەوشێوەیە تەنانەت حوکمەکانی پارێزگاش لەم شارەدا کەبەحەقیقی شاری دێرینی کوردانەو ڕاستیەکی حاشا هەڵنەگرە، بونی دەسەڵاتی کورد ڕێژەکەی ئاوا کەمەو چەندان شەریکە برامان بۆ قوت بۆتەوە، ئەی ئەوکاتانەی کەڕاوەدوونران و تەعریب دەکراین و ڕۆڵەکانمان لەئەمنی کەرامەو شورتەی پریادی دەستگیر دەکران و خانووەکانی کوردی دلێری گەڕەکی شۆرجە دەڕوخێنران خاوەنمان نەبوو نەک ئەوانەی لەئێستادا خۆیان بەبراو شەریکە بەشمان دەزانن ئەوکاتانە تینوی خوێنمان بوون و ئەگەر پرسیاریان لێ بکرابایە سەبارەت بەقەومیەتی کورد خۆیانیان لێ بێ ئاگا دەکردو پێمان پێدەکەنین، بۆیە پێویستە هەموو کوردێکی بەشەرەف و خاوەن هەڵوێست خۆی بەخت بکات لەپێناو چەسپاندنی مافە ڕەواکانی ئەم گەلەداو بەکوردستانیبوونی شاری کەرکوکی خۆشەویست کەچۆن دەبینرا بە بەرچاوی سەرجەم جیهانەوە غەدرو زوڵم لەخەڵکی قارەمانی ئەم شارەو هەمووکوردستان دەکرا، ئێستاش خودی هێزی هاوپەیمانان کەخۆیان بەخەمخۆرو زلهێزی جیهان دەزانن ئەو زوڵمە نوێ دەکەنەوەو برینی جەستەمان ساتێک بوو سارێژببو خەریکە پڕ سوێی دەکەنەوە، تکامان وایە لەسەرکردایەتی سیاسی کورد بەپارتی و یەکێتی و سەرجەم لایەنە سیاسیەکانەوە، دەست بەرداری شاری کەرکوکی قارەمان و دلێر نەبن، هەر کوردێک لەم کوردستانە ئەگەر خاوەن هەڵوێست بێت و شیری دایکی خۆی بەحەڵاڵی خواردبێت سەبارەت بەم مەسەلە مێژووییە پشت لەکەرکوک ناکات و دڵنیابن سەرکردە بەڕێزەکانی گەلی کورد ئەگەر هەموشمان لەو پێناوەدا سەرمان تیا بچێت باشترە لەوەی دوای ئازادکردنی سەرجەم کوردستان کە لەلایەن خۆمانەوە ڕزگارمان کردو چۆکمان بەدوژمنی سەرسەخت دادا کەرکوکمان لێ زەوت بکەن و ئەو پەیامەی حزبی لەناوچوی بەعس بەسەر ئەم گەلەدا بەرجەستەی کردو ئەم گەلەی بەدڕندانەترین شێواز سوتماککرد خاوەنی دەسەڵاتی ئەمێستاش تەواوکەری ئەو سیاسەتە شۆڤێنیستییە بێت، بۆیە ئەگەر کەرکوکمان لەدەست بچێت شەرەفمانەو شەرەفمان لەدەست دەچێت ئێمەی کورد باباگوڕگوڕ باوکو دایکمانەو پایتەختی کوردستانەکەمانە دڵنیابن هەموومان لەو پێناوەدا دەجەنگین و خاوەن شەرەفیش هەر دەبێت بۆ مەسەلەی کەرکوک بجەنگێت، دەبا بەهەچ شێوازێک بێت ئەو عەرەبە شۆڤێنی و ڕەگەزپەرستانەی کەپاشماوەی بەعس و هاوردەی شاری کەرکوکن دەریان بپەڕێنین، خۆ هیچ کاتێک هێزی پێشمەرگەی کوردستان سڵی لەوە نەکردۆتەوە کەشەهید دەبێت یان دەمێنێت، داستانی وای تۆمار کردوە چون بەگژ (قولەی قافدا) بووە ئایا ئەو نۆکەرانەی ڕژێمی لەناوچوهێندە بەتواناو بەهێزن بتوانن بەوشێوازە (تحدا)ی گەلی کوردو بەتایبەتی خەڵکی تێکۆشەرو تەعریب کراوی شاری کەرکوک بکەن، بەڵام دڵنیابن ئەی عەرەبە نۆکەرەکانی ڕژێمی لەناوچو هێزی پێشمەرگەی کوردستان فەرمانی سەروی خۆی جێبەجێ دەکات، ئەگەرنا ئەوەی هیچ نەبن لەبەردەم گورزی بەهێزی پێشمەرگەدا ئێوەو ئاغاکانتانن، بەڵام کەزۆرهات قەواڵە بەتاڵە بۆیە بۆ خوا پێتان دەڵێین شاری کەرکوک چۆڵ بکەن و ملتان بشکێنن و بگەڕێنەوە عەرەبستانە وشکەکەی خۆتان، چونکە ڕۆژێک هەر دا دێت پێتانی بڵێین کورد ئەوکەسە تێکۆشەرە و قارەمانەیە بەتایبەتی لەناو شاری کەرکوکدا کە لەحەقی خۆی خۆش نابێت.■

گوتاری ناسیۆنالیزمی عەرەبی و ئیشکالیەتی شوناس

سەلام - ع

ناسیۆنالیزمی عەرەبی لەهەر شوێن و جێگەیەکدا بووبێت. بەدەست کێشەیەکەوە ناڵاندیوویەتی، کەبریتی بووە لەکێشەو ئیشکالیەتی شوناس، واتە هەمیشە لەخەیاڵگەی بیری ناسیۆنالیزمی عەرەبیدا ناسنامەی ئەوانی تر دەبێت قابیلی دەسکاریکردن و گۆڕین بن و دواجار پێویستە ئەو ناسنامانە بکرێن بەعەرەب، چونکە عەقڵی عەرەبی توانای قبوڵ کردنی ڕەگەز ناسنامەیەکی تری لەدەرەوەی ناسنامەی خۆی قبوڵ نیەو بەردەوام بەمایەی مەترسی دەزانێت، لەو عەقڵیەتەشدا باشترین پاساو بۆ کەمکردنەوەو نەهێشتنی ئەو مەترسییانە، سڕینەوەی ناسنامەی ئەوانیترە، لەڕێگەی پیادەکردنی عەرەبچێتییەوە، بەپراکتیککردنی ئەم عەقڵیەتە عەرەبچێتییە دەرفەتێکی تر نامێنێتەوە بۆ گوزارشتی هیچ شوناسێکیتر. لەسەردەمی ئومەوییەکانەوە کێشەی شوناس یەکێک بووە لەکێشە هەرە گەورەکانی دەسەڵاتی سیاسی لەتەنیشت کێشەکانی تردا، بێگومان مەسەلەی چۆنێتی سەرهەڵدانی ئەم عەقڵیەتە بۆ گۆڕینی شوناسی ئەوانی تر هۆکاری خۆی هەیەو میکانیزمەکانی پیادەکردنیشی جیاوازن، کە لەدەرفەتێکدا هەوڵدەدەین ئەمەش ڕوون بکەینەوە. بەڵگەش لەسەرکێشەی شوناس هەم لەبیری ناسیۆنالیزمی عەرەبی و هەم لەسەردەمی ئومەوییەکانیشدا بریتیە لەجۆری پێناسەکردن و شوناس بەخشینە گەلانی ناعەرەب لەلایەن دەسەڵاتدارو فەرمانڕەواو کەسایەتی و بیرمەندو مێژوونوسەکانی عەرەب. ئێمە وتمان لەوتاری پێشوودا. کەجموجۆڵ و بزاڤی گەلانی ناعەرب دژ بەدەسەڵاتی ئومەوی، لەبنەڕەتدا خەبات بوو، بەشێوەیەکی فیکری دژ بەرەتکردنەوەی عەقڵی عەرەبچێتی بەشێکی خەلیفەو کاربەدەستەو ئومەوییەکان. هاوکات لەبنەڕەتدا جگە لەوەی کێشەیان یەکسانی و دادپەروەری کۆمەڵایەتی بوو، لەهەمان کاتدا کێشەو گرفتیان شوناس بوو، چونکە گەلانی ناعەرەب لەسەر بنەمای شوناس و ناسنامەیان بەخراپی مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرا.

(ئیبن مەنزور) کاتێک دەیەوێت زاراوەی شعوبیەت بناسێنێ، دەڵێ: "شعوب گروپێکن کەفەزڵی عەرەب نادات بەسەر عەجەمدا، شعوبی ئەوکەسەیە کەبەسوک سەیری عەرەب دەکات و پێیان وا نییە کەعەرەب هیچ فەزڵێکیان بەسەر خەڵکی ترەوە هەبێت، مەبەست لەشعوبیەت ئەوانەن کە لەهۆزە عەرەبەکانەوە پەلیان هاویشتووە "(١) بێگومان بەتێڕوانین لەم پێناسەی ئیبن مەنزور، لەلایە هەوڵێک بەدی دەکەین بۆ شێواندنی شوناسی شعوبیەت و شوناسی خەبات و تێکۆشانی ئەوان لەپێناوی مافەکانیاندا، لەلایەکی تریشەوە، ڕاستیەک بەدی دەکەین، کەشعوبی ئەو کەسانەی گرتۆتەوە کەبیروڕایان وابووە، عەرەب هیچ فەزڵێکی بەسەر خەڵکی ترەوە لەنەتەوەکانیتر نەبێت و ئەوەش تێدەگەین کەهۆکاری گەورەی سەرهەڵدانی ئەم جموجوڵەی گەلانی ناعەرەب ڕەتکردنەوەی عەقڵیەتی عەرەبچێتی ئومەوییەکان بووەو بڕواشیان وابووە کەهەموو نەتەوەکان وەکو یەک وان و یەکسانن. لێرەوە زانیمان کەلەپێناسەکردنی خەباتی گەلانی ناعەرەبدا بیری ناسیۆنالیزمی کێشەی شوناسی هەبوو، چونکە دیسان ئیبن مەنزور هەوڵێکیتر دەدات ئەمجارە نەک بۆ شێواندنی شوناسی گەلانی ناعەرەب، بەڵکو هەوڵێک بۆ تێکشکاندنی یەکجارەکی ناسنامەی ئەوان، کەبڕوای وایە کە ئەوان لەهۆزە عەرەبەکانەوە پەلیان هاویشتبێت، واتە سەرچاوە ڕەسەنەکەی نەتەوەی عەرەبەو لەدواتردا جیابوونەوەو بوون بەنەتەوەی جیاواز لەعەرەب. بۆیە ئەمە بۆ خۆی کێشەیەکە بەشێکی هەرە زۆری تاکی عەرەبی لەکۆنەوە تا ئەمڕۆ گیرۆدەیەتی، بۆیە لەهەر جێگەیەک کەدەبنە دەسەڵاتدارو فەرمانڕەوا، لەکارنامەی سیاسی ئەو دەسەڵاتەدا، یەکسەر عەقڵیەتی شۆڤێنی عەرەبچێتی ئامادە بەئامانجی گۆڕین و شێواندنی ناسنامەو شوناسی ئەوانیتر. وەک کێشەی نەتەوەی کورد لەکوردستاندا لەگەڵ دەسەڵاتی پێشووی ڕوخاوی بەعسیەکان و ئێستاش هەنێ لەهێزە ناسیۆنالیزمیەکانی عەرەب لەسەر شوناسی کوردی و ڕەتکردنەوەی پرۆسەکانی بەعەرەبکردن لەکەرکوک و خانەقین و ناوچەکانی تر، هەروەها نموونەی کێشەی ئەمازیغ و بەرەبەکانی لەهەریەکە لەناوچەی (پۆلیساریۆ) لەمەغریب و جگە لەوەش لەوڵاتی لیبیاو بەم دواییانە، کێشەی هەرێمی دارفۆر لەسوودان.

هەروەها گوتاری ناسیۆنالیزمی عەرەبی لەدیاریکردن و دەست نیشان کردنی مێژووی جموجۆڵ و خەباتی گەلانی ناعەرەبدا دیسان وەک میکانیزمێک بەکاری دەهێنێت بۆ شێواندنی شوناسی ناعەرەبەکان. یەکێک لەو نوسەرە شۆڤێنییانەی عەرەب و گوتاری ناسیۆنالیزمی عەرەبی (د. فاروق عومەر فەوزی)یە کە بەشێکی هەرە زۆری کتێب و نوسینەکانی، هەوڵدانە بۆ بەرز ڕاگرتنی عەرەب و سڕینەوەی هەر ناسنامەیەکیتر لەدەرەوەی شوناسی عەرەب و شێواندنی هەموو جموجۆڵ و ڕاپەڕینێک، بەتایبەت لەدیاریکردنی مێژووی خەباتی گەلانی ناعەرەبدا بۆ پاراستنی ناسنامەو شوناسیان لەبەردەم هێرشی ناسیۆنالیزمیانەی عەرەبیدا، دەیگێڕێتەوە بۆ کێشەیەکی زمانەوانی و سەردەمێکی مێژوویی کە کەس سەرەتاو کۆتاییەکەی نازانێت. واتە (فاروق عومەر) دەیەوێت زمان وەک هۆکارێک بەکاربهێنێت بۆ شێواندنی ناسنامەی گەلانی ناعەرەب، بۆیە نایەوێت بەڕاستی مێژووی ئەوە دەسپێکردنەی گەلانی ناعەرەب دیاری بکات، لێرەوە بۆ پشتگیریی کردنی بیروڕاکانی خۆی بیوڕای هەردوو خۆرهەڵاتناس (زندو هاملتون جب) دێنێتەوە کە دەڵێن: "جوڵانەوەی نەتەوەکانی غەیری عەرەب کاتێ دەستی پێکردووە کەزمانی عەرەبی سەرکەوتنی بەدەست هێناوە لەکۆنترۆڵکردنی زمانە ئێرانیە جۆراوجۆرەکاندا لەگۆڕەپانی خۆرهەڵاتدا "(٢)، بەڵام ئەم ڕایە جێگەی قبوڵ نیە، چونکە ئەوەندەی ئیشکالیەتی گوتاری عەرەبی تێکشکاندنی شوناسی گەلانی ناعەرەب بوو لەلایەک، لەلایەکی تریشەوە ئیشکالیەتی گەلانی ناعەرەب هێندەی خەمی پاراستنی ناسنامەکەیان بووە شتێکیتر نیە. چونکە لەبنەڕەتدا جوڵانەوەکە ململانێیەکی فیکری بوو لەنێوان عەرەب و ناعەرەبەکاندا لەسەر شوناس و ناسنامە. هەر لەسەر ئەم مێژووە هەندێکیتر لەنوسەرە شۆڤێنیەکانی عەرەب. بۆ خۆگێل کردن لەحەقیەقتی بوونی عەقڵیەتی عەرەبچێتی لەسەر گەلانی ناعەرەب، سەرەتای ڕاپەڕین و بزوتنەوەی گەلانی ناعەرەب دەبەنەوە سەردەمی پێغەمبەر (د.خ)، گوایە کاتێک نامەی مسوڵمان بوونی ناردووە بۆ فارسەکان و (کیسرا)ی پادشایان، سەرپێچییان کردووەو کیسرا وتوویەتی: "چۆن ئەمەی بۆ من نوسیوە لەکاتێکدا ئەو بەندەی منە"(٣). بێگومان ئەم هەوڵەش لەلایەک بۆ پیرۆزکردنی پرۆسەی تێکشکاندنی شوناسی گەلانی ناعەرەب بووە، چونکە دەزانن کەسایەتی پێغەمبەر (د.خ) کەسایەتیەکی پیرۆزە. هەروەک شۆڤێنیەتی تری وەک (د. عەبدوڵڵا سەلام سامەرائی) کە تەنانەت کتێبەکەی لەسەر ئەم باسەو ناونیشانەکەی گەورەترین بەڵگەیە لەسەر کێشەی شوناس لەبیری ناسیۆنالیزمی عەرەبیدا، بەمجۆرە (بزوتنەوەی شعوبیەت، بزوتنەوەیەکی دژ بەئیسلام و ئوممەی عەرەبی)، ئەوە لەناوەڕۆکەکەی هەر مەپرسە. کە ئەویش لە دیاریکردنی مێژووەکەدا دەبێژێ: "جموجوڵی گەلانی ناعەرەب لەدوای شەهیدکردنی خەلیفە عومەری کوڕی خەتابەوە (ر.خ) خۆی نواندووە(٤) بەڵام ئەمانە هەمووی هەوڵن بۆ شێواندن و شکاندنی شوناسی گەلانی ناعەرەب. بەڵگەش لەسەر ئەمە، جموجوڵی گەلانی ناعەرەب، تەنها لەفارس پێک نەهاتبوو واتە خۆئامادەکردن بۆ پارێزگاری کردنی شوناس و ناسنامە هەموو نەتەوەکانی تری وەکو (کوردو نەبەگی و زوگ و ئەندەلوسیەکان و خەڵکی سندو زنجەکان لەئەفریقاو قبطیەکانی) گرتبوویەوە(٥). بڕواشیان وابوو کەعەرەب نەک هەر فەزڵێکیان بەسەر نەتەوەکانی ترەوە نییە، بەڵکو خۆی بەرییە لەهەموو گەورەیی و فەزڵێک، هەرگیز نەدەوڵەتێکی هەبووە و نەدەسەڵاتێک، نەپیشەسازی و نەهونەرێکی پێشکەش بەجیهان کردووە(٦).

هەروەها چەندین بەڵگەمان لەبەردەستدایە، کە گوتاری ناسیۆنالیزمی عەرەبی لەسەردەمی ئومەوییەکاندا، لەبەردەم کێشەی گۆڕین و دەسکاریکردن و لەنێوبردنی ناسنامەی گەلانی ناعەرەبدا بووە، ڕاستە ئومەویەکان زۆریان نەکردووە لەگەلانی ناعەرەب ناسنامەی خۆیان بگۆڕن، ڕاستەوخۆ، بەڵکو لەڕێگەی بەکارهێنان و ئیستغلالکردنی چەند دەسەڵاتێکەوە، وەک (دەسەڵاتی سیاسی، دەسەڵاتی کۆمەڵایەتی، دەسەڵاتی ئابوری) لەلایەنی مەعنەوییەوە، سەرەتا ویستیان ئەم ناسنامانە ناچار بکەن بەرەو لاوازبوون و هەڵوەشاندنەوە، کەباس کردنی ئەو دەسەڵاتانەش، ڕەنگە وتاری سێیەم پێک بهێنێت، لەدوای بابەتی هۆکاری سەرهەڵدانی عەرەبچێتی لای ئومەوییەکان.

هاوکات پێناسەکان ئەوەمان بۆ دەردەخەن کەجموجوڵی گەلان ناعەرەب، جموجۆڵ بووە لەسەر ئیشکالیەتی شوناس لەسەردەمی ئومەوییەکاندا (د. حسین قاسم عەزیز) لەتوێژینەوەکەیدا لەمبارەیەوە دەڵێ: "جموجوڵی گەلانی ناعەرەب باڵێکی فیکری بوو کەتەمسیلی لەلایەنی فیکری و کۆمەڵایەتی گەلە ژێرکەوتووەکان دەکرد دژ بەباڵا دەستی ئومەوی و دواتریش عەبباسی و دژ بەدەمارگیری و شۆڤێنی عەرەب".

پێناسەیەکی گونجاوتر کە (ئەنوەر رفاعی) دەیکات. ئەوەیە کەبڕوای وایە "خەباتێکی فیکری و کۆمەڵایەتی بووە، کەمسوڵمانە ناعەرەبەکان بەرگرییان لەخۆیان پێکردووە، هەندێکیان موناقەشەی یەکسانی عەرەبیان دەکرد لەگەڵ سەرجەم نەتەوەکانداو ئەمانەش بەخەڵکی یەکسانیخواز ناسراون.(٨)

دیسان فاروق عومەر. هەوڵێکیتر دەدات و ئەمجارە خۆیشی وای دەناسێنێ کە "بزوتنەوەیەکی فیکری و کۆمەڵایەتی بووە، کە کۆمەڵە ناعەرەبەکان پێی هەستان بەئامانجی لێدانی قەوارەی عەرەبی لەمیانەی ڕۆشنبیری و پاشماوە شارستانیەکەی، ئەوەش بەکەمکردنەوەی پلەوپایەی زمانی عەرەبی و هێرشکردنە سەر کلتوری عەرەبی ئیسلامی، گومان دروست کردن لەڕۆڵی مێژووی عەرەب و گاڵتەکردن بە بەهاو نموونە عەرەبەکان، لەبەرامبەردا شانازیکردنە بەکلتوری شارستانی عەجەمی و بەرزڕاگرتنی بەها ناعەرەبیەکان و ژیاندنەوەی ڕۆشنبیرییە عەجەمیەکان "(٩). ئەم پێناسەیە دوا ترۆپکی گوتاری ناسیۆنالیزمی عەرەبی دەردەخات و پڕاوپڕە لەئیشکالیەتی شوناس لەگەڵ هەموو ئەو نەتەوانەی تردا کەئامادە نەبوون شوناسی خۆیان بگۆڕن و تادوا هەناسەیان لەسەنگەری دژایەتیکردن و پاراستنی شوناسدا مانەوە، ئەو نەفەسە ناسیۆنالیمیەی شۆڤێنیەتی عەرەبی لەسەردەمی ئومەویەیکاندا، دواجار بەزیان بۆ خۆیان و دەسەڵاتەکەیان کۆتایی پێ هات.

لەهەر جێگەیەکیش ناسیۆنالیزمی عەرەبی باڵادەست بووبێت، سیمای یەکەمی لەو جەنگەی شوناسدا بریتی بووە لەتاوانبارکردنی شوناسەکانیتر بەمایەی مەترسی و دەسکەلای دوژمن و هەڕەشەی ناوخۆو زۆر تاوانبارکردنی دیکەکەهەموویان ئیکشالیەتێک دروست دەکەن کەپێی دەوترێت گرفتی شوناسی گەلانی ناعەرەب لەهزری ناسیۆنالیزمی عەرەبیدا دەشێ زۆر هۆکاری دیکەش لەم نێوەندەدا بوونیان هەبێت، بۆیە لەوتارەکانی داهاتوودا، لەو هۆکارانە تێدەگەین کەبەناوی ئاین و شەرعیەت و فەتواو خەیاڵگەی خێڵەکی ئومەوییەکانەوە، کێشەی بۆ ئاینی ئیسلام و مێژوو، ناسنامەی گەلانی ناعەرەب دروست کردو بەرهەمی ئەم عەقڵیەتە شۆڤێنیەی عەرەبچێتی، چەند نموونەی دەسەڵات و پرۆسەی لێکەوتەوە کەدیارترینیان پرۆسەی بەعەرەبکردن بوو.■

سەرچاوەو پەراوێز:

١-لسان العرب، ج٤، ل ٢٢٧٠.
٢-د.فاروق عمر: مباحث فی الحرکه الشعوبیه، مفهومها، ابعادها، أهدافها، بەبێ چاپ، المکتبه الثقافه لنقابه المعلمین، العدد الثالث، السنه السادسه، بەبێ شوێن، ١٩٨٦، ل ١١.
٣-حسن فاضل زعین: مؤامره الفکر الشعوبی علی الامه الاسلامیه فی العصر العباسی، مجله دراسات للاجیال، ژ(٤) ساڵی پێنجەم، کانونی یەکەم ١٩٨٤، ل (٢٩٩).
٤-د. عبدالله سلوم السامرائی: الشعوبیه حرکه مضاده للاسلام والامه العربیه، بەبێ چاپ، دار الحریه للطباعه، بغداد، ١٩٨١، ل ١٠٩.
٥-د. حسین عطوان: الزندقه والشعوبیه فی العصر العباسی الاول، بەبێ چاپ، دار الجیل، عمان - أردن، بەبێ ساڵ، ل (١٤٩).
٦-د. حسین زرین کوب: دوقرن سکوت، چاپی سیزدهم، چاپخانەی مهارت، تهران ١٣٧٩ - ٢٠٠٠، ل (٢٩٧).
٧-البابکیه أو انتفاضه الشعب الاذربایجانی ضد الخلافه العباسیه، بەبێ چاپ، مکتبه دار النهضه، بغداد - دار الفارابی، بیروت، ١٩٦٦ (نامەی دکتۆرا - زانکۆی مۆسۆکۆ) ل (٩٠).
٨-الاسلام فی حضارته ونظم الاداریه والسیاسیه والادبیه والعلمیه والاجتماعیه والاقتصادیه والفنیه، چاپی سێیەم، چاپخانەی (دار الفکر)، بەبێ شوێن، ١٩٨٦، ل (٢٥٣).
٩-مباحث فی الحرکه الشعوبیه... سەرچاوەی پێشوو، ل (٨).

بەر لەهەڵبژاردنەکانی عێراق دەنگ نەدان بەلیستی کوردیو ئاکامەکانی

ئەرسەلان تۆفیق

لیستو دیموکراسی..

وەک هەموو جارێک دەگوترێت.. لەڕێکەوتنێکی مێژوویيدا.. لەحیکمەتێکی تری سەرکردایەتی کورددا.. لەدابەشکردنێکی برایانەی چاکدا.. دوو حیزبە گەورەکە بەژمارەو گەزو پێوانە کورسییەکانیان دابەش کردەوە، بەشە باشەکان بۆ خۆیانو ژمارە وردو کەمەکانیش بۆ ئەوانیتر.. بەڵام ئاخۆ ئەگەر وانەکرایە چ دەبوو؟ ئەمە ئەو پرسیارە گرنگەیە کە وەڵامە جیاجیاکان دەمانبەنەوە سەر یەک شتی راستەقینە ئەویش دووبارەبوونەوەی شەڕێکی ناوخۆو ناهەمواروکولاندنەوەی برینێکی قەتماغە بەستووە.. ئەی لێرەدا کێ دەیبردەوەو کێ دەیدۆڕاند؟ پرسیارێکەو لەهەناوی هەر حیزبێکدا وەڵام لەبردنەوەوە نزیکترە تا دۆڕاندن. ئیدی نازانم بەسەرژمێر.. یاخود هەڕەمەکی.. کارمان نییە.. لەماوەی چەند مانگی پێشوودا ورە ورەی دەنگ کڕینو مەعاشی سێ مانگ شەست هەزار دیناریو سەنگەر گواستنەوەو تاعیناتو.. هتد لە لیستی ژێر بەژێریو ئاشکرایە هەڵبژاردندا بوون.. لەمەش دا کارمان نییە.. بەڵام لەڕاستیدا دیموکراسیەت خودایەک نییە ئەگەر نەپەرستراکافربینو لەساتێکی تریش دالەدۆزەخمان بهاوێت، بەڵکو دیموکراسیەت مۆدیلێکی گونجاوو نزیکە لەمرۆڤەوەو سیمایەکی ئەمڕۆی ژیارەکانە.. بەڵام خۆچەندان میللەتی تریش هەنو بگرە هەر (فیفی)شیان بەدیموکراسیەت دێتو زۆر بەجوانیش ژیان دەگوزەرێنن، وەک زۆربەی گەلانی رۆژهەڵات.. با لەمەشیان گەڕێین.. وەبپرسین ئاخۆ ئەگەر بەتەوژمی چەند مانگی پێشوو بەهەمان ئاڕاستەو بەو دارو پەردووەی کە کوردو کلتورەکەی هەیەتی هەڵبژاردنی ئازادانە بەکام بەهەشتی دەگەیاندین، یاخود دەرگای کام جەهەننەمی لێ دەخستینە سەر پشت؟!

من پاساوی ئەو کارەی حیزبەکان نادەمەوە.. کە کردوویانە و لەمەشیاندا کارم نییە.. تۆ بڵێی ئەو سەرکردایەتییەی بڕیار یاخود پێشنیاری دابەش کردنی لیستەکانی کردبێت هەرواو هەڕەمەکی یانە لێی هاتبێتە پێش؟!

باوەڕناکەم:-

١-ئەزموونی سیازدە ساڵ بەڕێوەبردنی خۆجێیەتیو دوو ئیدارەییو شەڕی چەندین ساڵو سایکۆلۆژیەتی کوردی.

٢-دەست تێوەردانی نێودەوڵەتیو نیەتو هەنگاوو کارکردنو بەهاناوە هاتنو دروست بوونی دەیان رێکخراوی حکومیو ناحکومی..

٣-دەست تێوەردانی ئیقلیمیو بەتایبەتی ئەو وڵاتانەی کەکوردیان تیایە و چۆنیەتی لەگەڵ بوون یان دژ وەستانیان..

٤-خۆناسینی حیزبەکان، کەدواتر ئەوانیش لەمناڵدانی ئەم کلتورەوە هاتوونەتە مەیدان..

ئەمانەو چەندانی تری وەک ئەم خاڵانەیان لەبەرچاو نەگرتبێتو هەروا بڕیارێکی خێرایان دابێت.. ئاخر کورد هێشتا زۆری ماوە بگاتە ئەو ئاستەی کەتوانای قبوڵکردنی بردنەوەی بەرامبەری هەبێتو خۆی بیدۆڕێنیو گاشەیەک نەنێتەوە!!. دەنگ نەهێنیو فەرتەنەیەک بەرپا نەکات!! کێ عەقڵی ئەوە دەبڕێ ئەگەر یەکێک لەو دوو حیزبە (بەتەنها خۆیان یان بەلیستی هاوبەش) دەنگی زۆرینەی خەڵکی کوردستانیان بەدەست بهێنایە، حیزبی بەرامبەر تەقەبولی بکردایەو پیرۆزبایی لێ بکردایە؟! با ئێمە هەر لەخۆمان بپرسین ئاخۆ ئێمە لەخۆمان، لەشارەکەمان، لەو شوێنەی کاری تێدا دەکەینو لەو حیزبەی کەدەیناسین، ئەوەمان لێ دەپرینگایەوە.. ئاخر حیزبەکانو خۆشمان باش لەوەزعەکە حاڵی بووین، باش خەڵکی خۆمان دەناسین، دەمانزانی چی لەبارياندا هەیە.. با ئەمەش لێگەڕێین.. مەگەر ئێمە دوژمنمان کەمەو هێندە بێ خەمین ئالەم کاتە ناسکو پڕ لەشەپۆلی گۆڕانکارییانەدا خۆمان بخەینە بەر رەشەبای هەڵبژاردنو ئەویش بمانخاتە ناو وەزعێک کەتا دەمانپەرژایەوە سەر خۆمان (ابو علي. و ابو احمد)ەکان بوونەتەوە برا گەورەمان.. و هەرچیمان رێساوە (چەند ساڵە) دەبوويەوە بەخوری.. جائیتر ئەوکات (چی یەک وتۆپێ جاوقەرزار دەبووین)..

لیستی کوردی.. یان حیزبی کوردی:

وەک لەدرێژەی ئەم بابەتەدا پێم لەسەر گونجاوی ئەو دابەش کردنە (برا بەش)یەدا داگرتووە، دەشزانم لەڕووی دیموکراسی بوونەوە دەکرێت هەڵوێستەی لەسەر بکرێتو هەروا بەسانایی بەسەرماندا گوزەر نەکات، بەڵام لەکاتی سێو دووکردنی بارودۆخەکەدا دەگەینە ئەو ئەنجامەی کەئەوە چارەسەرێکی ناچارییو (اخفى الضررين)ە چونکە ئێستەی کورد (کوردبوون) و (نەتەوەیی بوون) و (یەکپارچەیی) بوونی پێوە دیارترە با گەشاوەیی و سیمای جوانی دیموکراسی تێدا کاڵتر بووبێتەوە.. ئاخر بەمن چی میللەتەکەم لەسای (بەعس) یان (حیزب) یان (دیموکراسی) یا (سۆسیالیزم) یان (ئاینو ئاینزا)دا بچەوسێتەوە؟ بەمن چی رەنجی خەباتی هەزاران شەهیدی ئەم وڵاتە بەفیڕۆ بڕوات؟ ئەمە چیی دیموکراسیم؟! میللەتی ئێمە بەو ئەندازەی باوەش بۆ هەر ئایدیا یان حیزب یان رێبازێک دەکاتەوە کەبزانێت رۆژێ لەڕۆژان خزمەتێکی زیاتری دەکات. قەیدی چییە با ئەمڕۆ رەنگی گەشاوەی دیموکراسیەت لەدابەزاندنی لیست داکاڵ بکەینەوە بەمەرجێ شەڕی براکوژیمان سەرهەڵنەداتەوە.. قەیدی چییە؟! جگە لەمەش لەدیموکراسی بوونی ئێمەدا گەر شەڕێک روویبدایەتەوە کێ قازانجی دەکرد؟ ئایا زمانەکەمان بەزمانی دووەمی وڵات دەما؟ ئایا جێگرەکانی سەرۆک و پۆستە گرنگەکانی کورد وەک خۆیان دەمانەوە، یان ناسیونالیزمی عەرەبی (بەکافرو مسوڵمانیانەوە) بە (هەلە هەلە) دەریان نەدەپەڕاندین؟ ئایا دەمانتوانی پێ داگری لەسەر مافەکانی کوردو کوردستان بوونی خاکە بەعەرەب کراوەکان بکەینەوە؟.. ئاخر تائێستەش تورکەکان خۆیان بەمەغدور دەزانن کەوەک کورد حسابیان بۆ ناکرێت!! جگە لەمەش بەلیستی کوردی لەهەڵبژاردنی سەرانسەریدا جۆرە دابەش بوونێکی وردەکارانەی سێ کوچکەییمان دێتە پێش چاوو لەسەر نەخشەی سیاسی داهاتووی عێراق هەریەکەو جۆرە رەنگێکی جیاوازدەگرێت. (١-کورد بەهەموو جیاوازیەکانیانەوە ٢- عەرەبی سوننە ٣- عەرەبی شیعە) لێرەش دا لەداهاتووی عێراقیش دا کورد لەبەرترو لەبارترەو لەدیموکراسیەتەوە نزیکترە تا ئەو دوو هێز (یاخود رەنگ)ەکەیتر، کورد بەحیزبی جیا، بەبۆچوونی جیاوە بەئایینی جیاوە، بەیەک رەنگو یەک دەنگ. بەڵام پێکهاتەی ئەوان ناگاتە ئەوەی کورد.. با لەمەش گەڕێینو بگەڕێینەوە بۆ مێژووی هەزاران ساڵەی کوردو بپرسین ئایا لەم هەلە زێڕین ترو لەم فرسەتە باشتری نەهاتۆتە بەردەم؟! بەڵام کەسوودی لێوەرنەگیراوە چی لێ بەسەر هاتووە؟ وەڵامی ئەمانەش هەموویان دەزانین..

هێشتا بەشداری هەڵبژاردن ناکەم:-

ئینکاری ئەوە ناکرێت زۆرێک لەخەڵکانی ئێمە ئەشکالیان هەیە لەسەر هەڵبژاردنو لەسەر لیستو لەسەر زۆر شتی تری لەم بارەیەوە.. بۆیە زۆرێک لەخەڵکانی کورد جۆرە خەمۆکیو دەست ساردبوونەوەو خاوو خلیچکییەکیان پێوە دیارەو سەرەڕای زانینی ئەم حەقیقەتانەش هێشتا هەر سوورن لەسەرئەوەی دەنگ نەدەن.. بەڵام ئایا سەرکردایەتی کوردی، میدیاکانی کورد بەحیزبیو ناحیزبییەکانیانەوە ئەو پرسارەیان لەخۆیان کردووە کەکورد بەیەک دەنگ چەندە وەزعی دەگۆڕێت؟ ئایا لەمەترسی داری ئەو رۆژەی هەڵبژاردنو راگەیاندنی ژمارەکەی گەشتوون؟ ئایا دڵەڕاوکێو شەرمنیوکەم تەرخەمی میدیای کوردی ئێمە چەندە زیان بەئایندەی کورد دەگەیەنین؟ ئایا ئەو راوبۆچوونانەی کەدژ بەبەشداری کردنی هەڵبژاردنن لەعێراق دا دەزانن یاری بەچ ئاگرێکی چارەنووس ساز دەکەن؟ ئایا ئازادییەکەی ئەوان وەک ئازادی ئەو کەسە وا نییە لەشوێنی دانشتنی خۆیەوە بیەوێت کەشتییەکە کون بکاتو بیەوێت قەناعەت پێ بکات کە ئەو جێگەکەی خۆی کون دەکاتو ئێمەش لێی بێ دەنگ ببین؟! من بۆ خۆم قەناعەتم وایە هەڵبژاردنی لیستی کوردی لەبەرامبەر دوو لیستەکەی تردا ئەرکی سەرشانی هەموو کوردێکە چونکە بوونو مانەوەی کوردو کوردستان بەوشێوەیە دەبێت، ئەرکی سەرشانی هەموو موسڵمانێکیشە چونکە پێم وا نییە لەکورد راستگۆتر هەبێت لەبەجێگەیاندنی ئەرکە ئاینییەکانیداو لەهەردوو رووەکەشەوە عەرەبی ناسیونالیزم - شیعەو سوننە ٠ یەک جۆرە جیهانبینی یان هەیە بۆمانو ئەمەش یەکەم بەشداری جدی دەبێتو دوایەمیشیان نابێت..■

هەڵبژاردنەکانی عێراقو هاودژیەکانی ریفۆرمی عەرەب

نوسینی مستەفا مالک

وەرگێرانی لەئینگلیزییەوە: فەیزوڵڵا برایم خان

لەو دواییانەدا ژمارەیەک لەوەزیرانی دەرەوەی رژێمە عەرەبەکان لەئەردەن کۆبونەوەیەکیان ئەنجامداو لەبانگەوازێکیاندا داوایان لەعەرەبە سوننە عێراقیەکان کرد بەشداری لەهەڵبژاردنەکانی ٣٠ کانونی دووەمدا بکەن. تورکیاو ئێرانیش بەدڵە راوکێوە داواکەیان ئیمزا کرد. عەرەبە سوننەکانی عێراق هەرەشەی بایکۆتکردنی هەڵبژاردنەکانیان کرد گەر بێتو وادەی ئەنجامدانی دوانەخرێتو بایەخەکانیان لەبەرچاونەگیرێت. دوای ئەوەی چەند سیاسەتوانێکی سوننەو شیعەی لایەنگری ئەمریکا هاوسۆزی خۆیان بۆئەو داوایە دەربڕینی، ئەیاد عەللاوی سەرەک وەزیرانی کاتی عێراق لەڕێگەی تەلەفۆنەوە پەیوەندی کرد بەسەرۆک جۆرج بوشەوە بۆ وەرگرتنی راوبۆچوونەکانی. بوش داوای لێکرد کەپابەند بێ بەوکاتەی بۆ هەڵبژاردنەکان دیاریکراوە. حکومەتە عەرەبەکانی دراوسێی عێراق چوونە عەممان بۆئەوەی قەناعەت بەعەرەبە سوننە عێراقییەکان بێنن کەشتەکان بەلاوە نێنو بەشداری لەهەڵبژاردنەکان بکەن. هەرچەندە هەڵبژاردنەکان دوابخرێن یاخود لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا ئەنجامبدرێن ئەوا عێراقو ناوچەکە دەچێتە ناو قۆناغێکی درێژ لەیاخی بوونورکابەرێتی لەدەرەنجامەکەیدا حکومەتی دیموکراسیو میللی لەوڵاتە عەرەبییە سەرەکیەکاندا سەر هەڵدەدەنو گەشە دەکەن. بەڵام ئەوەی جێی سەرسورمانە ئەو هەڵپەو بانگەشە کتوپڕەی رژێمە ئۆتۆکراتە عەرەبەکانە بۆ دیموکراسی عێراق، ئایا چی وایلێکردوون بەو جۆرە ئەو ویستەیان نیشان بدەن؟ ئەوەیان ئەوگەشتەم بیردەخاتەوە کەلەلایەن هێزەکانی هاوپەیمانانەوە دوابەدوای جەنگی جیهانی دووەم بۆ سەر سنورەکانی ئەڵمانیاو پۆڵەندا کرا، قاسیدێک وێنەی بروسکەیەکی هێنا کەتیایدا ئاماژە بەوە دەکات سەرۆک هاری ترومان پیرۆزبایی لەهێزە هاوپەیمانەکان دەکات بەبۆنەی سەرکەوتنیان بەسەر سوپای ئەدۆڵف هێتلەرو فەرمان بەهێزەکانی ئەمریکا دەکات بگەرێنەوە وڵاتی خۆیان. زۆر لەئەمریکاییەکان قاپەکانی خواردنیان فڕێداو هەڵسانە سەر پێو دەستیان بەئاهەنگ گێران کرد. لەوکاتەدا سەربازێکی روس بەلۆمەکردنەوە بەهاورێ ئەمریکاییەکانی وت: یانکیەکان، هێور ببنەوە (بەئەمریکایی دەوترێت یانکی) بۆئەوەندە شێتی گەرانەوەن؟؟ یەکێک لەسەربازە ئەمریکاییەکان دەست بەجێ وەڵامی دایەوەو وتی: (هێی کۆمۆنیست تۆ نازانی گەرانەوە بۆ وڵاتێکی ئازاد چ مانایەک دەبەخشێت، من دەتوانم لەبەردەم کۆشکی سپی بوەستمو هاوار بکەمو بڵێم ترومان پیاوێکی ئەحمەقە، تۆ هەرگیز ناتوانی بیر لەشتێکی وا بکەیتەوە). کابرا روسەکە لەوەڵامدا وتی: (ئایا ئەوە شتێکی گەورەیە، منیش دەتوانم لەبەردەم کۆشکی سپی بوەستمو بڵێم ترومان پیاوێکی ئەحمەقە). رەنگە روسەکە بۆ ساتێک خەیاڵی بۆ ئازادی ئەمریکا چووبێت، چونکە هەرگیز لەیەکێتی سۆڤیەت ئەوەی نەدیوە. ئەمرۆ ئۆتۆکراتە عەرەبەکان خوازیاری کارپێکردنی پرۆسەی دیموکراتین لەعێراق چونکە نایانەوێ بۆ وڵاتەکانیان بڵاوبێتەوە. عەمرو موسای سکرتێری گشتی جامیعەی عەرەبی پێشتر لەرونکردنەوەیەکیدا رایگەیاند کەوا بەشداری نەکردنی عەرەبە سوننەکان لەهەڵبژاردنەکان دەبێتە هۆی ناسەقامگیری نەک تەنها لەعێراق بەڵکو لەسەراپای خۆرهەڵاتی ناوەراست. خەریکە عێراق هەروەکو وڵاتێکی یەکگرتوو بەرەو کۆتایی دەچێت. کوردەکانی باکور دەست هەڵناگرن لەو سەربەخۆییە دیفاکتۆیەی کەلە ١٩٩١ەوە هەیانە کەئەوسا لەژێر سایەی ناوچەی دژەفرین کەلەلایەن ئەمریکاوە پاریزگاری لێدەکرا. شیعەکانی عێراق رێژەی ٦٠٪ی دانیشتوانی ئەو وڵاتە پێک دێننو خوازیارو بەپرۆشن بۆ بەرەوپیرچوونو ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان بۆ پێکهێنانی حکومەتێکو سێ گۆشەی سوننە. عەرەبە سوننەکان کەزۆربەیان پشتگیری سەدام حسێنیان دەکرد پێیان وایە ٢٠٪ی رێژەی دانیشتوان پێکدێننو دەڵێن ئەو هەڵبژاردنانە کەرای ئەوانی تیا وەرنەگیراوە فێڵێکی ئەمریکاییە بۆ ئەنجامدانی دوو شت: رێگەدان بەکوردەکان بەشێوەیەکی پراکتیکی گەشە بکەنو هەروەها رێگەدان بەشیعەکان لەرێگەی دەسەڵاتەوە سزای عەرەبە سوننەکان بدەن ئەوانەی پشتگیری سەدامیان کردووە. هەندێ لەعەرەبە سوننەکان پێشنیاری جۆری بەڕێوەبردنی لوبنان دەکەن بۆ فەرمانرەوایی وڵات لەڕێگەی دابەشکردن بەسەر کۆمەڵگە ئیتنیو تایەفیەکان.

لەمایسی رابردوودا لەکاتێکدا جۆن نیگرۆپۆنتی سەرقاڵی دەستبەکاربوون بوو لەپۆستەکەی وەک سەفیری ئەمریکا لەعێراق لەکۆبونەوەیەکدا لەوەزارەتی دەرەوە، پرسیارێکم لێپرسی سەبارەت بەمەبەستی ئەمریکا لەدانانی گەورەترین سەفارەتو گەورەترین بنکەی (سی . ئای . ئەی) لەبەغدا، وتی: (ئێمە عێراقمان زۆر پێ گرنگە) بەڵام نەیوت بۆچی گرنگە. جی گارنەر یەکەم حاکمی ئەمریکایی لەعێراق رایگەیاند کەوا بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا لەناوچەکە وا دەخوازێ هەبوونی سەربازیمان هەبێت لەعێراق بۆ چەند دەهەی داهاتوو. هەروەها جەختی لەسەر ئەوە کردەوە کەوا ئەمریکا بنکەکانی خۆی بۆ نزیکەی سەدەیەک لەفلیپین دەهێڵێتەوە. سەرکردە شیعەکان ساڵی رابردوو بەئەمریکایان وت کەوا ئەوان نایانەوێ هێزەکانی ئەمریکا بۆ ماوەیەکی درێژ لەو وڵاتەدا بمێننەوە.

کۆڵن پاوەڵی وەزیری دەرەوەی ئەمریکا وتی کەوا خەڵکی عێراق خوازیاری دیموکراسینو تەنها تیرۆریستەکان دیموکراسیان ناوێوئەمریکا هەرگیز رێگە نادات کەئەو گەلە ببەزێو تیرۆریستان سەربکەون. دیموکراسیەت لەئاسۆی عەرەبدا هەیەو رەنگە چەند وەچەیەکی بوێت تا سەرهەڵدێنێ.

پێویستە ئێمە ریفۆرمیستە موسوڵمانەکان جیابکەینەوە لەگەڵ ئەلقاعیدەو نمونەی ئەو کەرێگەی کوشتوبڕی خەڵکی بێ تاوانیان گرتۆتە بەر کەبەدەرە لەبنەماکانی ئیسلامو هەموو موسوڵمانێکی عاقڵ.■

ئەلکسەندەر نیکولایفیتش سیروف (١٨٢٠-١٨٧٠)

ئا: باران

دانەرێکی میوزکی رووسیە، لەشاری سان بەترس برج لەدایک بووە، باوکی لەوەزارەتی دارایی‌دا، مەرکەزێکی ئیداری گەورەی بەدەستەوە بووە، بەڵام دایکی جولەکەیکی ئەڵمانی بوو. هەر بۆیە، هەر لەتەمەنی منداڵیدا بەشێوەیەکی باش فێری ئەو زمانانە بوو، فەرەنسی، ئینگلیزی، ئەڵمانی. هەر لەسەرەتای لاویشیەوە، بەهرەی وێنەکێشانی تێدا بووە، بەڵام سەرەنجام میوزک تیایدا باڵادەست بووە. بنەماڵەکەیان، لەتەمەنی پانزە ساڵیدا، ناردبوویان بۆئەوەی خوێندنی یاسا تەواو بکات، تا لەدوارۆژدا ببێت بەپارێزەر. بەڵام خۆشبەختانە لەخوێندنگای پارێزەریدا ئولدنبورسکی، کەیەکێک بووە لەکاربەدەستانی ئەو خوێندنگایە، فێری زانست و هونەرەکانی میوزکی دەکات، کەتیایدا بەشداری لەدروستکردنی تیپی میوزکی ئەو خوێندنگایە دەکات، لێرەدا سیروف، بەشێوەیەکی رێکوپێک وانەکانی پیانۆژەنین فێر دەبێت.

ساڵی (١٨٤٥) خوێندنی یاسا تەواو دەکات و، وەک پارێزەرێک دەست بەکار دەبێت. هەر لەم بوارەدا، سەرکەوتنێکی گەورە بەدەست دێنێت. لەپاڵ ئەمەشدا، بەردەوام گرنگی بەبواری میوزک و نووسین لەم بوارە داوە. ئەمیش بەنووسینی ووتاری رەخنەیی. لەساڵانی ١٨٥٦-١٨٦٠ گەشتێکی دوورودرێژ بۆ ئەورووپای رۆژئاوا دەکات. لەگەشتەکەیدا چاوی بە (بمبیربییی لیست و فاگنەر) دەکەوێت. فاگنەری گەورە، کاریگەرییەکی زۆری بەسەرا جێدەهێڵێ. ساڵی ١٨٦٣ پیانۆژەن جوان بیرگمان دەخوازێ و ژیانی هاوسەری پێک دەهێنێت. ئەم ژیانی هاوسەرییەش وەرچەرخانێکی گەورە بوو لەژیانی سیروف. ساڵی ١٨٦٥ کورێکیان دەبێت ناوی دەنێن (فالنتین، ١٨٦٥-١٩١١) کەلەدوایدا دەبێتە یەکێک لەهونەرمەندە تەشکیلییە گەورەکانی رووسیا. ساڵی ١٨٦٥ یەکەمین ئۆپێرای خۆی بەناوی (جودیت) پێشکەش دەکات، ئەمەشیان دەبێتە مایەی سەرکەوتنێکی زۆر بۆی. ساڵی ١٨٦٩ بەیەکجاری دەست لەکاروباری پارێزەری دەکێشێتەوە بۆئەوەی بەیەکجاری، خۆی بۆ میوزک تەرخان بکات. بۆیە لەکاتی زۆر سەرقاڵدا بۆ دانانی ئۆپێرای (توانا دۆزەخیەکە) بەڵام لەکاتی کاردا جەڵتەی دەماغ لێی دەدا، کۆچی دوایی دەکات.

کارە گرنگەکانی سیروف:

× سێ ئۆپێرا، (جودیت، روجیندا، توانا دۆزەخیەکە).

× ستایات، مانر، ئافی ماریا، سرودی جەژنی لەدایک بوون■

سەرچاوە/ اعلام الموسیقی الغربیە، جزء الثالث ل ١٠٦

(هەر ئەکتەرێک نەتوانێت بەجەستەی بدوێ، ناتوانێت بەزمانی قسە بکات)

دیالۆگ لەگەڵ خاتوو (فرمێسک مستەفا)ی شانۆکاردا

و. لەعەرەبییەوە: نیاز محمد

دەستپێک: ئەمەی لەبەردەستدایە، دیدارێکی کورتی رۆژنامەی (الزمان)ە لەگەڵ کچە هونەرمەندی شانۆکاری کورد (فرمێسک مستەفا)دا، کەلەلایەن (عدنان حسین ئەحمەد)ەوە بەزمانی عەرەبی سازدراوە، لەپەراوێزی نمیشکردنی تازەترین بەرهەمی شانۆیی هونەرمەندی ناوبراو بەناونیشانی (نالی یاخود نەسیمی بەرەبەیان) کەیەکێک بوو لەو بەرهەمە شانۆییانەی لەسێیەمین فێستیڤاڵی شانۆی کوردی لەشاری (وۆبرتاڵ)ی ئەڵمانیا نمایشکرا. دیارە ئەم بەرهەمەی (فرمێسک مستەفا) لەچوارچێوەی فێستیڤاڵەکەدا مشتومڕێکی گەورەی لێکەوتەوە، چونکە ئەم بەرهەمە شانۆییە لەناو ستۆدیۆدا وێنەگیراوەو بەمەش بۆتە بەرهەمێکی ناوازەو جیاواز لەناو کۆی بەرهەمە بەشداربووەکانی فێستیڤاڵەکەدا. چونکە تێکەڵاوییەک دروست دەکات لەنێوان جیهانی شانۆو سینەمادا. خاتوو (فرمێسک مستەفا)ی هونەرمەند، دەرچووی ئەکادیمیای هونەرەجوانەکانی بەغدایە، لەهەشتاکانی سەدەی رابردوودا لەگەڵ زۆربەی هونەرمەندو دەرهێنەرە بەناوبانگەکانی ئەو سەردەمەی عێراق و کوردستاندا وەک ئەکتەرێکی سەرکەوتوو لەگەڵێک نمایشی شانۆییدا بەشداری کردووە.

-تۆ لەخێزانێکی هونەریدا لەدایک بووی، کەبایەخێکی گەورەی بەهونەرو ئەدەب دەدا، ئایا دەکرێت بەو پاڵنەرو هاندانە خودگەرایانەی خێزانەکەت ئاشنامان بکەیت، کەدواجار لەتۆی کچە هونەرمەندێکی شانۆکاریان خۆلقاند؟

+سەرەتا پێویستە ئاماژە بەوە بدەم باوکم هونەرمەند بوو، چونکە ئەو دەرچووی پەیمانگای هونەرەجوانەکان بوو، ساڵی ١٩٥٧، دواتر دەبێتە سەرپەرشتیاری هونەری، بەمەش لەسەردەمی منداڵیدا، بۆبینینی زۆربەی چالاکییە هونەرییەکانی قوتابخانەکان منی لەگەڵ خۆیدا دەبرد، هەر ئەمەش منی بەهونەرەوە گرێدا، بەڵام کارێک کەزیاتر هاندەرم بووم، بەشداریکردنم بوو لەچالاکی فێستیڤاڵی خوێندنگاکاندا بۆ یەکەمجارو لەپۆلی یەکەمی ناوەندیدا، کەلەو سەردەمەدا زۆربەی ئەو چالاکییانە لەپارێزگاکانی کوردستاندا ساز دەکران.

ساڵی ١٩٨٣ وەک ئەکتەر لەیەکەمین بەرهەمی شانۆییدا بەشدارییم کرد، کەهێشتا تەمەنم ١٥ ساڵ بوو، بەڵام لەبەرهەمەکەدا رۆڵی ژنێکی تەمەن (٣٧) ساڵەم بینی. پاشان خۆشەویستی بێ پایانم بۆ شانۆ پاڵی پێوەنام بۆئەوەی خوێندنی هونەری نواندن و دەرهێنانی کاری شانۆیی هەڵبژێرم و پەی بەجیهانی خۆشەویستی شانۆ بەرم.

- ئایا خاڵی دەستپێکردنی راستەقینەت لەبواری شانۆدا، وەک کچە ئەکتەرێکی لێهاتوو، کەهەوڵیدا بێت بەتەواوەتی ناوی خۆی لەیادەوەری تەماشاکەرانی شانۆدا کۆپی بکات، دەگەرێتەوە بۆ کەی؟

+من سەرەتای کاری راستەقینەی هونەریم وەک کچە ئەکتەرێکی لێهاتوو دەگێڕمەوە بۆ ساڵی ١٩٨٥، بۆ ئەو سەردەمەی کەلەئەکادیمیای هونەرە جوانەکانی بەغدا وەرگیرام، چونکە لەیەکەمین ساڵی خوێندنی ئەکادیمیادا لەگەڵێک شانۆیی گرنگدا بەشداریم کرد، پاشان لەساڵی داهاتووی خوێندنی ئەکادیمیادا، بەشداریکردنم لەبەرهەمە شانۆییەکاندا روویان لەزیاد بوون کرد. بۆنمونە لەگەڵ (د. سەڵاح القصب)دا، لەشانۆیی (مەلیک لیر)دا وەک ئەکتەری سەرەکی شانۆگەرییەکە رۆڵم بینی. هەروەها لەگەڵ (سامی عبدالحمید)ی مامۆستامدا کاری نواندنم ئەنجامداوە، کەدەکرێ بەشداریکردنم لەبەرهەمەکەیدا وەک شۆڕشێکی هونەری لەژیانمدا تەماشا بکەم، لەبەر چەند هۆکارێکی گرنگ، لەوانە چونکە خوێندکاری قۆناغی یەکەمی ئەکادیمیا بووم و هێشتا زمانی عەرەبیم نەدەزانی، لەگەڵ ئەمانەشدا، لەبەرهەمەکەی مامۆستای خۆشەویست و هونەرمەندی گەورە (سامی عبدالحمید)دا بەسەرکەوتوویی کاری نواندنم ئەنجامدا. قبوڵکردنی کارکردن لەم بەرهەمەدا بۆ من وەک رووبەڕووبوونەوەیەکی گەورە وابوو، کەتیایدا سەرکەوتوو بووم. پاشان ژمارەیەک رۆڵی گرنگترم لەگەڵ کۆمەڵێک هونەرمەندو دەرهێنەری گەورەی وەک (عەزیز خەیون) لەشانۆیی (گوڵەکان هی کێن؟)و لەگەڵ خاتوو (عواطف نعیم)ی دەرهێنەریشدا کاری نواندنم ئەنجامداوە. شانۆیی (گوڵەکان هی کێن؟) لەفێستیڤاڵی شانۆی عەرەبیدا بەشداریکردو پاش نمایشکردنی شانۆگەرییەکە، هونەرمەندی شانۆکار (برسل الفریدی) هاتە سەر تەختەی شانۆکەو لەبەردەمی جەماوەردا دەستی ماچ کردم و، سەرسامی خۆی بۆ شێوازی جوانی نمایشەکەم دەربڕی و وتی: (فرمێسک گەرچی زمانی عەرەبی نازانی، لەگەڵ ئەوەشدا توانیت رۆڵی کاراکتەرەکە بەرجەستە بکەیت و، بەشێوازێکی جوان نمایشی بکەیت).

هەر ئەم هەستە راستەقینانە، هێزو توانایان بەمن بەخشی و پاڵیان پێوە نام بۆ ریسک کردن و قبوڵکردنی زیاترو زیاتری رووبەڕووبوونەوەکان.

دواتریش لەگەڵ هەردوو هونەرمەندی شانۆکار (د. عەقیل مەهدی، حسین علی هارف)دا کاری نواندنم ئەنجامداوە، لەبەرهەمێکی شانۆیی هونەرمەند (صلاح عبدالصبور)دا، خەڵاتی باشترین ئەکتەرم بەدەست هێنا. کەتیایدا وەک کچە ئەکتەرێک رۆڵی لاوەکیم لەشانۆگەرییەکەدا نمایشکرد. هەر لەو سەردەمەشدا لەگەڵ ژمارەیەک خوێندکارو هونەرمەندی کورد دا لەهەندێ شانۆگەری کوردیدا کارم کردووە، کەئەمانە بوون (رزگار، شەماڵ عومەر، نیگار حەسیب قەرەداغی). لەناو ئەو بەرهەمە شانۆییانەدا کەپێکەوە لەگەڵ هونەرمەندانی کورد دا پێشکەشمان کردن، نمایشی شانۆیی (لەچاوەڕوانی گۆدۆ)م لەیادە، کەلەگەڵ کچە هونەرمەندی هاوڕێم (نیگار حەسیب قەرەداغی)دا، نمایشی رۆڵی کارەکتەرە سەرەکییەکانی شانۆگەرییەکەمان کرد، کەلەو سەردەمەدا ئێمە دوو کچی شانۆکار بووین کەبۆ یەکەم جار تەقلیدی کاری نواندنمان تێکشکاند.

هەروەها لەگەڵ (عبدالقهار)ی هاوڕێمدا لەشانۆگەری (عنقاء منبعثة)دا کاری نواندنم ئەنجامداوە و خەڵاتی باشترین کچە ئەکتەرم بەدەست هێنا ساڵی ١٩٨٧. دواجار هەلی ئەوەم بۆ هەڵکەوت لەگەڵ هونەرمەندی بەناوبانگ (د. سەڵاح القصب)دا لەشانۆگەری (گەمەی خەون)دا بەشداری بکەم، پاشان لەبواری دەرهێناندا، سوودم لەئەزموونی ئەم هونەرمەندە مەزنە بینی، وەک چۆن پێشتر دەربارەی هونەری شانۆ بەگشتی سوودم لەسەرجەم زانیارییە قوڵەکانی بینی.

- ئایا دەکرێت دەربارەی رۆڵی خۆت لەشانۆیی (نالی، یاخود نەسیمی بەرەبەیان) بۆمان بدوێیت؟ هەروەها دەکرێت بزانین چۆن رۆڵی کەسیەتی ئەو شاعیرەت (مەبەست لە سالم ی شاعیرە. و.ک) لەخۆتدا بەرجەستەکرد، کاتێک لەنیشتمانەکەی خۆیدا بەدەست غوربەتەوە دەناڵێنێ؟

+ئەم شانۆگەرییە دەربارەی ئازارەکانی شاعیری گەورەی کورد (نالی) دەدوێ کەلەسەردەمی بابانیەکاندا ژیاوە، کەماوەیەکی دیاریکراو فەرمانڕەوایەتی کوردستانیان کردووەو پاشان لەسەر ئارەزووی گرتنە دەستی دەسەڵات ناکۆکی لەنێوانیاندا دروست بووە. هەرئەمەش پاڵی بە (نالی) شاعیرەوە دەنێت لەوسەردەمەدا سەفەر بکات بۆ دەرەوەی وڵات. لەهەمان کاتیشدا هاوڕێ شاعیرەکەی (سالم) کەمن رۆڵی ئەوم لەشانۆگەرییەکەدا نمایشکرد لەنیشتیمان دەمێنێتەوە، ئەم شانۆگەرییە لەزۆر رووەوە چارەسەری خۆشەویستی و سەیدابوونی نالی دەکات بۆ نیشتمانەکەی و چارەسەری سۆزو ئەوینی ئەم شاعیرەش دەکات بۆ یادەوەرییەکانی. بەڵام لەبەرهەمەکەدا هاوڕێ شاعیرەکەی (سالم) بەدەست نارەحەتی لێکدابرانەوە ئازار دەبینێت، هەروەها بەدەست ئەو سۆزو ئەوینەشەوە دەناڵێنێ کەبۆ شاعیرە هاوڕێ نائامادەکەی هەیەتی.

- وا دیارە تۆ ئارەزووی رێڕەوە کلاسیکییەکانی شانۆ بکەیت، هەڵوێستت لەبەرامبەر قوتابخانە هاوچەرخەکانی شانۆدا چییە؟

+ راستە من ئارەزووی رێڕەوە کلاسیکییەکانی شانۆ دەکەم، چونکە تۆ گەر بتەوێت هەر شتێک بونیاد بنێین، پێویستە لەسەرت کەپێشتر بنەڕەت و بناغەی دروست بکەیت. پاشان بەم شێوازەو پلەبەپلە سەردەکەویت بۆ سەرەوە. شانۆ کۆمەڵێک بنەماو یاسای توندی هەیە کەپێویستە لەسەرمان وابەستەبین پێیانەوەو فەرامۆشیان نەکەین تا لەکیسمان نەچن، وەک چۆن لەهەندێ لایەنی شانۆی مۆدێرندا ئەمە رەچاو دەکرێت. (کامەران رەووف)ی دەرهێنەر، لەشێوازی دەرهێناندا تێکەڵەیەک لەنێوان هەردوو شێوازی کلاسیک و مۆدێرنی شانۆدا دروست دەکات. لەراستیدا منیش ئەو تێکەڵاوکردنەم یەکجار خۆش دەوێ، لەشانۆگەری (باڵندەی دەریا)دا دیکۆر لەفەزای شانۆدا هەڵنەواسراوە، بەڵکو لەسەر زەوییە، ئەمەش گوزارشت لەدڵ و لەدەمارەکانی خوێن دەکات. ئێمە کەبەرەو دڵ دەڕۆین بەناو دەمارەکانی خوێندا گوزەر دەکەین، ئایا ئەمە نزیکایەتییەکی مۆدێرن نییە لەکاری نواندندا؟

بەهەرحاڵ من بۆخۆم هەر کاتێک سەرقاڵی کاری نواندن بم، تا ئاستێکی گەورە تێکەڵ بەرۆحی ئەو کاراکتەرە دەبم کەنمایشی دەکەم، بەدڵنیاییی رەنگە باوەڕ بەوە نەکەیت گەر بڵێم، پاش ئەو رۆڵەی کەلە شانۆگەری (نالی، یاخود نەسیمی بەرەبەیان)دا نمایشم کرد، بۆماوەی سێ مانگ لەناو جێگادا نەخۆش کەوتم، هۆی نەخۆشیەکەشم بریتی بوو لەترسی زۆرو شڵەژانم لەبەردەم کامێراداو لەناو ستۆدیۆدا، کەلەوانە بوو هەر ئەم ترس و شڵەژانەی من ببێتە مایەی شکستی سەرجەم کارەکە.

بێگومان ژیانی هونەریم لەڕابردوودا هەر هەمووی لەسەر تەختەی شانۆ بەسەر بردووە، کەئازادی و گەرمی و سۆزو خۆشەویستی پێبەخشیوم و سەرشاری کردووم بەژمارەیەک هەستی زۆر کەنازانم چۆن گوزارشتیان لێبکەم.

- ئایا قەوارەو ئەندازەی زمانی جەستە لای تۆ لەنواندنی کاری شانۆییدا چەندە، ئایا ئەم زمانە بەئەندازەیەک بەرز رادەگریت کەبیخەیتە ئاستی زمانی قسەکردنەوە؟

+ زمانی جەستە لای من بریتییە لەزمانێک کەگوزارشت دەکات، زمانێکی پڕ دەلالەت کەلە ئاگایی و هەستە ناوەکیەکانمەوە سەرچاوە دەگرێت، چونکە من رۆژانە لەهەوڵی راهێنانی زمانی جەستەدام، لەرێگای راهێنانە بەردەوامەکانەوە. هەروەها پێموایە ئەو ئەکتەرەی نەتوانێت بەجەستەی بدوێ، ناتوانێت بەزمانیشی قسە بکات. بەڵکو لەمە زیاتریش دەڕۆم و پێموایە زمانی جەستە پێویستە هەڵقوڵاوی ئاگایی و هۆشیارییەکی پتەوو هەستگەلێکی ناسک و گرگرتوو بێت. هەروەها بەبڕوای من تاکە شتێک کەزمانی جەستە سەرکوت دەکات لای ئێمە، ئەو خوونەریتە توندە کۆمەڵایەتیانەن کەبەبەردەوامی و بەشێوەیەکی گشتی شمشێری عەیبەو شوورەیی بەڕووی ئەکتەرو هونەرمەنداندا بەرزدەکەنەوە. پێشموایە، هەر کاتێک بمانەوێ سانسۆرەکان تێک بشکێنین و تەجاوزی ئەو یاساو نەریتە کۆمەڵایەتیانە بکەین کەهەرگیز بەزەیی ناناسن زمانی جەستە پێش دەکەوێ، پەرە دەسێنێت..■

× سەرچاوە: رۆژنامەی (الزمان) ژمارە (٤٣٤)

هونەرمەندی شانۆکار: فرمێسک مستەفا

شانۆیی (گوڵەکان هی کێن؟) و لەگەڵ خاتوو (عواطف نعیم)ی دەرهێنەریشدا کاری نواندنم ئەنجامداوە. شانۆیی (گوڵەکان هی کێن؟) لەفێستیڤاڵی شانۆی عەرەبیدا بەشداریکردو پاش نمایشکردنی شانۆگەرییەکە، هونەرمەندی شانۆکار (برسل الفریدی) هاتە سەر تەختەی شانۆکەو لەبەردەمی جەماوەردا دەستی ماچ کردمو، سەرسامی خۆی بۆ شێوازی جوانی نمایشەکەم دەربڕی و وتی: (فرمێسک گەرچی زمانی عەرەبی نازانی، لەگەڵ ئەوەشدا توانیت رۆڵی کاراکتەرەکە بەرجەستە بکەیت و، بەشێوازێکی جوان نمایشی بکەیت)

(ئاوازەکانی سەرزەمینی دایکم)

(ناڵەی سۆراخی شوناسێکی نادیار)

ئومێد ڕەفیق

فیلمی (ئاوازەکانی سەرزەمینی دایکم)ی بەهمەنی قوبادی کەباس لەزەمەن و نەهامەتی و بەسەرهاتی تاڵی کورد دەکات، جیاوازتر لەفیلمی (ساتێک بۆ مەستی ئەسپەکان) هاتووە کۆمەڵێک سوژەو بابەتی جیاوازی تێدا دەرخستووە. یاخود دەتوانین بڵێین ئەو سەفەرەی میرزاو عەودەو بەرات کەکارەکتەری سەرەکی ناو فیلمەکەن، کۆمەڵێک بابەتی تیا کۆ دەبێتەوە کەهەریەکەیان شایانی ئەوەن بکرێتە فیلمێکی سەربەخۆی سینەمایی. بەڵام خودی بەهمەن لەوەڵامی دەرهێنەرە ئوستراڵییەکەدا کاتێ فیلمی (ساتێک بۆ مەستی ئەسپەکان)ی دیبوو، ووتبووی (ئەم سوژانە زۆرن لەفیلمێکدا کۆتکردوونەتەوە)، وەڵامی ئەم پرسەی داوەتەوە و دەڵێت ((سوژەکانی ئەم فیلمە تەنها گرتەیەکی ژیانی رۆژانەی میللەتەکەی منەو زۆر شتی تریش هەن کەبەهەزارەها فیلم کۆتایی نایەن..)).

گرێی فیلمەکە یاخود ئەوەی بەهمەن دەیەوێ لەفیلمەکەدا کاری لەسەربکات لەسەرەتاوە تاکۆتایی، گەڕانی و سۆراخی میرزایە بەشوێن هەنارەی ژنی تەڵاقدراویدا، بەسادەیی ئەمە مانای فیلمەکەیە. بەڵام بەهمەن لەدیوێکی تری هەنارەدا دەیەوێت بەشوێن شوناسێکی نەتەوەیی و ژیانێکی بەختەوەریدا بگەڕێت. لەنهێنی ناوی هەنارەدا بەهمەن خواست و داواکاری و هەوڵە یەک لەدوای یەکەکانی کورد بەشوێن ئازادی و سەربەخۆییدا بە (هەنارە) ئەچوێنێ کەجگەلە وەرزی خۆی ناتوانێ لەبەردەم کرێوەی بەفرو سەختییەکانی زستاندا خۆ رابگرێ و دەکەوێتە بەربەرەکانێ لەگەڵ وەرزی نامۆداو پێویستە ململانێ لەگەڵ مانەوەی خۆیدا بکات. لەوێدا، دەتوانین بڵێین هەموو کارەکتەرە ئەکتیڤ و نائەکتیڤەکان هەنارەن، یاخود ئەبنە هەنارەو لەزۆر پۆست و رۆڵی جیاوازدا دەردەکەون، کە بەهەموویانەوە لەئاست خوێندەوارو مامۆستاو ژن و منداڵدا، خۆشەویستی و تامەزرۆیی خۆیان بۆگۆرانی (هەنارە هەنارە) دەرئەبڕن کەلەلایەن عەودەو بەراتەوە لەزۆر شوێنی جیاوازدا بەئیقاع دەوترێ. بەڵام بەشێوەیەکی تایبەت بەهمەن تەنها ژنەکان دەخاتە فۆرمی هەنارەو هەموو ئەو دەردە کۆمەڵایەتیانەش کەلەداب و نەریت و هەبووی خۆرسکی کورد لەهەریەک لە: بڤەی دەرکەوتنی ژن، پیاو سالاری، باوک سالاری، گرفتی نەبوونی نێرینە و خۆشویستنی کوڕ، لەلایەن پیاوانەوە رووبەرووی هەنارە دەکرێنەوە، لەلایەن ژنەکانەوە بەرپەرچ دەدرێتەوەو تەنها خودی بەرامبەرەکان بەبەرپرسیار دەزانن.

بابەتێکی ترکە بەهمەن کاری لەسەر دەکات دەرخستەی کەسایەتییەکی بێباک و بێ هەڵوێستە کەلە بەرگی (دکتۆر)دا دەریدەخات و تێنەگەیشتنی ئەوە لەهەموو ئەو ئازارو ژیانە سەختەی بەرامبەرەکانی تێدا دەژین تا ئەودەمەی خودی خۆیان دەکەونە ناو ئەو واقیعە تاڵانەو لەلایەن ناحەزانی هاوڕێ و دراوسێ و هاوژیانییەوە، هەمان خوێندنەوەی بۆ دەکرێ. بەمانایەکی تر دەتوانین بڵێین کەسایەتی دکتۆر، بوونی ئەو لەڕادە بێ ئەژمارەی رۆشنبیرو خوێندەوارەی کوردە کەچوونەتە سەنگەری بەرامبەرو دڵیان لەئاست ئەو ئازارو دەربەدەرییەی گەلەکەیان دانەخورپاوە، یاخود دەنگێکی لەهیچ کەمتر هاوتەبابن لەگەڵ زۆرینەی چین و توێژەکانی ماڵی کورد.

بەهمەن لەکۆتایی فیلمەکەداو لەو گرتانەی (هەنارە) نایەوێ بەهۆی تووشبوونی دەموچاوی بەبەڵەکی لەئەنجامی کیمیاویدا میرزا ببینێ و لەبەرامبەردا کچەکەی بۆ دەنێرێ، دەیەوێ بڵێ گوتارو دروستکردنی کلتورێکی نوێ واجبێکی حەتمی هەنوکەیە کە لەسیاسەتکردن و مامەڵە لەگەڵ ژیاندا هاوسەنگ بێت و بنەمایەکی پاکیزەی دوور لەبوغزو کۆنەقین هەبێت لەئاست بەرامبەرەکانی کورد دا. بەدەربڕینێکی تر لەنهێنی خۆپیشان نەدانی هەنارە بەمیرزا، بەهمەن لەجیاتی داغ و حەسرەت هەڵکیشان بۆ رابردوو دێت ژیانێکی تر دەخاتە پێش چاوو لەنەرمی قبوڵکردنی کچەکەی هەنارە لەلایەن میرزاوە دەیەوێ بڵێ: مادام بتوانین جۆرێکی تر لەژیان مومارەسە بکەین، دەتوانین رابردووەکان پشتگوێ بخەین. بەڵام لەهەمان کاتیشدا بەهمەن گوتاری پێشترو برینەکانی رابردووی کورد فەرامۆش ناکات، کەلەمانەوەی هەنارە لەبرینەکانییەوەو (هیوای دووبارەی بینینەوەی میرزادا) بەرجەستەی دەکات.

ماوەتەوە بڵێین سەرەرای ئەم هەموو مەدلولە قوڵانە لەفیلمەکەدا تەنزو شتە سادەکان توانیویەتی رێگا بۆ خەڵکانێکی زۆر سادە خۆش بکات تا لەئاست چیرۆک و دیالۆگەکاندا بێزار نەبن و بەئەندازەی زیاد لەویستی خۆیان چێژی لێ ببینن.■

هونەرمەند بەهمەنی قوبادی

پەیامی لاپەڕە

حەمە بچکۆل

ئەگەر هەنگاوەکان بەم شێوەیە بڕۆن، ئەوا ئاسۆی ئایندەی وەرزش ئەرخەوانییە، چونکە ئەمجارەیان وەرزشمان وەرزشێکی سەرانسەری کوردستانییە، بەرپرسانی وەرزشو وەرزشکارانو راهێنەرانو داوەرانو کەناڵە راگەیاندنە جۆربەجۆرەکانو لیژنە جۆربەجۆرەکانی بەڕێوەبردنی جامی فوتبۆڵی کوردستانو لەسەرو ئەمەشەوە ئەو جەماوەرە وەرزشییەی کەخەریکن وردە وردە یاریگاکان پڕئەکەنەوەو روولەزیادبوونن، ئەگەر وەرزشکارێک یا راهێنەرێک، بەڕێوەبەرێک، کادیرێکی راگەیاندن، یاخود جەماوەرێکی وەرزشی لەبرا عەرەبەکانو برا تورکەکانمان هەبن. هەر لەو کەسانەن کە لەرەسەن دا نیشتەجێی کوردستانی باشوورن، ئیتر ئەنجامی کۆتاییش هەر یانەیەک یەکەمی بەدەست بێنێ ئەوا سەرکەوتنە بۆ وەرزشو هەموو وەرزشکارانی کوردستانی باشوور لەزاخۆوە تا خانەقین، نوخشە بێت لەیارییەکانی تریشمان، بەهیوای وەرزشێکی سەرانسەری کوردستانی، بەهیوای دەزگایەکی وەرزشی یەکگرتووی کوردستانی پێی خۆزگە ئەنێینە ساڵی "٢٠٠٥"ەوە..■

ئەنجامی قۆناغی دووەمی جامی فوتبۆڵی یانەکانی کوردستان

یانەی پێشمەرگە

پاش نیوەڕۆی دووشەممە ٢٠٠٥/١/١٠ لەیاریگاکانی کوردستان یارییەکانی قۆناغی دووەمی جامی فوتبۆڵی یانەکانی کوردستان کراو ئەمەش ئەنجامەکانێتی:

لەیاریگای کەرکوک یانەی کەرکوک لەیانەی کۆیەی بردەوە ٢-سفر

لەیاریگای سەورە یانەی سەورە لەیانەی داسنیای بردەوە ١-سفر

لەیاریگای فرانسوا هەریری یانەی هەولێر لەیانەی پێشمەرگەی بردەوە ٣-١

لەیاریگای سلێمانی یانەی ئازادی لەیانەی زاخۆی بردەوە ٧-١

لەیاریگای دهۆک یانەی دهۆک لەیانەی مەتینی بردەوە ٣-سفر

لەیاریگای سلێمانی هەردوو یانەی سلێمانیو ئارارات بەیەک گۆڵ بەرامبەر بوون

لەیاریگای فرەنسۆ هەریری هەردوو یانەی پێشکەوتنو سیروانی نوێ بەدوو گۆڵ بەرامبەر بوون

لەیاریگای هەڵۆ هەردوو یانەی هەڵۆو بروسک بێ گۆڵ بەرامبەر بوون.

ئەمەو لیژنەی باڵای جامی فوتبۆڵی یانەکانی کوردستان بڕیاریان دالەم هەفتەیەدا یارییەکان بووەستێنن بەهۆی تاقیکردنەوەی نیوەی ساڵی خوێندکارانەوە. ■

کۆبوونەوەی لیژنەی ئۆلۆمپی کوردستان

بەسەرپەرشتی بەڕێز مەلا بەختیار سەرۆکی لیژنەی ئۆلۆمپی کوردستان سەعات "٣"ی پاش نیوەڕۆی شەممە ٢٠٠٤/١/١٥ کۆمیتەی تەنفیزی لیژنەی ئۆلۆمپی کوردستان کۆبوونەوەیەکیان کردو بڕیاریان دا:

١-بەناردنی شاندێکی لیژنەی ئۆلۆمپی کوردستان بۆ لای بەڕێز سەرۆکی حکومەت بۆ چاک کردنو دروست کردنی هەندێ یاریگا لەکوردستان دا.

٢-بڕیاریان دا بەدروست کردنی سایتێکی وەرزشی لەئینتەرنێت بۆئەوەی وەرزشکاری کورد ئاگاداری نوێترین هەواڵو رووداوەکانی وەرزشی جیهانو کوردستان بێت.

٣-دروستکردنی رۆژژمێرێکی وەرزشی "تقویم" لەلایەن لیژنەی ئۆلۆمپی کوردستان کەئاماژە بکات بەلیستی "١٣٠"، ئەم رۆژژمێرە بەزووترین کات نزیکەی ٣٠٠ هەزار دانەی لێ چاپ بکرێو بەبێ بەرامبەر بەهەموو کوردستان دا بڵاوبکرێتەوە.

٤-دروست کردنی لیژنەیەکی باڵای وەرزشی خۆبەخش لەلایەن لیژنەی ئۆلۆمپی کوردستانەوە کەسەر بەهیچ حیزبو لایەنێک نەبێت بۆ هوشیارکردنەوەی هاوڵاتیان بەگشتیو وەرزشکاران بەتایبەتی بۆ بەشداریکردنی لەهەڵبژاردنەکانی شارەوانیو کوردستانو عێراق لەبەر گرنگی ئەم هەڵبژاردنە چارەنووسسازانە بۆ گەلەکەمان. هەر لەبەرئەمەش بڕیارە سەعات ٣ی پاش نیوەڕۆی ٤ شەممە گەورەترین کۆبوونەوەی وەرزشی لەگەڵ بەڕێز مام جەلال سازبدرێ. بۆ ئەم مەبەستەش هەموو یانەو تیپە میللییەکان لەئێستاوە ئاگاداربن. بۆ ئامادەبوونی وەرزشکاران.

٥-بڕیاردرا لەکۆبوونەوەی ئایندەدا وتوویژ لەسەر راگەیاندنی وەرزشی تەلەفزیۆنی کوردستان بکرێ بەتێرو تەسەلی.■

خولی فوتبۆڵی یانە پلە نایابەکانی عێراق

لەچوارچێوەی خولی فوتبۆڵی یانە پلە نایابەکانی عێراق لەماوەی دوو هەفتەی رابووردوودا تیپی فوتبۆڵی یانەی "هەولێر" دوو یاری لەیاریگای بەگۆڵێک بەمەش یانەی "سیروانی نوێ" بەخاڵێکی بەنرخەوە گەڕایەوە بۆ سلێمانیو سەری جەماوەری وەرزشی خۆی بڵند کردەوە.

یانەی سیروانی نوێ

"فرەنسۆ هەریری" سازدا:-

یاری یەکەمیان لەیانەی "سلێمانی" بردەوە بە ٥ گۆڵی بێ بەرامبەر، لەیاری دووەمیش دا کە پێنج شەممە ٢٠٠٤/١٢/٣٠ لەهەمان یاریگادا لەگەڵ یانەی "سیروانی نوێ"دا لەیارییەکی گەرمو ئاستی هونەری بەرزو هەژێنەردا بەرامبەر وەستان

هەروەها لەچوارچێوەی هەمان خول دا پاش نیوەڕۆی ٥ شەممە ٢٠٠٥/١/١٣ لەیاریگای سلێمانی هەردوو یانەی سلێمانیو کەرکوک بەدوو گۆڵ بەرامبەر بوون، .. لەیاریگای زاخۆیش یانەی زاخۆ بەیەک گۆڵی بێ بەرامبەر لەیانەی سیروانی نوێی بردەوە..■

مایکرۆسکۆپی لاپەڕە

-ئەو دیوارەی نێوان یاریگای شەهید "حەمە حسەین" و ئامادەیی "خانزاد"ی کچان زۆر نزمە، زۆر بەئاسانیو بەردەوام تۆپ لەیاریگاکەوە ئەکەوێتە خوێندنگەی ناوبراوەوە، ئەمەش ئەبێتە سەغڵەت کردنی مامۆستایانو خوێندکارانی خوێندنگەکەو ناخۆش بوونو وەستانی یارییەکانو مەشقەکانی ناو ئەو یاریگایە ئاشکرایشە ئەو یاریگایە موڵکی یانەی وەرزشی سیروانی نوێیە، خۆزگە بەڕێزان دەستەی بەڕێوەبەرانی ئەو یانەیە شورایەکیان لەتۆڕی تەل بە بەرزی "٤-٥"م لەم سەری دیواری ناوەندی هەردوو یاریگاو خوێندنگای ناوبراوەوە دروست ئەکرد، کە لەو بڕوایەدام سوودی هەردوو لایەنی ناوبراوی تیادا دەبێت.

-یەکێتی ناوەندی فوتبۆڵی کوردستان کاری باشی کردووە لەبەڕێوەچوونی خولی فوتبۆڵی یانەکانی کوردستان دا،بەڵام نازانم بۆچی لەهەندێ یاریدا چەند منداڵێک لەدووای گۆڵەکانەوە دائەنێ بۆ تۆپ هێنانەوە، لەهەندێ یاریش دا کەسی لێ نییە تۆپ بهێنێتەوە؟

-یەکسان بوونی تیپی فوتبۆڵی یانەی وەرزشی "سیروانی نوێ" لەگەڵ تیپی فوتبۆڵی یانەی "هەولێر" لەجامی یانەکانی کوردستان دا لەیاریگای "فەرەنسۆ هەریری" بە یەک گۆڵ سەرکەوتنێکی گەورەیە بۆ یانەی "سیروانی نوێ"، بەتایبەتی لەیاریگای هەولێرو لەبەردەم جەماوەری هەولێردا ئەو یارییە کراوە..

-هەڵبژاردنێکی نوێ بۆ کۆمیتەی تەنفیزی لیژنەی ئۆلۆمپی کوردستان پێویستییەکی گرنگو داواکارییەکی گرنگتری زۆربەی هەرە زۆری وەرزشکارانی کوردستانە کەهەقی وایە زوو بەزوو جێبەجێ بکرێ.

-بردنەوەی تیپی باڵەی هەڵبژاردەی کوڕانی سلێمانی، لە هەردوو تیپی باڵەی هەڵبژاردەی بەغداو بەسرە لەیاریگای هەولێر سەرکەوتنێکی گەورەو مێژووییە، بەتایبەتی کەئەمڕۆکە لەسلێمانی دا هیچ هۆڵێکی داخراو نییە بۆ یاریو مەشقکردنی تیپەکانی باڵەی یانەکانمان.■

رۆجێر فیدری لەپاڵەوانێتی فەتەربۆ تێنسی سەرزەوی یەکەم بوو

مایکل ئۆین (ریال مەدرید) لەنێوان یاریزانانی هێڵی بەرگری (بلد الولید)

مارادۆنا: سەردانێکی چاوەڕوان نەکراو بۆ یۆنان

ناونیشان
سلێمانی - شەقامی سالم
مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان
تەلەفۆن: ٣١٢٧١٢٠ - ٣١٤٠٤١٦
E-mail
info_chawder@yahoo.com
info_obsever@yahoo.com
نرخی (٢٥٠) دیناره

THE OBSERVER
Aweekly Political, Educational & Social Press - Kurdistan - Iraq
No.: (14) 17-1-2005

خاوەنی ئیمتیازو بەڕێوەبەری بەرپرس
مەلا بەختیار
ستافی کارا
سامی هادی، جەمال حوسێن
نەخشەسازی: جەلیل حسێن – ئینتەرنێت: سۆران عەبدوڵڵا
پیتچنین: سۆران بورهان؛ تەها حەمە نوری؛ ئیبراهیم حسێن

ئابووری شەشەم
شەریک شعور

بۆچ دەمکوژی؟

هەموو کەس ئەزانێ کە ئیزرائیلی فەقیرە قوڕبەسەرەکانی هندستان برسێتییەو هی خەڵکە پۆشتەو پەرداخەکەی خۆرئاواش کۆلیسترۆڵو زەغگی خوێنەو ئیزرائیلی مەکتەبیش ئەو مەوزوعە سیاسییانەن کە مامۆستای بێتاقەت دەرسیان پێ ئەکوژێت. نانسی عەجرەمیش نەوعە ئیزرائیلێکە چونکێکم لەگەڵ هەموو کلیپێکی تازەدا سەری شەش حەوت کۆبوونەوەی پەرلەمانی میسر ئەخوات. سروشتیش کە رقی هەڵسێت ئەبێتە ئیزرائیلێکی ترسناکو لە بومەلەرزەیەکی نۆ ڕێختەرییا بە کونفەیەکونێک سەدان هەزار کەست بۆ خپ ئەکات. ئیزرائیل بەعزە جارێکیش ئەبێتە سایەقی ناشیو تەقلە بە ئوتومبیلو نەفەر لێئەداتو بەعزە جارێکیتریش ئەبێت بەو تاسە پلاستیکیانەی مرور کە لانسی سەیارەی سەریع ئەمرێنێت. ئەگەر ویستیشت وەختی دوو زەلامی بێ ئیش رووبەڕووی ئیزرائیل ببێتەوە ئەوا دەستێ دۆمینەیان بۆ تەئمین بکەو هەقت نەبێ. بەڵێ ئیزرائیل لە زۆر شتا خۆی ئەنوێنێ. کەڕەتی وا هەیە ئەبێتە حکومەتێکی زاڵمو ڕۆژانە لەو ئەبوغرێبو مەبووغرێبە ملی دەیان گەنجت بۆ ئەکات بە قەنارەداو کەڕەتێکی تریش ئەبێتە موعارەزەیەکی دەستکردو لە تانکەرێکی بۆمبڕێژکراوا مەجموعەیەک بێگوناحت بۆ ئەبات بە عاسمانا. عەجایەبتان لێ نەیەت فەسادی ئیدارییش ئەتوانێ ببێ بە ئیزرائیلو متمانەی میللەت مردار بکاتەوە. بە نیسبەت کەناریشەوە ئیزرائیل چنگی پشیلەیەو هینی ئاڵوشیش ئیزرائیل مەڵحەمی هایدرۆکۆرتیزۆنە. بەڵام ئێسک سوکترین ئیزرائیل کچە چاوکەژاڵەکانی ناو فۆلکلۆری کوردییەو ئەگەر باوەڕیش نافەرمویت گوێ لەو برا گۆرانیبێژە بگرە کە هاوار ئەکا ئەڵێ بۆچ دەمکوژی بە چاوان ناسکێ نازدارەی باوان؟ و دانیشن بەخێر.■

هونەرمەند (مەحمود یاسین) لەکارێکی مرۆڤ دۆستانەدا

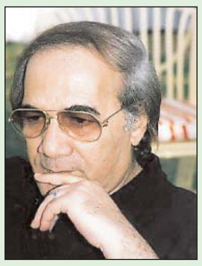

لەچەند هەفتەی داهاتوودا، هونەرمەندی گەورەی میسریو ئەکتەری بەناوبانگی بەرچاوی کامێرا (مەحمود یاسین)، بەکارێکی خێرخوازیو مرۆڤ دۆستانە دەچێتە (هەرێمی دارفور) لەوڵاتی سودان وەک (باڵوێزی نیەت پاکی) کە (پرۆگرامی خۆراکی جیهانیو قەڵاچۆکردنی برسێتی) تایبەت بەڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان، ئەو کارەی پێ سپاردووە. لەم گەشتەیدا ئەو هونەرمەندە باری سیاسیو مرۆیی ئەو هەرێمە بەسەردەکاتەوە کەدووچاری کارەساتێکی ترسناک هاتووە. گەشتەکەش لەمانگی شوباتی ٢٠٠٥دا دەست پێدەکاتو دواتر دوای تەواوکردنی کارە مرۆییەکانی دەگەڕێتەوە میسر بۆ تەواوکردنی ئەو فیلمانەی کەتەواوی نەکردوون..■

ئا: هەڵوێست

بومەلەرزەکەی ئاسیا سۆزی ئەستێرەکانی هۆلیود دەهەژێنێ

ژمارەیەکی زۆر لەئەستێرە بەناوبانگەکانی هۆلیود بەپەلە هەستان بەکۆکردنەوەی کۆمەک بۆ لێقەوماوانی کارەساتی بومەلەرزەکەی وڵاتانی خۆرهەڵاتی ئاسیا.. لەنێویشیاندا ئەکتەری بەناوبانگی سینەما (لیۆناردۆ دی کاپریۆ) برێکی زۆر پارەی تەرخانکردو دایە ڕێکخراوی (یونسیف) بۆ ئەو مەبەستە خێرخوازییە. بەڵام تائێستا نەزانراوە بری ئەو پارەیەی وەک کۆمەک بەخشیویەتی چەندە.. لەهەمان کاتدا لەسەر

پێگەکەی خۆی لەتۆڕی ئینتەرنێت (رابیتە)یەکی کردۆتەوە بۆ کۆکردنەوەی کۆمەک. هەر لەهەمان پێگەدا نامەیەکی ئاراستەی ئەوانە کردووە کەسەردانی سایتەکەی دەکەنو تیایدا نوسیویەتی (ئێستا ئێمە بەهەموو پێوانەکان رووبەڕووی کارەساتێکی مرۆیی گەورە هاتووین بۆیە پێویستە هەموان وەک یەک رووبەڕووی ئەو قەیرانە ببینەوە لەپێناو قوربانییەکانو کەسوکارەکانیان. پێویستە زیاتر چاکەی خۆمان بنوێنین لەگەڵیاندا.. کاتی دەستو دڵ داخستن نییە.. ژیان لەدەورو بەرمان دادەرمێو قوربانیەکانیش بەهەزاران لەبەرچاومان دەکەون. هەروەک چۆن جەنگێک بێت هاتووەو دەیەوێت هەمووان بپێکێ)..
دی کاپریۆ .. لەکاتێکدا کەلەشاری ڕۆمای وڵاتی ئیتاڵیا بوو، بۆ ریکلامکردن بۆ تازەترین فیلمی خۆی. کۆنگرەیەکی رۆژنامەنوسی بەست بەمەبەستی تیشک خستنەسەر هەوڵە خێرخوازییەکانی بۆئەو کارەساتە گەورەیە... جێی باسە فیلمە تازەکەی (لیۆناردۆ دی کاپریۆ) فیلمی (کەشتیەوانی ئاسمانی)یە. کەتیایدا رۆڵی (بەرهەم هێنەری گەورەو بازرگانی گەورەو خاوەنی پیشەسازی فرۆکە)، بلیۆنێری کۆچ کردوو (هوارد هیوز) دەبینێت. پاڵەوانێتی ئەم فیلمە بەهاوبەشی لەگەڵ (کیت بلانشیت)و (کیت باکنسال) رایی کردووە..■

رەمکان

پەیکەری تازەی ئازادی لەبەفر دروست دەکرێت

چەند رۆژێک بەر لەئێستا لەگۆرەپانی (سور) لەمۆسکۆو پایتەختی روسیا پەردە لەسەر پەیکەرێکی تازەی لەبەفر دروستکراو، لابرا کەناونراوە (پەیکەری ئازادی)و لەسەر شێوەی (پەیکەری ئازادی) ئەمریکی دروستکراوە. بەڵام بەرێچکەی روسی بەرجەستەکراوە. مەبست لەدانانی پەیکەرەکە، کۆکردنەوەی شارەکانی روسیایە بۆ سازدانی یارییەکانی ئۆلۆمپیادی ساڵی (٢٠١٢)ی مۆسکۆ.■

ئا: بانو

ستوونەکانی مەرگ

خوێندنەوەی: حەمە هاشم

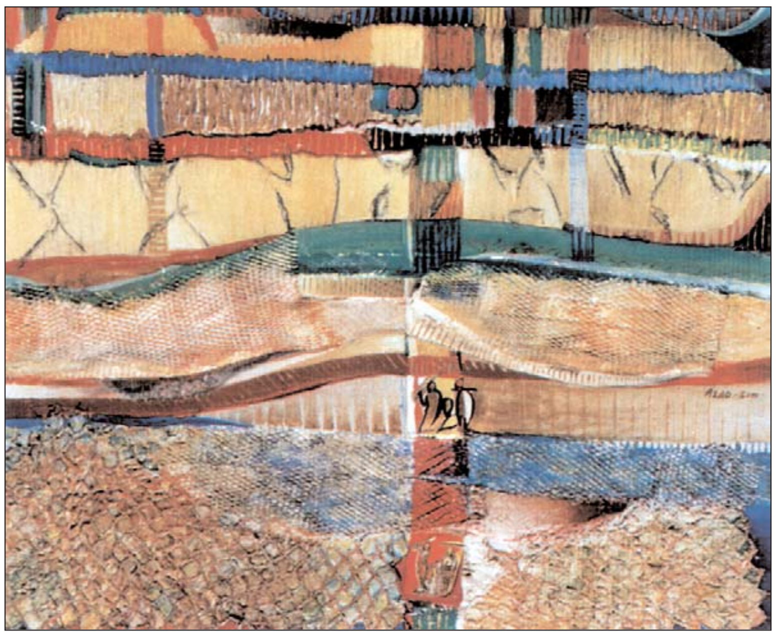

چەندین هێمای ئاسۆیی لەم تابلۆیەی هونەرمەند (ئازاد سابیر)دا دەبینرێت، هێڵی ڕەنگاوڕەنگی تۆخ، هیچ لەو هێڵانە سەرچاوەکانیان ناگەڕێتەوە بۆ کاڵبوونەوە، بەڵام لەکۆمەڵێ شوێنی جیاجیادا هێڵەکان لەبەریەک دەترازێتو ڕەنگێکی دیکە دەیگەیەنێتەوە بۆ ئاقارە مەبستدارەکەی خۆی.. سەرجەمیان گوزارشت لەکەلتورێک دەکەن، کە مەرگ دەستەمۆی کردووە، کەلتووری مردن کەلتوورێکی زیندووە لەرۆژهەڵاتدا، (ئازاد) دەیەوێت بەرەنگارییەک دروست بکات کە رووناکی بێتو دژایەتی ئەو کەلتورەی پێبکات، کەلتورێک کە لە زاکیرەی مرۆڤەکاندا بەتۆخی بوونی هەیە.. لەهەندێ شوێندا هێڵی ستوونی کورت بەدیدەکەین، بەڵام ئەمەش هێزی ئەوتۆی نیە، لەبەرامبەر ڕاکشانی هێڵە ئاسۆییە تۆخەکان، کەچی ئەگەر وردتر سەیر بکەین لەژێرەوە هێڵە ئاسۆییو ستوونیەکان تێکەڵ دەبنەوەو پانتاییەکان دەگۆڕن، دواتر لەسەرەوە هێڵی ستوونی ورد لەنێواخنی زۆربەی هێڵەکانی دیکە، بەرێژەیەکی زۆر خۆی دەسەپێنێو دەربڕینەکانمان بۆ زیندووتر نیشان دەدات.. ئەم بەرهەمە هونەرییە لەتەکنیکدا جیاوازی زۆر لەخۆ دەگرێتو چەند ماتریالێکی ڕەمەکی بەشداری تێدا دەکەن. وەک (تۆڕی پلاستیکیو قوماشو مقەبا) دواتر ڕەنگ کردنیان بەڕەنگی (ڕۆنی) خاسیەتەکانی ئەم ماتریاڵانە ون دەکاتو وەری دەگرێتەوە، کە ئەمە بۆ خۆی لەکارێکی وادا سوودبەخش نیەو دەرکەوتنی ئەو ماتریاڵانە وەکو خۆیان، ڕەنگە لە بەخشینی بەها ئیستاتیکیەکاندا سوودی زۆرتری هەبێت بۆ بینایی.. لێرەدا ئەوەشمان بۆ دەردەکەوێ کە هونەرمەند (ئازاد سابیر) لە چارەسەرکردنی ئەم گرفتە تەکنیکیەدا بایەخدار نەبووە.. بەڵام لەڕووی دەربڕین کاریو هاوسەنگیەکانو دابەشکردنی هێڵی سەرەکیەکانی تابلۆکەدا سەلیقەیەکی باشی بەدەرخستووە.■

مەکۆکی هویگنز گەیشتە سەرمانگی (تایتان)

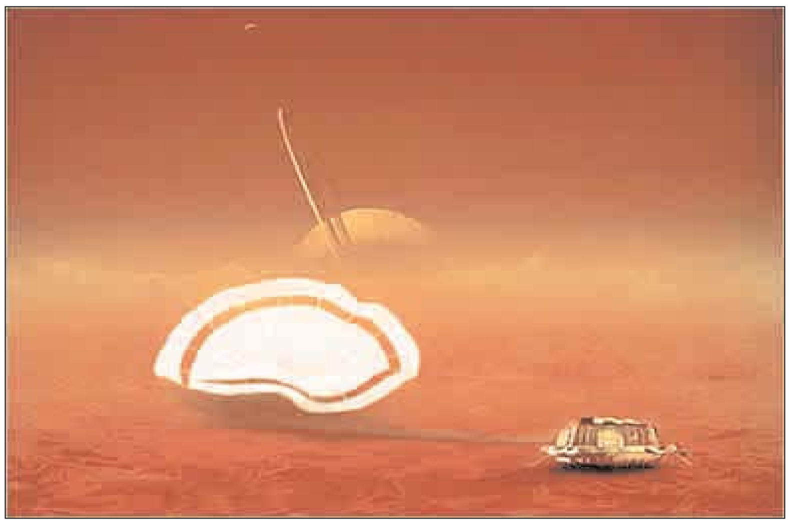

مەکۆکی (هویگنز)، توانی بەسەرکەوتویی لەسەر رووی مانگی (تایتان) بنیشێتەوە، کەیەکێکە لەمانگەکانی هەسارەی زوحەل کە (١٠٥) ملیار کیلۆمەتر لەزەوییەوە دوورە، توانی بەسەرکەوتوویی یەکەم زانیاری بنێرێت بۆ ویستگەی زانیاری ئاسمانی ئەوروپا لە ئەڵمانیا. ئەم هەنگاوە یەکێکە لە گەورەترین دۆزینەوەکانی مرۆڤ بۆ زیاتر ئاشانا بوون بەنهێنییەکانی گەردوون.
هویگنز دوای ئەوەی توانی لەسەر روی تایتان بەسەلامەتی بنیشێتەوە، توانی نزیکەی نیو سەعات زانیاری بنێرێت پاش ئەوەی زانایان پێشبینیان دەکرد لە (٣) دەقیقە زیاتر زانیاری نەنێرێت چونکە پسپۆران ترسی ئەوەیان هەبوو هویگنز بەسەلامەتی نەگات، چونکە مانگی تایتان کەشو هەوایەکی زۆر ساردی هەیە کەپلەی گەرمی (١٥٠) ژێر سفرە. هویگنز زانیارییەکان دەنێرێت بۆکەشتی ئاسمانی کاسینی، لەوێشەوە رەوانەی زەوی دەکرێت. هویگنز نزیکەی (٢١) رۆژە لەگەشتی ئاسمانی کاسینی جیابۆتەوە، بەڵام کەشتی کاسینی (٢٠١) ملیار کیلۆمەتری بریوە لەزەوییەوە پاش ئەوەی لەبنکەی (کاپ کاناڤیرال) لە فلۆریداو لەساڵی ١٩٩٧ گەشتەکەی دەست پێکردووە.■

ئا: دەریا

گۆڤاری زرێبار.. بەناوەرۆکو روخسارێکی تازەوە

گۆڤاری زرێبار کەپێشتر لەلایەن (عادل محەمەد پور)ەوە، هاوشێوەی گۆڤاری (سروە، ئاوێنە، مەهاباد) یان هەر گۆڤارێکی تر، کەبابەتی هەمەچەشن بۆ خوێنەری گشت (عام)ە دەردەچوو، هاوکات کەپێی ناوەتە ساڵی هەشتەمیەوە، بەدەسپێکێکی جوانو پڕ بایەخو، بە خەتێکی رۆشنبیری، باکگراوندێکی هزریو رووناکبیری قوڵەوە، خۆی ئارایشت داوە. بەشێوەیەک کەدەیەوێت جێ پەنجەی خۆی بەکاریگەری بەرهەمی جوانو گرنگ لەرووبەرو پانتایی رۆشنبیری کوردیدا، دیاری بکات. ئەمەش بۆ هەموو خوێنەرێکی خەمخۆر مایەی خۆشحاڵیو دەستخۆشی لێکردنە.گۆڤاری زرێبار لەم ژمارە تازەیەیدا، کەخولی تازە ساڵی هەشتەم- ژمارە ٥٤- پایزی ١٣٨٣ لەسەر دیاریکراوە، بەم شێوە پڕ گۆرانەوە خۆی دەناسێنێت: (زرێبار) وەرزنامەیەکی فەرهەنگی، ئەدەبی، کۆمەڵایەتی (بەمیتۆدی شیکاری، لێکۆڵینەوەیی).

خاوەن ئیمتیازو بەڕێوەبەری بەرپرس: عادل محەمەدپور.
سەرنوسەر: مەسعود بینینده

دەستەی نوسەران: مەسعود بینینده، حەمزە محەمەدی، عەلی دلاویز
زرێبار کە گۆڤارێکی وەرزییەو بەهەردوو زمانی کوردیو فارسی دەردەچێت، لەم ژمارە تازەیەیدا جگەلە فایلێکی تایبەت بە(مەعریفەناسیو میتۆدی زانستی)، ئەم بابەتە گرنگانەی لەخۆ گرتووە:
١- فرهنگ و توسعه (حەمزە محەمەدی).
٢- منشاو جامعەشناسی پیداش روشنفکران (جەمال محەمەد زادە).
٣- تحلیل فرهنگ (ویلیماز/ جمال محەمەدی).
٤- دەروننانسی ئۆردوگا (ئەحمەد غوڵامی).
٥- تیرۆریسم چییە؟ (وتوێژی هابرماس و دریدا/ محسن جلدیانی).
٦- سوسیالیسم لەسەردەمی گوماندا (رالف میلی یاند/دانیال ئیمانی)وسەرەرای چەندین بەرهەمی گرنگی تر.
ئەم هەنگاوە بوێرانەیەی ئازیزانی شاری مەریوان، مایەی خۆشحاڵیو شایستەی دەستخۆشی لێکردنە.
بەهیوا.. هەنگاوەکانی ئاییندەی زرێبار، وەکو زرێبار مەنگ،بەڵام پڕ لەپرسیارو بابەتگەلی مەعریفی جوانتر بێت.■

چاودێری هەڵبژاردن

تکایە وردبینی دەنگدان

لیستی نیشتمانیی دیموکراتی کوردستان
القائمة الوطنية الديمقراطية الكردستانية
لیستی هاوپەیمانیی کوردستان
قائمة التحالف الكردستاني

ژمارە (١) ٢٠٠٥/١/١٧ پاشکۆیەکی تایبەتی (چاودێر)ی مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکانی (ی. ن.ک) بۆهەڵبژاردن

دەنگی چارەی خۆنووسینی گەلەکەت ببەخشە

ڕووەو هەڵبژاردن .. دڵسۆزان

لە(٢٠٠٥/١/٣٠)دا، ئەوەتەی دەوڵەتی داتاشراوی عێراق سەپێنراوەتە سەر کوردستان، یەکەمین جارە بەکردەوە، ماف دەدرێتە گەلی کوردستان، چارەی سیاسی خۆی بنوسێ. مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتییەکانو ڕۆژنامەی چاودێر، سەرەرای ڕەخنەو تێبینییەک لەسەر لیستەکان هەمانە، بەڵام لەهەمان کاتدا، بەئەرکێکی شەرفمەندانەی نەتەوەییو دیموکراتی خۆمان زانی، بەبێ بڕیارو ڕاسپاردەی سەرووی خۆمان، دەست پێشکەری بکەینو تەواوی توانامان بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردن بخەینەکار. لەم پێناوەشدا، بڕیاری پاشکۆیەکی تایبەتی درا بۆ هەڵبژاردن. ئەمە جگەلە سەدان هەزار پۆستەرو ڕۆژمێر، هەر بۆ خزمەتی سەرکەوتنی هەڵبژاردنەکە. بۆ؟

لەبەرئەوەی هەڵبژاردن، دەروازەیەکی شارستانی فراوانە لەم سەردەمو هەلومەرجەدا، گەلەکەمان بتوانێ بۆ دۆستو دوژمنی بسەلمێنێ، کەبەراستی هەمیشە گەلێکی دیموکراتو ئازادیخواز بووە. بەڵکو پێشرەوی تێکۆشانی هێنانەدی دیموکراسیش بووە لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. بۆیە، ئەرکێکی نەتەوەییو دیموکراتیو مەدەنی هەموو هاوڵاتییەکی کوردستانە، لەڕۆژی هەڵبژاردندا، هەر بیروڕایەکی جیاوازی هەبێ، سەر بەهەر نەتەوەو ڕەگەزو ئایینو مەزهەبێک بێ، یان هەر ڕەخنەیەکی لەحیزبو دەسەڵاتەکان هەبێ، هەقی خۆیەتی جیاوازیو ڕەخنەکانی بپارێزێو بەردەوامیش بەرگری لێ بکا، بەڵام لەهەمان کاتدا، ئەرکی سەر شانیەتی دڵسۆزی خۆی لەبەشداریکردنی هەڵبژاردندا بسەلمێنێو دەنگی ویژدانی خۆی، دەنگی چارەی خۆنوسینی گەلەکەی، دەنگی پێشکەوتنی دیموکراتیو ئازادی، ببەخشێتە ئەو لیستەی دەتوانێ ئامانجەکانی بەدی بێنێ؛ بەو دەنگ دانەش، جگەلەوەی ویژدانی خۆیو کەسوکارو منداڵی ئاسوودە دەکا، بەشداریش دەکا لەشکست پێهێنانی دوژمنانی کوردو کوردستانو دیموکراتیو ژیانی مەدەنی. ئەو دوژمنانەی لەناوچەکەو ناوخۆدا، بەقینێکی سەلەفی کۆنەپەرستانە کەوتوونەتە ویژەی ئازادیخوازانو هەرچی بێویژدانی سەدەکانی ناوەڕاستە، لەدوژمنایەتی دیموکراتیدا هەڵدەڕێژن.

ئەمانە ئەگەر سەکەون، لافاوی خوێنی ئازادیخوازان هەڵدەسێننو نموونە قێزەوینەکانی دەوڵەتانی سەلەفی دووپات دەکەنەوە. بۆیە بەشداریکردن لەهەڵبژاردن، ئەرکێکی دیموکراتی شارستانی زۆر گرنگە، هەتا ڕێبگیرێ لە سەرخستنی نەخشەی دوژمنانی دیموکراتی، هەتا بتوانین ئێستایەک بنیات بنێین، کە تەواو لەئایندەمان دڵنیابین، نەک ئێستا لەدەست بدەینو لەئایندەشدا بکەوینە بەر نەفرەتی وەچەکانمان. بۆیە هەتا جڵەوی بڕیار لەدەست هاوڵاتیانی ئازیزە. حەفوایە بەوپەڕی وشیاریەوە، ڕۆژی دەنگدان، بەوشیاریەوە دەنگی ویژدانی خۆیان بخەنە سندوقەکانی دەنگدان.

- دەبا هەموومان .. کوردی دڵسۆز بینو بەشداری هەڵبژاردن بکەین.
- دەبا هەموومان .. دیموکراتو ئازادیخواز بینو بەشداری هەڵبژاردن بکەین.
- دەبا هەموومان .. دوور بڕوانینو دەنگ بدەینو لیستی چارەنوسسازمان هەڵبژێرین.■

فۆتۆ: چاودێر

مام جەلال .. کۆبونەوەیەکی فراوان لەگەڵ کارمەندانی تەندروستی

ئەمرۆ، سەعات (١١)ی پێش نیوەڕۆ، مام جەلال کۆبونەوەیەکی فراوان لەگەڵ سەندیکای کارمەندانی تەندروستی سازدەکا.

سەرچاوەیەکی ئاگاداری مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان بەپاشکۆی هەڵبژاردنی (چاودێر)ی ڕاگەیاند کەوا: بڕیارە لەکۆبونەوەکەدا، کەزیاتر لەهەزار کارمەندی تەندروستی سەرانسەری کوردستان ئامادەی بن، مام جەلال باسی دۆخی ئێستاو گرنگی هەڵبژاردنو ئەرکی کارمەندانو ڕێکخراوە دیموکراتیەکان، لەپرۆسەی هەڵبژاردندا، بکا. هەروا، بڕیاریشە کارمەندان، بیروبۆچوونی خۆیانو هەر ڕەخنەو تێبینییەک کەهەیانە، لەکۆبونەوەکەدا بخەنەڕوو.■

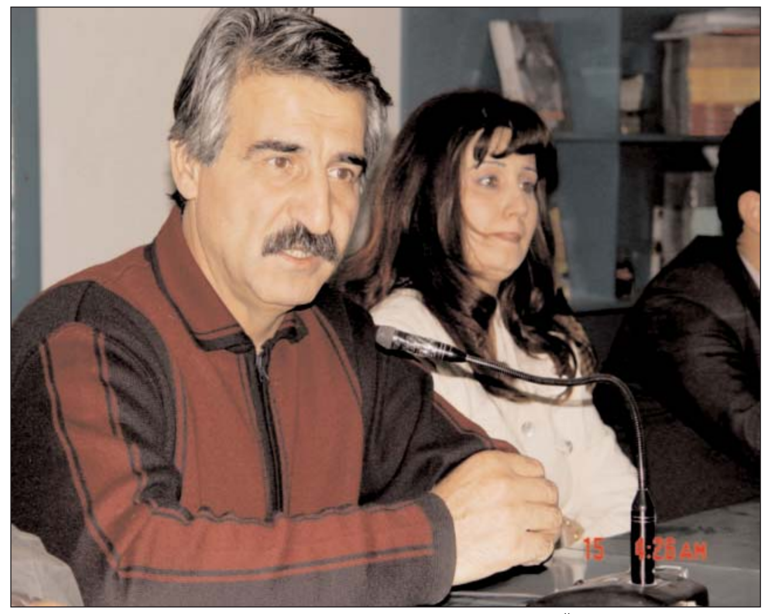

هەڵمەتی مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان بۆ هەڵبژاردن

سەندیکای کارمەندانی تەندروستی

لەکۆبونەوەیەکی فراوانی لێپرسراوی مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتییەکان، لەگەڵ سەندیکای کارمەندانی تەندروستی کوردستان، کەسەر لەبەیانی ئەمرۆ ٢٠٠٥/١/١٥ لەهۆڵی وەزارەتی تەندروستی بەڕێوەچوو هەڤاڵ مەلا بەختیار تیشکی خستەسەر پرۆسەی هەڵبژاردنەکانی عێراقوکوردستانو ئەنجومەنی پارێزگاکانو ڕایگەیاند: خەمساردی بەرامبەر بەپرۆسەی هەڵبژاردن زیانێکی گەورەمان پێ دەگەیەنێتو بەشداری نەکردن لەو پرۆسەیەدا، سڕینەوەی کەسایەتی ئەوکەسانەیە کەمافی دەنگدانیان هەیە.■

لەلاپەڕە (٢)دا ڕاپۆرتێک سەبارەت بەم کۆبوونەوەیە بخوێنەرەوە

یەکێتی سەندیکاکانی کرێکارانی کوردستان

هەمان ڕۆژو لەهەمان هۆڵدا، هەڤاڵ مەلا بەختیار لەگەڵ ژمارەیەکی زۆری لقی سلێمانی یەکێتی سەندیکاکانی کرێکاران کۆبۆوە، لەو کۆبونەوەیەدا لێپرسراوی مەکتەبی ڕێکخراوەکان ووتی: ئەمڕۆ گەلەکەمان بەهەلومەرجێکی هەستیاردا تێدەپەڕێت، ئێوە وەک کوردێک، وەک هاوڵاتییەک کەلەکوردستاندا دەژین، بارودۆخێک هاتۆتە پێشێ، ئاییندەی خۆت دەنوسیت، ئەمەش بۆ یەکەمین جارە لەعێراقدا دەتوانین بەدەستی خۆمان ئاییندەی خۆمان بنوسینو بڕیار لەچارەنووسی خۆمان بدەین. لەبەشێکی تری قسەکانیدا، هەڤاڵ مەلا بەختیار تیشکی خستە سەر ئەوەی کەدوو هەفتەی داهاتوو دڵسۆزیمان دەردەکەوێتەوە، بەرامبەر بە خوێنی شەهیدانو نەتەوەکەمانو ئامانجەکانمان.

سەبارەت بە لیستی هاوپەیمانی دیموکراتی کوردستان، مەلا بەختیار ووتی: ئەو لیستە هاوپەیمانییەی بۆ عێراقو کوردستان گەڵاڵەمان کردووە، ئەرکێکە لەسەرمان سەریبخەین، ئەمەش تەنها بەبەشداریکردنمانە لەپرۆسەی هەڵبژاردنەکاندا.■

کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان

نیوەڕۆی هەمان ڕۆژیش، لە هۆڵی سکرتایەتی کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان، لێپرسراوی مەکتەبی ڕێکخراوەکان، لەگەڵ ژمارەیەک لەگەڵ ژمارەیەک لەکادرانی زانکۆو پەیمانگاکانی کۆمەڵە کۆبۆوە. لەو کۆبونەوەیەدا هەڤاڵ مەلا بەختیار ووتی: دەبێ بزانن، یەکەمین جارە تەمەنی ئێوە گەیشتۆتە ئاستێک کەچارەنوسی خۆتانو میللەتەکەتان دەنوسن، ئاستی ئێوە بەزر بۆتەوە بۆ ئاستی بەرپرسیارێتیەکی نەتەوەییو نیشتمانی، بەشداریکردنتان لەهەڵبژاردنەکانداو هاندانو وشیارکردنەوەی خوێندکاران بۆ بەشداریکردن لەو پرۆسەیەدا، ئەرکێکی هاوچەرخو.. وەرچەرخانێکە لەژیانی سیاسیوکۆمەڵایەتیاندا.

دواتر لێپرسراوی مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان، تیشکی خستە سەر ئەو دەستکەوتانەی کەلە چەند ساڵی ڕابردوودا، حکومەتی هەرێمی کوردستان بەدیهێناوە، بەتایبەتی لەبواری خوێندنو زانکۆو پەیمانگەکانو زیادکردنی کۆلێجو پەیمانگاو تۆڕی ئەنتەرنێتو دابین کردنی پێویستیەکانی خوێندکاران. لەکۆتایی کۆبونەوەکەدا خوێندکارانی زانکۆو پەیمانگەکان بەحەماسەوە ئامادەیی خۆیان پیشان دا بۆ بەشداریکردن لەو پرۆسەیە.■

هاوڵاتی ئازیز!

دەنگ بدە هەتا نەتوانن بێدەنگت بکەن

pashko.qxd 07/12/1425 12:26 ª Page 2

لەکۆبوونەوەیەکیدا لەگەڵ سەندیکای کارمەندانی تەندروستی

هەڤاڵ مەلا بەختیار: بەداخێکی زۆرەوە ئەم هەڵبژاردنە لەباری سیاسی و قانونیەوە هێشتا بەدەست حکومەتی عێراقەوەیە بمانەوێ و نەمانەوێ ناتوانین لەو دەسەڵاتە بەدەربین

ڕۆژی ٢٠٠٤/١/١٥ هەڤاڵ مەلا بەختیار لێپرسراوی مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان لەکۆبوونەوەیەکی فراوانیدا لەگەڵ بەشێک لەئەندامانی کادیرانی سەندیکای کارمەندانی تەندروستیدا تیشکی خستە سەر بارودۆخی ئەمڕۆی کوردستان و هەڵمەتەکانی هەڵبژاردن، لەسەرەتادا هەلومەرجی ئەمڕۆی بۆ ئامادەبوان شیکردەوە و لەبەشێک لەقسەکانیدا وتی:

هەلومەرجی ئێستای سیاسی کوردستان و عێراق ئەشتوانم بڵێم ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست زۆر هەستیارە، بەوەی بۆ یەکەمین جارە لەمێژوودا گۆڕانکاریەکی قوڵ و هەمەلایەنە ڕووئەکاتە ڕۆژهەڵات، ئەم گۆڕانکاریە زۆربەی حکومەتەکان ئەشتوانم بڵێم نیوەی زیاتری حیزبەکان، هەتا ڕادەیەکیش ڕای گشتی ئەو کۆمەڵانەی کە تیایدا ئەژین تێگەیشتنیان نییە بۆی و بەڵکو هەندێکیشیان دژین، هەندێکی چاودێری ئەکەن بزانن ئەو گۆڕانکاریانە تاچەند سودی لێوەردەگرن، تا چەند زیانیان پێئەگەیەنێ، هەندێکی کەمیش لایەنگری ئەم گۆڕاکاریەن کە لەڕۆژئاواوە بۆ ڕۆژهەڵات شەپۆل ئەدات.

ئێستا، لەدنیایەکدا ئەژین پێی ئەڵێن دنیای هەزارەی سێیەم، دنیای تەوژمەکانی دیموکراتی بەرەو ڕۆژهەڵات، دنیای هەزارەی دووهەم، دنیای سەرکەوتنی دیموکراتی بوو لەڕۆژئاوا، ئێستا دنیای هەزارەی سێیەمە، دنیای وردە وردە هاتنی دیموکراتییە بۆ ڕۆژهەڵات، ڕۆژهەڵاتیش خۆتان ئەزانن کێشەی زۆرە، کێشەی سیاسی، کێشەی کۆمەڵایەتی، کێشە کلتوری و نەبونی دیموکراتی، نەبونی ئازادی، نەبونی کۆمەڵی مەدەنی، نەبونی ڕای گشتی ئەمانە، هەمووی کێشەی گەورە گەورن کە لەڕۆژهەڵاتدا هەیە، سەرباری بارێکی قورسی ئەم کێشانەش هەموو مەسەلەی ئەو بزوتنەوانەیە کەبەناوی ئیسلامی سیاسیەوە وەهەندێکیشی دەستیان داوەتە تیرۆر ئەمانەش هەمووی گەورەترین کێشەن لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، کە خەریکە ئەبێت بەمەیدانەکان لەمەیدانەکانی جێبەجێکردنی تاقیکردنەوەی دیموکراتی لەدنیایەکی تازەدا کەدنیای هەزارەی سێیەمە، یەعنی کێشەی گەورەی دیموکراتی لەم وڵاتانەی ئێمە تەنها ئەوە نییە کەتیرۆریست هەیە ئەمە خوێندنەوەیەکی سەقەتە بۆ هەڵسەنگاندنی دۆخی ڕۆژهەڵات یا پێکهاتەی ڕۆژهەڵات یان نەتەوەکانی ڕۆژهەڵات، یان چۆنێتی بزوتنەوە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکانی ڕۆژهەڵات تیرۆر وەک زادەی ئەو کێشانەیە، کێشەی سیاسی، کێشەی ئابوری، کێشەی کۆمەڵایەتی، کێشەی کلتوری وەنەبونی تەکنەلۆژی نەبونی پێشکەوتن زادەی ئەوانەیە لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا نەک تیرۆر ئەم دواکەوتنەی دیاری کردبێت، دواکەوتن تیرۆری دیاری کردووە، دواکەوتن بۆتە مامانی لەدایک بوونی تیرۆر، چارەسەرنەکردنی کێشەکان بۆتە هۆی سەرهەڵدانی تیرۆر، ئەو ڕووبەرە فراوانەی کە لەبەردەم تیرۆریستان، لەبەردەم هێزە کۆنەپەرستەکانی ڕۆژهەڵات.

هەروەها سەبارەت بەو هەنگاوانەی کە کورد بەرەو کۆمەڵگای کراوەو دیموکراسی هەڵیهێناوە هەڤاڵ مەلا بەختیار بەراشکاوی وتی:

ئەزمونی ١٤ ساڵی ڕابردوو لەڕاپەڕینەوە تائێستا، سەلماندی کە کورد لەئاستی سەرکەوتنی کێشەکەیتی، لەئاستی سەرکەوتنی ئەزمونەکەدایە. بەهەموو وڵاتانی عەرەبی نەیانتوانیوە لەسەد ساڵی ڕابردوودا، سەرکەوتنی ئەوتۆ بەدەست بهێنن خەڵک پێیان بڵێ دیموکراتی. ڕاستە ئەوان لەئێمە دەوڵەمەندترن و سوپای داموو دەزگای بەهێزیان هەیە، ئەمانە هەموو ڕاستن، بەڵام لەباری دیموکراتیەوە ڕای گشتی جیهانی بەئێمە ئەڵێن دیموکراتی بەوان ئەڵێن نادیموکراتی، بەئێمە ئەڵێن ئەزمونی سلێمانی لەعێراقدا دوبارە بکرێتەوە، وە بەهیچ وڵاتێک لەوڵاتانی عەرەبی ناڵێن ئەزمونی وڵاتێکی عەرەبی بهێنن لەعێراق جێبەجێی بکەن.

لەدرێژەی قسەکانیدا سەبارەت بەهەڵبژاردن و ئاکامەکانی هەڤاڵ مەلا بەختیار تیشکی خستە سەرگرنگی هەڵبژاردن و پێی وابوو:

ئێستا ئێمە لەدووڕیانێکی مێژوویداین، دوو هەفتەمان ماوە، ڕووبەڕووی هەڵبژاردن ئەبینەوە. ئەم هەڵبژاردنە بەداخێکی زۆرەوە لەباری سیاسی و لەباری قانونییەوە هێشتا بەدەست ناوەندی عێراقەوەیە، هێشتا بەدەست حکومەتی عێراقەوەیە، بمانەوێ و نەمانەوێ ناتوانین لەو ناوەندە لەو دەسەڵاتە بەدەربین، ناشتوانین بەبێ بەشداریکردن لەو هەڵبژاردنە چارەی خۆنوسینی خۆمان دیاری بکەین، نازانم ساڵێکی تر دوو ساڵی تر چوار ساڵی تر ئەمە ئەگۆڕێ چۆن ئەگۆڕێ یان ناگۆڕێ، بەڵام مرۆڤ دەبێ ئەوە ببینێ کەوایە، بەرنامە لەسەر خەیاڵی خۆی یا ئەندێشەی خۆی هەڵنەچنێ باشە، ئەوەی کەوایە چی بکەین؟ وەکو هاوڵاتی لەبەرامبەریا هەقمان بەسەریەوە نەبێت یان بڵێین لەخەم ڕەخسیوین، کێشەکەمان لەخەم ڕەخساوە، کوردستانەکەمان ئازادە، ئێمە هەقمان چییە بۆچی بەشداری هەڵبژاردن بکەین. حیزبێک زۆر بهێنێ یان کەم بێنێ لەکوردستاندا کێشەی ئێمە نییە، وڵات ئازادە و ئاسایش هەیە، هەندێک کێشەی تریشمان ماوە هەر حکومەتێک بێتە سەر حوکم بۆمان چارەسەر ئەکات وا بیری لێبکەینەوە لۆژیکییە یا بەجۆرێککی تر بیری لێبکەینەوە، وای بیر لێبکەینەوە ئەگەر لەم قۆناغەدا ئێمە سەرکەوتوتر بین، لەم قۆناغەدا پەرۆش بین، لەم قۆناغەدا بتوانین دوا مافەکانی سیاسی بچەسپێنین لەعێراقدا، لەکوردستاندا هەوڵ بدەین ئەو مافانە بچەسپێن لەدەستوردا، لەپەرلەماندا، لەحکومەتی ئایندەی عێراقدا، لەپەرلەمانی کوردستان و ئەنجومەنی پارێزگاکان، ئەگەر ئیش بکەین بۆ تەواوی ئەو مافانەی مافمانە بیانچەسپێنین، ئەمەیان باشتر ئەبێت بۆمان وەکو کورد، وەکو گەل، وەکو هاوڵاتی، وەکو نەتەوە و وەکو شار؟ یان ئەوەمان باشترە خەمسارد بین بەرامبەر ئەوە چی ئەبێت با ببێت تازە کاری خۆمان کردووە کەلایەنی کەم بەشی زۆری کارەکانی خۆمان بردۆتە سەر باهەقمان بەسەر هیچەوە نەبێ؟ مرۆڤ ئەم دوو پرسیارە بکات، وەلامیان باتەوە باشە با لەوەلامە نێگەتیڤەکەوە دەست پێ بکەین بەشداری نەکەین هەقمان نەبێت تازە کێشەی ئێمە نییە، لەوێوە بچینە سەر خاڵەکەی تر بەشداری بکەین، چیمان بۆ بەدی دێت، بەشداری نەکردن کۆمەڵێک زیانمان لێدەدات یەک: دوژمنمان زۆرە هەموو دەوڵەتانی ناوچە ئێستاش لەمەڵاسدان بۆئەوەی هەلێک بێتە پێشەوە بتوانن ئەم پاپۆڕەی ئێمە نقوم بکەن لەنێو دەریای پڕ لەشەپۆل و مەترسی و پڕ هەڕەشەیە لەسەر دیموکراتی ئەوان ئەیانەوێ ئەم پاپۆڕەی ئێمە کە هەیە، سەرنگوم بکەن.

ئێمە لەپەرلەمانی عێراق لەحکومەتی ئایندەی عێراقدا، لەئەنجومەنی پارێزگاکاندا تەواوی سەنگی خۆمان، تەواوی دەنگی خۆمان، تەواو کاریگەریەکانی خۆمان، هەموو کایەکانی خۆمان بەکاربهێنین بۆئەوەی بتوانین لەساڵی ئایندە کەساڵی بنیاتنانی حکومەتێکی تر ئەبێت، دامەزراندنی دوو پەرلەمانی تر ئەبێت، عێراق و کوردستان، دامەزراندنی هەموو ئەنجومەنی پارێزگاکانی عێراق دەبێت ئینجا لەگەڵ ئەوەشدا بیر لەوە بکەینەوە لەسێ پۆست بەتایبەتی دوانیان زۆر گرنگن، پۆستی سەرەک کۆمار و پۆستی سەرەک وەزیرانی عێراق بتوانین یەکێکیان دابین بکەین، لەپێکهاتەی کابینەی نوێی عێراقدا هەوڵبدەین باشترین وەزارەتەکان بکەوێتە دەستمان، لەڕێگەی دابینکردنی وەزارەتەکانەوە هەوڵ بدەین باشترین وەزارەتەکان بکەوێتە دەستمان، لەڕێگەی دابین کردنی وەزارەتەکانەوە هەوڵبدەین لەبەغدا زۆرترین دەسکەوتمان هەبێت، باشترین بڕیار سەبارەت بەکورد، سەبارەت بەکوردستان ئەنجام بدەین، ئەمە جگە لەوەی کە ڕێگایەک بگرینە بەر سەرکەوتوبین تیایدا ئەتوانین دوو سەرکەوتنی گەورەی نەتەوەیی بەدەست بهێنین یەکێکی ئەوەیە زۆرترین دەنگدان سەنگی کورد، ئاماری کورد لەعێراقدا دیاری دەکات زۆر بەشداری بکەیت ئەڵێن کورد ئەوەندەیە لەعێراقدا، کەم بەشداری بکەیت ئەڵێن ئەوەنە کەمی عێراقە، کەم بیکەیت کەمت بەرەکەوێ زۆربی زۆرت بەرەکەوێ، ئەمە شتێکە شایانی قسەکردن نییە، ئێستا ١٧%ی بودجەی عێراق تەرخان کراوە بۆ ئێمە، ١٧% کەمە بۆ ئێمە داوای لە ٢٥% مان کردووە، لەدوای هەڵبژاردن ئەگەر سەنگمان دەرکەوت ٢٥%ی عێراقین بودجەکەمان ١٧% زیاد دەبێت لانیکەم ٢٠% بەردەکەوێت.

سەبارەت بەلیستە هاوبەشەکانی هەڵبژاردن کە لەوانەیە دڵساردی لای بەشێک لەخەڵکی دروست کردبێ، هەڤاڵ مەلا بەختیار بۆ ئامادەبوانی ڕونکردەوە، کە:

گریمان یەکێ هەبێت یەکێ لەحیزبەکانی ئەم لیستی هاوپەیمانیەی لەعێراقدا بەدڵ نەبێت، یادوانی بەدڵ نییە یان سیانی بەدڵ نییە، خۆ چوارەمیت بەدڵە، یەکێک لەو حیزبانەت بەدڵە خۆ ئەمانەشت هیچی بەدڵ نییە، دەنگ بدە بەحزبێکی ئۆپۆزسیۆنی ئەمانە، خۆکەس نەیوتوە هەر دەنگ بەلیستەکەی یەکێتی و پارتی و لایەنەکانی تر بدە. وامان نەوتووە، وتومانە دەنگ بدە، بەکێی ئەدەی بیدە، بێگومان پێمان خۆشە دەنگ بەئێمە بدرێت، هەموو حیزبێک پێی خۆشە دەنگی بۆ بدەیت، بەڵام بەشێوەیەکی گشتی قسە بکەیت، پێش هەموو شتێک تۆ بەرپرسیاریەتێکی نیشتمانی، نەتەوەیی دیموکراتیت لەسەر شانە. بچی دەنگ بدەیت دەنگدان بەشێوەیەکی بنەڕەتی قبوڵ بکەیت دوایی کە وردی ئەکەیتەوە لیستی دڵخوازراوی بۆ دیاری ئەکەین ئەو لیستەی کەخۆت هەڵی ئەبژێریت خۆت پێت باشە بڕۆ دەنگی پێ بدە، بێگومان مرۆڤ ئەگەر دەنگ بدات دەنگ بەکێ ئەدات. هەموو ئێوە کەلێرەدا دانیشتوون گریمان کەستان سەرتان نییە جەستەتان هەمووی تەواو بووە، کە گەر سەرپشک بیت سەرێک بۆ جەستەکەت هەڵئەبژێریت سەرێکی ئاقڵ و جوان هەڵئەبژێریت یان سەرێکی بی عەقڵ و ناشرین، کەم هەیە سەرێکی بێ عەقڵ و ناشرین بۆ خۆی هەڵبژێرێت، هەموو کەس سەرێکی ئاقڵ و جوان هەڵئەبژێرێت، بۆئەوەی ئەو جەستەیەی بۆی دروست بووە بەسەرێکی جوان و عاقڵ و لەگەڵ جەستەیدا تەواوی بکات.■

ڕووکردنە سندوقەکانی دەنگدان، ئاسودەکردنی ویژدان و ئەرکی هەموانە..

ڕۆژی ٣١ی کانوونی دووەم، کە چەند ڕۆژێکی ماوە، ئەو ڕۆژەیە کە گەلی کورد بەهەموو چین و توێژەکانیەوە لەچاوەڕوانیدا دەژین و ئەو ڕۆژەیە سەنگی کورد تیایدا دەردەکەوێ و لەوێوە دەتوانرێ قورسایی نەتەوەیی تیا سەقامگیر بکرێ..

دەتوانن بڵێین لەدوای شەڕی چالدێرانەوە کە تیایدا کوردستان داگیرو دابەشکرا، لەدوای ئەو جەنگەوە تا ئەمڕۆشی لەگەڵدا بێ، نوسەران و ئەدیبانی کورد لەهەر قۆناغێکدا بن هەوڵیان داوە بەپەیڤی جوان و شیعرو نوسین و ئەدەبیات هاوشانی شۆڕشە یەک لەدوای یەکەکانی گەلی کورد ڕۆڵی سەرەکیان گێڕاوە لەم پێناوەشدا چەندین خاوەنی قەڵەمی بوێرو جەربەزەی بوونەتە قوربانی پاراستنی وشەی کوردی بۆمانەوە لەنێو ڕێنوس و ڕێزمانی کوردیدا..

ئەوەی زۆر گرنگە کە گەلی کورد شانازی پێوە بکات (ئەدەبی بەرگرییە) کەزۆربەی پانتایی ئەدەبی کوردی داگیرکردووە..

ئەو ئەدەب و نوسین و قوربانیانەش هەر لەخۆوە نەبووە، بەڵکو ئامانجێکی گەورەو پیرۆزی ئاسۆی ڕوناکی بووە ئەویش مافی چارەی خۆنوسین و مانەوەی کوردو ئازادی و شکۆمەندی نەتەوەییە.. بۆئەوەی مافەکانمان دابین بکرێ و خەون و خۆزگەی نوسەران و شاعیرانی کورد لەڕابوردودا بێتە دی..

ئەرکی سەرەکی و هەنوکەیی سەرجەم نوسەران و ڕوناکبیرانی کوردە کە بەرەو سندوقەکانی دەنگدان پێشڕەوو ڕێنوێنی جەماوەر بن، تا لەڕێی هەڵبژاردنەوە وەک گەلێکی دیموکراسیخواز کێش و سەنگی گەلەکەمان بزانین و لەبەرامبەر نەتەوەکانی تردا هاوسەنگی و هەیبەتی خۆمان بپارێزین..

سەرکەوتووبێ پرۆسەی هەڵبژاردنەکان

بنکەی ئەدەبی و ڕوناکبیری گەلاوێژ
١٦ی کانوونی دووەم/ ٢٠٠٥

ڕێکخراوی ئازادی لاوانی کوردستان لەبەردەم هەڵبژاردنی چاوەڕوانکراودا...

ڕێکخراوی ئازادی لاوانی کوردستان، وەک ڕێکخراوێکی چالاکی نێو لاوانی کوردستانی لە خۆسازدان و خۆ ئامادەکردندایە بۆ بەشداریکردن لەهەڵبژاردنەکانی کۆتایی ئەم مانگەدا، سەنتەرەکانی ئەم ڕێکخواە لەناوچە جیاجیاکانی کوردستان لەچالاکی بەردەوام جۆراوجۆردان بۆ سەرخستنی پرۆسەی هەڵبژاردن، لەم بارەیەوە سەنتەری کفری ڕێکخراوی ئازادی لاوان لەبەیاننامەیەکدا کەرۆژی ٢٠٠٥/١/٨ دەرچووە، لەژێر ناوی (هەڵبژاردن؛ پرۆسەیەک بۆ دیاریکردنی ئایندەیەکی گەش) لاوانی سنورەکەی خۆی و لاوانی کوردستان ئاگاداردەکاتەوە لەگرنگی هەڵبژاردن و هانیان دەدات بۆ بەشداریکردن لەم پرۆسە چارەنوس سازەدا، لەبەیاننامەکەی سەنتەری کفریدا هاتووە (ئێمە وەک ڕێکخراوی ئازادی لاوانی کوردستان لەکاتێکدا جەخت دەکەینەوە لەسەر گرنگی ئەم پرۆسەیە هەروەها هانی لاوان دەدەین بۆئەوەی بەسەرهەموو جۆرە ساردو سڕیەکدا زاڵ بین و بتوانن بەشداری کارا بکەن لەهەڵبژاردندا).

لەلایەکی ترەوە لەچوارچێوەی چالاکیەکانی سەنتەرەکانی ڕێکخراوی ئازادی لاوانی کوردستان (سەنتەری سلێمانی لەزنجیرەیەک کۆبونەوەی فراواندا لەگەڵ لاوانی شاری سلێمانیداو هاندانیان بۆ بەشداریکردن لەهەڵبژاردندا، هەروەها سەنتەری سلێمانی بەتەنسیق لەگەڵ کۆمەڵێک ڕێکخراوی حکومی و ناحکومی کۆمەڵێک چالاکی لەچەند ڕۆژی تردا ساز دەکات، سەبارەت بەهاندانی لاوان بۆ بەشداریکردن لەم پرۆسە چارەنوس سازەدا.

هەروەها سەنتەری پێنجوێنی ڕێکخراوی ئازادی لاوان کراوەتە بنکەیەکی ڕاگەیاندن کەلیژنەیەکی ڕاگیاندنی سەنتەرەکە لێوەی هانی خەڵک و لاوان دەدات بۆ بەشداریکردن لەهەڵبژاردندا.

هاندانی لاوان لەلایەن سەنتەرەکانی ڕێکخراوی ئازادی لاوانی کوردستانەوە سەرجەم شوێنەکانی گرتۆتەوە لەهەڵەبجەی تازە سەنتەری لاوانی ئەو سنورە لەگەڵ ئەوەی چەند چالاکییەکی وەرزشی بەبۆنەی هەڵمەتەکانی هەڵبژاردنەوە سازداوە، ئاهەنگێکی فراوانی بۆ بۆ لاوانی سنورەکە ڕێکخستووە و زنجیرەیەک کۆبونەوەی فراوانی لەگەڵ لاوانی سنورەکەدا ئەنجامداوە.

لەشاری کۆیەو دەوروبەریشی، بۆهاندانی لاوان لەبەشداریکردن بۆ هەڵمەتەکانی هەڵبژاردن، چالاکییە وەرزشی و کۆبونەوە فراوانەکانیان درێژەی هەیە، سەنتەری هەڵەبجەی شەهیدی ئەم ڕێکخراوەش، بەهەمان شێوە بەهاوکاری لەگەڵ پەیمانگەی کوردی بۆ هەڵبژاردن (٢٠ کادری لاوان) بەشداری دەکەن لەچاودێری کردنی سندوقەکانی دەنگدان و ژمایەکی دیکەی کادرو هەڵسوراوەکانی سەنتەری هەڵەبجەی شەهید لەخولی جۆراوجۆردان بۆ سەرپەرشتی کردن و چاودێری کردنی هەڵبژاردن ئەمە جگەلەوەی کۆبونەوەی فراوان لەگەڵ لاوانی ناوچەکە درێژەی هەیە، دەرکردنی ڕۆژمێری ساڵی نوێ تایبەت بەهەڵبژاردن لەلایەن سەنتەری هەڵەبجەی شەهیدەوە.

لەدوکانیش سەنتەری دوکانی ئەم ڕێکخراوە جگەلەوەی (١١) کادری پێشکەوتووی سەنتەرەکەی وەک کارمەندی کۆمیسیۆنی هەڵبژاردن لەسەر سندوقەکانی هەڵبژاردن دانراون، ڕۆژی ٢٠٠٤/١/١٧یش ئەم سەنتەرە بەهاوکاری لیژنەی کۆمیسیۆنی هەڵبژاردن لەدوکان، ئاهەنگێکی فراوانی لە (بنگرد) بۆ خەڵکی ناوچەکە سازدا.

سەنتەری هەولێر ڕێکخراوی ئازادی لاوانی کوردستانیش، وەک سەنتەرەکانی دیکە، بۆ سەرخستنی پرۆسەی هەڵبژاردن و پشتگیری لەوپرۆسەیە، لیژنەیەکی باڵای پێکهێناوە بۆ هاندانی لاوان و خەڵکی هەولێرکە ئەم لیژنە باڵایە (١١) لیژنەی فرعی تری پێوەگرێدراوە کەسەرجەمیان کاریان هاندانی خەڵک و لاوانە بۆ بەشداری لەهەڵبژاردندا.

جێی ئاماژەیە، ئەم ڕاپۆرتەی سەرەوە بەشێکە لەو چالاکییانەی کەتا ئێستا (چاودێری هەڵبژاردن) زانیویەتی و کۆمەڵێک لەچالاکی و کارەکانی ڕێکخراوی ئازادی لاوانی کوردستان لەچەند ڕۆژی داهاتوودا ساز دەدرێن، کەسەرجەمیان لەپێناوی سەرخستنی پرۆسەی هەڵبژاردندایەو هاندانی لاوانە بۆ دروستکردنی ئایندەیەکی گەش لەڕێگەی سندوقەکانی دەنگدانەوە.■

ڕێکخراوی ئازادیی لاوانی کوردستان
مەکتەبی سکرتاریەت

پەیامی ڕێکخراوی ئازادیی لاوانی کوردستان
بەبۆنەی پرۆسەی هەڵبژاردنەکانەوە

لاوانی خۆشەویست..

لەڕۆژانی داهاتوودا لاوان لەکوردستان و عێراقدا ئەرکێکی مێژوویی چارەنووسسازیان دەکەوێتە سەرشان و پێویستە لەڕووی بەرپرسێتی نەتەوەیی و نیشتمانییەوە دڵسۆزانە ڕاپیەڕێنن، بۆئەوەی لەلایەکەوە لاوان بیسەلمێنن کە لەئاست گۆڕانکارییە گرنگەکاندان و لەلایەکی دیکەوە، هەست بکەن کە بەئیرادەی سەربەخۆی لاوییەوە هەنگاو بەرەو دونیایەکی جوانترو ڕوناکتر هەڵدەگرن، کە لەو دونیایەدا لاوان ئازادانە موماسەرەی ئاوات و ئارەزووەکانی خۆیان دەکەن.

پێویستە ئەو ڕاستیەش بزانین کە لەماوەی چەند ساڵی ڕابردووی خەباتی گەلەکەماندا، کە لاوان سەرمەشقی ئەو خەباتە بوون و زۆرترین قوربانی و گیانبازیان پێشکەشکرد، هەموو ئەو قوربانیدانە پەیوەستە بەم پرۆسە گرنگەوە کە خۆی لەچوارچێوەی هەڵبژاردنەکان دەبینێتەوە، ئاشکرایە لەم هەڵبژاردنەدا چارەنووسی گەلەکەمان دەنوسرێت و هەست بەبوونی کیانی خۆمان دەکەین.

ئێمە لەڕێکخراوی ئازادیی لاوانی کوردستان، بانگەوازتان دەکەین لەو هەڵبژاردنەدا بەشداری کاریگەرتان هەبێت و سەنگی نەتەوەکەمان نیشانی ناحەزان و دۆستانمان بدەن. هەتا لاوانی کوردستان بتوانن بەشداریەکی کاریگەر لەسەرخستنی دیموکراتی و پەکخستنی پیلانی دوژمنانی دیموکراتیدا، بکەن.

سەرکەوتووبێت پرۆسەی هەڵبژاردن لەکوردستان و عێراق..

ڕێکخراوی ئازادیی لاوانی کوردستان
مەکتەبی سکرتاریەت

نوسەران: هەڵبژاردن ئەرکێکی نەتەوەیی و دیموکراسییە

ئا: ئاوا

نوسەران و شاعیران و ڕووناکبیرانی کورد هەمیشە پێشەنگی ئەو ڕاستییە بوون کەدەبێت لەئاست گۆڕانکاریەکاندا بۆچوونی خۆیان هەبێت و خاوەن دەنگی خۆیان بن، بۆیە لەمەسەلەی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان و ئەنجومەنی نیشتمانی عێراق و ئەنجومەنی شارەکاندا هەڵوێستیان هەیەو بەپرۆسەیەکی گەورەو ئەرکێکی نەتەوەیی و دیموکراسی لەقەڵەم دەدەن و داواکاریشن کەسەرجەم ڕۆڵەی نەتەوەکەمان ئەم هەلە لەدەست نەداو بەشداری لەم هەڵبژاردنانەدا بکەن، سەلام مەنمی چیرۆکنووس دەڵێت: بۆئەوەی پیلانەکانی دوژمنانی دیموکراسی لەعێراق و کوردستان لەناو ببەین پێویستە بەشداری لەهەڵبژاردنەکانی عێراق و کوردستان و ئەنجومەنی پارێزگاکاندا بکەین، ئەوەش فێری نەتەوەکەمان بکەین کەسەرچاوەی دەسەڵات تەنها لەڕێگای سندوقەکانی هەڵبژاردندایە نەوەک دەسەڵاتی چەک و تۆقاندن، ویژدانیشی سەنگی مەحەکە لەکاتی دەنگداندا و پێویستە هەموومان بەشداری لەو ئەرکە نیشتمانیەدا بکەین و بەرەو ڕووی سندوقەکان بچین و دەنگی خۆمان بەنوێنەری ڕاستەقینەی گەلەکەمان بدەین.

مامۆستا ڕەئوف عوسمان - سەرۆکی بنکەی گەلاوێژ پێی وایە:

هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان و ئەنجومەنی نیشتمانی عێراق و ئەنجومەنی شارەکانیش نوقڵانەی دواڕۆژێکی ڕوناک و گەش بۆ گەلانی عێراق، بەتایبەتی بۆ ئێمەی کورد کە بەدرێژایی مێژووی فەرمانڕەوایەتی دەوڵەتی عێراق کرابوینە بەرەی توندوتیژ بەرامبەر سیاسەتە داپڵۆسێنەرانەکەی، دیارە وەستانەوەو ڕووبەڕووبوونەوەی میللەتەکەمان بەرامبەر بەداگیرکەرانی کوردستان لاپەڕەیەکی شەرەفمەندانەیە، بەڵام لەهەمان کاتدا بەڵگەی دکتاتۆریەتی ئەو ڕژێمە یەک لەدوای یەکەکانی، ئێمەی کورد لەیەکەمین دەرفەتی دیموکراتیدا بۆ هەموو جیهان و گەلانی عێراق دەیسەلمێنین کە بەکوڵ و دڵ سنگ دەکەینەوە بۆ دیموکراسیەت و دژی تیرۆر و کۆنەپەرستان دەوەستینەوە، ئەمە لەکاتێکدا کەبەشێک لەڕەگەزپەرست و تیرۆریستان دژی دیموکراسیەت و دژی تیرۆرو کۆنەپەرستان دەوەستینەوە، ئەمە لەکاتێکدا کەبەشێک لەڕەگەزپەرست و تیرۆرستان دژی دیموکراتیەت دەوەستنەوە و وەک پیشەی هەمیشەیی و دێرینەیان بەتفەنگ و خوێن وەڵاممان دەدەنەوە.

دەنگدانی جەماوەری کورد داهاتویەکی گەش و دیموکرات خوازانەیەو بونیات نانی عێراقێکی دیموکراتی و فیدرالی و فرە حزبەیە، دیارە ئەم قۆناخە نوێیەی ئێستای عێراق داوای پێشوازییە لەدیموکراسیەت و عێراقی نوێ و شکستی گەورەیە بۆ تیرۆرستان.

لەدرێژەی ئەو قسانەی کەنوسەران بۆیان کردین کاوە حاجی عەزیز (نوسەرو ڕۆژنامەنوس) دەڵێ:

ئەم هەڵبژاردنەی ئێستا ویژدانمان زیندووتر دەکات و بەرپرسیارێتمان گەورەتر دەکات، چونکە هەستی نەتەوایەتی و دەسەڵاتی یاساو کۆمەڵگای مەدەنی لەچاوەڕوانی سندوقەکانی دەنگداندایە، بۆیە ناکرێ خۆمان بێ دەنگ بکەین و لەبەرامبەر ئەو چرکە مێژوویەدا بێ هەڵوێست بین کە لەکاتێکدا چەندین ڕۆڵەی ئەم گەلە قوربانیان داوە و ئاواتەخوازی ڕۆژێکی ئاوا پرسنگداربون بۆیە چوون بۆ دەنگدان و هەڵبژاردنی نوێنەری ڕاستەقینە وەفایەکە بۆ شەهیدان و پارێزگاریشە لەدەستکەوتەکانی ڕاپەڕین.

بەهەمان شێوە عیرفان ئەحمەدی شاعیر دەڵێ: هەڵبژاردن ئەو ڕێگا چارەسەرەیە، کەمێژوی مرۆڤ دوای هەزاران جەنگی خاپورکەر وەکو تیورێکی دیموکراسی و ئیداری دۆزییەوە. مرۆڤ چۆن تەوژمی کارەباو شەمەندەفەرو فڕۆکەو ئەنتەرنێتی دۆزییەوە، ئاواش هەڵبژاردنی دۆزیەوە. چونکە ئەم هەموو بڕیارە پشتی مێژوو ڕاستر دەکەنەوە. ئەوە بەگشتی سەبارەت بەعێراق و کوردستانیش ڕاپەڕین بەهەڵبژاردن ئاوەدان دەکرێتەوە.

بەمەجێ ڕۆحی بەکوردبونمان هەوێنی ڕۆحی بەمرۆڤ بونمان بێ، چونکە دەکرێ هەڵبژاردن پاراستنی جەستەی بەکوردی بوون بێ بەبێ نەشتەرگەری دوژمنەکانی.

هەڵکۆ عومەر تۆفیق بەشەوقەوە باسی گرنگی هەڵبژاردنی کردوو وتی:

ئەچم بۆ دەنگدان، ڕێز لەئیرادەی میللەتەکەم دەگرم و ئاواتەخوازیشم ئەمە سەرەتایەکی گەش و بەهادار بێت بۆ ئایندەی دیموکراسی عێراق و چەسپاندنی فیدرالیەت و زیاتر ئاوەدانکردنەوەی کوردستان جگە لەوەش یەک ئیدارە دەست بەکاربێت کەهەموو هیواو ئاواتەکانمان بهێنێتە دی.

ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کەڕەخنەمان نەبێت، بەڵام ڕەخنەو گازەندە هەرگیزاو هەرگیز بێ دەنگمان ناکات لەوەی کەنەچین بۆ دەنگدان و بەشداری هەڵبژاردن نەکەین چونکە چارەنووسی گەلی کورد لەم چرکەساتەدا داوامان لێدەکات کەویژدانمان مردوو نەبێت و دەستکەوتەکانمان بەفیڕۆ نەچێت.

لەکۆتایشداو لەکۆتایی وەرگرتنی نوسەران لەمەڕ هەڵبژاردن (لوقمان ڕەئوف) - نوسەرو ڕۆژنامەنوس دەڵێ:

بەوپێیەی دەنگدانی ئەمجار بەهەموو پێوەرەکان جیاوازەو ئایندەی چارەنوسی نەتەوەکەمانی پێوەبەندە، دەنگدان لەسەر هەموو تاکێکی کوردی دەبێتە ئەرکێکی نیشتمانی و هزری و.. هتد کەواتە وادەی بەشداریکردنمان لەم هەڵبژاردنەدا پەیوەستە بەڕادەی کوردبوون و دڵسۆزبوونمان بۆ گەل و نەتەوە، لەبەرامبەریشدا بەدەستهێنانی ماف و پێگەی کورد لەعێراق نوێدا پەیوەستە بەڕادەی بەشداریکردنی خەڵکی و هەر کەمتەرخەمبونێکیش بەشداریکردنی ئەم هەڵبژاردنەدا، ڕاستەوخۆ لەسەر کەسی بەشداربوودا دەکەوێتەوە.■

چاودێری هەڵبژاردن
سەرپەرشتیاری پاشکۆ: ئارێز سۆران
هاوکاران: گۆران قەرەداغی - نەبەز محەمەد